

1972-1973

अनुक्रमणिका.

—१११—

विषय.	पृष्ठ.
१ प्रयोग विधि.	(१थी ८)
२ हरीहर ब्रह्मानुं रचेलुं देवी कवच....	१ १२
३ विष्णुए रचेली अर्गला स्तुती.	१२ १७
४ ईश्वरनुं रचेलुं देवीनुं कीलक.	१७ २०
५ मधुकैटभनो वध.	२० ४१
६ महीपानुरना सैन्यनो वध.	४१ ५५
७ महीपानुरनो वध.	५५ ६४
८ इंद्रादी देवीनी स्तुती.....	६४ ७५
९ देवी तथा कृतनो मंताद..	७५ ९१
१० शुक्लायना वध.	९१ ९६
११ चंद्रमंडनो वध.	९६ १०२
१२ रक्तबीजनो वध.	१०२ ११६
१३ नीलांगनो वध.	११६ १२४
१४ हुंमनो वध....	१२४ १३०
१५ नागावर्षी स्तुती.	१३१ १४२
१६ देवी कवित्र महालय. ..	१४३ १५०
१७ सुरुथ अने वेश्यने वरदान.	१५१ १५५
१८ प्राकृतिक रहस्य.	१५५ १६१
१९ विहृतिक रहस्य.	१६२ १६९
२० मूर्ति रहस्य... ..	१७० १७४
२१ रात्रिसूक्तम्....	१७५ १७६
२२ अयोत्तरन्यास.	१७६ १८०
२३ महालक्ष्म्यपूक.	१८० १८१
२४ त्रिपुर सुंदरी स्तोत्र.	१८१ १८३

જાહેર સ્વર.

સર્વ સદ્ ગુણસ્થાને નમ્રતાપુર્વક જણાવુંકું કે મારે ત્યાંથી હરેક જાતનાં પુસ્તકો જેવાં કે વૈજ્ઞાનિક ધર્મનાં, જૈન ધર્મનાં, સામાજિક, કાયદા સંબંધીનાં, વાર્તાઓનાં, નાટકોનાં તથા બીજાં અનેક તરેહનાં પુસ્તકો સામઠાં લેનારને કીકાયત ભાવથી આપવામાં આવશે. જેઓને જોઈએ તેઓએ પોસ્ટપેડ પત્ર લખીને નાટકેડ પત્ર લેવામાં આવશે નહીં.

અમારા તરફથી છપાઈ જવારે પડેલાં પુસ્તક.

કીંમત.

	રૂ. આ. પા.
મહીપાઠ ટીકાવાળો.	૧-૪-૦
મહીપાઠ છુટો.	૦-૫-૦
મહીપાઠ રેશમી બાંધેલો.	૦-૮-૦
દ્વીપમાળ.	૦-૧૦-૦
વૌશ્વ સહસ્ર ટીકાવાળો.	૦-૩-૦
હરીશ્ચંદ્ર નાટક.	૦-૧-૦
મહીપાઠ મહીક.	૦-૧-૦
મીઠાણ સંઘ.	૦-૦-૪
મુળ મહીમત.	૦-૦-૪
રાવનારાવળી કથા ટીકાવાળી.	૦-૨-૦
ભાગવતગીતા હીના પુસ્તકવાળી.	૦-૮-૦
ભાગવતગીતા રેશમી પુસ્તકવાળી.	૦-૬-૬
સુદર વિદ્યાસ (શાસ્ત્રી).	૦-૫-૦
મુવીતો પાઠ ટીકાવાળો.	૦-૨-૦

ઉપરનાં પુસ્તકો વેચવાનાં ઠેકાણાં.

સુરત—જુહાસેલર. અનસેરજી જમસેદજી પોસ્ટવાળા ઠે. નાજાવડ.

ભરૂચ—અમરી દુકાનદારી.

નવસારી—જુહાસેલર. લુગજીરામ કહાનજી.

રાકેર—જુહાસેલર. લીલાવતદાસ રણછોડ.

ભાવનગર—જુહાસેલર. પાનાચંદ તેજીજી ઠે. નવી કાપડ બજાર.

વડોદરા—જુહાસેલર. મોતીલાલ કેશવલાલ.

અમદાવાદ—જુહાસેલર. કેશવલાલ ઝોન્ડ હરીલાલ કુપની ઠે. સીમીશી.

દુકાન નંબર ૯૮

શા. મનમુખરામ મજનલાલ.

મુકામ. અમદાવાદ ઠેકાણું નવી સડા ઉપર.

॥ अथप्रयोगविधि प्रारंभः ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ अथकात्यायनीतंत्रोक्ताः प्रयोगा-
 लिलिख्यन्ते ॥ प्रतिश्लोकमाद्यंतयोः प्रणवं जपेन्मंत्र-
 सिद्धिः ॥ १ ॥ अग्रे सर्वत्र श्लोकपदं मंत्रोपलक्षणं ॥
 सप्रणवमनुलोमव्याहृतित्रयमादौ अंतं ते तु विलोमन्त-
 दित्येवं प्रतिश्लोकं कृत्वा शतावृत्तपाठेऽतिशीघ्रं सिद्धि-
 ॥ २ ॥ प्रतिश्लोकमादौ जातवेदस इत्यृचं पठेत् सर्वका-
 मसिद्धिः ॥ ३ ॥ अपमृत्युवारणाय त्र्यंबकमंत्रं पठेत्
 आदावं ते च शतमित्यर्थः ॥ प्रतिश्लोकं तन्मंत्रं जप-
 त्यन्यत्र ॥ ४ ॥ प्रतिश्लोकं शूलेन पाहिनो देवीति पा-
 ठादपमृत्युनाशः ॥ अस्य केवलस्यापि श्लोकस्य लक्ष-
 मयुतं सहस्रं शतं वा जपे अपमृत्युवारणम् ॥ ५ ॥ प्रति-
 श्लोकं शरणागतदीनार्तेति श्लोकं पठेत् सर्वकार्यसि-
 द्धिः ॥ ६ ॥ प्रतिश्लोकं करोतु सानः शुभेत्यर्द्धं पठेत् स-
 र्वकार्यसिद्धिः ॥ ७ ॥ स्वाभीष्टवरप्राप्तये एवं देव्या-
 वरं लब्ध्वेति श्लोकं पठेत् ॥ ८ ॥ सर्वापत्तिवारणाय
 प्रतिश्लोकं दुर्गे स्मृतेति पठेत् ॥ अस्य केवलस्यापि श्लो-
 कस्य कार्यानुसारेण लक्षमयुतं सहस्रं शतं वा जपः ॥ ९ ॥
 सर्वाबाधेत्यस्य लक्षजपे प्रति श्लोकपाठे वा श्लोकोक्तं

फलम् ॥ १० ॥ इत्थंयदायदाबाधेतिश्लोकजपेम
 हामारीशांतिः ॥ ११ ॥ ततोवब्रेनृपोराज्यमितिमं
 त्रस्यजपेपुनःस्वराज्यलाभः ॥ १२ ॥ हिनस्तिदैत्य
 तेजांसि इत्यनेनसदीपबलिदानेघंटाबंधनेचबालग्र
 हशांतिः ॥ १३ ॥ आद्यावृत्तिमनुलोमेनपाठित्वात
 तो विपरीतक्रमेण द्वितीयामनुलोमेनतृतीयामत्येव
 मावृत्तित्रयेणशीघ्रंकार्यासिद्धिः ॥ १४ ॥ सर्वापत्ति
 वारणायदुर्गेस्मृतेत्यर्द्धततोय दंतियच्चदूरकेइत्यृचंत
 दंतेदारिद्र्य दुःखेत्यर्द्धमेवंकार्यानुसारेणलक्षमयुतंसह
 संशतंवाजपः ॥ १५ ॥ कांसोस्मीत्यृचंप्रतिश्लोकं
 पठेच्छुद्धिप्राप्तिः ॥ १६ ॥ प्रतिश्लोकमनृणाअस्मि
 न्नित्यृचंपठेदृणपरिहारः ॥ १७ ॥ मारणार्थमएवमु
 त्तवासमुत्पत्येतिश्लोकंप्रतिश्लोकंपठे न्मारणोक्तावृ
 त्तिभिःफलसिद्धिः ॥ १८ ॥ ज्ञानिनामपिचेतांसिइ
 तिश्लोकजपमात्रेणसद्योमोहनमित्यनुभवसिद्धम् ॥
 प्रतिश्लोकंतच्छ्लोकपाठेत्ववश्यं ॥ १९ ॥ रोगानशे
 षानितिश्लोकस्यप्रतिश्लोकंपाठेसकलरोगनाशः ॥
 तन्मात्रजपेपिसः ॥ २० ॥ इत्युक्तासातदादेवीगंभी
 रेतिश्लोकस्यप्रतिश्लोकं पाठेष्टथगजपेवाविद्याप्राप्ति
 र्वाग्वैकृतनाशश्च ॥ २१ ॥ भगवत्याकृतंसर्वमित्या

दिद्वादशोत्तरशताक्षरोमंत्रःसर्वकामदःसर्वापत्तिवार
णश्च ॥ २२ ॥ देविप्रपन्नार्त्तिहरेइतिश्लोकस्ययथाका
र्यैलक्षायुतसहस्रशतान्यतमसंख्यजपे प्रतिश्लोकंपा
ठेवासर्वापन्निवृत्तिःसर्वकामाप्तिश्च ॥ एषुप्रयोगेषुप्र
तिश्लोकंदीपाग्रेकेवलमेवनमस्करणेऽतिशीघ्रांसिद्धिः
।प्रतिश्लोकंकामबीजसंपुटितस्यएकचत्वारिंशद्दिनं
त्रिरावृत्तौसर्वकामसिद्धिः ॥ २३ ॥ एकविंशतिदिनप
र्यन्तमुक्तीत्याप्रत्यहन्द्वादशावृत्तौवशीकरणम् ॥
२४।मायाबीजसंपुटितस्यफट्पल्लवसहितस्यसप्तदि
नपर्यंतंत्रयोदशावृत्तावुच्चाटनसिद्धिः॥ २५ ॥ तादृश्या
मेवदिनचतुष्टयमेकादशावृत्तौसर्वोपद्रवनाशः॥ २६
॥ एकोनपंचाशद्दिनपर्यंतंप्रतिश्लोकंश्रीबीजसंपुटि
तस्यपंचदशावृत्तौलक्ष्मीप्राप्तिः ॥ २७ ॥ प्रतिश्लो
कंवाग्बीजसंपुटितस्य शतावृत्त्या विद्याप्राप्तिः
॥ २८ ॥ अथशतचंडीविधिः ॥ शङ्करस्यभवान्या
बाप्रासादनिकटेशुभम् ॥ मंडपंद्वारवेद्याढ्यंकुर्या
त्सध्वजतोरणम् ॥ १ ॥ तत्रकुंडंप्रकुर्वीतप्रतीच्यां
मध्यतोपिवा ॥ स्नात्वानित्यक्रियांकृत्वावृणुयाद्दश
बाडवान् ॥ २ ॥ जितेंद्रियान्सदाचारान्कुलीना
न्सत्यवादिनः ॥ बाडवात्राहणाः ॥ व्युत्पन्नांश्च

ण्डिकापाठरतौल्यज्जादयावतः ॥ ३ ॥ मधुपर्कवि
 धानेनस्वर्णवस्त्रादिदानतः ॥ जपार्थमासनंमालांद
 द्यात्तेभ्योऽपिभोजनम् ॥ ४ ॥ तेहविष्यान्नमश्रंतो
 मंत्रार्थगतमानसाः ॥ भूमौशयानाःप्रत्येकंजपेयुश्चं
 डिकास्तवम् ॥ ५ ॥ मार्कंडेयपुराणोक्तंदशकृत्वः
 सचेतसः ॥ नवार्णंचंडिकामंत्रंजपेयुश्चायुतंपृथक्
 ॥ ६ ॥ पृथक्संपुटीकरणादितिशेषः ॥ प्रत्येकम्ब्रा
 ह्मणैरयुतजपःकार्यः ॥ अष्टमीनवमीचतुर्दशीपौर्ण
 मासीषु यथाशतावृत्तिसमाप्तिर्भवतितथारंभः क
 र्तव्यइतिसांप्रदायिकाः यजमानःपूजयेच्चकन्यानां
 नवकंशुभम् ॥ द्विवर्षाद्यादशाब्दांताःकुमारीःपरि
 पूजयेत् ॥ १ ॥ तासांक्रमेणनामानि ॥ कुमारी १
 त्रिमूर्तिः २ कल्याणी ३ रोहिणी ४ कालिका ५
 शांभवी ६ दुर्गा ७ चंडिका ८ सुभद्रा ९ इतिना
 ममंत्रैस्तासांपूजा ॥ तत्रहीनाधिकांगीकुष्ठव्रणयुता
 अन्धा काणाकुरूपाकेकराकुबरीलोमयुग्देहादासी
 ज्वारोगिणीत्येवमाद्यावज्या विप्रांसर्वेष्टसंसिद्धैयय
 शसेक्षत्रियोद्भवाम् ॥ वैश्यजाधनलाभायपुत्राप्त्यै
 शूद्रजांयजेत् ॥ गंधपुष्पधूपदीपभक्ष्यभोज्यैर्यथा
 शक्तिवस्त्राभरणैश्चपूजयेत् ॥ द्विवर्षासाकुमार्युक्तात्रि

मूर्तिर्हायनत्रिका ॥ चतुरब्दातुकल्याणीपंचवर्षातु
 रोहिणी ॥ १ ॥ षडब्दाकालिकाप्रोक्ताचंडिकासप्त
 हायना ॥ अष्टवर्षाशांभवीस्याद्दुर्गातुनवहायना ॥
 सुभद्रादशवर्षोक्तानाममंत्रैःप्रपूजयेत् ॥ तासामावा
 हनेमंत्रःप्रोच्यतेशंकरोदितः ॥ मंत्राक्षरमयीलक्ष्मीं
 मातृणारूपधारिणीम् ॥ नवदुर्गात्मिकांसाक्षात्क
 न्यामावाहयाम्यहम् ॥ कुमारिकादिकन्यानाम्पू
 जामंत्रान्ब्रुवेऽधुना ॥ जगत्पूज्येजगद्वंद्येसर्वशक्ति
 स्वरूपिणि ॥ पूजांगृहाणकौमारिजगन्मातर्नमोऽ
 स्तुते ॥ त्रिपुरांत्रिपुराधारांत्रिवर्षाज्ञानरूपिणीम् ॥
 त्रैलोक्यवंदितांदेवींत्रिमूर्तिपूजयाम्यहम् ॥ कला
 त्मिकांकलातीतांकारुण्यहृदयांशिवाम् ॥ कल्या
 णजननींदेवींकल्याणींपूजयाम्यहम् ॥ अणिमादि
 गुणाधारामकाराद्यक्षरात्मिकाम् ॥ अनंतशक्तिकां
 लक्ष्मींरोहिणींपूजयाम्यहम् ॥ कामचारींशुभांकां
 तांकालचक्रस्वरूपिणीम् ॥ कामदांकरुणोदारांका
 लिकांपूजयाम्यहम् ॥ चंडवीरांचंडमायांचंडमुंडप्र
 भंजनीम् ॥ पूजयामिसदादेवींचंडिकांचंडविक्रमा
 म् ॥ सदानंदकरींशांतांसर्वदेवनमस्कृताम् ॥ सर्व
 भूतात्मिकांलक्ष्मींशांभवींपूजयाम्यहम् ॥ दुर्गमेदु

स्तरेकार्येभवदुःखविनाशिनीम् ॥ पुजयामिसदाभ
 त्तयादुर्गादुर्गार्तिनाशिनीम् ॥ सुंदरींस्वर्णवर्णाभां
 सुखसौभाग्यदायिनीम् ॥ सुभद्रजननींदेवींसुभद्रां
 पुजयाम्यहम् ॥ एतैर्मंत्रैःपुराणोक्तैस्तांतांकन्यांसम
 र्चयेत् ॥ इतिपूजनंकुमारिकाणाम् ॥ वेद्यांविरचि
 तरम्येसर्वतोभद्रमंडले ॥ घटंसंस्थाप्यविधिनात
 त्रावाह्यार्चयेच्छिवाम् ॥ तदग्रेकन्यकाश्चापिपुजये
 द्वाह्मणानपि ॥ उपचारैस्तुविविधैर्नवाणांवरणान्य
 पि ॥ ॐकारःप्रथमंपीठंपुर्णपीठमतःपरम् ॥ तृतीयं
 कामपीठंचपुजयेत्संप्रदायतः ॥ पुर्वादिदिक्षुपीठस्य
 गणेशादिचतुष्टयम् ॥ गणेशक्षेत्रपालौचपादुकेबटु
 कास्त्रयः ॥ आग्नेय्यादिचतुर्दिक्षुपुज्यन्देवीचतुष्टय
 म् ॥ जयाचविजयाचवैजयंतीचापराजिता ॥ पुर्वो
 क्तयंत्रेपुर्वकोणेशरस्वतीसहितोब्रह्मा श्रीसहितोवि
 ष्णुर्नैर्ऋत्या मुमयाशिवो ॥ वायव्यांषट्कोणेचक्र
 मध्यस्थमध्यबीजे श्रीमहालक्ष्मीः ॥ ह्रीं महाकाली
 ऐंमहासरस्वतीदक्षिणवामयोः ॥ उदकसिंहो दक्षि
 णे महिषः ॥ षट्कोणेषु नंदजा रक्तदंतिकाशाकंभ
 रीदुर्गाभीमाभ्रामर्य्यः ॥ सविन्दुना माद्य वर्णतारा
 द्याश्चआसांनाममंत्राःपूजादौ ॥ तारःप्रणवः ॥ अ

ष्टपत्नेषु ब्रह्माणी माहेश्वरी कौमारी वैष्णवीवाराही
नारसिंहीऐंद्रीचामुंडाउत्तरीत्यानाममंत्रैः पूज्याः ॥
ततोविष्णुमायादिचतुर्विंशतिदेवताः प्रागादिक्रमेण
केसरेषु पूज्याः ॥ प्रतिपत्रचकेसरत्रयम् ॥ ताश्च वि-
ष्णुमाया १ चेतना २ बुद्धि ३ निद्रा ४ क्षुधा ५
छाया ६ शक्ति ७ तृष्णा ८ क्षान्ति ९ जाति १०
लज्जा ११ शान्ति १२ श्रद्धा १३ कांति १४ लक्ष्मी
१५ धृति १६ वृत्ति १७ स्मृति १८ दया १९ तुष्टि
२० पुष्टि २१ मातृ २२ भ्रांति २३ चिति २४ रूपा
एतावत्यः ॥ सप्तशतीस्तवेपंचमेऽध्याये आसांचतु-
र्विंशतीनां नपाठइति नभ्रमितव्यम् ॥ कात्यायनी
तंत्रविरोधात् ॥ नालमूलेतुसंपूज्य आधारादिचतु-
ष्टयम् ॥ आधारः कर्मशेषौ च चतुर्थी पृथिवी नृप ॥
गृहकोणेषु गणेशः क्षेत्रपालो बटुको योगिन्यः ॥ प्रागा-
दिदिक्षु इंद्राद्याश्चेति ॥ एवं चतुर्दिनं कुर्यात् ॥ तत्र
प्रथमे द्वि एका वृत्तिर्द्वितीये द्वे तृतीये तिस्रश्चतुर्थे चतस्र-
इति ॥ पंचमे होमः ॥ होमद्रव्याणितु ॥ पायसान्नै-
स्त्रिमध्वक्तैर्द्राक्षारं भाफलादिभिः ॥ मातुलुंगैरिक्षुखं
डैर्नालिकेरयुतैस्त्रिलैः ॥ जातीफलैराम्रफलैरन्यैर्म-
धुरवस्तुभिरिति ॥ सप्तशत्यादशावृत्त्या प्रतिमंत्रं

हुतंचरेत् ॥ अयुतंचनवार्षेनस्थापितेऽग्नौविधानतः
 ॥ कृत्वावरणदेवानांहोमंतन्नाममंत्रतः ॥ कृत्वापूर्णाहु
 त्सम्यग्देवमग्निं विसृज्य च ॥ अभिषिंचेच्चयष्टारं
 विप्रौघः कलशौदकैः ॥ निष्कंसुवर्णमथवाप्रत्येकंद
 क्षिणांदिशेत् ॥ भोजयेच्चशतंविप्रान्भक्ष्यभोज्यैः
 पृथग्विधैः ॥ तेभ्योपिदक्षिणांदत्वागृहीयादाशिष
 स्तथा ॥ एवंकृतेजगद्वश्यंसर्वेनश्यंत्युपद्रवाः ॥ इ
 ति शतचण्डीविधिः ॥ श्रीजगदंबार्पणमस्तु ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

॥ अथ सप्तशती प्रारभ्यते ॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ अद्येत्यादि०॥ श्रीमहाकालीम
हालक्ष्मीमहासरस्वतीदेवताप्रीत्यर्थं चंडीसप्तशतीपा
ठाख्यंकर्मकरिष्ये॥तदंगत्वेनादौकवचार्गलाकलिकप
ठनमाद्यन्तयोरष्टोत्तरशतसंख्यनवार्णजपपूर्वकं क्रमे
णरात्रिसूक्त देवीसूक्तपठनमन्तेरहस्यत्रयपठनंचकरि
ष्ये॥ इतिसंकल्प्य ॥ प्रथमं ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैशि
वायैस ततंनमः ॥ नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणताः
स्मताम् ॥ इतिमंत्रेणपंचोपचारैःपुस्तकपूजांकुर्यात्
॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ॐ नमश्चण्डिकायै ॥

॥ मार्कण्डेयउवाच ॥

ॐ यद्गुह्यं परमं लोके सर्वरक्षाकरं नृणाम् ॥

यन्न कस्यचिदाख्यातं तन्मे ब्रूहि पितामह ॥१॥

टीકા:-માર્કુંડેય પોતાના દાદા બ્રહ્માને પૂછે છે કે, હે દાદાજી, તમે
લોકમાં કેઈને માલમ નથી એવું તથા જે ઉત્તમ અને માણસોનું રક્ષણ
કરનાર છે એવું દેવીનું આખ્યાન મને સંભળાવો. ૧

॥ ब्रह्मोवाच ॥

अस्ति गुह्यतमं विप्र सर्वभुतोपकारकम् ॥

देव्यास्तु कवचम् पुण्यन्तच्छृणुष्व महामुने ॥२॥

टीકા:-બ્રહ્મા બોલ્યા કે હે વિપ્ર, સર્વ પ્રાણી માત્રને સુખ આપનારું અને
જગતમાં ગુહ્ય છે તેવું દેવીનું કવચ એટલે બીજાંતર માંકશરીરનું રક્ષણ

(૨)

સપ્તશતી સટીક.

કરનારી કથા તારા જેવા મહામુનીને સાંભળવી જોઈએ. હું તને તે કહું છું. ૨

પ્રથમશૈલપુત્રીચદ્વિતીયંબ્રહ્મચારિણી ॥

તૃતીયંચન્દ્રઘણ્ટેતિકૂષ્માણ્ડેતિચતુર્થકમ્ ॥૩॥

ટીકા:- એ દેવીનાં નામ નવ છે ૧ હું, શૈલ પુત્રી કેમકે તે હિમાચળ પર્વતની દીકરી છે. ૨ જું, બ્રહ્મચારીણી કેમકે તે પવિત્ર છે. ૩ જું, ચંદ્ર-ઘંટા, કેમકે તેનો ઘંટ ચંદ્ર પ્રમાણે શોભે છે. ૪ થું, કુષ્માંડા, કેમકે કોળામાં જેમ ખીયાં રહેલાં છે તેમ આખું જગત એના પેટમાં રહેલું છે. ૩

પંચમંસ્કન્દમાતેતિષષ્ટંકાત્યાયનીતિચ ॥

સપ્તમંકાલરાત્રીશ્ચિમહાગૌરીતિચાષ્ટમમ્ ॥૪॥

ટીકા:- ૫ મું, સ્કંદ-માતા, કેમકે તે કાર્તિક સ્વામિની મા છે. છું, કાત્યાયની, કેમકે તે કાત્યયન રૂપિના આશ્રમ વિષે ઉત્પન્ન થઈ હતી. ૭ મું, કાળ-રાત્રી, એટલે કાળીચાદશની રાત્રી જેવું જેનું સ્વરૂપ છે એવી. ૮ મું, મહાગૌરી એટલે જગતમાં તે અતિ ગૌરવણીનો શ્રેષ્ઠ સુંદરો છે. ૪

નવમંસિદ્ધિદાપ્રોક્તાનવદુર્ગાઃપ્રકીર્તિતાઃ ॥

ઉક્તાન્યેતાનિનામાનિબ્રહ્મણૈવમહાત્મના ॥૫॥

ટીકા:- ૯ મું, સિદ્ધિદા, કારણ કે અષ્ટપ્રકારની સિદ્ધિ એની સેવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. એ પ્રમાણે દુર્ગાનાં નવનામ મહાત્મા બ્રહ્માએ માર્કંડેય મુનીને સંભળાવ્યાં. ૫

અગ્નિનાદહ્યમાનસ્તુશત્રુમધ્યેગતોરણે ॥

વિષમેદુર્ગમેચૈવભયાર્તાઃશરણંગતાઃ ॥૬॥

ટીકા:- ચારે તરફ લાલ્ય લાગી હોય અને બળવાની તૈયારીમાં હોય, રણક્ષેત્રમાં શત્રુઓએ ઘેરી લીધો હોય, કોઈ કષ્ટકારી જગામાં જઈ પડ્યો હોય, એવાં એવાં દુઃખથી પીડાતાઓ જે મારે શરણે આવે તો. ૬

નતેષાંજાયતેકિંચિદશુભંરણસંકટે ॥

નાપદન્તસ્યપશ્યામિશોકદુઃસ્વભયન્નહિ ॥૭॥

ટીકા:-તેઓને દિગ્વિત માત્ર પણ અશુભ રણસંકટમાં થતું નથી. હું તેઓની આપત્તિ, શોક, દુઃખ અને ભયને નાશ થતાં જોઉં છું. ૭

યૈસ્તુભક્ત્યાસ્મૃતાનૂનંતેષાવૃદ્ધિઃ પ્રજાયતે ॥ .

પ્રેતસંસ્થાતુચામુળ્કાવારાહીમહિષાસના ॥૮॥

ટીકા:-જેઓ ભક્તિવડે તારૂં ભજન કરે છે તેઓની પ્રજાની વૃદ્ધિ થાય છે ને હે દેવી, જે તારૂં સ્મરણ કરે છે તેઓને તું નિઃસંશય રક્ષે છે. ૮

એન્દ્રીગજસમારૂઢાવૈષ્ણવીગરૂઢાસના

માહેશ્વરીવૃષારૂઢાકૌમારીશિશિવાહના ॥૯॥

ટીકા:-મડદાં પર બેઠેલી ચામુંડા, વારાહી, મહિષાસના, એન્દ્રી જે હાથી પર બેઠેલી છે તે, ગરુડ પર બેઠેલી વૈષ્ણવી. ૯

બ્રાહ્મીંહંસસમારૂઢાસર્વાભરણભૂષિતા ॥

લક્ષ્મીઃપદ્માસનાદેવીપદ્મહસ્તાહરિપ્રિયા ॥૧૦॥

ટીકા:-નંદી પર બેઠેલી માહેશ્વરી, મોર પર બેઠેલી કૌમારી, હરિને પ્રિય છે અને જેના કમળ જેવા હાથ છે તથા કમળના આસન પર બેઠેલી છે એવી લક્ષ્મી. ૧૦

इत्येतामातरस्सर्वाःसर्वयोगसमन्विताः ॥

नानाभरणशोभाढ्यानानारत्नोपशोभिताः ॥૧૧॥

ટીકા:-એ સઘળી સર્વ યોગ સંયુક્ત માતાઓએ નાના પ્રકારનાં સુંદર રત્ન જડિત આભુષણ પહેરેલાં છે. ૧૧

दृश्यन्तेरथमारूढादेव्यःक्रोधसमाकुलाः ॥

शंखंचक्रंगदांशक्तिं हलंचमुसलायुधम् ॥

ટીકા:-તેઓ ક્રોધે ભરાયેલા છે અને રથમાં બેઠેલી છે. અને શંખ,

(૪)

સપ્તસતી સટીક.

ચક્ર, મદા, શક્તિ, હળ, મૂસળ, ૧૨

खेटकन्तोमरंचैवपरशुम्पाशमेवच

कुन्तायुधान्त्रिशूलंचशार्ङ्गमायुधमुत्तमम् ॥१३॥

ટીકા:-ખેટક (એટલે ઢાલ), તોમર એટલે ભાલો, પરસુ, શંસો (પાસ), કુંત (ખરછી), ત્રિશુળ, શ્રેષ્ઠ શારંગ (એટલે ધનુષ). ૧૩

दैत्यानांदेहनाशायभक्तानामभयायच ॥

धारयन्त्यायुधानीत्थंदेवानांचहितायवै॥ १४ ॥

ટીકા:-એ હથિઆરો, દેવીઓએ, ભક્તોને અભય કરવા અને દૈત્ય દેહને નાશ કરવા તથા દેવોના કલ્યાણ માટે ધારણ કરેલાં છે. ૧૪

नमस्तेऽस्तुमहारौद्रेमहाघोरपराक्रमे ॥

महाबलेमहोत्साहेमहाभयविनाशिनि ॥ १५ ॥

ટીકા:-હે મહારૌદ્રે, હે મોટાં ઘોર પરાક્રમવાળી, હે મહાબળે, હે મહોત્સાહે, હે મોટા ભયની વિનાશિની, હું તને નમન કરું છું. ૧૫

ब्राहिमान्देविदुष्प्रेक्ष्येशत्रूणाम्भयवर्द्धिनि ॥

प्राच्यांरक्षतुमामैन्द्रीआग्नेय्यामग्निदेवता ॥१६॥

ટીકા:-હે દેવી, હે દુઃપ્રેક્ષ્યે, હે શત્રુઓના ભયને વધારનારી, તું મારું રક્ષણ કર. ઐન્દ્રી પૂર્વ દિશામાં અને અગ્નિ દેવી અગ્નિ કોણમાં રક્ષણ કરો. ૧૬

दक्षिणेऽक्तुवाराहीनैऋत्यांखड्गधारिणी॥

प्रतीच्यांवारुणीरक्षेद्वायव्यांमृगवाहिनी ॥१७॥

ટીકા:-દક્ષિણ દિશામાં વારાહી, નૈઋત્યમાં ખડ્ગ ધારિણી (એટલે તરવાર ઝાલનારી), પશ્ચિમમાં વારુણી, અને મૃગવાહિની (એટલે હરણપર બેઠેલી) વાવ્યકોણમાં રક્ષણ કરો. ૧૭

उदीच्यांपातुकौमारीईशान्यांशुलधारिणी ॥

ઊર્ધ્વમ્બ્રહ્માણિમેરક્ષેદધસ્તાદ્વૈષ્ણવીતથા ॥૧૮॥

ટીકા:-ઉત્તર દિશામાં કૌબેરી અને ઈશાન્યકોણમાં શૂળ ધારિણી (જેના હાથમાં ત્રીશૂળ છે એવી) રક્ષણ કરે. આકાશ તરફથી માં રક્ષણ પ્રજ્ઞાણી કરે અને પાતાળ તરફથી વૈષ્ણવી કરે. ૧૮

एवन्दशदिशोरक्षेच्चामुण्डाशववाहना ॥

जयामेचाग्रतःपातुविजयापातुपृष्ठतः ॥१९॥

ટીકા:-શબવાહના આમુંડા એ પ્રમાણે મારી દશે દિશામાં રક્ષા કરે, જ્યાં મારી આગળ સ્થાન કરે અને પિષ્ટ પાછળ વસે. ૧૯

अजितावामपार्श्वेतुदक्षिणेचापराजिता ॥

शिखामुद्योतिनीरक्षेदुमामूर्ध्न्यव्यवस्थिता ॥२०॥

ટીકા:-વામ એટલે ડાબે પાસે અજિતા અને દક્ષિણ એટલે જમણે પાસે અપરાજિતા (કોઈથી જીતાય નહિ એવી) તથા ચોટલીમાં ઘોતિની (પ્રકાશવાળી) મારી રક્ષા કરે. ઉમાદેવી મારામાથામાં સ્થાન કરે. ૨૦

मालाधरीललाटेचभ्रुवौरक्षेद्यशस्विनी ॥

त्रिनेत्राचभ्रुवोर्मध्येयमघण्टाचनासिके ॥२१॥

ટીકા:-માલાધારી, લલાટ એટલે કપાળમાં રક્ષા કરે યશસ્વિની ભ-
વાની રક્ષા કરે. ત્રિનેત્રા (ત્રણ આંખવાળા દેવી) આંખોની વચ્ચેનો જ-
ગા (નેત્રમધ્ય) નું તથા યમઘંટા નાકનું રક્ષણ કરે. ૨૧

शंखिनीचक्षुषोर्मध्येश्रोत्रयोद्धारवासिनी ॥

कपोलौकालिकारक्षेत्कर्णमूलेतुशांकरी ॥२२॥

ટીકા:-શંખિની એટલે શંખ ઝાલનારી દેવી આંખ તથા દ્વારવાસિની
એ કાનને રક્ષા કપોળ કહેતાં ગાલનું રક્ષણ કાલકામાતા અને કાનના મુ-
ળનું રક્ષણ શાંકરીમાતા કરે. ૨૨

नासिकायांसुगन्धाचउत्तरोष्ठेचचर्चिका ॥२३॥

अधरेचामृतकलाजिह्वायांचसरस्वती ॥

(૬)

સપ્તશતી સર્ટીક

ટીકા:-નાકમાં સુગંધા, ઉપલા હોઠમાં ચિર્યિકા. નીચલા હોઠમાં અમૃ-
તકલા ને જીભમાં સરસ્વતી રક્ષો. ૨૩

દન્તાત્રક્ષતુકૌમારીકણ્ઠદેશેતુચણ્ડિકા ॥

ઘણ્ટિકાંચિત્રઘણ્ટાચમહામાયાચતાલુકે ॥૨૪॥

ટીકા:-કૌમારી દાંતને ચણ્ડિકા કંઠમધ્ય એટલે ગળાની વચલી જા
રક્ષો. દાઢીથી હેઠળના ભાગનું ચિત્રઘંટા અને મહામાયા તાળવાનું ર-
ક્ષણ કરો. ૨૪

કામાક્ષીચિબુકંરક્ષેદ્વાચંમેસર્વમંગલા ॥

ગ્રીવાયામ્મદ્રકાલીચપૃષ્ઠવંશેધનુર્ધરી ॥૨૫॥

ટીકા:-કામાક્ષી મારા ચિબુક એટલે હાઠની રક્ષા કરો ને સર્વમંગળા
મારી વાચાને રક્ષો. ગ્રીવાને વિષે ભદ્રકાળી અને પૂઠન વિષે ધનુર્ધરી એ-
ટલે ધનુષ આલનારી રક્ષા કરો. ૨૫

નીલગ્રીવાવહિઃકણ્ઠેનલિકાંનલકૂવરી ॥

સ્કન્ધયોઃસ્વદ્ગિનીરક્ષેદ્વાહુમેવજ્ઞધારિણી ॥૨૬॥

ટીકા:-નીલગ્રીવા બાહુકંઠનું રક્ષણ કરો અને નલકૂબરી કંઠનળીની
રક્ષા કરો. ખડ્ગ ધારિણી એટલે તરવાર આલનારો બે સ્કંધ એટલે ખ-
ભાને વિષે તથા વજ્રજ્ઞ ધારિણી બે બાહુને વિષે રક્ષા કરો. ૨૬

હસ્તયોર્દણ્ડિનીરક્ષેદંબિકાચાંગુલીષુચ ॥

નસાચ્છ્રલેશ્વરીરક્ષેત્કુક્ષૌરક્ષેત્કુલેશ્વરી ॥૨૭॥

ટીકા:-દંડિની હાથને વિષે અને અંબિકા આંગળીઓને વિષે તથા
નખને વિષે શુભેશ્વરી રક્ષા કરો; નળેશ્વરી કુખને રક્ષો. ૨૭

સ્તનૌરક્ષેન્મહાદેવીમનઃશોકવિનાશિની ॥

હૃદયેલલિતાદેવીઉદરેશ્ચૂલધારિણી ॥૨૮॥

ટીકા:-મનશોકવિનાશિની મહાદેવી સ્તનને સાચવો અને લલિતા
દેવી હૃદય તથા શૂળધારિણી દેવી ઉદર એટલે પેટને રક્ષો. ૨૮

નાભૌચકામિનીરક્ષેદ્ગુહ્યશ્વરીતથા ॥

કટ્યાંભગવતીરક્ષેજ્ઞાનુનીવિંધ્યવાસિની ॥૨૯॥

ટીકા:-નાભિને વિષે કામિની દેવી રક્ષા કરે. અને ગુહ્યભાગને ગુહ્ય-
શ્વરી સાચવે. કેટલી રક્ષા ભગવતી દેવી કરે. વિંધ્યવાસિની દેવી જ્ઞાનુ
એટલે દ્વીચણુને સાચવે. ૨૯

જંઘેમહાવલારક્ષેત્સર્વકામપ્રદાયિની ॥

ગુલ્ફયોર્નારસિંહીચપાદપૃષ્ઠેમિતૌજસી ॥૩૦॥

ટીકા:-સર્વ કામ પ્રદાયિની દેવી જે મહાવળા કહેવાય છે તે જાંગનું
રક્ષણ કરે તથા બે ધુટીઓને અને પાદપૃષ્ઠ એટલે પગનાં તળીયાંને
તૈજસી દેવી સાચવે. ૩૦

પાદાંગુલીષુશ્રીરક્ષેત્પાદાધસ્તલવાસિની ॥

નखान्दंष्ट्राकरालीचकेशांश्ચૈવૌર્ધ્વકેશિની ॥૩૧॥

ટીકા:-શ્રીધરી પગની આંગળીઓને, તળવાસિની પગના નીચલા
ભાગને અને કરાળીની દાંઢીને તથા ઉર્ધ્વ કેશિની માથાવાળ ન સા-
ચવે. ૩૧

રોમકૂપેષુકૌમારીત્વચંવાગીશ્વરીતથા ॥

રક્તમજ્જાવસામાંસાન્યસ્થિમેદાંસિપાર્વતી ॥૩૨॥

ટીકા:-કૌભેરી રોમકૂપ એટલે રૂવાંટીનાં છિદ્રને વિષે, તથા વાગીશ્વરી
ત્વચાને વિષે તથા પાર્વતી, રક્ત, મજ્જા, ચરખી, માંસ, ને હાડકાંને વિષે
રક્ષા કરે. ૩૨

અન્ત્રાણિકાલરાત્રીચપિત્તચમુકુટેશ્વરી ॥

પન્નાવંતીપન્નકોશોકફેત્ત્વડામણિસ્તથા ॥૩૩॥

ટીકા:-આંતરડાંનું કાળરાત્રી, પિત્તનું મુકુટેશ્વરી, પન્નકોષ (દૃઢચક-
મણી)નું પન્નાવતી અને કફનું ચૂડામણી રક્ષણ કરે. ૩૩

(૮)

સપ્તસતી સટીક.

જ્વાલામુખીનસાજાલમભેદ્યાસર્વસંધિષુ ॥

શુક્રંબ્રહ્માણીમેરક્ષેચ્છાયાંછત્રેશ્વરીતથા ॥૩૪॥

ટીકા:-નખના પ્રકાશનું જ્વાળા મુખા, સર્વ સાંધાઓમાં અભેદા, શુક્ર (વિદ્ય) નું બ્રહ્માણી અને છત્રશ્વરી છાયાનું રક્ષણ કરે. ૩૪

અહંકારંમનોબુદ્ધિરક્ષેન્મેધર્મધારિણી ॥

પ્રાણાપાનોતથાવ્યાનમુદાનંચસમાનકમ્ ॥૩૫॥

ટીકા:-મારા અહંકાર, મન, ને બુદ્ધિ તથા પ્રાણ, વ્યાન, અપાન, ઉદાનને સમાન એ પ્રમાણે પાંચ પ્રકારનું વાયુનું રક્ષણ સર્વ ધારિણી દેવી કરે. ૩૫

વજ્રહસ્તાચમેરક્ષેતપ્રાણકલ્પંચશોભના ॥

રસેરુપેચગન્ધેચશબ્દેસ્પર્શેચયોગિની ॥૩૬॥

ટીકા:-કલ્યાણ શેભના વજ્ર હસ્તા મારા પ્રાણની રક્ષા કરે અને શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ને ગંધ એ પાંચને વિષે યોગિની દેવી રક્ષે. ૩૬

સત્વંરજસ્તમશ્ચૈવરક્ષેન્નારાયણીસદા ॥

આયૂરક્ષતુવારાહીધર્મ્મૈરક્ષતુવૈષ્ણવી ॥૩૭॥

ટીકા:-નારાયણી હમેશાં સત્ત્વ, રજઃ, અને તમ એ ત્રણ ગુણને વિષે રક્ષા કરે. મારી આવરદાનો વારાહી રક્ષા કરે અને મારા ધર્મને ભૈરવી સાચવે. ૩૭

યશઃકીર્તિંચલક્ષ્મીંચધનંવિદ્યાંચચક્રિણી ॥

ગોત્રમિન્દ્રાણીમેરક્ષેત્પશૂન્મેરક્ષચણ્ડિકે ॥૩૮॥

ટીકા:-હે માતાઓ યશ, કીર્તિ ને લક્ષ્મીનું સદા રક્ષણ કરે. હે ઇન્દ્રાણી તમે મારા ગોત્રને અને હે ચંડિકા તમે મારાં પશુને સાચવો. ૩૮

પુત્રાન્નરક્ષેન્મહાલક્ષ્મીર્ભાર્યૌરક્ષતુભૈરવી ॥

પન્થાનંસુપથારક્ષેન્માર્ગક્ષેમકરીતથા ॥૩૯॥

ટીકા:- મહાલક્ષ્મી પુત્રાને અને ભાર્યાને ભૈરવી સાચવો. ધનેશ્વરી ધનને અને કૌભારી કન્યાને રક્ષો. ૩૯

માર્ગક્ષેમકરીરક્ષેદ્વિજયાસર્વતઃસ્થિતા ॥

રાજદ્વારેમહાલક્ષ્મીઃસંગ્રામેજયવર્ધિની ॥૪૦॥

ટીકા:-ક્ષેમ કરી માર્ગને વિષે રક્ષા કરો અને વિજયા સઘળી ખાંજુ-એ રક્ષણ કરો. રાજદ્વારને વિષે મહાલક્ષ્મીને જયવર્ધિની સંગ્રામને વિષે રક્ષા કરો. ૪૦

સર્વરક્ષાકરંપુણ્યંકવચંસર્વદાજપેત્ ॥

ઇદંરહસ્યંવિપ્રર્ષેભક્ત્યાતવમયોદિતમ્ ॥ ૪૧ ॥

ટીકા:-સર્વ પ્રકારે રક્ષા કરે એવા આ પુણ્ય કવચનો હમેશાં જપ કરવો. હે વિપ્રર્ષિ આ રહસ્ય મેં તને તારી ભક્તિ જોઈને સંભળાવેલું છે. ૪૧

રક્ષાહીનંતુયત્સ્થાનંવર્જિતંકવચેનતુ ॥

તત્સર્વરક્ષમેદેવિજયન્તીપાપનાશિની ॥૪૨॥

ટીકા:-જે જે સ્થાન રક્ષાહીન છે તેઓને વિષે તથા જે સ્થાનકનાં નામ કવચની અંદર વર્જિત કરાયલાં તેઓને વિષે હે જયંતી, પાપ વિનાશિની દેવી રક્ષા કરો. ૪૨

પદમેકન્નગચ્છેતુયદીચ્છેચ્છુભમાત્મનઃ ॥

કવચેનાવૃતોનિત્યંયત્રયત્રૈવગચ્છતિ ॥૪૩॥

ટીકા:-જે પોતાનું હીત ઇચ્છે છે તેણે તો કવચ વગર એક પગલું પણ ચાલવું નહિ. તે માણસ કવચની સાથે જ્યાં જ્યાં જાય છે, -૪૩

તત્તત્રાર્થલાભશ્ચવિજયસ્સાર્વકામિકઃ ॥

યંયંચિન્તયતેકામન્તન્તમ્પ્રાપ્નોતિનિશ્ચિતમ્ ॥૪૪॥

ટીકા:-ત્યાં ત્યાં તેને લાભ અને વિજયની પ્રાપ્તિ થઈ સર્વ ઇચ્છાઓ

ફળી ભૂત થાય છે. જે જે તે ધારે છે તે તે તેને મળે છે. ૪૪

પરમૈશ્વર્યમતુલમ્પ્રાપ્સ્યતેભૂતલેપુમાન્ ॥

નિર્ભયોજાયતેમર્ત્યસ્સંગ્રામેષ્વપરાજિતઃ ॥૪૫॥

ટીકા:-ભૂતળમાં તે પુરૂષને અતુલ ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થાય છે. તે નિર્ભયતા અને અભયપણું પ્રાપ્ત કરીને લડાઈને વિષે કોઈ થકી હારતો નથી. ૪૫

ત્રૈલોક્યેતુભવેત્પૂજ્યઃકવચેનાવૃતઃપુમાન્ ॥

इदन्तुदेव्याःकवचंदेवानामपिदुर्लभम् ॥૪૬॥

ટીકા:-કવચના સંયોગે કરીને તે માણસ સ્વર્ગ, મૃત્યુને પાતાળ એ ત્રણે લોકને વિષે પુજ્ય મનાય છે. આ દેવીનું કવચ દેવતાઓને પણ દુર્લભ છે. ૪૬

યઃપઠેત્પ્રયતોનિત્યંત્રિસન્ધ્યંશ્રદ્ધયાન્વિતઃ॥

દૈવીકલામ્ભવેત્તસ્યત્રૈલોક્યેષ્વપરાજિતઃ ॥૪૭॥

ટીકા:-જે માણસ સવાર, ખપોર અને સાંજ એ ત્રિસંધ્યાના સમયને વિષે શ્રદ્ધાસહિત પાઠ કરે છે તેનામાં દેવીની કળાઓ આવે છે અને તે દેવ બને છે તથા ત્રણેલોકને વિષે તેને કોઈ જીતી શકતું નથી. ૪૭

जीवेद्वर्षशतंसाग्रमपमृत्युविवर्जितः ॥

नश्यन्तिव्याधयस्सर्वेलुताविस्फोटकादयः॥૪૮॥

ટીકા:-તે પૂરે પૂરાં સો વર્ષ જીવે છે ને તેની ઘાત જતી નથી તથા તેને મરડો, વિસ્ફોટક વગેરે રોગ થતા નથી. ૪૮

स्थावरंजंगमंवापिकृत्रिमंचापियद्विषम् ॥

अभिचाराणिसर्वाणिमंत्रयंत्राणिभूतले ॥૪૯॥

ટીકા:-સ્થાવર વિષ એટલે અકીણ, સોમલ, વગેરે; જંગમ વિષ એટલે વિંછી, સાપ, વગેરેનું ઝેર; અને કૃત્રિમ વિષ એટલે કોઈ યજ્ઞ પ્રકારથી બનાવેલું ઝેર, એ ત્રણે પ્રકારનાં વિષ; સર્વ પ્રકારના અભિચાર,

મંત્ર અને યંત્ર; એ જે માણસની પાસે કવચ છે તેને તુકસાન કરી શકતાં નથી. ૪૯

ભૂચરાઃસ્વેચરાશ્ચૈવજલજાશ્ચોપદેશિકાઃ ॥

સહજાઃકુલજામાલાડાકિનીશાકિનીતથા॥૫૦॥

ટીકાઃ-ભૂચર એટલે પૃથ્વીપર ચાલનાર, ખેચર એટલે આકાશમાં ચાલનાર, જળચર એટલે પાણીમાં ચાલનાર, ઉપદેશિક એટલે ઉપદેશથી તુષ્યમાન થનાર, સહજ, કુલજ, ચાલ, ડાકેણી, એઓ તેને દેખીને નાશી જાય છે. ૫૦

અન્તરિક્ષચરાઘોરાડાકિન્યશ્ચમહાવલાઃ ॥

ગ્રહભૂતપિશાચાશ્ચયક્ષગન્ધર્વરાક્ષસાઃ ॥૫૧॥

ટીકાઃ-અંતરિક્ષ માર્ગે ચાલનાર, ભયંકર ડાકેણી કે જેઓનું બળ ધણું છે તેઓ, ગ્રહ, ભૂત, પિશાચ, યક્ષ, ગંધર્વ, રાક્ષસ. ૫૧

બ્રહ્મરાક્ષસવેતાલાઃકૂરમાણ્ડાભૈરવાદયઃ ॥

નશ્યંતિદર્શનાત્તસ્યકવચેહ્યાદિસંસ્થિતે ॥૫૨॥

ટીકાઃ-બ્રહ્મ, રાક્ષસ, વેતાળ, કુખમાંડ, ભૈરવ, વગેરે જેના હૃદયમાં કવચનો વાસ છે તેને દેખીને જતાં રહે છે. ૫૨

માનોન્નતિર્ભવેદ્રાજસ્તેજોવૃદ્ધિકરંપરમ ॥

યશસાવર્ધતેસોઽપિકીર્તિમણિહતભૂતલે ॥૫૩॥

ટીકાઃ-શ્રેષ્ઠ વૃદ્ધિકર તેજ, માન, રાજ્ય, ઉન્નતિ, એ તે માણસનાં દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામતાં જાય છે. યશના વધવાથી જાણે કીર્તિ રૂપી મૃગટ માથે પહેરેલો હોય એ પ્રમાણે તે શોભે છે. ૫૩

જપેત્સપ્તશતીંચળ્ડીંકૃત્વાતુકવચંપુરા ॥

યાવદ્દુમળલંધત્તેસશૈલવનકાનનમ્ ॥૫૪॥

(૧૨)

સપ્તસતી સટીક.

ટીકા:-પહેલાં કવચનો પાઠ કરીને પછી સપ્તસતિનો જપ કરે તો જ્યાં સુધી ભૂમંડળપર શૈલ, વન અને કાનન છે. ૫૪

તાવત્તિષ્ઠતિમેદિન્યાંસન્તતિ:પુત્રપૌત્રિકી ॥

દેહાન્તેપરમંસ્થાનંયત્સુરૈરપિદુર્લભં ॥૫૫॥

ટીકા:-ત્યાં સુધી જગતમાં તે માણસની સંતતિ, પુત્ર પૌત્રાદિ વગેરે વાસ કરે અને તે માણસને મરી ગયા પછી અતિચ્છેદ સ્થાનક પ્રાપ્ત થાય તે સ્થાનક એવું કે દેવતાઓને પણ મેળવવું દુર્લભ. ૫૫

પ્રાપ્નોતિપુરુષોનિત્યંમહામાયાપ્રસાદતઃ ॥

તત્પદંસમવાપ્નોતિયાવદાભૂતસંપ્લવમ્ ॥૫૬॥

ટીકા:-તે પુરુષ મહામાયાની મહેરબાનીથી તત્પદ (મોક્ષ)ને પામે છે અને જગતના અંત સુધી તેનો નાશ થતો નથી. ૫૬

इतिश्रीहरिहरब्रह्मविरचितंदेवीकवचंसमाप्तं ॥

ટીકા:-હરીહર બ્રહ્માનું બનાવેલું દેવીનું કવચ પુરૂં થયું. ॥

॥ માર્કંડેયુવાચ ॥

जयन्तीमंगलाकालीभद्रकालीकपालिनी ॥

दुर्गाक्षमाशिवाधात्रीस्वाहास्वधानमोऽस्तुते ॥१॥

ટીકા:-માર્કંડેય મુની બોલ્યા કે, જયંતીમાતા, મંગળામાતા, કાળ-કામાતા, ભ કાળીમાતા, કપાળિનીમાતા, દુર્ગામાતા, ક્ષમામાતા, શિવા-માતા, ધાત્રીમાતા, સ્વાહામાતા સ્વધામાતા, એ સઘળી માતાઓને હું નમસ્કાર કરું છું. ૧

મધુકૈટભવિદ્રાવિવિધાતૃવરદેનમઃ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૨॥

ટીકા:-મધુ કૈટભનો નાશ કરનારી અને વિધાતાને વરદાન આપનારી દેવીને હું નમન કરું છું. અને ૩૫ આપ, ૪૫ આપ, ૫૫ આપ, અને દુષ્મનોનો નાશ કર. ૨

મહિષાસુરનિર્નાશિવિધાત્રીવરદેનમઃ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૩॥

ટીકા:-મહિષાસુરના મારો નાંખનારી અને ભક્તોને સુખ આપનારી દેવીને નમું છું. મન ૩૫ આપ વગેરે. ૩

રક્તવીજવધેદેવિચણ્ડમુણ્ડવિમર્દિનિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૪॥

ટીકા:-રક્તવીજનો વધ કરનારી અને ચંડમુંડનું મર્દન કરનારી દેવી મને ૩૫ આપ વગેરે. ૪

નિશુંભશુંભનીર્નાશિતથાધૂમ્રાક્ષમર્દિનિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૫॥

ટીકા:-શુંભ, નિશુંભ અને ધુમ્રાક્ષને મારનારી દેવી ૩૫ આપ વગેરે. ૫

વંદિતાંધ્રિયુગેદેવૈર્દેવિસૌભાગ્યદાયિનિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૬॥

ટીકા:-હે દેવી, તને દેવતાઓ પણ પૂજેલા છે. તું સૌભાગ્ય દાયિની છે. ૩૫ આપ વગેરે. ૬

અચિંત્યરૂપચરિતેસર્વશત્રુવિનાશિનિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૭॥

(૬૪)

સપ્તસતી સટીક.

ટીકા:-જેનું ૩૫ અને ચરિત અચિંત્ય છે એવી સર્વ શત્રુને વિનાશ કરનારી ૩૫ આપ વગેરે. ૭

નતેભ્યસ્સર્વદાભક્તયાચણ્ડિકેદુરિતાપહે ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૮॥

ટીકા:-તને નમેલા ભક્તોનાં હે ચંડિકા તું હમેશાં ત્રણે પ્રકારના તાપ આધિભૌતિક, અધ્યાત્મિક અને આધિદૈનિક—દૂર કરે છે ૩૫ આપ. ૮

સ્તુવદ્ભ્યોભક્તિપૂર્વેત્વાંચણ્ડિકેવ્યાધિનાશિનિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૯॥

ટીકા:-જે ભક્તિ પૂર્વક સ્તુતિ કરાને તારે શરણે આવે છે તેઓ તું વ્યાધિનાશીની, એવી સર્વરોગનો નાશ કરનાર દેવી છે. ૩૫ આપ. ૯

ચણ્ડિકેસતતંયેત્વામર્ચયન્તીહભક્તિતઃ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૦॥

ટીકા:-હે ચંડિકા જેઓ હમેશાં તને ભક્તિથી અર્ચન કરે છે તેઓ ને ૩૫ આપ. ૧૦

દેહિસૌભાગ્યમારોગ્યંદેહિદેવિપરમંસુખં ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૧॥

ટીકા:-હે દેવી સૌભાગ્ય, આરોગ્ય અને પરમસુખ આપ. ૩૫ આપ. ૧૧

વિધેહિદેવિકલ્યાણંવિધેહિવિપુલાંશ્રિયમ્ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૨॥

ટીકા:-હે દેવી કલ્યાણ કર અને આશ્રિયને વિસ્તર્યુ કર. ૩૫ આપ. ૧૨

વિધેહિદ્વિષતાંનાશંવિધેહિબલમુચકૈઃ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૩॥

ટીકા:-હે દેવી અમારા વેરીઆન વિખેરી નાંખ, અને અમારા સા-
મર્થનો વધારો કર ૩૫. ૧૩

મુરાસુરશિરોરત્નનિઘૃષ્ટચરણેઽમ્બિકે ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૪॥

ટીકા:-સુર અને અસુરના માથાનાં રત્નો જેના ચરણને વિષે ધસા-
યલાં છે એવી હે દેવી અંબિકા ૩૫ આપ. વગેરે. ૧૪

વિદ્યાવન્તંયશસ્વન્તંલક્ષ્મીવન્તંજનંકુરુ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૫॥

ટીકા:-માણસોને વિદ્યાવંત, લક્ષ્મીવંત અને યશવંત કર. ૩૫
આપ. ૧૫

પ્રચણ્ડદૈત્યદર્પઘ્નેચણ્ડિપ્રણતાયમે ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોહિ ॥૧૬॥

ટીકા:-દૈત્યના દર્પ એટલે અણકારને નાશ કરનારી હે દેવી અંબિકા
તને જે હું નમન કરું છું તેને ૩૫ આપ. ૧૬

ચતૃર્ભુજેચતુર્વત્ક્રસંસ્તુતેપરમેશ્વરિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૭॥

ટીકા:-હે ચાર હાથવાળી અને જે ચતુર્મોહવાળા પ્રહ્લાએ સ્તુતિ
કરાયલી છે એવી દેવી પરમેશ્વરી મને ૩૫ આપ. ૧૭

કૃષ્ણેનસંસ્તુતેદેવિશશ્વઙ્ગત્યાત્મમંબિકે ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૮॥

ટીકા:-હે અંબિકા તારી સ્તુતિ પૂર્ણ ભક્તિથી કૃષ્ણે પણ કરી છે એ-
વી તું ૩૫ આપ. ૧૮

(૧૬)

સપ્તસતી સટીક.

હિમાચલસૂતાનાથસંસ્તુતેપરમેશ્વરિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૧૯॥

ટીકા:--હે પરમેશ્વરી તારી સ્તુતિ હિમાચળના દીકરીના ધણા મહા-
દેવજીએ પણ કરી છે. ૩૫ આપ. ૧૯

ઈંદ્રાણીપતિસદ્ભાવપૂજિતેપરમેશ્વરિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૨૦॥

ટીકા:--ઈંદ્રાણીના ધણી ઈંદ્રરાજાએ પણ તારી સ્તુતિ કરી છે. ૩-
૫ આપ. ૨૦

દેવિપ્રચળ્લદોર્દંડદૈત્યદર્પવિનાશિનિ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૨૧॥

ટીકા:--ભારે સજ્જ ઓપીને દૈત્યોના દર્પને નાશ કરનારી દેવી ૩-
૫ આપ. ૨૧

દેવિભક્તજનોદ્દામદત્તાનંદોદયેમ્બિકે ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૨૨॥

ટીકા:--ભક્તજનો તારી ભકિત કરવામાં મથેલા છે તેઓના આનંદનો
ઉદય કરનારી હું દેવી અંબિકા ૩૫ આપ. ૨૨

પુત્રાનદેહિધનંદેહિસર્વાકામાંશ્ચદેહિમ ॥

રૂપંદેહિજયંદેહિયશોદેહિદ્વિષોજહિ ॥૨૩॥

ટીકા:--મને પુત્રો આપ, ધન આપ, અને મારી સઘળી ઇચ્છાઓ
રૂપી ભૂતકર ૩૫ આપ. ૨૩

પત્નીમનોરમાંદેહિમનોદૃત્તાનુસારિણી ॥

તારિણીદુર્ગસંસારસાગરસ્યકુલોદ્ભવાં ॥૨૪॥

ટીકા:--ઉચ્ચકુળ જન્મેલી, અને આ દુર્ગ સંસારને તારે એવી મનને

૨૭ કરે એવી, અને મારી મનોવૃત્તિ પ્રમાણે ચાલનારી, એવી બાધ-
હી હે દેવી મને આપ. ૨૪

इदंस्तोत्रंपठित्वातुमहास्तोत्रंपठेन्नरः ॥

સતુસપ્તશતીસંખ્યાવરમાપ્રોતિસંપદાઃ ॥૨૬॥

ટીકા:-જે કોણ માણસ પહેલાં આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે અને પછી મા-
હાસ્તોત્ર અંદીપાડના પાઠ કરે તો તે માણસ સપ્તશતી એટલે સાતસેં એ
સંખ્યાનું ફળ પામે અને તેને દ્રવ્યપ્ર સ્તિ પણ યુષ્કળ થાય. ૨૫

इतिविष्णुविरचितार्गलास्तुतिः ॥ स्माप्ता ॥२॥

વિષ્ણુ રચિત અર્ગલા સ્તુતિ સમાપ્ત.

. ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥

विशुद्धज्ञानदेहायत्रिवेदीदिव्यचक्षुषे ॥

श्रेयःप्राप्तिनिमित्तायनमःसोमार्धधारिणे ॥૧॥

કીલક.

ટીકા:-શિવજી કે જેની દેહ વિશુદ્ધ જ્ઞાનના જેવી છે અને જેના ત્રણ
દિવ્યનેત્ર એટલે આંખો ત્રણવેદ રૂપી છે તથા જેણે સોમાર્ધ એટલે
અર્ધચંદ્ર માથે ધારણ કરેલો છે અને જે સઘળો શ્રેય પ્રાપ્તિનું નિમિત્ત
છે તેને નમન કરું છું. ૧

सर्वमेतद्विजानीयान्मंत्राणामपिकीलकम् ॥

सोपिक्षेममवाप्नोतिसततंजाप्यतत्परः ॥૨॥

ટીકા:-જે માણસો આ કિલકના મંત્રને જાણે છે તેમાંનો કોઈ જે
આનો જપ કરે તો તેને ક્ષેમ એટલે કલ્યાણ પ્રાપ્ત થાય છે. ૨

सिध्यंत्युच्चाटनादीनिवस्तुनिसकलान्यपि ॥

एतेनस्तुवतांदेवीस्तोत्रमात्रेणसिद्ध्यति ॥३॥

ટીકા:-ઉચ્ચાટન, મારણ, વગેરે સઘળા પ્રકારના પ્રયોગો તેના સફળ થાય છે. જે માણસ દેવીની સ્તુતિ આ મંત્રો વડે કરે છે તેને દેવી જ-રૂર મળે છે. ૩

ममंत्रोनौषधंतत्रनकिंचिदपिविद्यते ॥

विमाजाप्येनसिध्येतसर्वमुच्चाटनादिकम् ॥४॥

ટીકા:-એવો કોઈ પણ મંત્ર નથી કે એવી કોઈ પણ ઔષધી નથી કે જે તે માણસને નફો આ કિલક વાંચનારને ઉચ્ચાટન વગેરે સઘળું વગર જપ કરવે પ્રાપ્ત થાય છે. ૪

समग्राण्यपिसिध्यंतिलोकशंकामिमांहरः ॥

कृत्वानिमंत्रयामाससर्वमेवमिदंशुभम् ॥५॥

ટીકા:-જે સ્તોત્રનો પાઠ કરીએ તે સ્તોત્ર આપણને ફળ પ્રાપ્તિ આવે છે તો આ સ્તોત્રમાં સામીલ છે એવી લોકોના મનની શંકા પોતાના મનમાં આણીને મહાદેવ બોલ્યા કે આ સ્તોત્ર સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે અને સર્વ શુભને આપનાર છે. ૫

स्तोत्रवैचंडिकायास्तुतच्चगुप्तंचकारसः ॥

समाप्नोतिसुपुण्येनतांयथावन्नियंतणां ॥६॥

ટીકા:-એટલા માટે આસ્તોત્ર ગુપ્ત રાખવામાં આવેલું હતું કારણ કે બીજાં સ્તોત્રના પુણ્યને હદ હોય છે પણ આનું પુણ્ય તો અણહદ છે. ૬

सोऽपिक्षेममवाप्नोतिसर्वमेवनसंशयः ॥

कृष्णायांवाचतुर्दश्यामष्टम्यांवासमाहितः ॥७॥

ટીકા:-કાળી ચૌદસને દહાડે અથવા કૃષ્ણાષ્ટમાને દહાડે જે કોઈ માણસ આસ્તોત્રનો પાઠ કરે તો તે માણસ સર્વ પ્રકારનું ક્ષેમ પામે એમ જરાએ શંકા નહિ. ૭

દદાતિપ્રતિગૃહ્ણાતિનાન્યથૈષાપ્રસિધ્યતિ ॥

इत्थंरूपेणकीलनमहादेवेनकीलितम् ॥८॥

ટીકા:-દેવીના ભક્તજન પ્રથમ તેને ધરાવેછે-અર્પણ કરે છે અને પાછું લેછે. અને તેઓ ખીજ કોઈ પણ ઇચ્છા પ્રસિદ્ધ કરતા નથી. આ કિલકના ઉપર શ્રીમહાદેવજીએ એવો ખીલો મારેલો છે કે (એકલે એ પ્રમાણે ખાતરી પૂર્વક કહેલું છે કે.) ૮

योनिष्कालांविधायैनांनित्यंजपतिसंस्फुटं ॥

ससिद्धःसगणस्सोऽपिगंधर्वोजायतेनरः ॥९॥

ટીકા:-જે માણસ આને નિઃકિલ (ખીલો રહીત, કરીને જે કામ કરે તે તે દેવીના ગણમાંલેલો એક સિદ્ધ થાય અને જકત રક્ષક મંધર્વ દેવ થાય. ૯

नचैवाप्यटतस्तस्यभयंकापिहिजायते ॥

नापमृत्युवशंयातिमृतोमोक्षमवाप्नुयात् ॥१०॥

ટીકા:-આ માણસ ગમે એવે ઠેકાણે જાય તો પણ ભય તેને દેખીને નાશી જાય છે તેનો લાંબો આવરદા પરી થાય છે ત્યારેજ તે મરેછે-અધૂરી વયે કોઈ પણ ઘાતથી મોત થતું નથી. અને મૃત્યા પછી મોક્ષને પામે છે. ૧૦

ज्ञात्वाप्रारभ्यकुर्वीतह्यकुर्वाणोविनश्यति ॥

ततोज्ञात्वैवસंपन्नमિदंप્રારभ्यतेबुधैः ॥११॥

ટીકા:-પ્રથમ આ કીલકને સમજવું ને પછી પ્રારંભ કરવો. જો એમ ન કરેતો તેનો નાશ થાય છે માટે બુદ્ધજનોએ તો પ્રથમ સમજવું અને આરંભ કરવો. ૧૧

सौभाग्यादिचयकिंचितदृश्यतेललनाजने ॥

तत्सर्वतत्प्रसादेनतेनजाप्यामिदंशुभम् ॥१२॥

(૧૨૭)

સપ્તશતી સંટીક.

ટીકા:-શ્રીજનને વિષે જે સૌભાગ્ય વગેરે છે તે બધું દેવીની કૃપા વડે છે. માટે આ શુભ કીલકનો પાઠ કરવો. ૧૨

શનૈસ્તુજપ્યમાનેર્સ્મિસ્તોત્રેસંપત્તિરુચ્ચકૈઃ ॥

ભવત્યેવસમગ્રાપિતતઃ પ્રારમ્યમેવતત ॥૧૩॥

ટીકા:-આ સ્તોત્રનો જે ધામે ધીમે પાઠ કરે તો સાધારણ રીતે સંપત્તિ મળે પણ જે ઉચ્ચે સ્વરે (મોટેથી) પાઠ કરે તો ઉચ્ચ પ્રકારની સંપત્તિ મળે માટે જ્યારે પાઠ કરવો ત્યારે તાણીને બોલવું. ૧૩

ऐश्वर्ययत्प्रसादेनसौभाग्यारोग्यारोग्यसंपदः ॥

शत्रुहानिःपरमोक्षःमानकिंस्तूयतेजनैः ॥૧૪॥

ટીકા:-જેની મહેરબાનીથી, એશ્વર્ય અરોગ્ય, સૌભાગ્ય, સંપત્તિ, શત્રુહાનિ અને પરમમોક્ષ, એટલાં બધાં વાનાં મળે છે તો તેવી દેવીની માણસો શા માટે સ્તુતિ ન કરે? ૧૪.

॥ इतिईश्वरविरचितंदेव्याःकीलकंसमाप्तम् ॥

ઇશ્વર વિરચિત દેવી કીલક સંમાપ્ત.

॥ श्रीचंडिकादेव्यैनमः ॥

अस्यश्रीनर्वाणवमंत्रस्य ॥ ब्रह्मविष्णुमहेश्वराऋष-
यः ॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदांसि ॥ श्रीमहाकालीम
हालक्ष्मीमहासरस्वत्योदेवताः ॥ ऐंबीजम् ॥ ऋंश-
क्तिः ॥ क्लींकीलकम् ॥ श्रीमहाकालीमहालक्ष्मीमहा-
सरस्वतीप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः ॥ ब्रह्मविष्णुमहेश्व-
रऋषिभ्योनमःशिरसि ॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदो

भ्योनमःमुखे ॥ श्रीमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्व
तीदेवताभ्योनमः हृदये ॥ ऐवीजायनमःगुत्चे ॥ ज्ही
शक्तयेनमःपादयोः क्लींकीलकायनमःनाभौमूलेनकरौ
संशोध्य ॥ ऐंअंगुष्ठाभ्यांनमःज्हीतर्जनीभ्यांनमःक्लीं
मध्यमाभ्यांनमः ॥ चामुंडायैअनामिकाभ्यांनमः ॥
विचेकनिष्ठिकाभ्यांनमः ॥ ऐंज्हीक्लींचामुंडायैविचेक
स्तलकरपुष्पाभ्यांनमः ॥ स्वंहृदयादि ॥ ऐंनमः ॥ शि
खायाम् ॥ ज्हीनमःदक्षिणनेत्रे ॥ क्लींनमःवामनेत्रे ॥
चानमःदक्षिणकण ॥ गुंनमःवामकण ॥ डांनमःदक्षि-
णनासापुटे ॥ यैनमःवामनासापुटे ॥ विंनमःमुखे ॥
चैनमःगुह्ये ॥ मूलेनाष्टवारं व्यापकं कुर्यात् ॥ ऐंप्राच्यै-
नमः ॥ ज्हीआग्नेय्यैनमः ॥ क्लींदक्षिणायैनमः ॥ चानै-
र्ऋत्यैनमः ॥ मुंप्रतिच्यैनमः ॥ डांवायव्यैनमः ॥ यैउ
दीच्यैनमः ॥ विचेईशान्यैनमः ॥ ऐंज्हीक्लींचामुंडायै
विचेउर्ध्वायैनमः ॥ ऐंज्हीक्लींचामुंडायैविचेभूम्यैन-
मः ॥ ॥ अथध्यानम् ॥ खड्गचक्रगदेषुचापपरिधानश्च
लंभुशंडींशिरःशंखंसदधतींकरैर्जिनयनांसर्वांगभूषा
भृताम् ॥ नीलाश्मद्युतिमास्यपाददशकांसेवेमहाका
लिकांयामस्तौत्स्वपितेहरौकमलजोहतुंमधुकैटभम्.

(૨૨)

સપ્તશતી સંટીક.

પરિધ (ધનુષ), શુભ્ર, ભુશુડી, માથુ અને શાંખ ધારણ કરેલાં છે એવી ત્રણ આંખવાળી દેવી, સર્વાંગે આભૂષણ પહેરેલી અધિકા, કે જેના નિલમણીના જેવી કાંતીવાળા દશ પગ છે અને જે દેવીની સ્તુતિ બ્રહ્માએ મધુ કૈટભને મારવા માટે સૂતેલા વિષ્ણુને જગાડવા માટે કરી એવી દેવી-ને હું સેવું છું. ૧

અક્ષત્રકપરશુંગદેષુકુલિશંપન્નધનુઃકુંડિકાંદંડંશ-
ક્તિમસિંચર્મજલજંઘાંસુરાભાજનમ્ ॥ શૂલંપાશસુ
દર્શનેચદધતીંહસ્તૈઃ પ્રવાલપ્રભાંસેવેસૈરિભમર્દિનીમિ
હમહાલક્ષ્મીંસરોજસ્થિતામ્ ॥૨॥

ટીકા:-અક્ષ, પરશુ, ગદા, તીર, વજ્ર, પદ્મ, ધનુષ, કુંડિકા, દંડ, શ-
ક્તિ, તરવાર, ઢાલ, જલજ (શાંખ), ઘંટા, સુરાભાજન (દાડ પીવાનું વા-
સણ) શુભ્ર, પાસ, સુદર્શન નામનું ચક્ર, એવાં એવાં હથિઆરો જેણે પો-
તાના ઘણા હાથ વડે ધારણ કરેલાં છે અને જેનું તેજ પરવાળાંના જેવું
છે એવા પ્રવાળ પ્રભા,મહિપાસુરમર્દિની દેવી કે જે સરોજ એટલે મળ
પર બેઠેલી છે તે મહાલક્ષ્મી દેવીને હું સેવું છું. ૨

ઘંટાશૂલહલાનિશંખમુસલેચક્રંધનુઃસાયકંહસ્તાજ્ઞૈ
ર્દધતીંઘનાંતવિલસચ્છીતાંશુતુલ્યપ્રભામ્ ॥ ગૌરી-
દેહસમુદ્ભવાંત્રિજગતામાધારભૂતાંમહાપૂર્વામત્રસરસ્વ
તીમનુભજેશુંભાદિદૈત્યાર્દિનીમ્ ॥૩॥

ટીકા:-ઘંટ, શૂળ, હળ, શાંખ, મુસળ, ચક્ર, અને તીર કમાન જેણે
પોતાના કમળ રૂપી હાથમાં ધારણ કરેલાં છે એવાં, સરહ્યંદ્ર જેવી કાંતી-
વાળી ગૌરીના દેહથી ઉત્પન્ન થયેલાં, ત્રણે લોકને આશરો આપનારા,
શુંભાદિ દૈત્યને મારનારાં, અને જેના નામની પુર્વે 'મહા' એવું વિશેષણ
વપરાય છે એવાં સરસ્વતી દેવીને હું સેવું છું. ૩

एवंध्यात्वामानसोपचारैःसंपूज्यमालांप्रार्थयेत् ॥

महामालेमहामायेसर्वशक्तिस्वरूपिणि ॥ चतुर्वर्गस्त्व
यिन्यस्तस्तस्मान्मेसिद्धिदाभव ॥

अविघ्नंकुरुमालेखंजपंकुर्यात् ॥ जपांतेमालांशिरसि
मिधायप्रार्थ्यत्तृदयादिषडंगन्यासंकुर्यात् ॥ रात्रिसू
क्तंपठित्वासप्तशतीन्यासान्कुर्यात् ॥ एतेषांश्रीप्रथम
मध्यमोत्तमचरित्राणांब्रह्मविष्णुमहेश्वराऋषयः ॥
श्रीमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वत्योदेवताः ॥ गा
यत्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदांसि ॥ नंदाशाकंभरीभीमाःश
क्तयः ॥ रक्तदंतिकादुर्गाभ्रामयोर्वाजानि ॥ अग्निर्वा
युःसूर्यस्तत्वानि ॥ ऋग्यजुःसामवेदाध्यानानि ॥ स
कलकामनासिद्धयेश्रीदेवतात्रयप्रीत्यर्थं चरित्रत्रयज
पेविनियोगः ॥ खडिनीशूलिनीघोरागदिनीचक्रिणी
तथा ॥ शंखिनीचापिनीबाणभुशुंडीपरिघायुधा ॥
अंगुष्ठाभ्यांनमः ॥ शूलेनपाहिनीदेविपाहिखड्गेनचां
बिके ॥ घंटास्वनेननःपाहिचापज्यानिस्वनेनच ॥
तर्जनीभ्यां० ॥ प्राच्यांरक्षप्रतीच्यांचचंडिकेरक्षदक्षि
णे ॥ भ्रामणेनात्मशूलस्यउत्तरस्यांतथेश्वरी ॥ मध्य
माभ्यां० ॥ सौम्यानियानिरूपाणित्रैलोक्येविचरं
तिते ॥ यानिचात्यंतघोराणितैरक्षास्मास्तथाभुवम् ॥
अनामिकाभ्यांनमः ॥ खड्गशूलगदादीनियानिचा

(૨૪)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૪

સ્નાણિતેઽવિકે ॥ કરપલ્લવસંગીનિતૈરસ્માન્નરક્ષસર્વ
 તઃ ॥ કનિષ્ઠિકામ્યાં ૦ ॥ સર્વસ્વરૂપસર્વેશોસર્વશક્તિ
 સમન્વિતે ॥ ભયેભ્યશ્ચાહિનોદેવિદુર્ગદેવિનમોસ્તુતે ॥
 કરતલકરપૃષ્ઠામ્યાંનમઃ ॥ એવંતદ્વદયાદિન્યાસઃ ॥
 ॥ અથધ્યાનમ્ ॥ ॥ વિદ્યુદ્દામસમપ્રભામૃગપતિસ્કંધ
 સ્થિતાંભીષણાંકન્યામિઃકરવાલસેટવિલસદ્વસ્તામિ
 રાસેવિતામ્હસૈશ્ચકધરાલિસેટવિશિષ્ઠાંશ્ચાપંગુણં ત
 ર્જનીંવિભ્રાણામનિલાત્મિકાંશશિધરાંદુર્ગાંલિનેત્રાંભ
 જે ॥ ૧ ॥

ટીકા:-વિજળીના જેવી તેજવાળી, ચુગપતિ સિંહના સ્કંધપર બેઠે-
 લી, અને ઢાલ તરવાર ધારણ કરેલાં એવી ભયંકર કન્યાઓ જેનું સેવન
 કરે છે એવી દેવી કે જેણે ચક્ર, ધરા, કમળ, ચેત, વિશિષ્ઠા, બાણ, ગુ-
 ણ, તર્જની (તે આંગળીએ પરેરવાની વીંટી) એવાં હાથઆરો ધારણ
 કરેલાં છે તથા જે જે પવનસ્પી હોઈને ચંદ્રને ધારણ કરે છે એવી દુર્ગા,
 ત્રીનેત્રા દેવાને હું બબ્બું. ૧

॥ શ્રીગણપતિર્જયાતિ ॥

પ્રથમચરિત્રસ્યબ્રહ્માઋષિઃ ॥ મહાકાલીદેવતા ॥ ગા
 યત્રીછંદઃ ॥ ॥ નંદાશક્તિઃ ॥ રક્તદંતિકાવીજમ્ ॥ ॥
 અગ્નિસ્તત્વં ॥ ઋગ્વેદઃસ્વરૂપમ્ ॥ શ્રીમહાકાલીપ્રીત્ય
 ર્થપ્રથમચરિત્રજપેવિનિયોગઃ ॥ ॥ સ્વદંચક્રગદેષુચાપ
 પરિધાન્શૂલંમુશુળ્ડીંશિરઃ શંખંસંદધતીંકરૈસ્ત્રિનય

કવચ ૪

સપ્તશતી સટીક-

(૨૬)

નાંસર્વાંગભૂષાવૃતાં ॥ નીલાશ્મદ્યુતિ માસ્યપાદદશ
કાંસેવે મહાકાલિકાંયામસ્તૌત્સ્વપિતેહરૌકમલજો
હંતુંમધુંકૈટભં ॥ ॥ માર્કण्डेयउवाच ॥ ॥

સાવર્ણિસ્સૂર્ય્યતનયોયોમનુઃકથ્યતેષ્ટમઃ ॥

નિશામયતદુત્પત્તિવિસ્તરાદ્વદતોમમ ॥૧॥

ટીકા:-માર્કંડેય રૂપિ બોલ્યા કે, સૂર્યની બાધડી સર્વણી તેના જે દી-
કરા તે સાવર્ણી એ આમો મનુ કહેવાયછે (એટલે કે આ સાતમો મન્વં-
તર તે વૈવસ્વત છે અને હવે પછી સાવર્ણી મન્વંતર બેસશે) એમના જ-
ન્મની કથા જે અંધારામાં છે તે હું વિસ્તારથી કહી સંભળાવું છું. ૧

મહામાયાનુભાવેનયથામન્વંતરાધિપઃ ॥

સબભૂવમહાભાગસ્સાવર્ણિસ્તનયોરવેઃ ॥૨॥

ટીકા:-એ સૂર્યના દીકરા સાવર્ણીએ કયે પ્રકારે દેવીની બક્ષિત કરી કે
જેથી દરીને તે મહા ભાગ્યશાળી મહા માયાની કૃપા વડે મન્વંતરનો અ-
ધિપતિ થયો એ કથા પણ હું કહી સંભળાવું છું. ૨

સ્વારોચિષેતરેપૂર્વેચૈત્રવંશસમુદ્ભવઃ ॥

સુરથોનામરાજાભૂત્સમસ્તેક્ષિંતિમંડલે ॥ ૩ ॥

એ કથા આ પ્રમાણે છે.

ટીકા:-ધણા પ્રાચીનકાળમાં સ્વારોચિષ મન્વંતરને વિષે સુરથ ના-
મનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એ રાજા ચૈત્રવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો હતો
ને તેનું રાજ્ય આખી પૃથ્વીમાં હતું. ૩

તસ્યપાલયતઃસમ્યક્પ્રજાઃપુત્રાનિવૌરસાન્ ॥

વભૂવુઃશત્રવોભૂપાઃકોલાવિધ્વાંસિનસ્તદા ॥૪॥

ટીકા:-તે રાજા પોતાની આખી પ્રજાનું પાલન પેટનાં છોકરા માફક કર

સ્તો હતો એ રાજને સુવર (કાલ)ના શિકારી રાજ જોડે વેર બંધાણું. ૪

તસ્યતૈરભવદ્યુદ્ધમતિપ્રબલદંડિનઃ ॥

ન્યૂનૈરપિસતૈર્યુદ્ધેકોલાવિધ્વંસિભિર્જિતઃ ॥ ૫ ॥

ટીકા:-એ સુવરના શિકારી રાજ અને સુરથ રાજ વચ્ચે ઉગ્રયુદ્ધ થયું એમાં જો કે સુરથ રાજ પ્રબળ હતો તો પણ હાર્યો. ૫

તતઃસ્વપુરમાયાતોનિજદેશાધિપોભવત્ ॥

આક્રાંતસ્સમહાભાગસ્તૈસ્તદાપ્રબલારિભિઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા:-પછી તે પોતાના નગરમાં આવીને, (સર્વ સૃષ્ટિનું આધિપત્ય છોડી દેઇ) માત્ર પોતાના દેશમાં રાજ કરવા લાગ્યો. ત્યાં પણ શત્રુઓએ તેને જપવા દીધો નહિ અને આવીને નગરને ઘેરો ઘાલ્યો. ૬

અમાત્યૈર્બલિભિર્દુષ્ટૈર્દુર્બલસ્યદુરાત્મભિઃ ॥

કોશોબલંચાપહૃતંતત્રાપિસ્વપુરેતતઃ ॥ ૭ ॥

ટીકા:-તેના દુષ્ટ, દુરાત્મ પ્રધાનો પુટ્યા અને તે દુર્બળ થયેલા સુરથ રાજનો સઘળો ખજાનો, બળ અને ચાપ (સૈન્ય) એ સઘળું દુશ્મનોને હાથ ગયું. ૭

તતોમૃગયાવ્યાજેનહૃતસ્વામ્યસ્સમ્ભૂપતિઃ ॥

एकाकीहयमारुह्यजगामगहनंवनं ॥ ८ ॥

ટીકા:-આમ થવાથી તે રાજ શિકાર કરવાનું બહાનું કાઢીને એક ઘોડાપર બેસીને ગહન વનમાં ચાલી નીકળ્યો. ૮

સતત્રાશ્રમમદ્રાક્ષીદ્વિજવર્યસ્યમેધસઃ ॥

प्रशांतश्चापदाकीर्णमुनिशिष्योपशोभितं ॥ ९ ॥

ટીકા:-આલ્યો આલ્યો જય છે ત્યાં મેઘા નામના મુનીનો આશ્રમ આવ્યો. એ મુની બહુજ લજ્જા હતા. એ આશ્રમ મુનીના શિષ્ય તથા શાંત પશુઓથી સુશોભિત થયેલો હતો. ૯

તસ્થૌકંચિત્સકાલંચમુનિનાતેનસત્કૃતઃ ॥

इतश्चेतश्चविचरंस्तस्मिन्मुनिवराश्रमे ॥ १० ॥

ટીકાઃ એ મુનીએ આ રાજનો સત્કાર કરી પોતાના આશ્રમમાં ઉતારે આપ્યો. એ મુનીવરના આશ્રમને વિષે તે રાજ અહીં તહીં ફર્યા કરતો હતો. ૧૦

सोचिंतयत्तदातत्रममत्वाकृष्टचेतनः ॥

मत्पूर्वैःपालितंपूर्वमयाहीनंपुरंहितत् ॥११॥

ટીકાઃ પરંતુ એના મનમાં, મમત્વ થકી આકર્ષણ થયેલો હોવાથી, એવા વિચાર આવતા કે, જે પ્રજાનું પૂર્વે મારા પૂવજોએ પાલન કર્યું, તે પ્રજાનું અધિપત્ય મેં ખોયું છે. ૧૧

मद्भृत्यैस्तैरसद्वृत्तैर्धर्मतःपाल्यतेनवा ॥

नजानेसप्रधानौमेश्वरहस्तीसदामदः ॥१२॥

ટીકાઃ-એ મારા પ્રજાનું પાલન ધર્મથી થતું હશે કે નહિ તે વિશે મને શંકા છે તથા મારા ચાકરો અને હમેશાં મદદમાતા શુર-હસ્તી નામના હાથી અને પ્રધાનો શી હાલતમાં હશે તે હું જાણતો નથી. ૧૨

ममवैरिवशंयातःकान्भोगानुपलप्स्यते ॥

येममानुगतानित्यंप्रसादधनभोजनैः ॥१३॥

ટીકાઃ મારા વેરીને વશ પડેલાં તેઓ શાં સુખ ભોગવતાં હશે? જ્યારે મારા તાબામાં હતાં ત્યારે તો હમેશાં મારી મહેરબાની, ધન, અને ભોજનથી અત્યંત સુખ માણતાં હતાં. ૧૩

अनुवृत्तिंघ्रुवंतेद्यकुर्वत्यन्यमहीभृताम् ॥

असम्यगव्ययशीलैस्तैःकुर्वद्भिःसतततंव्ययं॥१४॥

ટીકાઃ-એઓ પરદેશી રાજના ઝુંસરા તળે દબાઈ ગયાં હશે અને નીતિસર ખર્ચ કરવાને બદલે હમેશાં પુષ્કળ ખર્ચ થતો હશે. ૧૪

સંચિતઃસોતિદુઃસ્વેનક્ષયંકોશોગમિષ્યતિ ॥

एतच्चान्यच्चसततंचिंतयामासपार्थिवः ॥१५॥

ટીકા:-અતિ દુઃખે એકઠો કરેલો મારો ખજનો નિરંતર ઉડાવી દેવામાં આવતો હશે. એવા એવા વિચારોનું ચિંતવન તે રાજા હમેશાં કર્યો કરતો હતો. ૧૫

तत्रविप्राश्रमाभ्याशवैश्यमेकन्ददर्शसः ॥

सष्टष्टस्तेनकस्त्वंभोहेतुश्चागमनेऽत्रकः ॥१६॥

ટીકા:-તે રૂપીના આશ્રમને વિષે તેણે એક વખત એક વૈશ્યને દીઠો તેને જોઈને સુરથ રાજાએ પૂછ્યું કે ભાઈ, તું કોણ છું? ક્યાંથી આવ્યો છું? ને તારે આવવાનું કારણ શું છે? ૧૬

सशोकइवकस्मात्त्वंदुर्मनाइवलक्ष्यसे ॥

इत्याकर्ण्यवचस्तस्यभूपतेःप्रणयोदितं ॥१७॥

ટીકા:-સશોક એટલે દિલગીરાવાળો. અતઃ દુર્મન એટલે ઉદાસ એવા તું કેમ દેખાય છે? એ પ્રમાણે રાજાએ હેતથી વૈશ્યને પૂછ્યું તે સાંભળીને તે જવાબ આપતો હવો. ૧૭

प्रत्युवाचसतंवैश्यःप्रश्रयावनतोन्टपं ॥

वैश्यउ-समाधिर्नामवैश्योहमुत्पन्नोधनिनांकुले ॥१८॥

ટીકા:-વૈશ્ય બોલ્યો કે, મારું નામ સમાધિ છે હું જાતનો વૈશ્ય છું તે જનવાનકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો છું. ૧૮

पुत्रदारैर्निरस्तश्चधनलोभादसाधुभिः ॥

विहीनश्चधनैर्दारैःपुत्रैरादायमेधनम् ॥१९॥

ટીકા:-મારાં બેરી છોકરાંએ લોભવડે મારું સર્વ ધન લેઈ લીધું તેથી હું નિરસ્ત એટલે એક રસ્તા વગરનો સાધુ થયેલો છું મારાં બેરી છોકરાં અને ધનથી હું વિરીત થયેલો છું. ૧૯

વનમભ્યાર્ગાતોદુઃસ્વીનિરસ્તશ્ચાત્તબંધુભિઃ॥

સોહંનવેન્નિપુત્રાણાંકુશલાકુશલાત્મિકામ્ ॥૨૦॥

ટીકા:-મારાં વહાલાં સગાંવાહાલાંએ તળયલા અને નિરસ્ત હું વનમાં ચાલ્યો અને અહીં મારા પુત્ર તથા સગાંવાહાલાંના કુશળથી અળ-લુ વસું છું. ૨૦

પ્રવૃત્તિસ્વજનાનાંચદારાણાંચાત્રસંસ્થિતઃ ॥

કિંનુતેષાંગૃહેક્ષેમમક્ષેમંકિંનુસાંપ્રતમ્ ॥ ૨૧ ॥

ટીકા:-અહીં વસતો હું સ્વજન અને દારાની ખપર અળવાને ચા-હું છું. ઘેર સૌ ક્ષેમકુશળ હશે કે નહિ? મારા છોકરા સદૃત્તિવાળા હશે કે દુર્વૃત્તિવાળા હશે? ૨૧

કથંતેકિંનુસદૃત્તાદુર્વૃત્તાઃકિંનુમેસુતાઃ ॥

॥રાજોવાચ॥ યૈર્નિરસ્તોભવાંહુબ્ધૈઃપુત્રદારાદિભિર્ધનૈઃ॥

તેષુકિંભવતઃસ્નેહમનુવધનાતિમાનસં ॥ ૨૨ ॥

ટીકા:-રાજા બોલ્યો કે; જે પુત્ર અને દારાના ધનલોભથી તું નિરસ્ત થયો તેઓની સાથેના સ્નેહમાં તું શા માટે પીડાય છે? ૨૨

॥વૈશ્યુવાચ॥ એવમેતદ્વથાપ્રાહભવાનસ્મદ્ગતંવચઃ ॥

કિંકરોમિનવધનાતિમમનિષ્ઠુરતાંમનઃ ॥૨૩॥

ટીકા:-વૈશ્ય બોલ્યો કે, હું રાજા તમે કહ્યું તે બરાબર છે પણ શું કહું મારું મન હું ધણુંજ વાળું છું પણ વળતું નથી. ૨૩

યૈઃસંત્યજ્યપિતૃસ્નેહંધનલુબ્ધૈર્નિરાકૃતઃ ॥

પતિસ્વજનહાર્દંચહાર્દિતેષ્વેવમેમનઃ ॥ ૨૪ ॥

ટીકા:-હું રાજા છોકરાંએજે તેો ધનલોભથી પિતાસ્નેહ તળ્યો તથા સ્ત્રીએ પતિસ્નેહ અને સગાંવાહાલાંએ ખંધુ સ્નેહ તળ્યો તેોપણ મારાં

(૩૦)

સપ્તશતી સંટીક.

કવચ ૪

સ્વજનપરની પ્રીતિ મને મારા હૈયામાં સાહે છે. ૨૪

કિમેતન્નામિજાનામિજાનન્નપિમહામતે ॥

યત્પ્રેમપ્રવણંચિત્તંવિગુણેષ્વપિબંધુષુ ॥૨૫॥

ટીકા: માઈ પ્રેમી હૈયું તે દુર્ગુણી બધુઆને માટે કેમ દાઝે છે તેનું કારણ હે મહામતિ રાજા હું બળતો નથી. ૨૫

તેષાંકૃતેમેનિઃશ્વાસોદૌર્મનસ્યંચજાયતે ॥

કરોમિકિંયન્નમનસ્તેષ્વપ્રીતિષુનિષ્ઠુરં ॥૨૬॥

ટીકા: એ સ્વજનો વિષે નિયાર કરીને વારંવાર નિસાસા નાખું છું અને ઉદાસ થાઉં છું અને તે અપ્રીતિવાનોમાં માઈ મન નિષ્ઠુર થતું નથી. ૨૬

॥ માર્કંડેયુવાચ ॥

તતસ્તૌસહિતૌવિપ્રતંમુનિંસમુપસ્થિતૌ ॥

સમાધિર્ધામવૈશ્યોસૌસચપાર્થિવસત્તમઃ ॥૨૭॥

ટીકા:—માર્કંડેય મુની બોલ્યા કે, હેવિપ્ર, ત્યાર પછી તે રાજા અને સમાધિ નામે વૈશ્ય એ બે જણ મેઘા નામે રૂપી જે તે આશ્રમને વિષે હતા તેમની પાસે ગયા. ૨૭

કૃત્વાતૃતૌયથાન્યાયંયથાર્હતેનસંવિદં ॥

ઉપવિષ્ટૌકથાઃકાશ્ચિચ્ચક્રતુર્વૈશ્યપાર્થિવૌ ॥૨૮॥

ટીકા:—તે રાજા અને તે વૈશ્યે સઘળા વાત રૂપીને યથાશાસ્ત્ર સંભળાવી અને પોતાના જેવા બોલ દુઃખોઆઓની પણ કથાઓ કહી. ૨૮

॥ રાજોવાચ ॥

ભગવંસ્ત્વામહંપ્રષ્ટુમિચ્છામ્યેકંવદસ્વતત્ ॥

દુઃસ્વાયયન્મેમનસઃસ્વચિત્તાયત્તતાંવિના ॥૨૯॥

ટીકા:-ત્યાર પછી રાજ બોલ્યો કે, ભગવન્ હું આપને એક પ્રશ્ન પૂછવા ઇચ્છું છું. જેઓની તરફ મારે સ્નેહ ન કરવો જોઈએ તેઓની તરફ હું માત્ર મનના સ્નેહને લીધે કેમ દુખા થાઉં છું? ૨૯

મમત્વંગતરાજ્યસ્યરાજ્યાગેષ્વસ્થિલેષ્વપિ ॥

જાનતોપિયથાજ્ઞસ્યકિમેતન્મુનિસત્તમ ॥૩૦॥

ટીકા:-મારું અખિલ રાજ્ય, રાજ્યાંગ (રાજ્યના અંગે રહેલું સઘળું જેવાં કે પ્રધાન, સગાં, પંત ભંડાર, દેશ, કોટ કિલ્લા વગેરે) સહીત ન શ પામ્યું એ હું જાણતો છું. અજ્ઞના પેઠે તેઓ પર પ્રીતિ કેમ રાખું છું? ૩૦

અયંચનિકૃતઃપુત્રૈર્દારૈર્ભૃત્યૈસ્તથોજ્જિતઃ ॥

સ્વજનેનચસંત્યક્તસ્તેષુહાર્દીતથાપ્યતિ ॥૩૧॥

ટીકા:-હુંજ માત્ર પ્રીતિ રાખું છું એમ નહિ પણ આ વૈશ્ય, પુત્રદારાએ ધનલોભથી તજ્યોછે છતાં, મારી માફક એ સ્વજનોના શોકથી પ્રીતિને લીધે પીડાય છે. ૩૧

એવમેષતથાહંચદ્વાવપ્યત્યંતદુઃસ્વિતૌ ॥

દૃષ્ટદોષેપિવિષયેમમત્વાકૃષ્ટમાનસૌ ॥૩૨॥

ટીકા:-એવી રીતે અમે ખત્તે દુઃખી છીએ અમે જાણીએ છીએ કે અમારાં સ્વજનોને દોષ છે તો પણ એવા દૃષ્ટ દોષને વિષે પણ અમારું મન મમત્વથી આકર્ષણ પામે છે. ૩૨

તત્કિમેતન્મહાભાગયન્મોહોજ્ઞાનિનોરપિ ॥

મમાસ્યચભવત્યેષાવિવેકાંધસ્યમૂઢતા ॥૩૩॥

ટીકા:-હું મહા ભાગ ઇપી અમે જ્ઞાની છતાં અમારા જ્ઞાનને મોહ-ઇપી અંધપણું કેમ પ્રાપ્ત થયું છે? અને અમે વિવેકને વિષે અંધ થયેલાના જેવું મૂઢપણું કેમ પ્રાપ્ત થયું છે? ૩૩

॥ ઋષિરુવાચ ॥

જ્ઞાનમસ્તિસમસ્તસ્યજંતોર્વિષયગોચરે ॥

વિષયાશ્ચમહાભાગયાંતિચૈવંપૃથક્પૃથક્ ॥૩૪॥

ટીકા:-૩૫િ બોલતા હવા કે;—હે રાજ, સમસ્ત પ્રાણી માત્ર વિષય-ગોચરને વિષે જ્ઞાનછે પણ તેઓ પ્રથક પ્રથક વિષયને અનુસરે છે. ૩૪

દિવાંધાઃપ્રાણિનઃકેચિદ્રાત્રાવંધાસ્તથાપરે ॥

કેચિદ્દિવાતથારાત્રૌપ્રાણિનસ્તુલ્યદૃષ્ટયઃ ॥૩૫॥

ટીકા:-તે આ પ્રમાણે;—કેટલાક પ્રાણીઓ દિવસે આંધળાં હોય છે જેવાં કે ધ્રુવડ વગેરે; કેટલાંક રાત્રે આંધળાં હોય છે જે કે કાગડા વગેરે, અને કેટલાક પ્રાણી દિવસે તથા રાત્રે બેય વખત આંધળાં હોયછે જેવાં કે અળસીયાં વગેરે શુદ્રજાતુજ્ઞા, તેમ છતાં તેજ્ઞાને ખોળાં પ્રાણી માફક તેમને દષ્ટિ છે. ૩૫

જ્ઞાનિનોમનુજાસ્સત્યંકિંનુતેનહિકેવલમ્ ॥

યતોહિજ્ઞાનિનસ્સર્વેપશુપક્ષિમૃગાદયઃ ॥૩૬॥

ટીકા; સત્ય કહેતાં માત્ર મનુષ્યનેજ જ્ઞાન છે પણ તે કેવળ સત્ય નથી. કેમકે પશુ, પક્ષી, મૃગ, વગેરેને પણ માણસના જેવું જ્ઞાન છે. ૩૬

જ્ઞાનંચતન્મનુષ્યાણાંયત્તેષાંમૃગપક્ષિણાં ॥

મનુષ્યાણાંચયત્તેષાંતુલ્યમન્યત્તથોભયોઃ ॥૩૭॥

ટીકા:-માણસને ખાવું પીવું અને ઉંઘવું વગેરે વિષય છે અને જ્ઞેય વિષયો ખીજાં પ્રાણીજ્ઞાને પણછે માટે જી બાબતમાં તો બેય સરખાંછે. ૩૭

જ્ઞાનેપિસતિપશ્યૈતાન્પતઙ્ગજ્ઞાવચંચુષુ ॥

કળમોક્ષાદૃતાન્મોહાત્પીડયમાનાનપિશ્વધા ॥૩૮॥

ટીકા:-જ્ઞાન છતાં પણ જો તે પતંગો ઐટલે પક્ષીઓ જાતે ભૂખથી

પીડાય છે તોપણ મોહથી પોતાનાં બચ્ચાંને બાંચવડે ખવરાવે છે. ૩૮

માનુષામનુજવ્યાઘ્રસામિલાષાઃસુતાન્પ્રતિ ॥

લોભાત્પ્રત્યુપકારાયનન્વેતાન્કિન્નપશ્યસિ ॥૩૯॥

ટીકા:-ગાણસોને પણ બીજાં પ્રાણીઓની પેઠે પોતાનાં પુત્રો તરફ કાંઈ અમિલાષા હોય છે. તેઓ પ્રત્યુપકારને અર્થે લોભથી ઓકરાંનું પાલન કરે છે પણ હમેશાં કાંઈ તેઓનો આશા પૂર્ણ થતી નથી. ૩૯

તથાપિમમતાવર્તેમોહગર્તેનિપાતિતાઃ ॥

મહામાયાપ્રભાવેણસંસારસ્થિતિકારિણા ॥૪૦॥

ટીકા-તથાપિ મમતાએ વીંટાયલા સર્વ કોઈ મોહરૂપી કુવામાં પડેલાં છે. અને એથી મહા માયાના પ્રભાવ વડે સંસાર સ્થિતિ થયેલી છે. ૪૦

તન્નાત્રવિસ્મયઃકાર્યોયોગનિદ્રાજગત્પતેઃ ॥

મહામાયાહરેશ્ચૈષાતયાસંમોહ્યતજગત્ ॥૪૧॥

ટીકા:-આ વિસ્મય કાર્ય જગત્પતિની યોગ નિદ્રા છે એ હરીની મહા માયા સર્વ જગતને મોહ પમાડે છે. ૪૧

જ્ઞાનિનામપિચેતાંસિદેવીભગવતીહિસા ॥

વલાદાકૃષ્યમોહાયમહામાયાપ્રયચ્છતિ ॥૪૨॥

ટીકા:-ગમે એવો જ્ઞાના હોય તે પણ એને વશ થઈ જાય છે અને એ ભગવતી માયા તેને પોતાના બળથી મોહમાં એવી બંધ છે એ પ્રમાણે સઘળું ચરાચર વિશ્વ મોહના પાશમાં પડેલું છે. ૪૨

તયાવિસૃજ્યતેવિશ્વંજગદેતચ્ચરાચરં ॥

સૈષાપ્રસન્નાવરદાનૃણાંભવતિમુક્તયે ॥૪૩॥

(૩૪)

સપ્તશતી સંટીક.

કવચ ૪

ટીકા:-આચરાચર જગત એણે સરજ્યું છે. અને એજ માણસોને પ્રસન્ન થઇને મુક્તિનું વરદાન આપનારી છે. ૪૩

સાવિદ્યાપરમામુક્તેર્હેતુભૂતાસનાતની ॥

સંસારબંધહેતુશ્ચસૈવસર્વેશ્વરેશ્વરી ॥૪૪॥

ટીકા:-દેવી વિદ્યા સ્વરૂપે પરમા એટલે મોટામાં મોટી હોઈ એ સનાતની દેવી મુક્તિ આપનારી છે. અને અવિદ્યા સ્વરૂપે એ સર્વેશ્વરી દેવી સંસાર-બંધ-હેતુ એટલે સંસારના બંધનું કારણ છે. ૪૪

॥ રાજોવાચ ॥

ભગવન્કાહિસાદેવીમહામાયેતિયાંભવાન્ ॥

બ્રવીતિકથમુત્પન્નાસાકર્માસ્યાશ્ચકિંદ્રિજ ॥૪૫॥

ટીકા:-રાજા બોલ્યા કે;-ભગવન્ જોને આપે મહા માયા કરી તે દેવી કોણ છે? તે કયા પ્રકારે ઉત્પન્ન થયાં તથા તેણે શાં કર્મ કર્યાં ?

યત્પ્રભાવાચસાદેવીયત્સ્વરૂપાયદુદ્ભવા ॥

તત્સર્વશ્રોતુમિચ્છામિત્વત્તોબ્રહ્મવિદાંવર ॥૪૬॥

ટીકા:- એ દેવીનો પ્રભાવ, સ્વરૂપ, અને ઉત્પત્તિ વિષેની કથા સાંભળવાને હું ઇચ્છું છું માટે હે બ્રહ્મને જાણનાર પુરૂષોમાં શ્રેષ્ઠ મને કહી સંભળાવ. ૪૬

॥ઋષિરુઃ॥ નિત્યૈવસાજગન્મૂર્તિસ્તયાસર્વમિદંતતં ॥

તથાપિતત્સમુત્પત્તિર્બહુધાશ્રૂયતાંમમ ॥૪૭॥

ટીકા:-તે દેવી નિત્ય છે; તે જગન્મૂર્તિ છે; અને તે સઘણુ તેના વડે છે. તોપણ તે દેવીના અવતારો વિષે મેં બહુ પ્રકારે સાંભળ્યું છે. ૪૭

દેવાનાંકાર્યસિધ્ધ્યર્થમાવિભવતિસાયદા ॥

ઉત્પન્નેતિતદાલોકેસાનિત્યાપ્યભિધીયતે ॥૪૮॥

ટીકા:-જ્યારે દેવતાઓનાં કાર્યની સિદ્ધિને અર્થે તે દેવી અવતાર લે છે ત્યારે જો કે તે નિત્ય-વિકાર રહિત છે તોપણ “દેવી ઉત્પન્ન થયાં” એમ લોકમાં કહેવાય છે. ૪૮

યોગનિદ્રાયદાવિષ્ણુર્જગત્યેકાર્ણવીકૃતે ॥

આસ્તીર્યશેષમભજત્કલ્પાંતેભગવાન્પ્રભુઃ ॥૪૯॥

ટીકા:-જ્યારે કલ્પ અથવા બ્રહ્માના એક દહાડાનો અંત આવ્યો અને જગતપર મહા પ્રત્યય થઈ સર્વજીવ જાગજાગ થઈ ગયું ત્યારે ભગવાન પ્રભુ વિષ્ણુએ યોગ નિદ્રા ધારણ કરીને શેષ નાગપર સૂચન કર્યું. ૪૯

તદાદ્વાવસુરૌઘોરૌવિખ્યાતૌમધૂકૈટભૌ ॥

વિષ્ણુકર્ણકમલોદ્ભૂતૌહંતુંબ્રહ્માણમુદ્યતૌ ॥૫૦॥

ટીકા:-એ વખતે મધુ અને કૈટભ એ નામે વિખ્યાત થયેલા બે ઘોર અસુરો વિષ્ણુના કાનના મેઝથી જન્મ પામ્યા. તે તેઓએ બ્રહ્માને હાણવાનો ઉદ્ધમ આરંભ્યો. ૫૦

સનામિકમલેવિષ્ણોઃસ્થિતોબ્રહ્માપ્રજાપતિઃ ॥

દૃષ્ટ્વાતાવસુરૌચોગ્રૌપ્રસુપ્તંચજનાર્દનં ॥૫૧॥

ટીકા:-એ વખતે બ્રહ્મા કે જેનું બીજું નામ પ્રજાપતિ છે તે વિષ્ણુના નાભિ કમળને વિષે ઉભા હતા. તેમણે પેલા બે અસુરો તથા સુતેલા જનાર્દન એટલે વિશ્ણુને જોયા. ૫૧

તુષ્ટાવયોગનિદ્રાંતામેકાગ્રહૃદયસ્થિતઃ ॥

વિબોધનાર્થાયહરેહરિનેત્રકૃતાલયાં ॥૫૨॥

ટીકા:-એ વખતે વિષ્ણુ યોગ નિદ્રામાં હતા તેમની આંખો, એ દેવીનું સ્થાન હતું. એ નહાદેવીને બ્રહ્માએ કાગ્ર ચિત્ત કરીને વિશ્ણુને જાડવા સાડા વિનવવા લાગ્યા. ૫૨

વિશ્વેશ્વરીંજગદ્ધાત્રીંસ્થિતિસંહારકારિણીં ॥

નિદ્રાંભગવતીંવિષ્ણોરતુલાંતેજસઃપ્રભુઃ ॥૫૩॥

ટીકા:-એ વિશ્વેશ્વરી અને જગદ્ધાત્રી દેવી, સૃષ્ટિની સ્થિતિ અને સંહારનું કારણ છે. ભગવાન વિષ્ણુની નિદ્રા પણ એજ છે. એનું તેજ અને પ્રભાવ અતુલ છે. એનો પ્રભાવ આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી. ૫૩

॥ બ્રહ્મોવાચ ॥

ત્વંસ્વાહાત્ત્વંસ્વધાત્ત્વંહિવષટ્કારઃસ્વરાત્મિકા ॥

સુધાત્મમક્ષરેનિત્યેત્રિધામાત્રાત્મિકાસ્થિતા ॥૫૪॥

ટીકા:-હે દેવી તું સ્વાહા છું તું સ્વાધા છું તુંજ વષટ્કાર (એટલે 'વષ્ટ' એ શબ્દથી શરૂ થતો યજ્ઞ દેવનું આવાહન કરવાનો મંત્ર) છું. તુંજ સોળે સ્વરની આત્મિકા દેવી છું. તુંજ સુધા એટલે અમૃત છે. તુંજ અક્ષર એટલે અવિનાશી છે. તુંજ નિત્ય છે. લઘુ, ગુરુ અને પ્લુત એવા ત્રણ પ્રકારની માત્રાઓની આત્મિકા પણ તુંજ છે ૫૪.

અર્ધમાત્રાસ્થિતાનિત્યાયાનુચાર્યાવિશેષતઃ ॥

ત્વમેવસંધ્યાસાવિત્રીત્વંદેવિજનનીપરા ॥૫૫॥

ટીકા:-હે દેવી અર્ધમાત્રા (વ્યંજન) ના સ્વરમાં પણ તું હમેશાં રહેલી છે. ઘણું કરીને અનુચાર્ય એટલે બોલીકે ઉચ્ચાર કરી ન શકાય એવી પણ તુંજ છું. તુંજ સંધ્યા અને સાવિત્રી દેવી છું તું સર્વ જગતની શ્રેષ્ઠ જનની છું. ૫૫

ત્વયૈતદ્ધાર્યતેવિશ્વંત્વયૈતત્સૃજ્યતેજગત્ ॥

ત્વયૈતત્પાલ્યતેદેવિત્વમત્સ્યંતેચસર્વદા ॥૫૬॥

ટીકા:-હે દેવી તારા વડેજ આદિશ્વ ધારણ કરાયલું છે અને તારા વડેજ સર્જાયલું છે. હે દેવી તુંજ આ જગતનું પાલન કરે છે ને જે વખતે જળ પ્રલય થઈ સર્વજનું નાશ પામે છે તે વખતે માત્ર તુંજ રહે છે. ૫૬

વિસૃષ્ટૌસૃષ્ટિરૂપાત્ત્વંસ્થિતિરૂપાચપાલને ॥

તથાસંહતિરૂપાંતેજગતોસ્યજગન્મયે ॥૫૭॥

ટીકા:-હે દેવો તું સૃષ્ટીના સરજનાને સમયે સૃષ્ટી રૂપા એટલે બ્રહ્માણી છું. અને પાત્રના ટરવાને સમયે સ્થિતા રૂપા એટલે વૈષ્ણવી છું. તથા તેના સંહારને સમયે તું સંહતિ રૂપા એટલે શિવા છું. ૫૭

મહાવિદ્યામહામાયામહામેધામહાસ્મૃતિઃ ॥

મહામોહાચભવતીમહાદેવીમહાસુરી ॥૫૮॥

ટીકા: તુંજ, હે દેવો, મહા વિદ્યા, મહા માયા, મહા મેધા (મોટી બુદ્ધિ), મહા (સ્મૃતિ સારી યાદદાસ્તી), અને મહા મોહા એટલે સર્વ જગતને મોહ પાશમાં નાંખનારી છું. તું મહાદેવી અને મહાસુરી છું. ૫૮

પ્રકૃતિસ્ત્વંચસર્વસ્યગુણત્રયવિભાવિની ॥

કાલરાત્રિર્મહારાત્રિર્મોહરાત્રિશ્ચદારુણા ॥૫૯॥

ટીકા:-હે દેવી તુંજ સત્ત્વ, રજ્જ, અને તમ, એ ત્રણે ગુણની પ્રકૃતિ છે. તું કાળ રાત્રી (કાળી ચૌદશની રાત), મોહરાત્રી (જન્માઅષ્ટમીની રાત), મહા રાત્રી (દેવ દિવાળીના રાત) ને દારૂણ રાત્રી (દોષીનો રાત) છું. ૫૯

ત્વંશ્રીસ્ત્વમીશ્વરીત્વંઙ્હીસ્ત્વંબુદ્ધિર્બોધલક્ષણા ॥

લજ્જાપુષ્ટિસ્તથાતુષ્ટિસ્ત્વંશાંતિઃક્ષાંતિરેવચ ॥૬૦॥

ટીકા:-તુંજ શ્રી એટલે લક્ષ્મી દેવી છું. તુંજ ઇશ્વરી, હા, બુદ્ધિ, બોધ અને લક્ષણા છું. હે દેવો તુંજ લજ્જા, પુષ્ટી, તુષ્ટી, શાંતિ અને ક્ષાંતિ છું. ૬૦

સ્વાદિનીશૂલિનીઘોરાગદિનીચક્રિણીતથા ॥

શંખિનીચાપિનીબાણભુશુંડીપરિધાયુધા ॥૬૧॥

ટીકા:-હે અગ્નિનો (તરવાર ઝાલનારી), શુલિની (ત્રીશૂળ ઝાલનારી), ઘોરા (માણસનાં માથાં ઝાલનારી ઘોર સ્વરૂપવાળી), ગદિની (ગદા ઝાલનારી), ચક્રિણી (ચક્ર ઝાલનારનારી), શંખિની (શંખ ઝાલનારી), અને ચાપિની (ધનુષ ઝાલનારી) દેવી તેજ બાણ અને ભુશુંડી (ખંડુક)

(૩૮)

સપ્તશતી સંટીક.

કવચ ૪

તથા પરીઘ એ હથિઆરો પણ ધારણ કરેલાં છે. ૬૧

સૌમ્યાસૌમ્યતરાશોષસૌમ્યેભ્યસ્ત્વતિસુંદરી ॥

પરાપરાણાંપરમાત્વમેવપરમેશ્વરી ॥૬૨॥

ટીકા:-હે દેવી તું સૌમ્યા, સૌમ્યતરા, અને બ્રહ્મ સુંદરી છું. પર અને અપરમાં તું પરમા (ઉત્કૃષ્ટોમાં ઉત્કૃષ્ટ) છું હે દેવી તું પરમેશ્વરી છું. ૬૨

યચ્ચકિંચિત્કચિદ્વસ્તુસદસદ્વાસિલાત્મિકે ॥

તસ્યસર્વસ્યયાશક્તિસ્માત્વંકિંસ્તૂયસેતદા ॥૬૩॥

ટીકા:-જે કિચિત્, કવચિત્, સત્ અને અસત્ આ અખિલ વિશ્વમાં છે તે સર્વના હે દેવી તું શક્તિ છું તો હવે તારી સ્તુતિ કયે પ્રકારે કરી શકાયે? ૬૩

યયાત્વયાજગત્સ્રષ્ટાજગત્પાત્યત્તિયોજગત્ ॥

સોપિનિદ્રાવશંનીતઃ કસ્ત્વાંસ્તોતુમિહેશ્વરઃ ॥૬૪॥

ટીકા:-હે દેવી તું જગત્સ્રષ્ટા છું તું જ જગતનું પાલન પણ કરે છે અને ભક્ષણ પણ કરે છે. તે ભગવાન વિષ્ણુને નિદ્રાવશ કર્યા તો પછી બાળે કોણ તારી સ્તુતિ કરી શકે? ૬૪

વિષ્ણુશરીરગ્રહણમહમીશાનૈવચ ॥

કારિતાસ્તેયતોતસ્ત્વાંકસ્તોતુંશક્તિમાન્ભવેત્ ॥૬૫॥

ટીકા:-હે દેવી તમેજ મને (બ્રહ્માને) વિષ્ણુને અને ધશાન એટલે શીવને જન્મ આપનારાં છો તો પછી તમારા સ્તુતિ કોણ કરી શકે? ૬૫

સાત્વમિત્થંપ્રભાવૈસ્સ્વૈરુદારૈર્દેવિસંસ્તુતા ॥

મોહયૈતૌદુરાધર્પાવસુરૌમધુકૈટભૌ ॥૬૬॥

ટીકા:-આવા ઉદાર પ્રભાવ વડે સ્તુતિ કરાયલી હે દેવી તું, દુરાચારી મધુ અને કૈટભ એ બે અસુરોને મોહ પાડાડ. ૬૬

પ્રબોધંચજગત્સ્વામીનીયતામચ્યુતોલઘુ ॥

વોધશ્ચક્રિયતામસ્યહંતુમેતૌમહાસુરૌ ॥૬૭॥

ટીકા: હે દેવા, જગત્સ્વામિ, અચ્યુત જે વિષ્ણુ તેમને તું જગાડ કે તે-
ઓ જગોને આ બે મોટા અસુરોને મારે. ૬૭

॥ ઋષિરુવાચ ॥

एवंस्तुतातदादेवीतामसीतत्रवेधसा ॥

विष्णोःप्रबोधनार्थायनिહंतुंमधुकैटभौ ॥૬૮॥

ટીકા:-૩૫ બોલ્યા કે; એ પ્રમાણે બ્રહ્મ એ વિષ્ણુની યોગ્ય નિદ્રા-
પી તામસી દેવીની સ્તુતિ કરી તે ઐટસા માટે કે તેણી મધુ કૈટભને હ-
ણવા માટે વિષ્ણુને જગાડે. ૬૮

नेत्रास्यनासिकाबाहुहृदयेभ्यस्तथोरसः ॥

निर्गम्यदर्शनेतस्थौब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥૬૯॥

ટીકા:-એ દેવીએ. વિષ્ણુનાં નેત્ર, નાસિકા, બાહુ, હૃદય, અને છાતાને
વિષે પોતાનું સ્થાન કરચું હતું. તે વિષ્ણુને જગાડવા માટે તૈયાર થઈ
અને અવ્યક્ત જન્મવાળા (નાભિકમળમાંથી ઉત્પન્ન થએલા) બ્રહ્માને
તેનાં દર્શન થયાં, ૬૯

उत्तस्थौचजगन्नाथस्तयामुक्तोजनार्दनः ॥

एकार्णवेहिशयनात्ततःसदृशेचतौ ॥૭૦॥

ટીકા:-તે તામસી દેવીએ જનાર્દન વિષ્ણુને પોતાની શક્તિથી મુક્ત
કર્યા ઐટલે તેઓ પોતાની પ્રણયકાળના જળ ઉપરની શેષ સચ્ચા પરથી
ઉઠીને ઉભા થયા અને પેલા બે અસુરોને જોયા. ૭૦

मधुकैटभौदुरात्मानावतिवीर्यप्रराक्रमौ ॥

क्रोधरक्तेक्षणावचुंब्रह्माणंजानेतोद्यमौ ॥૭૧॥

(૪૦)

સપ્તશતી સંટીક.

કવચ ૪

ટીકા:-દુરાત્મા મધુકૈભ અતિ વિદ્યવાન અને પરાક્રમી હતા. તેઓ-
ની આંખો કોંઈથી લાલ થઈ ગઈ હતી. તેઓ બ્રહ્માને ખઈ જવાનો ઉદ્દ્યમ
કરવા લાગ્યા. ૭૧

સમુત્થાયતતસ્તાભ્યાંયુયુધેભગવાન્હરિઃ ॥

પંચવર્ષસહસ્રાણિવાહુપ્રહરણોવિભુઃ ॥૭૨॥

ટીકા:-વિષ્ણુ ઉઠીને તેઓની સાથે લડવા લાગ્યા તેનું અને અસુરોનું
ખાહુ યુદ્ધ પાંચ હજાર વર્ષે ચાલ્યું. ૭૨

તાવપ્યતિવલોન્મત્તૌમહામાયાવિમોહિતૌ ॥

ઉક્તવંતૌવરોસ્મત્તૌત્રિયતામિતિકેશવં ॥૭૩॥

ટીકા:-તે બન્ને અતિ બળવાન અસુરો મહા માયાથી મોહિત થયે-
લા હતા તેમણે કેશવ વિષ્ણુને કહ્યું કે તું શું પસંદ કરેછે ? ૭૩

॥ ભગવાનુવાચ ॥

મંવેતામદ્યમેતુષ્ટૌમમવધ્યાબુભાવપિ ॥

કિમન્યેનવરેણાત્રણતાવદ્વિવૃતંમયા ॥૭૪॥

ટીકા:-ભગવાન બોલ્યા કે:-હું તમારો બંનેનો વધ પસંદ કરું છું.
મારે બીજું વરદાન જોઈતું નથી. ૭૪

॥ ઋષિરુવાચ ॥

વંચિતાભ્યામિતિતદાસર્વમાપોમયંજગત્ ॥

વિલોક્યતાભ્યાંગદિતોભગવાન્કમલેક્ષણઃ ॥૭૫॥

ટીકા:-૩૫ બોલ્યા કે; તે બંનેએ પોતાને છેતરાયલા જોઈને જો-
ની આંખો કમળના જેવી છે એવા વિષ્ણુની તરફ જોઈને બોલ્યા કે:-૭૫

આવાંજહિનયત્રોર્વીસલિલેનપરિપ્લુતા ॥

ઋષિરુ૦તથેત્યુત્કાભગવતાશંખચક્રગદામૃતા ॥૭૬॥

ટીકા:-તારૂં યુદ્ધ વખાણવા લાયક છે જ્યાં પાણી ન હોય એવી જગ્યાએ અમને લેઈ જા. પછી, રૂપિ કહે છે કે,—શંખ, ચક્રને મદાના ધરનાર વિષ્ણુએ ‘હીકછે’ એમ કહ્યું. ૭૬

કૃત્વાચક્રેણવૈછિન્નૈજઘનેશિરસીતયોઃ ॥

एवमेषासमुत्पन्नाब्रह्मणासंस्तुतास्वयं ॥૭૭॥

ટીકા:-પછી વિષ્ણુએ સુ રીત ચક્ર વડે એ બે અસુરોનાં માથાં તથા જાંગો કાપી નાંખી તેથી બ્રહ્માએ તેની સ્તુતિ કરી. ૭૭

प्रभावमस्यादेव्यास्तुभूयःशृणुवदामिते ॥૭૮॥

ટીકા:-આ દેવીના બીજા મહોટા પ્રભાવો વિષે કહ્યું છું તે સાંભળ. ૭૮

इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहा

त्म्येमधुकैटभवधोनामप्रथमोऽध्यायः ॥ ૧ ॥

ટીકા:-અ રીતે માર્કંડેય પુરાણના સાવર્ણિ મન્વંતરમાં બનવાનો દેવીના મહાત્મ્ય વિષેનો મધુકૈટભના વધનો પહેલો અધ્યાય પૂરો થયો. ૧

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

अथमध्यमचरित्रस्यविष्णुर्ऋषिः ॥ महालक्ष्मीर्देव
ता ॥ उष्णिकृच्छंदः ॥ शाकंभरीशक्तिः ॥ दुर्गाबीजं ॥
वायुस्तत्वं ॥ यजुर्वेदःस्वरूपं ॥ महालक्ष्मीप्रीत्यर्थं
मध्यचरितजपेविनियोगः ॥ ॥ ॐअक्षस्रक्परशुंगदेषु

(૪૨)

સપ્તશતી સંટીક.

કાવચ

કુલિશંપદ્મન્ધનુઃ કુણ્ડિકાંદણ્ડશક્તિમસિંચચર્મજ
લજંઘંટાંસુરાભાજનમ્ ॥ શુલંપાશસુદર્શનેચદધર્તીં
હસ્તૈઃ પ્રસન્નનનાંસેવેસૌરિભમર્દિનીમિહ મહાલક્ષ્મીંસ
રોજસ્થિતાં ॥

॥ ઋષિરુવાચ ॥

દેવાસુરમભૂદ્યુદ્ધંપૂર્ણમબ્દશતંપુરા ॥

મહિષેસુરાણામધિપેદેવાનાંચપુરંદરે ॥૧॥

ટીકા:-૩૧ ધિ બોલ્યા કે, અસુરોના રાજ મહિષાસુર તથા દેવતાઓ
ના રાજ પુરંદર એટલે ઇંદ્રની વચ્ચે પહેલાં હરે પુરાં સો વરસ સુધી
લડાઈ ચાલતી હતી. ૧

સત્રાસુરૈર્મહાવીર્યેદેવસૈન્યંપરાજિતં ॥

જિત્વાચસકલાન્દેવાનિંદ્રોભૂન્મહિષાસુરઃ ॥૨॥

ટીકા:-ત્યાં મહા વિર્યવાન અસુરોએ દેવ સૈન્યોને પરાભવ કર્યો અને
મહિષાસુર સધળા દેવાને હતી ન તેઓના ઇંદ્ર એટલે અધિપતિ
થયો. ૨

તતઃપરાજિતાદેવાઃપદ્મયોનિંપ્રજાપતિં ॥

પુરસ્કૃત્યગતાસ્તત્રયત્રેશગરુડધ્વજૌ ॥૩॥

ટીકા:-તેનાથી હારેલા સધળા દેવતાઓ પદ્મયોની એટલે વિષ્ણુના
સાક્ષીકમળમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા પ્રજા પતિ (બ્રહ્મા) ના ખાસે ગયા અને
ત્યાંથી સધળા મળીત જ્યાં શીવ અને ગરુડધ્વજ વિષ્ણુ હતા ત્યાં
ગયા. ૩

યથાવૃત્તંતયોસ્તદ્વન્મહિષાસુચેષ્ટિતં ॥

ત્રિદશાઃ કથયામાસુર્દેવાભિભવવિસ્તરં ॥૪॥

ટીકા:-મહિષાસુરે તેમને પરાભવ કર્યો હતો અને તેમને જે જે દુઃખ દીધાં હતાં તે બધી હકીકત વિસ્તારથી દેવાએ વિષ્ણુ અને મહાદેવજીને કહી સંભળાવી. ૪

સૂર્યેદ્રાગન્યનિલેદૂનાંયમસ્યવરુણસ્યચ ॥

અન્યેષાંચાધિકારાન્સસ્વયમેવાધિતિષ્ઠતિ ॥૫॥

ટીકા:-તેઓ બોલ્યા કે-દુરાત્મા મહિષાસુરે સૂર્ય, ઇન્દ્ર, અગ્નિ, અનિલ, ચંદ્રમા, યમ, ને વરુણાદિ રાષ્ટ્રના દેવાના અધિકાર લઈ લીધા છે. ૫

સ્વર્ગાન્નિરાકૃતાઃ સર્વતેન દેવગણાભુવિ ॥

વિચરંતિયથામર્ત્યામહિષેણદુરાત્મના ॥૬॥

ટીકા:-દુરાત્મા મહિષાસુરે સ્વર્ગની બહાર કાઢી મુકેલા દેવતાઓ મત્તજીવોની માફક પૃથ્વીપર રખડ્યા કરે છે. ૬

एतद्वः कथितं सर्वममरारिविचेष्टितं ॥

शरणंवः प्रपन्नाः स्मो बधस्तस्य विचिंत्यता ॥૭॥

ટીકા:-એ રીતે દેવતાઓના દુશ્મન અમરોનાં કાગ કરી દેવતાઓ વિષ્ણુ અને મહાદેવને શરણે પડ્યા તથા તેનો (મહિષાસુરનો) વધ કરવા સંબંધી ચિંતન કરવા તેમને કહ્યું. ૭

इत्थं निशम्य देवानावचांसि मधूसूदनः ॥

चकार कोपं शंभुश्च भुकुटीकुटिलाननौ ॥૮॥

ટીકા:-મધુસૂદન (વિષ્ણુ)એ દેવતાઓના બોલવાપર લક્ષ દોધું અને મહાદેવજીએ કોપ કર્યો તેઓ તેમની બ્રુકુટી વાંકી થઈ અને મોંનો રંગ પણ બદલાયો. ૮

ततोऽतिकोपपूर्णस्य चक्रिणो वदनात्ततः ॥

નિશ્ચક્રામમહત્તેજોબ્રહ્મણઃશંકરસ્યચ ॥૯॥

ટીકા-સુદર્શન ચક્ર ધારણ કરનાર વિષ્ણુનું મોઢું કોપ પુર્ણ થયું તેથી તેમના મોઢામાંથી અને શંકર તથા બ્રહ્માના મોઢામાંથી મહાતેજ નીકળ્યું. ૯

અન્યેષાંચૈવદેવાનાંશક્રાદીનાંશરીરતઃ ॥

નિર્ગતંસુમહત્તેજસ્તત્ત્રૈક્યંસમગચ્છત ॥૧૦॥

ટીકા:-ઈંદ્ર વગેરે બીજા દેવતાઓના શરીરમાંથી પણ મહાતેજ નીકળ્યું અને પહેલાં નીકળેલા મહાતેજની સાથે તે એકત્ર થઈ ગયું. ૧૦

અતીવતેજસઃકૂટંજ્વલંતમિવપર્વતં ॥

દદૃશુસ્તેસુરાસ્તત્રજ્વાલાવ્યાપ્તાદિગંતરં ॥૧૧॥

ટીકા:-તે અતિ મોટા મહા તેજનો મોટા જ્વાળામય પર્વત થયો અને તે પ્રકાસથી દશે દિશાઓ વ્યાપ્ત થઈ ગઈ એવું દેવતાઓએ જોયું. ૧૧

અતુલંતત્રતત્તેજઃસર્વદેવશરીરજં ॥

એકસ્થંતદભૂન્નારીવ્યાપ્તલોકત્રયંત્રિષા ॥૧૨॥

ટીકા:-એ રીતે સંધ્યા દેવતાઓના શરીરમાંથી નીકળેલા એ મહાતેજની એક મોટી નારી ત્રણે લોક-સ્વર્ગ, મૃત્યુ, અને પાતાળમાં વ્યાપે એવી થઈ ગઈ. ૧૨

યદભૂચ્છાંભવંતેજસ્તેનાજાયતતન્મુખં ॥

યામ્યેનચાભવન્કેશાબાહવોવિષ્ણુતેજસા ॥૧૩॥

ટીકા:-એ નારીનું મુખ મહાદેવજીમાંથી નીકળેલા તેજનું થયું. યમના તેજથી તેનો ચોટલો થયો અને વિષ્ણુના તેજથી તેના બાહુ થયા. ૧૩

સૌમ્યેનસ્તનયોર્યગ્મંમધ્યંચૈંદ્રેણચાભવત્ ॥

વારુણેનચંજંઘોરુનિતંબસ્તેજસામુવઃ ॥૧૪॥

ટીકાઃ સૌમ્ય ઐટલે ચંદ્રમાના તેજથી તેનાં બે સ્તન થયાં અને ઇન્દ્રના તેજથી મધ્ય ભાગ થયો. વરુણના તેજથી ગાંગો થઈ અને વૃધ્વાના તેજની નિતંબ (કુન્તા) થયા. ૧૪

ब्रह्मणस्तेजसापादौतदंगुल्योर्कतेजसा ॥

वसूनांचकरांगुल्यःकौबेरेणचनासिका ॥१५॥

ટીકાઃ બ્રહ્માના તેજથી તેના પગ થયા તે તેના પગનાં આંગળાં અર્ક ઐટલે સૂર્યના તેજથી થયાં વસુના તેજથી તેના હાથનાં આંગળાં થયાં અને કુબેરના તેજથી તેની નસિકા થઈ. ૧૫

तस्यास्तुदंताःसंभूताःप्राजापत्येनतेजसा ॥

नयनत्रितयंजज्ञेतथापावकतेजसा ॥१६॥

ટીકાઃ-દક્ષ પ્રજાપતિના તેજથી તેના દાંત થયા અને અગતી દેવમાંથી નોકળેસા તેજની તેનો ત્રણ આંખો થઈ. ૧૬

भ्रुवौचसंध्ययोस्तेजःश्रवणावनिलस्यच ॥

अन्येषांचैवदेवानांसम्भवस्तेजसांशिवा ॥१७॥

ટીકાઃ-સવાર અને સાંજની સંધ્યાના તેજથી તેનાં ભવાં થયાં અને અનીલદેવતાના તેજથી તેના કાન થયા અને બીજા દેવોના શરીરમાંથી નોકળેસા તેજ વડે તેના શરીરનો બાકનો ભાગ થયો. એ રીતે સમસ્ત દેવોના શરીરનો હગસો એવી નારી શિવા ઉત્પન્ન થઈ. ૧૭.

ततस्समस्तदेवानांतेजोराशिसमुद्भवाम् ॥

तांविलोक्यमुदंप्रापुरमरामहिषार्दिताः ॥१८॥

ટીકાઃ-એ સમસ્ત દેવોના તેજના હગસા રૂપા દેવીને બેઠી સમુદ્રના અમરો (દેવતાઓ) ઘણો હરખ પામ્યા કારણ કે તેઓને મહિષાસુરે ઘણું દુઃખ દીધું હતું તેને હવે તેમને આશા થઈ કે દેવી તે અસુરને મારશે. ૧૮

શૂલંશૂલાદિનિષ્કૃપ્યદદૌતસ્યૈપિનાકઘૃક્ ॥

ચક્રંચદત્તવાન્કૃષ્ણસ્સમુત્પાટયસ્વચક્રતઃ ॥૧૯॥

ટીકા:-પિનાકના ધરનાર મહાદેવજી એ પોતાના ત્રિશૂળમાંથી ખે-
ચીને બીજું ત્રિશૂળ કાઢ્યું અને તે દેવીને આપ્યું. શુદ્ધશીલ ચક્ર ધરનાર
શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન પોતાના એક ચક્રમાં તે બીજું ચક્ર કાઢી તે દેવીને
આપ્યું. ૧૯

શંખંચવરૂણઃશક્તિદદૌતસ્યૈહુતાશનઃ ॥

મારુતોદત્તવાંશ્રાપંવાણપુર્ણેતથેષુધી ॥૨૦॥

ટીકા:-વરૂણે શંખ અને હુતાશન એટલે અગ્નિએ શક્તિ આપી
અને મરુત દેવતાએ આપ અને વાણના ભરેલાં બે ભાગ આપ્યાં. ૨૦

વજ્રમિન્દ્રસ્સમુતાત્પાટયકુલિશાદમરાધિપઃ ॥

દદૌતસ્યૈસહસ્રાક્ષોઘંટામૈરાવતાદ્વજાત ॥૨૧॥

ટીકા:-ઈંદ્રે પોતાનાં વજ્રમાંથી વજ્ર આપ્યું અને વળી એ હજાર
આંખવાળાએ (કેમકે ઈંદ્રને હજાર આંખો છે) રાવત હાથો પાસેથી
ઘંટ લઈ દેવાને આપ્યા. ૨૧

કાલદંડાઘમોદંડંપાશંચાંબુપતિર્દદૌ ॥

પ્રજાપતિશ્ચાક્ષમાલાંદદૌબ્રહ્માકમંડલું ॥૨૨॥

ટીકા:-અંબુપતિ (જળ દેવતા) એ પાસ આપ્યો અને કાળ દંડ
યમે આપ્યો પ્રજાપતિ અક્ષમાળા અને બ્રહ્માજી કમંડળ આપ્યું. ૨૨

સમસ્તરોમકૂપેષુનિજરશ્મીન્દિવાકરઃ ॥

કાલશ્ચદત્તવાન્સ્વહ્નંતસ્યાશ્ચર્મચર્મનિર્મલં ॥૨૩॥

ટીકા:-દિવાકર એટલે સૂર્ય દેવતાએ પોતાનાં કિરણો તેના શીર્ષ-
(એટલે વાળ) માં નાંખ્યાં કાળ નામના દેવતાએ તેને નિર્મળ ચર્મવાળી
હાલ તથા ખડ્ગ (તરવાર) આપ્યાં. ૨૩

ક્ષીરોદશ્ચામલંહારમજરેચતથાંવરે ॥

ચૂડામણિતથાદિવ્યકુંડલેકટકાનિચ ॥૨૪॥

ટીકા:-ક્ષીર સમુદ્રે દૂધના જેવા ચોખ્ખા ખરાં મોતીના હાર, લગણાં, ચુડામણી, દિવ્યકુંડળ તથા કટક (એટલે કંકણ);-૨૪

અર્ધચંદ્રંતથાશુભ્રંકેયૂરાન્સર્વવાહુષુ ॥

નુપુરૌવિમલૌતદ્વદ્ગ્રેવેયકમનુત્તમં ॥૨૫॥

ટીકા:-(દામણીના જેવો) અર્ધ ચંદ્ર, બધા બાહુઓમાં પહેરવાન કયુર એટલે બાહુબંધ વાંક વગેરે, વિમળનેપુર, કોટનાં ધરાણાં (જેવાકે તુસી, ચીસપટી, જૂમણુ, મંજળશુભ્ર વગેરે);-૨૫

અંગુલીયકવ્નાનિસમસ્તાસ્વંગુલીષુચ ॥

વિશ્વકર્માદદૌતસ્યૈપરશુંચાતિનિર્મલં ॥૨૬॥

ટીકા:-સર્વ આંગળીઓએ પહેરવાની રત્ન જડિત વીંટીઓ; આ બધાં નાના પ્રકારનાં ધરેણાં તે દેવીને આપ્યાં અને વિશ્વકર્માએ તે દેવીને પરદેવીને પરશુ તથા. ૨૬

અસ્ત્રાણ્યનેકરૂપાણિતથાભેદચંદનં ॥

અમ્લાનપંકજાંમાલાંશિરસ્યુરસિચાપરાં ॥૨૭॥

ટીકા:-અભેદ કવચ (બખતર) અને અનેક રૂપનાં અસ્ત્રો આપ્યાં. કોટે પહેરવા સાડ તથા માથે ઘાલવા સાડ અતિ શોભાયમાન નહિ એવાં મંકજ એટલે કમળની માળા,-૨૭

અદદજ્જલધિસ્તસ્યૈપંકજંચાતિશોભનં ॥

હિમવાન્વાહનંસિંહરત્નાનિવિવિધાનિચ ॥૨૮॥

ટીકા:-અને સુંદર દિવ્ય કમંડળ એ બેવાનાં જળધી એટલે દરિયાએ આપ્યાં. હિમવાને સિંહનું વાહન અને અનેક રત્નો આપ્યાં. ૨૮

દદાવશૂન્યંસુરયાપાનપાત્રંધનાધિપઃ ॥

શેષશ્ચસર્વનાગેશોમહામણિવિભૂષિ મ્ ॥૨૯॥

ટીકા:-ધનાધિપ એટલે કુબેર તેના સુર પાત્ર-દાર પીવાનું પાત્ર આપ્યું. નાગેશ શેષનાગે તેને મહામણી અ. પાને શણગારી. ૨૯

નાગહારંદદૌતસ્યૈધત્તેયઃપૃથિવીમિમાં ॥

અન્યૈરપિસુરૈર્દેવીભૂષણૈરાયુધૈસ્તથા ॥૩૦॥

ટીકા:-પૃથ્વીએ તેને નાગહાર આપ્યો. અને એ રીતે બીજા દેવોએ પણ આભુષણ તથા આયુધ આપ્યાં. ૩૦

સમ્માનિતાનનાદોચૈસ્સાદૃહાસંમુહુર્મુહુઃ ॥

તસ્યાનાદેનઘોરેણકૃત્સ્નમાપૂરિતંનભઃ ॥૩૧॥

ટીકા:-દેવીને આ પ્રમાણે માન મળ્યું તેથી તેણે વારંવાર અદૃહા-સ્ય કર્યું તેથી કરીને જે નાદ થયો તેના વડે આકાશ અને પૃથ્વી ભરા-ઈ ગઈ. ૩૧

અમાયતાતિમહતાપ્રતિશબ્દોમહાનભૂત્ ॥

ચુક્ષુમુસ્સકલાલોકાસ્સમુદ્રાશ્ચચકંપિરે ॥૩૨॥

ટીકા:-તે દેવીના મહા નાદથી (પતિ) શબ્દ થયો તેણે કરીને સકળ લોક ભડક્યાં સમુદ્રા ખળ ભળવા મંડ્યાં. ૩૨

ચંચાલવસુધાચેલુઃસકલાશ્ચમહીધરાઃ ॥

જયેતિદેવાશ્ચમુદાતામૂચુઃસિંહવાહિનીં ॥૩૩॥

ટીકા:-પૃથ્વી ડોલવા લાગ્યાં-ધરતી કંપ થયો અને દેવો હરખથી બોલ્યા કે “સિંહવાહિનીની જે” ૩૩

તુષ્ટુર્મુનયશ્ચૈનાંભક્તિનમ્રાત્મમૂર્તયઃ ॥

દૃષ્ટ્વાસમસ્તંસંક્ષુબ્ધંત્રૈલોક્યમમરારયઃ ॥૩૪॥

ટીકા:-સંતોષ પામીને મુનીઝા, તે દેવીને ભક્તિ વડે નમ્યા. મહિ-
ષાસુર તથા તેના અસુરોને કબજે પડેલાં ત્રણે લોક તે દેવીએ
જેયાં. ૩૪

સન્નદ્વાશિલસૈન્યાસ્તેસમુત્તસ્થુરુદાયુધાઃ ॥

આઃકિમેતદિતિક્રોધાદામાપ્યમહિસાસુરઃ ॥૩૫॥

ટીકા:-મહિષાસુરે પોતાની ફાળને હથિઆર આપી લડવા ઉભાં
રાખી હતી તે ક્રોધથી આ પ્રમાણે બોલ્યો કે “અરે એ શું છે?” ૩૫

અભ્યધાવતતંશબ્દમશેષૈરસુરૈર્વૃતઃ ॥

સદદર્શતતોદેવીંવ્યાપ્તલોકત્રયાંત્રિષા ॥૩૬॥

ટીકા:-મહિષાસુરનો શબ્દ સાંભળીને સઘળા અસુરો ટોળે મળ્યા
અને તેઝાઝ દેવીને ત્રણે લોકમાં વ્યાપ્ત થતી જોઈ. ૩૬

પાદાક્રાંત્યાનતભુવંકિદીટોલ્લિખિતાંબરાં ॥

ક્ષોભિતાશેષપાતાલાંધનુર્જ્યાનિઃસ્વનેનતા ॥૩૭॥

ટીકા:-તે દેવીના પગ જમીન ઝાળંગીને આગળ ગયા ને મુગટે
આકાશે અડ્યો. તેની ધનુર્જ્યાં (ધનુષની દારી) પાતાળે પહોંચી તેથી
સાતે પાતાળ અને શેષનાગ એ બધાં શોભિત થયાં. ૩૭

દિશોભુજસહસ્રેણસમંતાદ્યાપ્યસંસ્થિતા ॥

તતઃપ્રવૃત્તેયુદ્ધંતયાદેવ્યાસુહૃદ્વિષાં ॥૩૮॥

ટીકા:-દશે દિશાઓ તેના હાથે વ્યાપ્ત થઈ રહી ત્યાં દેવી
અને અસુરોની ભારે લડાઈ થઈ. ૩૮

શસ્ત્રાસ્ત્રૈર્બહુદામુક્તૈરાદીપિતાદિગંતરં ॥

મહિષાસુરસેનાનીશ્ચિશ્ચુરાખ્યોમહાસુરઃ ॥૩૯॥

ટીકા:-તે બન્ને જણાઓએ નાના પ્રકારનાં શસ્ત્ર અને અસ્ત્ર મુક-

(૬૭)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ

૧૧ માંડયાં. મહિયાસુરનો સેનાની (સેનાધિપતિ) ચિશ્વુ તે હજાર અયુત (એક અયુત દશ હજાર) અસુરો લઇને લડવા આવ્યો હતો. ૩૯

યુયુધેચામરશ્ચાન્યૈશ્વતુરંગબલાન્વિતઃ ॥

રથાનામયુતૈઃષડ્ભિરુદગ્રાખ્યોમહાસૂરઃ ॥૪૦॥

ટીકા:-ચામર નામનો અસુર ચતુરંગી બળવાન સૈન્યા લેઇને આવ્યો હતો. ઉદયછ અયુત અસુર લઇને રણમાં પડ્યો હતો. ૪૦

અયુધ્યતાયુતાનાંચસહસ્રેણમહાહનુઃ ॥

પંચાશદ્ભિશ્ચનિયુતૈરસિલોમામહાસુરઃ ॥૪૧॥

ટીકા: મહાહનુ અસુર એક હજાર અયુત અસુરના લસ્કર સાથે ત્યાં હતો ને અસિલોચ પચાસ અયુતનો ઉપરી હતો. ૪૧

અયુતાનાંશતૈઃષડ્ભિર્વાષ્કલોયુયુધેરણે ॥

ગજવાજિસહસ્રૌધૈરનેકૈઃપરિવારિતઃ ॥૪૨॥

ટીકા:-છસેં અયુત લઇને વાષ્કળ રણમાં આવી ઉભો હતો. તેની પાસે હાથી ઘોડાનાં તે પારજ નહોતો એ બધાંયાં તે સુર વિટાયેલો હતો. ૪૨

વૃતોરથાનાંકોટયાચકુદ્દેતસ્મિન્નયુધ્યત ॥

બિડાલાખ્યોયુતાનાંચપંચાશદ્ભિરથાયુતૈઃ ॥૪૩॥

ટીકા:-બિડાલ અસુર એક કરોડ રથનુ લસ્કર લેઇને આવ્યો હતો ને વળી બીજા પચાસ અયુત રથ તેણે મંગાવ્યા તે પણ તેની પાસે આવી ઉભા રહ્યા. ૪૩

યુયુધેસંયુગેતત્રથાનાંપરિવારિતઃ ॥

અન્યેચતત્રયુતશોરથનાગહયૈર્વૃતાઃ ॥૪૪॥

ટીકા:-આ સીવાય ત્યાં બાબ હજારે રથ, ઘોડા, હાથી વગેરે હતાં. ૪૪

યુયુધુસ્સંયુગેદેવ્યાસહતત્રમમહાસુરાઃ ॥

કોટિકોટિસહસ્રૈસ્તુરથાનાંદંતિનાંતથા ॥૪૫॥

ટીકા:-ત્યાં લાખો અંત કરોડો અસુરો. કોઈ રથપર બેઠેલા અને કોઈ હાથીપર બેઠેલા દેવીની સામે લડવા લાગ્યા. ૪૫

હયાનાંચતૃતોયુદ્ધેતત્રાભૂન્મહિષાસુરઃ ॥

તોમરૈર્મિંદિપાલૈશ્વશક્તિભિર્મુસલૈસ્તથા ॥૪૬॥

ટીકા:-રણમાં મહિષાસુર તોમર મિંડીમાલ, શક્તિ, અને મુસલ-થી ખેલતો હતો. ૪૬

યુયુધુઃસંયુગેદેવ્યાસ્વઙ્ગૈઃપરશુપદ્વિશૈઃ ॥

કેચિચ્ચચિક્ષિપુશ્યક્તીઃકેચિત્પાશાંસ્તથાપરે ॥૪૭॥

ટીકા:-દેવીની સાથે અસુરો ખડ્ગ, પરશુ અને પત્તિસથી લડવા લાગ્યા કોઈએ શક્તિ મારી અને કોઈએ પાસ નાંખ્યું. ૪૭

દેવીંસ્વઙ્ગપ્રહારૈસ્તુતેતાંહંતુંપ્રચક્રમુઃ ॥

સાપિદેવીતતસ્તાનિશસ્ત્રાણ્યાસ્ત્રાણિચણ્ડિકા ॥૪૮॥

ટીકા:-દેવીએ ખડ્ગ પ્રહારવડે તે સઘળાં હથિઆરોનો ચૂરો કર્યો પછી ચંડિકા પણ શસ્ત્રો અને અસ્ત્રો મુકવા લાગી. ૪૮

લીલયૈવપ્રચિચ્છેદનિજશસ્ત્રાસ્ત્રવર્ષિણી ॥

અનાયસ્તાનનાદેવીસ્તૂયમાનાસૂરર્ષિભિઃ ॥૪૯॥

ટીકા:-તેના પર જે શસ્ત્ર અસ્ત્રનો વરસાદ વરસતો હતો તેને પોતે લીલા કરતી હોય તેમ દેવીએ છેદી નાંખ્યાં. આ કરવામાં દેવીને જરા પણ મહેનત પડી નહિ. દેવતાઓ અને ર્ષિઓ તેનાં વખાણુ કરતા

હતા. ૪૯

મુમોચાસુરદેહેષુશસ્ત્રાણ્યસ્ત્રાણિચેશ્વરી ॥

સોઽપિકૃદ્ધોઘુતશટોદેવ્યાવાહનકેસરી ॥૫૦॥

ટીકા:-પછી દેવી ઇશ્વરીએ અસુરના શરીર પર શસ્ત્રો અને અસ્ત્રો મુક્યાં ને તેને બેસવાનો સિંહ પુણુ ક્રોધે બસાવે ને તેથી તેની કેશવાળી હાલવા લાગી. ૫૦

ચચારાસુરસૈન્યેષુવનેષ્વિવહુતાશનઃ ॥

નિઃશ્વાસાન્મુમુચેયાંશ્ચયુદ્ધમાનારણેવિકા ॥૫૧॥

ટીકા:-વનમાં દાવાનળને જેમ નાશ કરેછે તેમ તે અસુર સૈન્યનો નાશ કરવા લાગી રણમાં અંબિકા દેવીએ શ્વાસ મુક્યો. ૫૧

તૈવસઘઃસંમુતાગણાશ્શતસહસ્રશઃ ॥

યુયુધુસ્તેપરશુભિર્ભિદિપાલાસિપદ્વિશૈઃ ॥૫૨॥

ટીકા:-એટલે તરત લાખો ગણ ઉત્પન્ન થયા અને તે ગણો પરશુ, બિંડીમાલ, તથા પત્તિશર્થી લડવા લાગ્યા. ૫૨

નાશયંતોઽસુરગણાન્દેવીશક્ત્યુંપદ્મહિતાઃ ॥

અવાદયન્તપદ્માન્ગણાશ્શંખાંસ્તથાપરે ॥૫૩॥

ટીકા:-દેવીના ગણો અસુરના ટોળાંનો નાશ કરવા લાગ્યાં અને તેઓ મદંગ. પટલ, શંખ અને બીજાં વાદ્યો વગાડવા લાગ્યા. ૫૩

મૃદંગાંશ્ચતથૈવાન્યેતસ્મિન્યુદ્ધમહોત્સવે ॥

તતોદેવીત્રિશુલેનગદયાશક્તિઋષ્ટિભિઃ ॥૫૪॥

ટીકા:-તે ગણો યુદ્ધ મહોત્સવ કરતા હતા તે વખતે દેવીએ ત્રિશુળ, નખ (પર્વત) અને શક્તિ. ૫૪

સદ્ધાદિભિશ્ચશતશોનિજઘાનમહાસુરાન્ ॥

પાતયામાસચૈવાન્યાન્ધંટાસ્વનવિમોહિતાન્ ॥૫૫॥

ટીકા:-અને ખડ્ગ વગેરે વડે હજારો મોટા મોટા અસુરોને મારી નાંખ્યા. અને બીજા કેટલાક ઘંટના અવાજથી મોહ પામીને પડ્યા. ૫૫

અસૂરાન્ભુવિપાશેનવધ્વાચાન્યાનકર્ષયત્ ॥

કેચિદ્વિધાકૃતાસ્તીક્ષ્ણૈઃસ્વદ્ગપાતૈસ્તથાપરો ॥૫૬॥

ટીકા:-કેટલાક અસુરોને પાશવડે બાંધ્યા, ને કેટલાકને તિક્ષણ ખડ્ગવડે કાપી નાંખ્યા. ૫૬

વિપોથિતાનિપાતેગદયાભુવિશેરતે ॥

વેમુશ્ચકેચિદુધિરંમુસલેનમૃશંહતા ॥૫૭॥

ટીકા:-કેટલાક અસુરોને ગદા મારીને ભોંય ધુવાડો દીધા કેટલાકને મુસલ વાગવાથી લોહી બાહ્યું. ૫૭

કેચિન્નિપતિતામૃમૌભિન્નાઃશૂલેનવક્ષસિ ॥

નિરંતરાશ્શરૌઘેણકૃતાઃકેચિદ્રણાજિરે ॥૫૮॥

ટીકા: કેટલાકને છાતીમાં શૂળના ધા વાગવાથી ભોંય પડ્યા તિક્ષણ બાણ વાગવાથી ઘણાના શ્વ ગયા. ૫૮

સેનાનુકારિણઃપ્રાણાન્મૂમૂચુસ્ત્રિદશાર્દનાઃ ॥

કેષાંચિદ્વાહવશ્છિન્નાશ્છિન્નગ્રીવાસ્તથાપરે ॥૫૯॥

ટીકા:-સેનાના સેનાપતિઓ જેઓ દેવતાઓને દુઃખ દેવામાં તત્પર હતા તેઓ પોતાના પ્રાણ છોડવા લાગ્યા કોઈના બાહુ કપાયા ને કોઈનાં ગળાં કપાયાં. ૫૯

શિરાંસિપેતુરન્યેષામન્યેમધ્યેવિદારિતાઃ ॥

વિચ્છિન્નજંઘાસ્ત્વપરેપેતુરુવ્યૌમહાસુરાઃ ॥૬૦॥

ટીકા:-કેટલાકનાં માથાં કપાયાં ને કેટલાકના શરીરની વચ્ચે વચ-

થી કકડા થઈ ગયા. કોઈની જાંગો કપાઈ ગઈ ને કોઈનાં પેટ ચીરા-
ઈ ગયાં. ૬૦

एकबाह्वक्षिचरणाःकेचिद्वेव्याद्विधाकृताः ॥

छिन्नेपिचान्येशिरमिपतिताःपुनरुत्थिताः ॥૬૧॥

ટીકા:-કોઈની એક આંખ પૂટીને કોઈનો એક પગ કપાયો. માથાં
કપાયા છતાં કેટલાક ફરીથી આયુધ લઈ લડવા ઉભા થયા. ૬૧

कबंधायुयुधुर्देव्यागृहीतपरमायुधाः ॥

नन्तुश्चापरेतत्रयुद्धेतूर्यल्याश्रिताः ॥૬૨॥

ટીકા:-કેટલાંક ધડ રણ વાદિત્રનાદથી નાચતાં હતાં ને કેટલાંક
લડતાં હતાં. ૬૨

कबंधाश्छिन्नशिरसःखड्गशक्तयष्टिपाणयः ॥

तिष्ठतिष्ठेतिभाषंतोदेवीमान्येमहासूराः ॥૬૩॥

ટીકા:-માથુ કપાયલાં ધડો હાથમાં શક્તિ, ખડગ, વગેરે હથિયાર
લઈ લડવા લાગ્યાં. તે વખતે તેમાંના કેટલાક, મહાસુરો, દેવીને રીસથી
ઉભી રહે, ઉભી રહે; એમ કહેતા હતા. ૬૩

पातितैरथनागाश्वैरसूरैश्चवसूंधरा ॥

अगम्यासाभवत्तत्रयत्नाभूत्समहारणः ॥૬૪॥

ટીકા:-એ ભારે રણસંગ્રામમાં રથ, હાથી, ઘોડા અને અસુરો બે
સુમાર પડ્યા હતા તેથી તે રણ ભૂમી અગમ્ય દીસતી હતી. ૬૪

शोणितौघामहानद्यस्सद्यस्तत्रविसूसृवुः ॥

मध्येचासूरसैन्यस्यवारणासूरवाजिनां ॥૬૫॥

ટીકા:-જે બે સુમાર અસુરો, ઘોડાઓ અને હાથીઓ પડ્યા હતા તે-
મના શરીરમાંથી નીકળતાં લોહીની મોટી મોટી નદીઓ વહેવા
લાગી. ૬૫

ક્ષणेનતન્મહાસૈન્યમસૂરણાંતથાંબિકા ॥

નિન્યેક્ષયંયથાવહ્નિસ્તૃણદારુમહાચયમ્ ॥૬૬॥

ટીકા-આગ્ય જેમ તૃણ એટલે ઘાસના મોટા જથ્થાને એક ક્ષણમાત્રમાં બાળી નાંખેછે તેમ અસુરના મોટા સૈન્યનો દેવીએ નાશ કર્યો. ૬૬.

સચસિંહોમહાનાદમુત્સૃજન્ઘુતકેસરઃ ॥

શરીરેભ્યોમરારીણામસૂનિવવિચિન્વતિ ॥૬૭॥

ટીકા:-દેવીનું વાહન સિંહ માલુ નાદ કરીને દેવતાઓના હુસ્મનોના શરીરમાંથી જીવને જીદો કાઢતો હવો. ૬૭

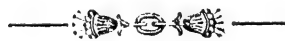
દેવ્યાગણૈશ્વતૈસ્તત્રકૃતંયુદ્ધંતથાસૂરૈઃ ॥

યથૈષાંતુતુષુર્દેવાઃપુષ્પવૃષ્ટિમુચોદિવિ ॥૬૮॥

ટીકા:-એ દેવીના ગણોનો તથા અસુરોની લડાઈ જેઈ, દેવીના જયથી સંતુષ્ટ થઈ દેવતાઓએ આકાશમાંથી પુષ્પ વૃષ્ટિ કરી. ૬૮

इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिणकेमन्वंतरेदेवीमाहा-
त्म्येमहिपासूरसैन्यवधोनामद्वितीयोध्यायः॥२॥

ટીકા:-એ પ્રમાણે માર્કંડેય પૂરાણનો બીજો અધ્યાય જેમાં મહિષાસુરના સૈન્યનો વધછે તે પૂરો થયો. ૬૯

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ ઋષિરુવાચ ॥

નિહન્યમાનંતત્સૈન્યમવલોક્યમહાસૂરઃ ॥

સેનાનીશ્ચિક્ષુરઃકોપાચયયૌયોધ્ધુમથામ્બિકાં ॥૧॥

દીકા:-૩૫િ બોલ્યા કે મહાઅસુર સેનાપતિ ત્રિશુ પોતાનું સૈન્ય હણી-
યલ્લું જોઈને બહુ કોપાયમાન થઈ અંબીકા સામે લડવા આવ્યા. ૧

સદેવીંશરવર્ષેણવર્ષસમેરઽસૂરઃ ॥

યથામેરુગિરેઃશૃંગંતોયવર્ષેણતોયદઃ ॥૨॥

દીકા:-મેરૂ પર્વતના શિખરોપર જેમ ભારે વરસાદ પડે છે તેમ તે
અસુર દેવીના ઉપર બાણોનો વરસાદ વરસાવવા લાગ્યા. ૨

તસ્યચ્છિત્વાતતોદેવીલીલયૈવશરોત્કરાન્ ॥

જઘાનતુરગાન્બાણૈર્યૈતારંચૈવવાજિનાં ॥૩॥

દીકા:-એ સઘળાં બાણોનો દેવીએ જેમ લીલા કરતી હોય તેમ નાશ
કર્યો અને તે દુષ્ટ અસુરના ઘોડાઓને તથા તેઓને હાંકનાર સારથીને
મારી નાંખ્યા. ૩

ચિચ્છેદચધનુઃસઘોધ્વજંચાતિસમુચ્છિતમ્ ॥

વિવ્યાધચૈવગાત્રેષુચ્છિન્નધન્વાનમાશુગૈઃ ॥૪॥

દીકા:-દેવીએ તેના રથની ધ્વજ કાપી નાંખી અને તેનું ધનુષ પણ
છેદી નાંખ્યું. અને તેના શરીરમાં પોતાનાં બાણો મારવા માંડ્યાં. ૪

સચ્છિન્નધન્વાવિરથોહતાશ્વોહતસારથિઃ ॥

અભ્યધાવતતાદેવીંસ્વઙ્ગચર્મધરોઽસૂરઃ ॥૫॥

દીકા:-જ્યારે તે અસુરનું ધનુષ કાપી નાંખાવ્યું હતું; રથ ભાગી નાં-
ખ્યો હતો અને ઘોડા તથા સારથી મારી નાંખવામાં આવ્યા હતા
ત્યારે તે એકલો દેવી ભણી હાલ તરવાર લેઈને ધાવ્યો. ૫

સિંહમાહત્યસ્વઙ્ગેનતીક્ષ્ણધારેણમૂર્ધાનિ ॥

આજઘાનમુજેસવ્યેદેવીમપ્યતિવેગવાન્ ॥૬॥

દીકા:-એ અસુરે આવોને સિંહના માથા ઉપર તીક્ષ્ણ ધારવાળા ખ-
ડ્ગથી ઘા કર્યો તથા દેવીને પણ જમણા હાથ ઉપર ઘા માર્યો. ૬

તસ્યાઃસ્વઙ્ગોમુજંપ્રાપ્યપફાલનૃપનન્દન ॥

તતોજગ્રાહશૂલંસકોપાદરુણલોચનઃ ॥૭૮॥

ટીકા:-મેધુમુની સુરથ રાજાને કહે છે કે, હે નૃપનંદન, તે ખડખડે-
લીની ભુજાને અડકતાંજ ભાગી ગયું એ જોઇને તે અસુર કોપથી લાલ-
ચોળ આંખો કરીને ત્રીશુળ લેઇ દેવીને મારવા દોડ્યો. ૭

ચિક્ષેપચતતસ્તત્તુમદ્રકાલ્યામહાસૂરઃ ॥

જાજ્વલ્યમાનંતેજોભીરવિવિંબમિવાંબરાત્ ॥૭૯॥

ટીકા:-તે મહાસુરે તે શૂળ દેવી ભણી ફેંક્યું તે મર્યે બિંબ જેવું
જળવલ્લ્યમાન તેજવાળું હતું. અને જાણે વાદળાંમાંથી સુર્ય નીકળતો
હોય એવું લાગતું હતું. ૮

દૃષ્વાતદાપતચ્છૂલંદવીશૂલમમુંચત ॥

તચ્છૂલંશતધાતેનનીતંસચમહાસૂરઃ ॥૮૦॥

ટીકા:-દેવીએ એ શૂળ આવતું ખીને પોતાનું મુક્યું તેથી તે શૂળના સો
કકડા થઈ ગયા અને તેના મૂકનાર મહા અસુર ચિક્ષુનો પણ પ્રાણ ગયો. ૯

હતેતસ્મિન્મહાવીર્યેમહિષસ્યચમૂપતૌ ॥

આજગામગજારૂઢશ્ચામરસ્રિદશાર્દનઃ ॥૮૦॥

ટીકા:-મહિષાસુરનો સેનાની ચિક્ષુ મરાતો છતે દેવતાઓને દુઃખ
હેતુર આમર નામનો અસુર હાથીએ ચઢીને આવ્યો. ૧૦

સોપિશક્તિમુમોચાથદેવ્યાસ્તામંબિકાદ્રુતં ॥

હંકારાભિહતાંભૂમૌપાતયામાસનિષ્પ્રભાં ॥૮૧॥

ટીકા:- એ આમર અસુર આવતોકને દેવી ભણી શક્તિ ફેંકી.
એ શક્તિને દેવીએ માત્ર હુંકારથી ભોંય પાડી. અને તે તેજ વગ-
રની થઈ ગઈ. ૧૧

ભગ્નાંશક્તિનિપતિતાંદૃષ્ટાક્રોધસમન્વિતઃ ॥

ચિક્ષેપચામરઃશૂલંબાણૈસ્તદપિસાચ્છિનત્ ॥૧૨॥

ટીકા:-પોતાની ભોંય પડેલી અને ભાગેલી શક્તિ દેખીને ચામર અસુર બહુજ ક્રોધે ભરાયો. અને તેણે ત્રિશુળ ફેંક્યું તે દેવીએ પોતાના બાણવડે છેદી નાંખ્યું. ૧૨

તતઃસિંહસ્સમુત્પત્યગજકુંભાંતરોસ્થિતઃ ॥

બાહુયુદ્ધેનયુયધેતેનોચૈસ્ત્રિદશારિણા ॥૧૩॥

ટીકા:-દેવીને સિંહ કુદકો મારીને ચામરના હાથીના ગંડ સ્થળ-પર જઈ બેઠો અને ત્યાં દેવતાના દુસ્મન અસુર સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. ૧૩

યુધ્ધમાનોતતસ્તૌતુતસ્માન્નાગાન્મહિંગતૌ ॥

યુયુધાતેતિસંરબ્ધૌપ્રહારૈરાતદારુણૈઃ ॥૧૪॥

ટીકા:-તેઓ બન્ને લડતા લડતા ભોંય પડ્યા ને દારૂણ લડાઈ ચાલી બન્ને ક્રોધયુક્ત થઈને બાહુ યુદ્ધ કરતા હતા. ૧૪

તતોવેગાત્સ્વમુત્પત્યનિપત્યચમૃગારિણા ॥

કરપ્રહારેણશિરશ્ચામરસ્યપૃથક્કૃતં ॥૧૫॥

ટીકા:-એવામાં સિંહે વેગથી આકાશ તરફ ઉંચો ઉછળી ચામર અસુરપર છલંગ મારી અને પોતાના પંજવડે તેનું માથું ઘડથી બુ-દ્ધું કર્યું. ૧૫

ઉદગ્રશ્ચરણેદેવ્યાશિલાવૃક્ષાદિભિર્હતઃ ॥

દંતમુષ્ટિતલૈશ્ચૈવકરાલશ્ચનિપાતિતઃ ॥૧૬॥

ટીકા:-દેવીએ રણક્ષેત્રમાં શીલા અને વૃક્ષોના પ્રહારથી ઉદગ્ર અસુરને મારી નાંખ્યો અને કરાળ અસુર ને દાંત, મુક્કીઓ તથા તમાચા મારી મારી મારી નાંખ્યો. ૧૬

દેવીક્રુદ્ધાગદાપાતૈશ્વર્ણયામાસચોદ્ધતં ॥

બાષ્કલંભિંદિપાલેનવાણૈસ્તામ્રંતથાંધકં ॥૧૭॥

ટીકા:-દેવીએ ક્રોધ કરીને ગદાઓ મારી મારીને ઉદ્ધત અસુરનેા ચુરો કરી નાંખ્યો. ભિંદિપાલ મારીને બાષ્કળ નામના અસુરનેા છૂલીધો. નામ્ર અને અંધક એ બે અસુરને બાણ માર્યાં તેથી મરી ગયા. ૧૭

ઉગ્રાસ્યમુગ્રવીર્યંચતથૈવચમહાહનું ॥

ત્રિનેત્રાચત્રિશૂલેનજઘાનપરમેશ્વરી ॥૧૮॥

ટીકા:-પરમેશ્વરીએ ઉગ્રાસ્ય, ઉગ્રવીર્ય અને મહાહનુ, એ ત્રણ રાક્ષસોને ત્રિશુળ મારીને મારી નાંખ્યા. ૧૮

વિટાલસ્યાસિનાકાયાત્પાતયામાસવૈશિરઃ ॥

દુર્ધરંદુર્મુખંચોમૌશરૈર્નિન્યેયમક્ષયં ॥૧૯॥

ટીકા:-તરવાર મારીને વિટાલનું માથું કાપી નાંખ્યું તેથી તે રણમાં પડ્યો. દુર્ધર અને દુર્મુખ એ અસુરને બાણ વાગ્યાં તેથી જમ લોકમાં જવાબ દેવા ગયા. ૧૯

एवंसंक्षीयमाणेतुस्वસैन्येमहिषासुरः ॥

માહિષેણસ્વરૂપેણત્રાસયામાસતાન્ગણાન્ ॥૨૦॥

ટીકા:-મહિષાસુર એ પ્રમાણે પોતાના સૈન્યનો નાશ થયેલો જોઈને પાણનું સ્વરૂપ લેઈને દેવીના ગણને ત્રાસ દેવા લાગ્યો. ૨૦

कांश्चितुंडप्रहारेणखुरक्षेपैस्तथापरान् ॥

લાંગૂલતાડિતાંશ્ચાન્યાન્શૃંગાભ્યાંચવિદારિતાન્ ॥૨૧॥

ટીકા:-કેટલાક ગણને તુંડ પ્રહારે (મોઢાવડે) ને કેટલાકને ખરીઓ વડે તથા ખીજઓને લાંગુલ એટલે પુંછડાવડે અને કેટલાકને સીંગડાંવડે વીહારણ કરવા લાગ્યો. ૨૧

વેગેનકાંશ્ચિદપરાન્નાદેનભ્રમણેનચ ॥

નિઃશ્વાસપવનેનાન્યાન્પાતયામાસભૂતલે ॥૨૨॥

ટીકા:-કેટલાકને પોતાના વેગથી તથા ખીજને ભ્રમણથી અને કેટલાકને નિઃશ્વાસના પવનવડે ભુતળપર પાડ્યા. ૨૨

નિષાત્યપ્રમથાનીકમમ્યધાવતસોઽસૂરઃ ॥

સિંહંહંતુંમહાદેવ્યાઃકોપંચક્રેતતોમ્બિકા ॥૨૩॥

ટીકા:-એ પ્રમાણે પ્રમથાએને (ગણોને) ભોંય પાડીને તે મહા અસૂર મહિષાસુર મહા દેવીના વાહન સિંહને મારવાને દોડ્યો તે વખતે દેવીએ મહા ક્રોધ કર્યો. ૨૩

સોષિકોપાન્મહાવીર્યઃચુરક્ષુણ્ણમહીતલઃ ॥

શૃંગાભ્યાંપર્વતાનુચ્ચાંશ્ચિક્ષેપચનનાદચ ॥૨૪॥

ટીકા:-તે મહા વીર્યવાન અસૂર.ભારે કોપથી પૃથ્વીનું ધ્રુવ ખણતો એ તથા પર્વતો-શીંગડાંવડે ઉચે-ઉછાળતો હતો અને તે વખતે પરાક્રમ પાડતો હતો. ૨૪

વેગભ્રમણવિક્ષુણ્ણામહીતસ્યવ્યશીર્યત ॥

લાંગૂલેનાહતશ્ચાબ્ધિઃપ્લાવયામાસસર્વતઃ ॥૨૫॥

ટીકા:-તે ભોંય ખોતરીને જમીન ઉછાળવા લાગ્યો અને પુછડા વતે સમુદ્રનાં પાણી ઉછાળવા લાગ્યો તેથી સઘળી બાબતુએ જળ જળ કરી મુક્યું. ૨૫

ધૃતશૃંગાવિભિન્નાશ્ચસ્વંડસ્વંડંયયુર્ધનાઃ ॥

શ્વાસાનિલાસ્તાઃશતશોનિપેતુર્નમસોચલાઃ ॥૨૬॥

ટીકા:-તેણે પોતાનાં શીંગડાં હસાવીને આકાશમાંના વાહનોના ભાગી ભાગીને કકડા કરી નાંખ્યા અને તેણે શ્વાસ લીધો તેના પવન થકી

અતિ ઝીણા કકડા થઈ જઈ તેઓ બોંય પડયા. વાદળ બાળી પડ્યું. ૨૬

इतिकोधसमाध्मातमापतंतमहासूरम् ॥

दृष्ट्वासाचंडिकाकोपंतद्वधायतदाकरोत् ॥२७॥

ટીકા:-તે મહા અસુર ક્રોધથી દેવી સામે તેને મારવાને દોડી આવતો હતો. તેને જોઈને દેવીએ પણ તે અસુરનો વધ કરવા આજે ક્રોધ ધારણ કર્યો. ૨૭.

साक्षिप्त्वातस्यवैपाशंतंबबंधमहासुरं ॥

तत्याजमाहिषंरूपंसोपिबद्धोमहामृधे ॥२८॥

ટીકા:-દેવીએ પાસ (ફાંસો) મુક્યું અને તે વડે અસુરને બાંધી લીધો. એ વખતે તે અસુર પાડાનું રૂપ તથા દેહને એકદમ:-૨૮

ततःसिंहोभवत्सद्योयावत्तस्यांबिकाशिरः ॥

छिनत्तितावत्पुरुषःखड्गपाणिरदृश्यत ॥२९॥

ટીકા:-સિંહનું રૂપ લેઈને ઉભો રહ્યો અને ચાંડિકા તેનું માથું છેદવા જાય છે કે તરત વળી જેના હાથમાં તરવાર ઝાલેલી છે એવા ધુરુષનું રૂપ લેઈને ઉભો રહ્યો. ૨૯

ततएवाशुपुरुषंदेवीचिच्छेदसायकैः ॥

तंखड्गचर्मणासार्धततःसोभून्महागजः ॥३०॥

ટીકા:-પછી દેવીએ તે અસુરની ઢાલ તથા તરવાર કાપી નાંખ્યાં ત્યારે તે એક મોટો હાથી થઈને ઉભો રહ્યો. ૩૦

करेणचमहासिंहंतंचकर्षजगर्जच ॥

कर्षतस्तुकरंदेवीखड्गेनનिकृंतत ॥३१॥

ટીકા:-પોતાની મુંઢવડે તે હાથીના રૂપવાળો અસુર સિંહને ખેંચવા લાગ્યો તે વખતે દેવીએ તેની મુંઢ તરવારવડે કાપી નાંખી. ૩૧

તતોમહાસુરોભૂયોમાહિષંવપુરાસ્થિતઃ ॥

તથૈવક્ષોભયામાસત્રૈલોક્યંસચરાચરં ॥૩૨॥

ટીકા:-એ વખત તે અસુરે પાછું પોતાનું પાડાનું રૂપ ધારણ કર્યું અને સચરાચર વિશ્વને ભય-પમાડવા લાગ્યો. ૩૨

તતઃકૃદ્ધાજગન્માતાચણ્ડિકાપાનમુત્તમમ્ ॥

પપૌપુનઃપુનશ્ચૈવજહાસારુણલોચના ॥૩૩॥

ટીકા:-એ વખતે જગન્માતા ચંડિકા ક્રોધે ભરાયાં અને તેમણે સુ-
રાપાન કર્યું તેથી તેમની આંખો લાલ દીસવા લાગી અને તેઓ પુનઃ
પુનઃ હસવા લાગ્યાં. ૩૩

નનર્દચાસૂરસ્સોપિબલવિર્યમદોદ્ધતઃ ॥

વિષાણાભ્યાંચચિક્ષેપચણ્ડિકાંપ્રતિભૂધરાન્ ॥૩૪॥

ટીકા:-એ વખતે બળ અને વિર્યના મદથી ઉદ્ધત થયેલો તે અસુ-
ર વારે વારે ખરાડા પાડવા લાગ્યો અને ચંડિકા ભણી મોટા મોટા પ-
ર્વતો ફેંકવા લાગ્યો. ૩૪

સાચતાન્પ્રહિતાંસ્તેનચૂર્ણયંતીશરોક્તરૈઃ ॥

ઉવાચતંમદોદ્ધુત સ્વરાગાકુલાક્ષરં ॥૩૫॥

ટીકા:-તે પાડાના રૂપવાળા અસુરે નાંખેલા પર્વતોના દેવીએ ચુરે-
ચુરા કરી નાંખ્યા અને જેનું મોઢું દારૂ પીવાથી લાલાશમય થયેલું
છે તે પોતે મહિષાસુર પ્રત્યે આ પ્રમાણે બોલ્યાં. ૩૫

॥ દેવ્યુવાચ ॥

ગર્જગર્જક્ષણંમૂઢમધૂયાવત્પિબામ્યહં ॥

મયાત્વયિહતેઽત્રૈવગર્જિષ્યંત્યાશુદેવતાઃ ॥૩૬॥

ટીકા:-દેવી બોલ્યાં કે; હું જ્યાં સુધી દારૂ પીધ લેધું ત્યાં સુધી

હે સ્રઠ તું ક્ષણ માત્ર ગરજના કરી લે. પછી હું તને મારી નાંખીશ એ-
ટલે તરત દેવતાઓ ગર્જના કરશે. ૩૬

॥ ઋષિરુવાચ ॥

एवमुक्त्वासमुत्पत्यसारूढातंमहासूरं ॥

पादेनाक्रम्यकंठेचशूलेनैनमताडयत् ॥૩૭॥

ટીકા:-૩૫ ઘોડ્યા કે; એ પ્રમાણે ઘોડીને એકદમ સિરપરથી કુ-
દકો મારી તે મહાસુર મહિષાસુર પાસે ગયાં અને એક પગ વડે તેને
ડાખીને તેના કંઠમાં ત્રિશુળ માર્યું. ૩૭

ततःसोऽपिपदाक्रांतत्सयानिजमुखात्ततः ॥

अर्धनिष्क्रાंतएवासीद्देव्यावीर्येणसंवृतः ॥૩૮॥

ટીકા:-દેવીએ તે પાડા૩૫ી અસુરનું ગળું કાપી નાંખ્યું એટલે તે-
ના મળામાંથી અડધું અસુરનું સ્વરૂપ બહાર આવ્યું. તે ૩૫ દેવીના
વિર્યથી ધરાયલું હતું માટે આખું ૩૫ નિકળવાને અશક્ત હતું. ૩૮

अर्धनिष्क्रાंतएवासौयुध्यमानोमहासूरः ॥

तयामहासिनादेव्याशिरश्चित्वानिपातितः ॥૩૯॥

ટીકા:-તે મહાસુર બહાર નીકળેલા અર્ધ શરીરથીજ દેવી સાથે યુદ્ધ
કરવા લાગ્યો એ વખતે દેવીએ એક મોટી તરવાર લેધને તેનું ગળું
કાપી નાંખ્યું. ૩૯

ततोहाहाकृतंसर्वदैत्यसैन्यंननाशतत् ॥

प्रहर्षचपरंजग्मुःसकलादेवतागणाः ॥૪૦॥

ટીકા:-મહિષાસુર પડ્યો એટલે તેની સઘળી રત્ય સૈન્યામાં હાહા-
કાર થઈ રહ્યો અને સઘળા દેવ ગણોને અત્યંત હર્ષ થયો. ૪૦

तुष्टुबुस्तांसूरादेवींसहादिव्यैर्महर्षिभिः ॥

જગુર્ગધર્વપતયૌનનૃતુશ્ચાપ્સરોગણાઃ ॥૪૧॥

ટીકા:-ઘંદ્રાદિ સધળા દેવતાઓ, બ્રહ્મા તથા રૂપિઆ દેવીની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ગંધર્વો ગાયન કરવા લાગ્યા તથા અપ્સરાઓ નાચ કરવા લાગી. ૪૧

इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमहात्म्ये
महिषासुरवधोनामतृतीयोध्यायः ॥३॥

ટીકા:- એ પ્રમાણે મહિષાસુરના વધ વિશેનો ત્રીજો અધ્યાય જે સાવર્ણિક મનવન્તરમાં બનવાનો છે તે પુરો થયો. ૩

॥ श्रीगणपतिर्जयति ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥

अक्रादयःसुरगणानिहतेऽतिवीर्येतस्मिदुरात्मनिसु
सारिबलेचदेव्या ॥ तांतुष्टुबुःप्रणतिनम्रशिरोधरां
सावाग्भिः प्रहर्षपुलकोद्गमचारुदेहा ॥१॥

ટીકા:-રૂપિ બોલ્યા કે દેવતાઓનો દુષ્મન દુરાત્મા મહિષાસુર હતો તે અનિવીર્યવાન હતો તો પણ દેવીએ તેને મારી નાંખ્યો તેથી ઘંદ્ર વગેરે સધળા દેવતાઓ ટોળે મળીને દેવીની સ્તુતિ કરવા આલ્યા તેઓએ જાન્યે તેમનાં નમ્ર માથાં નમાવ્યાં ને તે સુંદર શરીરવાળા દેવતાઓ આનંદથી પ્રશૂક્તિ થયા ને કહેવા લાગ્યા કે. ૧

देव्याययाततमिदंजगदात्मशक्त्यानिर्दोषदेवग

ળશક્તિસમૂહમૂર્ત્યા ॥ તામમ્બિકામચિલદેવમહર્ષિ
પૂજ્યાંભક્ત્યાનતાઃસ્મવિદધાતુશુભાનિસાનઃ ॥૨॥

ટીકા:-સઘળા દેવગણોમાંથી જે તે તેજ કે શક્તિ નીકળી તેના સમૂ-
હની જે મૂર્તિ થઈ તે દેવી છે અને એ દેવીએ પોતાની શક્તિવડે આ સઘ-
ળ જગત સરજ્યું છે. એવાં અંબિકા દેવી સઘળા મહર્ષિ અને દેવોને પુ-
જ્ય એટલે પુજવા લાયક છે તેમને અમે નમીએ છીએ. અમે નમેલાઓનું
એ દેવી લલું કરો. ૨

યસ્યાઃપ્રભાવમતુલંભગવાનનન્તો બ્રહ્માહરશ્ચનહિવ
ક્તુમલંબજ્વ ॥ સાચણ્ડિકાઽચિલજગત્પરિપાલના
યનાશાયચાસૂરભયસ્યમતિકરોતુ ॥૩॥

ટીકા:-એ દેવીના અતુલ પ્રભાવને અપાર બળનું વર્ણન કરવાને ભગ-
વાન અનંત શેષનાગ હજાર મોઢાં છતાં અશક્ત છે; બ્રહ્મા અને મહાદેવજી
પણ વર્ણવી શક્તા નથી તેવાં ચંડિકા માતા અખિલ જગતના પરિપાલ-
નને અર્થે અને અસુર ભયનો નાશ કરવાને અર્થે મતિ કરો. ૩

યાશ્રીઃસ્વયંસુકૃતિનાંભવનેષ્વલક્ષ્મીઃ પાપાત્મનાં-
કૃતધિયાંહૃદયેષુબુદ્ધિઃ ॥ શ્રદ્ધાસતાંકુલજનપ્રભવ-
સ્યલજ્ઞાતાંત્વાનતાઃસ્મપરિપાલયદેવિવિશ્વમ્ ॥૪॥

ટીકા:-સુકૃતિવાન પુરૂષોનાં ભવનને વિષે જે દેવી લક્ષ્મીરૂપે વીરા-
જે છે અને પાપીઓના ઘરમાં અલક્ષ્મી રૂપે છે, સારા માણસોના હૃદય-
માં બુદ્ધિ રૂપે વાસ કરે છે. સત્કુળમાં જન્મેલાં માણસોમાં શ્રદ્ધારૂપે અને
ઉત્કૃષ્ટોમાં લજ્ઞ રૂપે છે એવી દેવીને અમે નમીએ છીએ તે વિશ્વનું
પરિપાલન કરો. ૪

કિંવર્ણયામતવરૂપમચિંત્યમેતત્કિંચાતિવીર્યમસુર-

ક્ષયકારિભૂરિ ॥ કિંચાહવેષુચરિતાનિતવાતિયાનિ-
સર્વેષુદેવ્યસુરદેવગણાદિકેષુ ॥૫॥

ટીકા:-અતિ વિર્યવાન અસુરનો તેં ક્ષય કરી નાંખ્યો. એવી હે દેવી તારૂં રૂપ અચિંત્ય છે. તારાં ચરિત્રો અસુર અને દેવગણોને વિષે અદ્ભુત છે હે દેવી અમે એનું વર્ણન શી રીતે કરીએ ?

हेतुः समस्तजगतां त्रिगुणापि दोषैर्न ज्ञायसे हरिहरा-
दिभिरप्यपारा ॥ सर्वाश्रयाखिलमिदं जगदंशभूत
मव्याकृता हि परमा प्रकृतिस्त्वमाद्या ॥६॥

ટીકા:-હે દેવી તું સમસ્ત જગતની હેતુ એટલે સદૃષ્ટા છું. તારામાં સત્ત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણ છતાં દોષ તને સ્પર્શ કરી શકતો નથી. હસી એટલે વિષ્ણુ અને હસ એટલે મહાદેવ પણ તને અપારા એટલે પાર ન પમાય એવી કહેછે. “હે દેવી તું સર્વાશ્રયા એટલે સર્વના આશ્ર-
ય રૂપ છું. સર્વ જગતની તું અંશ ભૂત છું. તું નિર્વિકારી છું. તું પરમા એટલે મોટામાં મોટી, પ્રકૃતિ, અને આદ્યા (સૌથી પહેલી) છું.” ૬

सस्यास्समस्तसुरतासमुदरिणेन तृप्तिं प्रयातिसकले
पुमखेषु देवि ॥ स्वाहासिवैपितृगणस्य च तृप्तिहेतु-
रुच्चार्यसे त्वमतएव जनैस्स्वधा च ॥७॥

ટીકા:-હે દેવી. અમે દેવતાઓની તૃપ્તિને અર્થે સઘળા યજ્ઞો (મખો) માં ‘સ્વાહા’ એ શબ્દથી અમને ભોગ અર્પણ કરવામાં આવે છે એ ‘સ્વાહા’ પણ તુંજ છે. વળી પિતૃગણની તૃપ્તિના હેતુર્થે માણસો ‘સ્વ-
ધા’ એવું તારૂં નામ ઉચ્ચારે છે. ૭

यामुक्तिहेतुरविचिंत्यमहाव्रतात्ममभ्यस्यसे मुनिय-
तैर्द्रियतत्तवसारैः॥ मोक्षार्थिभिर्मुनिभिरस्तसमस्त

દોષૈર્વિદ્યાસિસાભગવતીપરમાહિદેવિ ॥૮॥

ટીકા:—હે દેવી તું મુકિત હેતુ એટલે મુકિતની આપનારી છું, તું અ-
વિચિંત્ય એટલે ચિંતવન ન થઈ શકે એવી છું, તું મહાવૃતા એટલે
મોટાં મોટાં વૃત પણ તું જ છું. જેઓ પોતાનું મન કબજામાં રાખીને તને
જાણવાને યત્ન કરે છે એવા સમસ્ત દોષ રહીત મોક્ષાર્થી મુનીઓની
હે ભગતી દેવી તું મોટામાં મોટી વિદ્યા છું. ૮

શબ્દાત્મિકાસુવિમલગ્ર્યજુષાંનિધાનમુદ્ગીથરમ્યપ
દપાઠવતાંચસામ્નાં ॥ દેવીત્રયીભગવતીભવભાવના
યવાર્તાચસર્વજગતાંપરમાર્તિહંત્રી ॥૯॥

ટીકા:—અતિ ગિર્મળ ક્ષુદ્ર અને યજુષ વેદ તથા ઉત્કૃષ્ટ રમણિક
પદવાળા સામવેદની તું શબ્દાત્મિકા છું. હે ભગવતી દેવી તમે એક છો
પણ સૃષ્ટિની ભાવના એટલે સ્થિતિજે અર્થે તમે ત્રણ સ્વરૂપે વિરાજો
છો. હે દેવી તમે સર્વ જગતનાં ત્રણ પ્રકારનાં (આધિભૌતિક, અધ્યામિક,
અને આધિદૈવિક) દુખનો નાશ કરનારાં છો. ૯

મેધાસિદેવિવિદિતાશિલશાસ્ત્રસારાદુર્ગાસિદુર્ગમવ
સાગરનૌરસંગા ॥ શ્રી:કૈટભારિહૃદયૈકકૃતાધિવા
સાગૌરીત્વમેવશશિમૌલિકૃતપ્રતિષ્ઠા ॥૧૦॥

ટીકા:—હે દેવી તું મેધા એટલે સરસ્વતી દેવી છું કારણ કે અખિ-
લ શાસ્ત્રનો સાર તને માલમ છે. હે દેવી તું દુર્ગા છું કેમકે આ દુર્ગ એ-
ટલે તરવાને મહા કઠણ એવા ભવસાગરને માટે નાવરૂપ છો નાવને શહ-
ની, નાવીકની અને ખીજાં ઘણાં વાનાની ઈચ્છેલે માર્ગે જવા માટે જરૂ-
ર છે પણ હે દેવી તમે તો એમાંના કશાનો જરૂર ન હોય એવા નાવરૂપી
(અસંગાનૌકા) છો. મધુ અને કૈટભ એ બે રાક્ષસના દુશ્મન વિષ્ણુના
હૃદયમાં જેણે વાસ કર્યો છે એવાં હે દેવી તમે લક્ષ્મીરૂપે વિરાજો છો. અં-

દ્રમાને પોતાના લજ્જાટકે માથાના મોળીઆને વિષે ધારણ કરનાર શીવજી-
ને માથે સ્થાપિત થયેલાં ગોરી રૂપે છે. ૧૦

ईषत्सहासममलंपरिपूर्णचंद्रविंबानुकारिकनकोत्त-
मकांतिकांतम् ॥ अत्यद्भुतंप्रहृतमात्तरुषातथापिव
क्रंविलोक्यसहसामहिषासुरेण ॥११॥

ટીકા:-હે દેવી તારું મુખાર્વિંદ પુનમના પુર્ણ ચંદ્ર પ્રમાણે શોભે છે.
પુર્ણ ચંદ્રખિંબમાં તો મૃગાંક-કાળા ડાઘા છે પણ તું તો ડાઘા રહીત ઉત્તમ
કનક (સોના) ના જેવી કાંતિવાળી છું. તું સર્વને ચહાવા લાયક છું, એ-
વું તારું સર્વોત્કૃષ્ટ મોઢું જોઈને મહિષાસુર, સર્વ કોઈ મોહ પામે છે છતાં
મોહ પામતો નથી એ અતિ અદ્ભુત આશ્ચર્યની વાત છે. ૧૧

दृष्ट्वा तु देविकुपितं भृकुटीकरालमुद्यच्छशांकसदृश
च्छवियन्नसद्यः ॥ प्राणान्मुमोचमहिषस्तदतीवचि
त्रकैर्जीव्यतेहिकुपितांतकदर्शनेन ॥१२॥

ટીકા:-હે દેવી તું ક્રોધે ભરાયલી હતી અને તારી ભૂકુટી કરાળ
થયેલી હતી એ વખતે તારું મોઢું પુનમને દહાડે ઉગતા રક્ત વર્ણના
સશાંક (એટલે ચંદ્રમા) જેવું શોભતું હતું. એવા મોઢાને જોઈને મહિષા-
સુરે પ્રાણ મુક્યો. એમાં કંઈ વિચિત્ર નથી કારણ કે તે કોપાયમાન થ-
યેલીના અંતક એટલે અંત લાવનાર દર્શનમાં કોણ જીવી શકે? કોઈ પણ
પ્રાણી જીવવાને અશક્ત છે. ૧૨

देविप्रसीदपरमाभवतीभवायसद्योविनाशयसिको
पवतीकुलानि ॥ विज्ञातमेतदधुनैवयदस्तमेतन्नीतं-
बलंसुविपुलंमहिषासुरस्य ॥१३॥

ટીકા:-હે દેવી પ્રસીદ મહેરબાની કર. હે ઉત્કૃષ્ટ દેવી તમે અમારા

શત્રુ મહિષાસુરના અતિ ભારે બળવાન અસુરોના સૈન્યનો અને એનો નાશ હમણાંજ કર્યો છે. માટે તમારી અમારા પ્રત્યે કૃપા છેજ. ૧૩

તેસંમતાજનપદેષુધનાનિતેષાંતેષાંયશાંસિનચસીદ
તિધર્મવર્ગઃ ॥ ધન્યાસ્તેવનિમૃતાત્મજમૃત્યુદારા-
યેષાંસદામ્યુદયદામવતીપ્રસન્ના ॥૧૪॥

ટીકા:- હે દેવી જેના પર, તું પ્રસન્ન છે તે માણસ આ જગતમાં ધન-
વાન થાયછે કિર્તિ પણ તેનેજ મળેછે. અને ધર્મ અર્થ, કામ, ને મોક્ષ એ
ચારે પુરુષાર્થો તે ભોગવે છે. જે માણસના ઉપર તું અબ્યુદય (આબાદા-
ની) આપનારી પ્રસન્ન છે તે માણસને ધન્યછે કેમકે તે માણસ સુંદર પુત્ર,
કલ્યાણના નોકર અને મનોરમા સ્ત્રી મેળવે છે. ૧૪

ધર્મ્યાણિદેવિસકલાનિસદૈવકર્માણ્યત્યાદૃતઃ પ્રતિ
દિનંસુકૃતીકરોતિ ॥ સ્વર્ગપ્રયાતિચતતોભવતીપ્ર-
સાદાલ્લોકત્રયેઽપિફલદાનનુદેવિતેન ॥૧૫॥

ટીકા:- હે દેવી, ધરમી પુરુષો હમેશાં ધર્મ કર્મ કરેછે. એમનાં એવાં
સુકૃતને લીધે મુવા પછી તમારી-મેહેરબાનીથી તેઓ સ્વર્ગમાં જાય છે.
માટે હે દેવી સર્વ સત્કર્મોનાં ફળ આપનારી તુંજ છે. ૧૫

દુર્ગેસ્મૃતાહરસિમીતિમશેષજંતોઃસ્વસ્થૈઃસ્મૃતામતિ
મતીવશુભાંદદાસિ ॥ દારિદ્ર્યદુઃસ્વભયહારિણિકા
ત્વદન્યાસર્વોપકારકરણાયસદાર્દ્રચિત્તા ॥૧૬॥

ટીકા:- હે દુર્ગા દેવી, જે પ્રાણી-તાજ સ્મરણ કરે છે તેની જરાએ
જરા બીક કાઢી નાંખો છો. હે દેવી કોઈ સ્વસ્થ ચિત્ત કરીને તમારું
સ્મરણ કરે તો તેને અતિ નિરમળ શુભ ભુદ્ધિ આપોછો. હે દેવી તમે
તમારા ભક્ત જનનું દુઃખદર કાપી નાંખોછો ને તેના ભય ને દુઃખનો

નાશ કરોછો માટે હે દેવી તમારા સિવાય ખોજ કઈ દેવી દારિ-દુઃખ-
ભય હારિણી છે. સર્વ ઉપર ઉપકાર કરવાને અર્થે સદા તમારું હૈડું પા-
રકે દુઃખે લોભય છે. ૧૬

एभिर्हतैर्जगदुपैतिसुखंतथैतैकुर्वंतुनामनरकाय चि
रायपापम् ॥ संग्राममृत्युमधिगम्यदिवंप्रयांतुमत्वे-
तिनूनमहितान्विनिहंसिदेवि ॥१७॥

ટીકા:- તેં આ બધા અસુરોને મારી નાખ્યા તેથી જગતને સુખની
પ્રાપ્તિ થઈછે. તથા જે અસુરોએ પુરુષના પાપ કરેલાં અને તેટલા માટે ન-
રકને લાયક હતા તેઓને સંગ્રામને વિષે તેં મારી નાખ્યા તેથી દિવ્ય
દેહ ધારણ કરીને સ્વર્ગમાં જાયછે એ દેવી તમારી કૃપા છે. ૧૭

दृष्ट्वैव किं न भवती प्रकरोति भस्म सर्वासुरानरिषु य-
त्प्रहिणोषि शस्त्रम् ॥ लोकान्प्रयान्तुरिपवोपि हि श-
स्त्रपूता इत्थं मम तिर्भवति तेष्विहेतुषु साध्वी ॥१८॥

ટીકા:- હે દેવી તને જોતાંજ સઘળા અસુરો બળીને ભસ્મ કેમ થઈ
જતા નથી? કેમકે એમ થવું જોઈતું હતું તારે શસ્ત્ર મારવાનો આયાશ
શું કરવા કરવો જોઈએ? પણ હે સાધ્વી દેવી તુ બહુ કૃપાળુછું. દુશ્મનને
પણ આદ્ય છે અને તેનું ભલું ઇચ્છે છે માટેજ તેં તેમના પર શસ્ત્ર ચલા-
વ્યાં કે જેથી કરીને તેઓ તારાં શસ્ત્રથી મરીને દેવલોકમાં જાય. ૧૮

स्वप्नप्रभानिकरं विस्फुरणैस्तथोग्रैः शूलग्रकान्तिनि
वहेन दृशो सुराणाम् ॥ यन्नागता विलयमंशुमर्दिदु-
खण्डयोग्याननन्तव विलोकयतान्तदेतत् ॥१९॥

ટીકા:- એ સઘળા અસુરોએ તારૂં ચંદ્રબિંબ સમાન મુખ અને તારા
અંશનમાંથી બહાર કહાડેલા બડગનો વિસ્તાર પામેલો પ્રકાશ અને તારા
ત્રિમુખના અગ્રની (અણીની) કાંતી જોઈ તો પણ તે અસુરોની હથિ હેઠ

માત્ર પણ ખંડન થતી નથી એ તારી કૃપાનો પ્રભાવ છે. ૧૯

દુર્વૃત્તવૃત્તશમનન્તવદેવિશીલંરૂપંતથૈતદવિચિંત્યમ
તુલ્યમન્યૈઃ ॥ વીર્યંચહંતૃહૃતદેવપરાક્રમાણાંવૈરિષ્વ-
પિપ્રકટિતૈવદયાત્વયેત્થમ્ ॥૨૦॥

ટીકા:- હે દેવી તાર શીળ દુર્વૃત્તિવાળા પુરૂષોની નહારી વૃત્તિઓ-
નુ શમન કરે એવું છે એટલે કે દેવીના ગુણો સાંભળીને નહારા માણસો
સુધરી જાયછે. તારા અતુલ્ય રૂપનું બીજ કોઈ ચિંત્વન કરી શકતા
નથી કારણકે તે અવિચિંત્ય છે. દેવતાઓનાં પરાક્રમને જોણે હરી લીધાં
છે એવા અસુરોનો નાશ કરવા તું વીર્યવાન છે. હે દેવી તેઓને તેં મારી
દેવલોકમાં મોકલ્યા એ તારી દયાનો પ્રભાવ છે. ૨૦

કેનોપમાભવતુતેઽસ્યપરાક્રમસ્યરૂપંચશત્રુભયકા-
ર્યતિહારિકુત્ર ॥ ચિત્તેકૃપાસમરનિષ્ઠુરતાચદૃષ્ટાત્વ
ય્યેવદેવિવરદેભુવનત્રયેઽપિ ॥૨૧॥

ટીકા:- હે દેવી તારા પરાક્રમને હું શાની ઉપમા આપું. તારૂં રૂપ
જે તારા શત્રુ અસુર તેમને બધ ઉપજાવે છે તેને માટે પણ મને ઉપમા
જડતી નથી. હે દેવી જોકે તે અસુરે નિષ્ઠુરતા દેખાડી તોપણ તારા
ચિત્તમાં તો તેઓના ઉપર દયાજ છે. (કેમકે તેમને દેવલોકમાં મોકલ્યા)
આવાં દેવીને માટે મને ત્રણ ભુવનમાં [સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળમાં] કોઈ
પણ ઉપમા જડતી નથી. હે દેવી તું તે તુંજ છે. તારા જેવું બીજું કોઈ
છેજ નહિ. ૨૧

ત્રૈલોક્યમેતદસ્થિલંરિપુનાશનેનત્રાતંત્વયાસમરમૂર્ધ
નિતોપિહત્વા ॥ નીતાદિવંરિપુગણાભયમપ્યપાસ્ત્રમ-
સ્માકમુન્મદસુરારિભવંનમસ્તે ॥૨૨॥

ટીકા:- આ અખિલ ત્રૈલોક્ય-સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ-અસુરોથી

દુઃખી હતું એ અસુરોને ભારી નાંખીને હે દેવી તેં ત્રણે લોકનું રક્ષણ કર્યું છે. અમે દેવો પણ અસુરોના ભયથી સ્વરગમાંથી કાઢી મુકેલા આમ તેમ ભટકતા હતા માટે તેઓનાં માથાં કાપવાથી અમારૂં પણ ભય ટળી ગયું છે. હે દેવી અમે અસુરોના દુશ્મન તને નમીએ છીએ. ૨૨

શૂલેનપાહિનોદેવિપાહિસ્વર્ગેનચામ્બિકે ॥

ઘંટાસ્વનેનનઃપાહિચાપજ્યાનિઃસ્વનેનચ ॥૨૩॥

ટીકા:- હે દેવી તારા ત્રિશુળવડે અમારૂં રક્ષણ કર, હે અંબિકા તારા ખડગથી અમારૂં રક્ષણ કર. તારા ઘંટના રણકારા વડે અમારૂં રક્ષણ કર, તારી ધનુર્બળ (કામઠાની ઢોરી)ના ટંકારથી અમારૂં રક્ષણ કર. ૨૩

પ્રાચ્યાંરક્ષપ્રતિચ્યાંચચંડિકેરક્ષદક્ષિણે ॥

ભ્રામણેનાત્મશૂલસ્યુત્તરસ્યાંતથેશ્વરિ ॥૨૪॥

ટીકા:- હે દેવી પુર્વમાં રક્ષણ કર. હે ચંડિકા પશ્ચિમમાં અને દક્ષિણમાં રક્ષણ કર. હે ઇશ્વરી દેવી આપના ત્રિશુળના ભ્રમણ વડે ઉત્તરમાં રક્ષણ કર. ૨૪

સૌમ્યાનિયાનિરૂપાણિત્રૈલોક્યેવિચરંતિતે ॥

યાનિચાત્યર્થઘોરાણિતૈરક્ષાસ્માંસ્તથાભુવં ॥૨૫॥

ટીકા:- હે દેવી તારાં જે સૌમ્ય રૂપો [જગત પાલનને અર્થે] ત્રૈલોક્યમાં વિચરેછે તેઓને તારાં જે ઘોર રૂપો (જગતના નાશ અર્થે) છે તે સઘળાં રૂપો અમારૂં અને આ જગતનું રક્ષણ કરો. ૨૫

સ્વર્ગશૂલગદાદીનિચાસ્ત્રાણિતેઽવિકે ॥

કરપલ્લવસંગીનિતૈરસ્માન્નરક્ષસર્વતઃ ॥૨૬॥

ટીકા:- હે અંબિકા તારા કરપલ્લવને વિષે (હાથમાં) ખડગ, શૂળ, ગદા વગેરે શસ્ત્રો શોભી રહ્યાં છે એવાં હે દેવી નમ્રે અમારૂં સઘળી બાબતે રક્ષણ કરો. ૨૬

॥ ઋષિરુવાચ ॥

एवंस्तुतासुरैर्दिव्यैःकुसुमैर्नदनोद्भवैः ॥

अर्चिताजगतांधात्रीतत्त्वगंधानुलेपनैः ॥૨૭॥

ટીકા:- ઇષિ બોલ્યા કે; એ પ્રમાણે દેવતાઓએ દેવીની સ્તુતિ કરીને પછી નંદન નામના બાગમાં ઉત્પન્ન થયેલાં દિવ્ય કુસુમ [ફુલ] તથા સુગંધના અનુલેપનથી તે દેવી જગતની ધાત્રીની (સરજનારીની) અર્જના કરી. ૨૭

भक्त्यासमस्तैस्त्रिदशैर्दिव्यैर्धूपैस्सूधूपिता ॥

प्राहप्रसाधसूमुखीसमस्तान्प्रणतान्सूरान् ॥૨૮॥

ટીકા:- એ સઘળા દેવતાઓએ સંપૂર્ણ ભક્તિથી દેવીને ધૂપ કર્યો. તેથી કરીને દેવી સુમુખી પ્રસન્ન થઈને પોતાને નમેલા દેવો પ્રત્યે આ પ્રમાણે બોલી. ૨૮

॥ देव्युवाच ॥

त्रियतांत्रिदशाःसर्वेयदस्मत्तोभिवांच्छितं ॥

॥ देवाउचुः ॥

भगवत्याकृतंसर्वंनकिंचिदवशिष्यते ॥૨૯॥

ટીકા:- દેવી બોલ્યાં કે; હે દેવતાઓ તમે સઘળા જેની ઇચ્છા હોય તે માગો, હું તમને વરદાન આપવા તૈયાર છું. દેવતા બોલ્યા કે;—અમને તેં સઘળું આપ્યું છે અમારે હવે લગારે બાકી રહ્યું નથી. ૨૯

यदयंनिहतःशत्रुरस्माकंमहिषासूरः ॥

यदिचापिवरोदेयस्त्वयास्माकंमहेश्वरि ॥૩૦॥

ટીકા:- અમારા શત્રુ મહિષાસુરને તેં મારીને અમારે જે જોઈતું હતું તે તેં આપ્યું છે તેમ છતાં જે તારે વરદાન આપવાની મરજી છે તો હે

દેવી અમે માગીએ છીએ કે;—૩૦

સંસ્મૃતાસંસ્મૃતાત્વંનોહિંસેથાઃપરમાપદઃ ॥

યશ્ચમર્ત્યઃસ્તવૈરેભિસ્ત્વાંસ્તોષ્યત્યમલાનને ॥૩૧॥

ટીકા: હે દેવી જે વખતે અમે દેવતાઓ તારું સ્મરણ કરીએ તે વખતે અમારી મોટામાં મોટી આપત્તિ પણ તું નાશ કરી નાંખ. હું નિર્મળ મોઢા વાળી દેવી, જે કોઈ તારું આ સ્તોત્રથી સ્તવન કરે તેને—૩૧

તસ્યવિત્તર્ધિવિભવૈર્ધનદારાદિસંપદાં ॥

વૃદ્ધયેસ્મત્પ્રસન્નાત્વંભવેથાઃસર્વદાંબિકે ॥૩૨॥

ટીકા: - તેનાં જ્ઞાન, વિભવ, ધન, દારા એ વગેરે સંપત્તિને વિષે વૃદ્ધિ કર. અને સર્વદા તેઓના પર જેમ અમારા ઉપર છું તેમ, પ્રસન્ન રહે. ૩૨

॥ ઋષિઉવાચ ॥

इतिप्रसादितादेवैर्जगतोर्थेतथात्मनः ॥

तथेत्युક્તવામદ્રકાલીबभूवांतर्हितानृप ॥૩૩॥

ટીકા: - ઋષિ બોલ્યા કે, એ પ્રમાણે દેવો જગતના અને પોતાના હી-તને અરથે દેવીની સ્તુતિ કરી તેને રાજ કરી. તે ભદ્રકાળી બોલી કે 'તથાસ્તુ' એમ કહી તે અંતર્ધાન થઈ ગયાં. ૩૩

इत्येतत्कथितंभुपसंभुतासायथापुरा ॥

देवीदेवशरीरेभ्योजगत्त्रयहितैषिणी ॥૩૪॥

ટીકા: હે સુરથ રાજા એ પ્રમાણે દેવી દેવતાઓના શરીરમાંથી ની-કળેલા તેજનાં શી રીતે ત્રૈલોક્યના હીતને અર્થે ઉત્પન્ન થયાં એ મેં તને કથા કહી સંભળાવી. ૩૪

पुनश्चगौरीदेहात्सासमुद्भूतायथाभवत् ॥

वधायदुष्टदैत्यानांतथाशुंभनिशुंभयोः ॥३५॥

टीका:- ऐ देवी इरी दुष्ट दैत्य शुंभ निशुंभन भारी नाभवा साइ
गौरी इहमांथी उत्पन्न थछि. ३५

रक्षणायचलोकानांदेवानामुपकारिणी ॥

तच्छृणुष्वमयाख्यातंयथावत्कथयामिते ॥३६॥

टीका:-ऐ देवी उत्पन्न थयां तेनुं कारण ऐन के दोडोनुं रक्षण क-
रवुं अने देवतानो उपकार करवो. ऐनी कथा छुं तने कहुं छुं ते हे
सुरथ राज तुं सांभण. ३६

इतिमार्कण्डेयपुराणोसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमहात्म्ये

शक्रादिस्तुतिर्नामचतुर्थोऽध्यायः ॥४॥

टीका:-ऐ प्रमाणे मार्कंडेय पुराणनो सावर्णी मन्वंतरमां अनवानो
शक्रादि स्तुति नामनो योथो अध्याय पुरे थयो. ४

॥ श्रीगणपतिर्जयति ॥

उत्तमचरितस्यरुद्रऋषिः ॥ महासरस्वतीदेवता ॥

अनुष्टुप्छंदः ॥ भीमाशक्तिः ॥ भ्रामरीबीजं ॥ सूर्य

स्तवं ॥ सामवेदःस्वरूपं ॥ महासरस्वतीप्रीत्यर्थंउ

त्तमचरितजपेविनियोगः ॥ ध्यानं ॥ घंटाशूलहला

निशंखमुसलेचक्रंधनुः सायकंहस्ताब्जैर्दधतींघना-

(૭૬)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૮

ન્તાવિલસચ્છીતાંશુતુલ્યપ્રભાં ॥ ગૌરીદેહસમુદ્રવા
ત્રિનયનામાધારભૂતાં મહાપૂર્વામત્ર સરસ્વતીમનુભ
જેચ્છુંભાદિદૈત્યાર્દિનીમ્ ॥ ॥

॥ ઋષિરુવાચ ॥

પુરાશુંભનિશુંભાભ્યામસુરાભ્યાંશચીપતેઃ ॥

ત્રૈલોક્યંયજ્ઞભાગાશ્રહતામદવલાશ્રયાત્ ॥૧॥

ટીકા:-પહેલાં શુંભ અને નિશુંભ એ બે અસુર ભાઈઓ હતપત્ર
થયા તેમણે શચિપતિ ઇંદ્રની પાસેથી ત્રૈલોક્ય અને યજ્ઞ ભાગ હરી
લીધા કેમકે તેઓ ધણા બળવાન અને મદોન્મત્ત હતા. ૧

તાવેવસૂર્યતાંતદ્વદધિકારંતથૈંદવં ॥

કૌબેરમથયામ્યંચચક્રાતેવરુણસ્યચ ॥૨॥

ટીકા:-એ બે ભાઈએ સૂર્ય દેવતાનો અધિકાર લઈ લીધો અને ચં-
દ્ર, કુબેર, યમ, તથા વરુણ એ દેવતાઓના પણ અધિકાર લઈ લીધા. ૨

તાવેવપવનર્દ્ધિંચચક્રતુર્વહ્નિકર્મચ ॥

તતોદેવાવિનિર્ધૂતાભ્રષ્ટરાજ્યાઃપરાજિતાઃ ૫૩॥

ટીકા:-પવનની ઋદ્ધિ અને વન્હી દેવનું કર્મ તેણે લઈ લીધું, તેથી
દેવતાઓ હાર્યા ને રાજ્યભ્રષ્ટ થયા. ૩

હતાધિકારાસ્ત્રિદશાસ્તાભ્યાંસર્વેનિરાકૃતાઃ ॥

મહાસુરાભ્યાંતાંદેવીંસંસ્મરંત્યપરાજિતામ્ ॥૪॥

ટીકા:-એ બે મહા અસુરોએ દેવતાઓનો અધિકાર લેઈ લીધો અ-
ને તેમને દેવલોકમાંથી હાંટી કહાડ્યા તેથી તે દેવતાઓ અપરાજિત-
ક્રોધથી નહિ છતાયલી એવી-દેવીનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા કે—૪.

તયાસ્મકંવરોદત્તોયથાપત્સુસ્મૃતાશિલાઃ ॥

ભંવતાંનાશયિષ્યામિતત્ક્ષણાત્પરમાપદઃ ॥૫॥

ટીકા:-હું દેવી તેં અમને વરદાન આપ્યું છે કે જ્યારે જ્યારે તમે મારું સ્મરણ કરશો તે વખતે હું આવીને તમારી મોટામાં મોટી આપ-
ત્તિપણ તત્ક્ષણ નાશ કરીશ. ૫

इतिकृत्वामतिंदेवाहिमवन्तंनगेश्वरं ॥

जग्मुस्तत्रततोदेवींविष्णुमायांप्रतुष्टुबुः ॥६॥

ટીકા:-અં પ્રમાણે વિચાર કરીને સઘળા દેવતા નગેશ્વર એટલે પર્વ-
તોના રાજ હીમાચળ પર્વત પાસે ગયા. વિષ્ણુમાયા દેવીનું સ્થાન
તે પર્વતમાં છે માટે ત્યાં જઈ તેની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૬

॥ देवाऊचुः ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवयैसततंनमः ॥

नमःप्रकृत्यैभद्रायैनिर्यताःप्रणताःस्मता ॥७॥

ટીકા:-દેવતાઓ બોલ્યા કે, અમે દેવીને નમીએ છીએ, અમે મહા
દેવી ને શિવાને હમેશાં નમીએ છીએ. પ્રકૃતિ ને નમસ્કાર ભદ્રાને
અમે સઘળા દંડવત્ પ્રણામ કરીએ છીએ. ૭

रौद्रायैनमोनित्यायैगौर्यैधात्र्यैनमोनमः ॥

ज्योत्स्नायैचैंदुरूपिण्यैसुखायैसततंनमः ॥८॥

ટીકા:-રૌદ્ર દેવીને નમસ્કાર, નિત્યા દેવીને, ગૌરી દેવીને અને ધા-
ત્રી દેવીને અમે નમીએ છીએ, જ્યોત્સ્ના, ઇંદુ રૂપીણી અને સુખા એ
દેવીઓને હમેશાં નમસ્કાર કરીએ છીએ. ૮

कल्याण्यैप्रणतांवृद्ध्यैसिध्यैकुर्मोनमोनमः ॥

नैर्ऋत्यैभૂभृतांलक्ष्म्यैशर्वाण्यैतेनमोनमः ॥९॥

ટીકા:- કલ્યાણ કરનારી દેવીને નમસ્કાર નમન કરનારની સિદ્ધી-

ની વૃદ્ધિ કરનાર દેવીને નમસ્કાર. કુર્મા (એટલે કાચખાના અવતારવાળી).ને નમસ્કાર. નરત્યા દેવીને નમસ્કાર લક્ષ્મી અને શર્વાણી દેવીને અમે નમીયે છીયે. ૯

દુર્ગાયૈદુર્ગપરાયૈસારાયૈસર્વકારિણ્યૈ ॥

સ્વ્યાત્યૈતથૈવકૃષ્ણાયૈધૂમ્રાયૈસતતંનમઃ ॥૧૦॥

ટીકા:- દુર્ગા, દુર્ગપારા, સારા, અને સર્વ કારિણી એ દેવીઓને નમસ્કાર. તેમજ કૃષ્ણા અને ધુમ્રા દેવીને હમેશાં નમીયે છીયે. ૧૦

અતિસૌમ્યાતિરૌદ્રાયૈનતસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥

નમોજગત્પ્રતિષ્ઠાયૈદેવ્યૈકૃત્યૈનમોનમઃ ॥૧૧॥

ટીકા:- અતિ સૌમ્યા, અતિ રૌદ્રા, એ દેવીઓને અમે ધે વાર નમીયે છીયે. જગત્પ્રતિષ્ઠા, દેવી અને કૃતિ એ ત્રણું ત્રણ વાર નમીયે છીયે. ૧૧

યાદેવીસર્વભૂતેષુવિષ્ણુમાયેતિશબ્દિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૧૨॥

ટીકા:- જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રને વિષે વિષ્ણુની માયા એ નામથી વ્યાપી રહી છે તેને અમે પાંચ વાર નમસ્કાર કરીયે છીયે. ૧૨

યાદેવીસર્વભૂતેષુચેતનેત્યભિધીયતે ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૧૩॥

ટીકા:- જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં ચેતના રૂપે વ્યાપ્ત છે તેને અમે પાંચવાર—૧૩

યાદેવીસર્વભૂતેષુબુદ્ધિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૧૪॥

ટીકા:- જે દેવી સર્વ ભુત માત્રમાં બુદ્ધિ રૂપે સ્થાન કરી રહી છે તેને અમે—૧૪

યાદેવીસર્વભૂતેષુનિદ્રારૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૧૫॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં નિદ્રા રૂપે સ્થાન કરી રહી છે તેને અમે—૧૫

યાદેવીસર્વભૂતેષુક્ષુધારૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૧૬॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં ક્ષુધા રૂપે સ્થાન કરી રહેલી છે તેને અમે—૧૬

યાદેવીસર્વભૂતેષુચ્છાયારૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૧૭॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં છાયારૂપે વાસો કરી રહેલી છે તેને અમે—૧૭

યાદેવીસર્વભૂતેષુશક્તિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૧૮॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં શક્તિ રૂપે સ્થાન કરી રહેલી છે તેને અમે—૧૮

યાદેવીસર્વભૂતેષુતૃષ્ણારૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૧૯॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં તૃષ્ણા રૂપે સ્થાન કરી રહેલી છે તેને અમે—૧૯

યાદેવીસર્વભૂતેષુક્ષાંતિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૦॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં ક્ષાંતિ (ક્ષમા) રૂપે વ્યાપી રહ્યાં છે

તે દેવીને અમે—૨૦

યાદેવીસર્વભૂતેષુજાતિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૧॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં જાતિ રૂપે વસી રહ્યાં છે તે દેવી-
ને અમે—૨૧

યાદેવીસર્વભૂતેષુલજ્જારૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૨॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં લજ્જા રૂપે વસી રહ્યાં છે તેને
અમે—૨૨

યાદેવીસર્વભૂતેષુશાંતિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૩॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ ભૂતોમાં શાંતિ રૂપે વસી રહ્યાં છે તેને અમે—૨૩

યાદેવીસર્વભૂતેષુશ્રદ્ધારૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈ ॥ નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૪॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં શ્રદ્ધારૂપે વ્યાપ્ત રહ્યાં છે તેને
અમે—૨૪

યાદેવીસર્વભૂતેષુકાંતિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈ ॥ નમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૫॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ ભૂત પ્રાણીમાં કાંતિ રૂપે સ્થાન કરી રહ્યાં છે
તેને અમે—૨૫

યાદેવીસર્વભૂતેષુલક્ષ્મીરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૬॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં લક્ષ્મીરૂપે વસી રહ્યાં છે તેને
અમે-૨૬

યાદેવીસર્વભૂતેષુવૃત્તિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૭॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ ભૂતોમાં વૃત્તિરૂપે સ્થાન કરી રહ્યાં છે તેને
અમે-૨૭

યાદેવીસર્વભૂતેષુસ્મૃતિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૮॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં સ્મૃતિરૂપે સ્થાન કરી રહ્યાં છે તેને
અમે-૨૮

યાદેવીસર્વભૂતેષુદયારૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૨૯॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં દયારૂપે સ્થાન કરી રહ્યાં છે તેને
અમે-૨૯

યાદેવીસર્વભૂતેષુતુષ્ટિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૩૦॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં તુષ્ટીરૂપે વ્યાપી રહ્યાં છે તેને
અમે-૩૦

યાદેવીસર્વભૂતેષુમાતૃરૂપેણસંસ્થિતા ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૩૧॥

ટીકા:-જે સકળ પ્રાણી માત્રમાં માતારૂપે વસી રહ્યાં છે તેને અમે-૩૧

યાદેવીસર્વભૂતેષુભ્રાંતિરૂપેણસંસ્થિતા ॥

(૮૨)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૮

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૩૨॥

ટીકા:-જે દેવી સર્વ પ્રાણી માત્રમાં આતિરૂપે વસી રહ્યાં છે તેને—૩૨

इन्द्रियाणामधिष्ठात्रीभूतानांचाखिलेषुया ॥

ભૂતેષુસતતંતસ્યૈવ્યાપ્ત્યૈદેવ્યૈનમોનમઃ ॥૩૩॥

ટીકા:-સર્વ પ્રાણી માત્રની ઇન્દ્રિયાની અધિષ્ઠાત્રી દેવીને નમસ્કાર. જે સર્વ પ્રાણી માત્રમાં હમેશાં વ્યાપેલી છે એવી દેવીને બે વાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. ૩૩

चितिरूपेणयाकृत्स्नमेतद्व्याप्यस्थिताजगत् ॥

નમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમસ્તસ્યૈનમોનમઃ ॥૩૪॥

ટીકા:-જે દેવી ચિતિ (અટલે જ્ઞાન) રૂપે સર્વ વિશ્વમાં વ્યાપી રહ્યાં છે તે દેવીને અમે પાંચવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. ૩૪

स्तुतासुरैःपूर्वमभीष्टसंश्रयात्तथासुरेंद्रेणदिनेषूसे

विता ॥ करोतुसानःशुभहेतुरीश्वरीशुभानिभद्रा

ण्यभिहन्तुचापदः ॥૩૫॥

ટીકા:-હે દેવી પૂર્વે તમારી સ્તુતિ બ્રહ્માદિદેવ કરવાથી તેમનાં દુઃખ તમે ટાળ્યાં છે. પોતાનું ઇચ્છેલું ફળ પ્રાપ્ત કરવાની આશાએ સુરેન્દ્રે (દેવતાઓના ઇન્દ્રે) પણ તારી દરરોજ સેવા કરી છે. હે ઇશ્વરી તમે અમને શુભ હેતુરૂપ થાળ, અમારું શુભ કરો, અમારું કલ્યાણ કરો અને અમારાં સવળાં દુઃખ નાશ કરો. ૩૫

यासांप्रतंचोद्धतदैत्यतापितैरस्माभिरीशाचसुरै

र्नमस्यते ॥ याचस्मृतातत्क्षणमेवहंतिनःसर्वाप

दोभक्तिविनम्रमूर्तिभिः ॥૩૬॥

ટીકા:-હે દેવી હમણાં અમે દૈત્યોથી બહુ દુઃખ પામીએછીએ. અમે

એ ઉદ્ધત દૈત્યોથી દુઃખ પામેલા તને નમીએ છીએ. હે દેવી અમે વે
ભકિતપૂર્વક નમ્ર થઈને તને નમીએ છીએ તું અમારાં દુઃખો તત્કાલ કા-
પી નાંખ્ય. ૩૬

॥ ઋષિરુવાચ ॥

एवंस्तवादियुक्तानां देवा नांतत्र पार्वति ॥

स्नातुमभ्याયयौ तोये जाह्नव्या नृपनंदन ॥ ૩૭ ॥

ટીકા:-૩૫ બોલ્યા કે હે નૃપનંદન સુરથ; દેવતાઓએ એ પ્રમાણે
પાર્વતી દેવીની સ્તુતિ કરી એટલે તે જાહ્નવી (ગંગા નદી) ના જળ-
માં નહાવા માટે ગઈ. ૩૭

सा ब्रवीत्तान्सुरान्सूभ्रूर्भवद्भिः स्तूयते त्रका ॥

शरीरकोशतश्चास्याः समुद्भूता ब्रवीच्छवा ॥ ૩૮ ॥

ટીકા:-તે દેવી પોતાના સુંદર વદનથી દેવતાઓ પ્રત્યે બોલી કે
તમે કોની સ્તુતિ કરો ? એ વખતે એ દેવીના શરીરમાંથી શિવા દેવી
ઉત્પન્ન થઈ અને તે બોલતી હવી. ૩૮

स्तोत्रं ममैतत्क्रियते शुभदैत्यनिराकृतैः ॥

देवैः समेतैः समरे निशुंभेन पराजितैः ॥ ૩૯ ॥

ટીકા:-તે શીવા દેવી બોલી કે, અસુર શુંભે જેઓને સ્વર્ગની બ-
હાર કાઢી મૂક્યા છે એવા તથા જેઓને નિશુંભે હરાવ્યા છે એવા દેવ-
તાઓએ મળીને અમારું સ્તોત્ર (એટલે સ્તુતિના શ્લોક) કહ્યું છે. ૩૯

शरीरकोशाद्यत्तस्याः पार्वत्यानिःसृतां बिका ॥

कौशिकी तिसमस्तेषु ततो लोकेषु गीयते ॥ ૪૦ ॥

ટીકા:-પાર્વતીના શરીરમાંથી અંબિકા નીકળી તે માટે તે જગત-
માં કૌશિકી કહેવાય છે. ૪૦

तस्यां विनिर्गतायां तु कृष्णा भूत्सापि पार्वति ॥

કાલિકેતિસમાख्याતાહિમાચલકૃતાશ્રયા ॥૪૧॥

ટીકા:—પાર્વતીના શરીરમાંથી ગોરા શરીરવાળાં અંધિકા નીકળ્યાં તેથી તે (પાર્વતી) કાળાં થઈ ગયાં. માટે જગતમાં તેમનું નામ કાલિકા એટલે કાળકામાતા એવું પડ્યું અને હિમાચળ પર્વતપર જઈને વસ્યાં. ૪૧

તતોંબિકાંપરંરૂપંવિભ્રાણાંસુમનોહરં ॥

દદર્શચળડોમુણ્ડશ્રમૃત્યૌશુંભનિશુંભયોઃ ॥૪૨॥

ટીકા:—એ અંધિકા દેવીનું રૂપ બહુજ શોભાયમાન અને અતિ મનોહર હતું તેમને અસુરના રાજ શુંભ અને નિશુંભના બે આકરો નામે અંડ તથા મુંડે દીકાં. ૪૨

તામ્યાંશુંભાયચાख्याતાઅતીવસુમનોહરા ॥

કાપ્યાસ્તેસ્ત્રીમહારાજભાસયંતીહિમાચલં ॥૪૩॥

ટીકા:—એ બે આકરોએ જઈને પોતાના રાજ શુંભ નિશુંભને કહ્યું કે, હે મહારાજ હિમાચળ પર્વતપર કોઈ સ્ત્રી આવીને બેઠેલી છે તે બહુજ સુંદર અને મન મોહિત થઈ જાય એવા છે. ૪૩

નૈવતાદૃક્કચિદ્દુપંદૃષ્ટંકેનચિદુત્તમં ॥

જ્ઞાયતાંકાપ્યસૌદેવીગૃહ્યતાંચાસૂરેશ્વર ॥૪૪॥

ટીકા:—અમે કોઈ દહાડે બાપ જન્મારેય એવું રૂપ દીઠું નથી. તેનું રૂપ ઉત્તમ અને અલૌકિક છે હે દૈત્યના રાજ, તમે જાણ, અને જુઓ કે તે કોણ છે ? અને પછી તે દેવીને પરજો. ૪૪

સ્ત્રીરત્નમતિચાર્વંગીચોતયંતીદિશસ્તિષા ॥

સાતુતિષ્ઠતિદૈત્યેંદ્રતાંભવાન્દ્રુદુમર્હતિ ॥૪૫॥

ટીકા:—એ બાપડી સ્ત્રીઓમાં રત્ન છે અને તે રૂપવંત (ચાર અંગી) છે. એનું રૂપ કે તેજ એટલું છે કે દશે દિશાઓ તેના તેજથી પ્રકાશવા

લાગી છે. એ હમણાં હિમાચળ પર્વતપર બેઠેલી છે. હે દૈત્યેન્દ્ર—દૈત્યના ધંદ, આપે જઈને તેને બેવી બેઠાએ-એ બેવા લાયક છે. ૪૫

યાનિરત્નાનિમણયોગજાશ્વાદિનિવૈપ્રભો ॥

ત્રૈલોક્યેતુસમસ્તાનિસાંપ્રતંભાંતિતેઘૃહે ॥૪૬॥

ટીકા: હે પ્રભુ, જે જે રત્ન, મણી, હાથી, ઘોડા આદિ ત્રૈલોક્યમાં છે તે બધું આપના ઘરમાં આપે સંપાદન કરેલું છે. ૪૬

ऐरावतःसमानीतोगजरत्नपुरंदरात् ॥

पारिजातितरुश्चायंतथैवोच्चैःश्रवाहयः ॥૪૭॥

ટીકા: હે દૈત્યેન્દ્ર, આપે પુરંદર (ઈન્દ્ર) પાસેથી ગજ રત્ન-હાથીઓ-માં રત્ન જેવો હાથી ઐરાવત અને પારિજાતનું ઝાડ તથા ઉચ્ચૈઃશ્રવા નામનો ઘોડો આપે લેઈ લીધો છે. ૪૭

विमानंहंससंयुक्तमेतत्तिष्ठति तेंऽगणे ॥

रत्नभूतमिहानीतं यदासीद्वેधसोद्भूतं ॥૪૮॥

ટીકા: અહ્યા પાસેથી રત્નજડિત, હંસ સંયુક્ત વિમાન આણીને, હે દૈત્યેન્દ્ર; આપે પોતાના આંગણમાં ઉભું રાખ્યું છે. ૪૮

निधिरेषमहापद्मःसमानीतो धनेश्वरात् ॥

किंजलिकर्णोददौचाब्धिर्मालामम्लानपंकजां ॥૪૯॥

ટીકા:—ધનેશ્વર કુબેર ભંડારી પાસેથી તું મહાપદ્મ નિધિ લાવ્યો છું અને સાગર (આબ્ધિ) પાસેથી કરમાય નહિ એવાં પંકજની (કમળની) માળા જેનું નામ કિંજલિકાની છે તે આપ લાવ્યા છો. ૪૯

छत्रंतेवारुणंगेहेकांचनस्रावितिष्ठति ॥

तथाऽयं स्यंदनवरोयःपुरासीत्प्रजापतेः ॥૫૦॥

ટીકા:—વરુણનું કાંચન સ્રાવી છત્ર (સોનાનો વરસાદ વરસાવે એવી

(૮૬)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૮

છત્રી) આપને ઘેર આવીને ઉભું રહ્યું છે. પ્રજાપતિ પહેલાં જે રથમાં બેસતો હતો તે હાલ આપના કબજામાં છે. ૫૦

મૃત્યોસ્ત્રક્રાંતિદાનામશક્તિરીશત્વયાહતા ॥

પાશઃસલિલરાજસ્યભ્રાતુસ્તવપરિગ્રહે ॥૫૧॥

ટીકા:-હે ઇશ્વર, આપે મૃત્યુની ઉત્ક્રાંતિદા નામની શક્તી સર્જી લીધી છે અને આપના ભાઈએ જળરાજનો (વરુણનો) ફાંસો (પાશ) ખુંચવી લીધો છે. ૫૧

નિશુંભસ્યાઽબિજાતાશ્ચસમસ્તારત્નજાતયઃ ॥

વહ્નિરપિદદૌતુમ્યમગ્નિશૌચેચવાસસી ॥૫૨॥

ટીકા:-નિશુંભે સમુદ્રમાં જેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે એટલાં બધાં રત્નો મેળવ્યાં છે. અને અગ્નિ દેવતાએ આગમાં બળે નહિ એવાં બે સુંદર વસ્ત્ર આપને આપ્યાં છે. ૫૨

एवदैत्येंद्ररत्नानिसमस्तान्याहृतानिते ॥

स्त्रीरत्नमेषाकल्याणीत्वयाकस्मान्नगृह्यते ॥૫૩॥

ટીકા:-એ પ્રમાણે, હે દૈત્યેન્દ્ર, આપે સઘળાં રત્નો મેળવ્યાં છે તો હવે શા માટે આ કલ્યાણકારક સ્ત્રીરત્ન-જે હિમાચળપર છે તેને મેળવતા નથી ? ૫૩

॥ ऋषिरुवाच ॥

निशम्येतिवचःशुंभःसतदाचण्डमुंडयोः ॥

प्रेषयामाससुग्रीवंदूतंदेव्यामहासुरं ॥૫૪॥

ટીકા:-૩૫ કહે છે કે, આ પ્રમાણે ચાંડ અને મુંડ એ બે દૈત્યોએ જે કહ્યું તે શુંભે સાંભળીને તરત પોતાનો દૂત સુગ્રીવ એ નામનો મોટો અસુર હતો તેને દેવીનો તરફ મોકલવા ઇચ્છા કરી, ૫૪

इतिचेतिचवक्तव्यासागत्वावचनान्मम ॥

यथाचाभ्येतिसंप्रीत्यातथाकार्यत्वयालघु ॥५५॥

ટીકા:-એ અસુરને શુભે એવું કહ્યું કે જેમ તેમ કરીને, જલદી જઈ, તે દેવીને જલદી પ્રાપ્તિનાં વચનથી સમજાવી અહીં લાવ દીલ ન કર. ૫૫.

सतत्रगत्वायत्रास्तेशैलोद्देशेतिशोभने ॥

सादेवीतांततःप्राहश्लक्ष्णंमधुरयागिरा ॥५६॥

ટીકા:- તે સુગ્રીવ દ્રુત જ્યાં દેવી સુશોભિત શિલાપર બેઠેલી છે ત્યાં જઈને મધુર વાણીથી આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો. ૫૬

॥दूतउवाच ॥देविदैत्येश्वरःशुंभस्त्रैलोक्येपरमेश्वरः ॥

दूतोहंप्रेषितस्तेनत्वत्सकाशमिहागतः ॥५७॥

ટીકા:- દૂત બોલ્યો કે; હું દેવી દૈત્યેશ્વર શુંભ જે ત્રણે લોકનો પરમેશ્વર છે તેના પ્રેરેલો એટલે મોકલેલો દૂત હું આપની પાસે અહીં આવેલો છું. ૫૭

अव्याहताज्ञःसर्वासुयःसदादेवयोनिषु ॥

निर्जिताखिलदैत्यारिस्सयदाहशृणुष्वतत् ॥५८॥

ટીકા:- સઘળા દેવલોકમાંથી કોઈપણ જેના આજ્ઞા ઓળંગી શકતું નથી એવા અને જેણે દૈત્યના સઘળા દુશ્મનોને જીત્યા છે એવા શુંભ રાજાની તરફથી હું સંદેશો લઈને આવ્યો છું એમણે કહાવ્યું છે તે આપ સાંભળો. ૫૮

ममत्रैलोक्यमखिलंममदेवावशानुगाः ॥

यज्ञभागानहंसर्वानुपाश्रामिपृथक्पृथक् ॥५९॥

ટીકા:-સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ એ ત્રણે લોક મારે આધિન છે સઘળા દેવો મારે વશ પડ્યા છે ને મારા કહ્યા પ્રમાણે ચાલે છે જગતમાંના જૂદા જૂદા સઘળા યજ્ઞ ભાગો હુંજ ભોગવું છું. ૫૯

(૮૮)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૮

ત્રૈલોક્યેવરરત્નાનિમમવશ્યાન્યશેષતઃ ॥

તથૈવગજરત્નંચહૃતંદેવેંદ્રવાહનં ॥૬૦॥

ટીકા:-ત્રણે લોકના શ્રેષ્ઠ રત્નો મારા કપળમાં પડેલાં છે તથા ગજ રત્ન ઐરાવત નામનો હાથી-જે પર-ઈંદ્ર બેસે છે તે-પણ હું મારે ઘેર લાવ્યો છું. ૬૦

ક્ષીરોદમથનોદ્ધુતમશ્વરત્નંમમામરૈઃ ॥

ઉચ્ચૈઃશ્રવસસંજ્ઞંતત્પ્રણિપત્યસમર્પિતં ॥૬૧॥

ટીકા:-દેવતાઓએ ખીર સમુદ્રનું મથન કર્યું તે વખત તેમાંથી અશ્વરત્ન, ઉચ્ચૈઃશ્રવા નામનો ઘોડો નીકળ્યો તે પણ દેવતાઓએ નીચે પડી નમન કરાને મને આપ્યો છે. ૬૧

યાનિચાન્યાનિદેવેષુગંધર્વેષૂરગેષુચ ॥

રત્નભૂતાનિભૂતાનિતાનિમય્યેવશોભને ॥૬૨॥

ટીકા:-દેવો, ગંધર્વો, અને ઉરગોની પાસે જે જે રત્નો હતાં તે અધાં રત્નો મારા ભંડારમાં શોભા પામે છે. ૬૨

સ્ત્રીરત્નભૂતાંત્વાંદેવિલોકેમન્યામહેવયં ॥

સાત્વમસ્માનુપાગચ્છયતોરત્નભુજોવયં ॥૬૩॥

ટીકા:-હે દેવી અમે તને ત્રૈલોક્યમાં સ્ત્રીરત્ન માનીએ છીએ તેટલા માટે રત્ન ભોગવનારા એવા જે અમે તેઓની પાસે તું આવ. ૬૩

માંવામમાનુજંવાપિનિશુંભમુરુવિક્રમમ્ ॥

મજત્વંચંચલાપાંગિરત્નભૂતાસેવૈયતઃ ॥૬૪॥

ટીકા:-હે અંબળા પાંગિ, હે રત્ન અમે તારાજ નામનું ભજન કરીએ છીએ મને અથવા મારા પરાક્રમી નાના ભાઈ નિશુંભને આવીને પરણ. ૬૪

પરમૈશ્વર્યમતુલંપ્રાપ્સ્યસેમત્પરિગ્રિહાત્ ॥

एतद्बुद्ध्यासमालोक्यमत्परिग्रहतां व्रज ॥ ૬૫॥

ટીકા:-મને પરણશે તો તને અતુલ, પરમ, ઐશ્વર્ય મળશે, એ બાબતનો મનમાં વિચાર કરીને જલદી મારે ઘેર આવીને મને પરણ. ૬૫

॥ ऋषिरुवाच ॥

इत्युक्तासातदादेवीगंभीरांतःस्मिताजगौ ॥

दुर्गाभवतीभद्राययेदंधार्यतेजगत् ॥ ૬૬॥

ટીકા રૂપી બોલ્યા કે, એ સુગ્રીવ દુતનાં એવાં વચન સાંભળીને તે ભગવતી દુર્ગા, ભદ્રા દેવી-જેણે આ સર્વ જગત ધારણ કરેલું છે તેમને ગંભીર સહવર્તમાન જરા હસવું આવ્યું અને દુતને કહેવા લા-
ગ્યાં કે;—૬૬

॥ देव्युवाच ॥

सत्यमुक्तं त्वयानात्र मिथ्या किंचित्त्वयोदितम् ॥

त्रैलोक्याधिपतिः शुंभो निशुंभश्चापिता दृशः ॥ ૬૭॥

ટીકા:-દેવી બોલ્યાં કે;—હે દુત, તેં જે બધું કહ્યું તે સત્ય કહ્યું છે તેમાં જરા પણ ભુલું નથી સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ એ ત્રણે લોકોના આધપતિ શુંભ છે અને તેનો ભાઈ નિશુંભ પણ તેના જેવોજ બળવાન છે. ૬૭

किं त्वत्रयत्प्रतिज्ञातं मिथ्या तत्क्रियते कथं ॥

श्रूयतामल्पबुद्धित्वात्प्रतिज्ञाया कृता पुरा ॥ ૬૮॥

ટીકા:-એ બધો વાત ખરા પણ મેં અલ્પ બુદ્ધિયે જે પહેલાં પ્રતિજ્ઞા કરી છે તે કેમ કરીને મિથ્યા થાય? એ પ્રતિજ્ઞા આ, છે તે તું સાંભળ. ૬૮

ये मां जयतिसंग्रामे यो मे दर्पं व्यपोहति ॥

(૧૦)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૮

યોમેપ્રતિવલોલોકેસમેભર્તાભવિષ્યાતિ ॥૬૯॥

ટીકા:-જે મને લગાઈમાં જીતે અને મારો અભિમાન ઉતારે તથા જે મારાથી લોકમાં વધારે બળવાન કહેવાય તેને હું પરણું અને તે મારો ધણી થાય. ૬૯

તદાગચ્છતુશુંભોત્રનિશુંભોવામહાસૂરઃ ॥

માંજિત્વાકિંચિરેણાત્રપાણિગૃહ્ણાતુમેલઘુ ॥૭૦॥

ટીકા:-તેટલા મારે જે શુંલ અથવા નિશુંલ એ બેમાંથી કોઈ પણ મહા અસુર આવીને મને જીતે તો તરત હું તેનો હાથ ઝાલી પરણીશ. મારે તત્કાળ જ, ને તેને કહે ૭૦.

॥ દૂતઉવાચ ॥

અવલિપ્તાસિમૈવંત્વંદેવિબ્રૂહિમમાગ્રતઃ ॥

ત્રૈલોક્યેકઃપુમાંસ્તિષ્ઠેદગ્રેશુંભનિશુંભયોઃ ॥૭૧॥

ટીકા:-દુત બોલ્યો કે;-હે દેવી મારા આગળ તું આવું કેમ બોલે છે. ત્રણે લોકમાં એવો કોઈ માણસ નથી કે જે શુંલ નિશુંલની આગળ આવીને ઉભો રહે. ૭૧

અન્યેષામપિદૈત્યાનાંસર્વેદેવાનવૈયુધિ ॥

તિષ્ઠંતિસંમુખેદેવિકિંપુનઃસ્ત્રીત્વમેકિકા ॥૭૨॥

ટીકા:-શુંલ નિશુંલની આગળ તો શું, પણ બીજા દૈત્યેની આગળ પણ સઘળા દેવતાઓ ઉભા રહેવાને અશક્ત છે. તો તું એક સ્ત્રી શા લેખામાં ? તું એકલી ખાયડી તેની સન્મુખ કેમ ઉભી રહીશ. ૭૨

इन्द्राद्यास्सकलादेवास्तस्थुर्येषांनसंयुगे ॥

શુંભાદીનાંકથંતેષાંસ્ત્રીપ્રયાસ્યસિસંમુખં ॥૭૩॥

ટીકા:-ઈંદ્ર વગેરે બધા દેવતાઓ તેની સામે ઉભા રહેવાને અશક્ત

છે તો શુંલ નિશુંલની સન્મુખે તમે કદી રીતે ઉભાં રહેશો ? ૭૩

સાત્વંગચ્છમયૈવોક્તાપાર્શ્વશુંભનિશુંભયાં : ॥

કેશાકર્ષણનિર્ધૂતગૌરવામાગમિષ્યસિ ॥૭૪॥

ટીકા: માટે હું તમને કહું છું કે, શુંલ નિશુંલના પાસે ચાલો નહિ તો ચાલો પકડી માન ભંગ કરીને લઈ જવામાં આવશે. ૭૪

॥ દેવ્યુવાચ ॥

एवमेतद्वलीशુંभोनिशુંभश्चातिवीर्यवान् ॥

किंकरोमिप्रतिज्ञामेयदनालोचितापुरा ॥૭૫॥

ટીકા:-દ્વયો બેલ્યા કે, તે કહ્યું તે ખરી વાત છે પણ હું શું કરું ? શુંલ નિશુંલ અગવાન ને વીરવાન દેલ્યો છે પણ મેં વગર વિચારે આજપણમાં પ્રતિજ્ઞા કરી છે તે હું ભાગી શકતી નથી. ૭૫

सत्वंगच्छमयोक्तंतेयेदतस्सर्वमादृतः ॥

तदाचक्ष्वासूरेंद्रायसचयुक्तंकरोतुतत् ॥૭૬॥

ટીકા:-માટે સત્વર જ, દીલ ન કર અને જઈને માફ કહેલું બધું કહે વળી અસુરના ઇન્દ્રને કહે કે, જે કરવું ઘટીત હોય તે કરે. ૭૬

॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेषावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहा-

त्म्येदेव्यादूतसंवादोनामपंचमोऽध्यायः ॥૫॥

એ પ્રમાણે માર્કંડેય પુરાણનો સાવર્ણિક મન્વંતરમાં બનવાનો ઈન્દ્રના મહાત્મ્ય વિષેનો ઈન્દ્રના તથા દુતના સંવાદ વિષેનો પાંચમો અધ્યાય પુરો થયો. ૫

(૧૨)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૯

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ ઋષિરુવાચ ॥

इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःसद्वृतोमर्षपूरितः ॥

समाचष्टसमागम्यदैत्यराजायविस्तरात् ॥१॥

ટીકા:-૩૫ ઓહ્યા કે; દેવીનાં એ પ્રમાણેનાં વચન સાંભળીને તે દૂત ક્રોધે ભરાઈને દૈત્ય રાજની તરફ આવ્યો અને તેને સધળી વાત વિસ્તાર પૂર્વક કહી સંભળાવી. ૧

तस्यदूतस्यतद्वाक्यमाकर्ण्यासुरराट्ततः ॥

सक्रोधःप्राहदैत्यानामधिपंधूम्नलोचनं ॥२॥

ટીકા:-એ દૂતની વાત સાંભળીને અસુર રાજને ભારે ક્રોધ થયો અને દૈત્ય સેનાનો સરદાર ધૂમ્રલોચન નામે હતો તેને ઓહાવ્યો ને કહેવા માંડ્યું કે:-૨

हेधूम्नलोचनाश्रुत्वंस्वसैन्यपरिवारितः ॥

तामानयबलाडुष्टांकेशाकर्षणविह्वलाम् ॥३॥

ટીકા:-હે ધૂમ્રલોચન; તારી સકળ દૈત્ય સૈન્યા તૈયાર કરી તેને લેઈ જલહી તે દુષ્ટ આયડીની પાસે જ અને ખાગથી તેનો ચોટલો ઝાલી તે દુષ્ટાને પકડીને વિહ્વળ કરી અહિં આણું. ૩

तत्परित्राणदःकश्चिद्यदिवोत्तिष्ठतेपरः ॥

सहंतव्योमरोवापियक्षोगंधर्वएववा ॥४॥

ટીકા:-કહી આયડીનું પરિત્રાણ (રક્ષણ) કરનાર દેવ, યક્ષ કે ગંધર્વ તેની પાસે ઉભેલો હોય તો તેને પણ મારી નાખી એ આયડીને અહીં આણું. ૪

॥ ઋષિરુવાચ ॥

તેનાજ્ઞપ્તસ્તતઃશીઘ્રંસદૈત્યોધૂમ્રલોચનઃ ॥

વૃતઃષષ્ટ્યાસહસ્રાણામસુરાણાંદ્રુતંયયૌ ॥૫॥

ટીકા:-૩૫ ઓલ્યા ; -પોનાના રાજની આજ્ઞા પામીને તે દૈત્ય ધુ-
મ્રલોચન તરત જાડ હાથે અચુગાનું સૈન્ય લેઈ દેવો લણી આલ્યો. ૫

સદૃષ્ટાતાંતતોદેવીંતુહિનાચલમંસ્થિતાં ॥

જગાદોચ્ચૈઃપ્રયાહીતિમૂલંશુંભનિશુંભયોઃ ॥૬॥

ટીકા:-એ દૈત્યે દેવીને હિમ.ત્રયના તુહિનાચળ નામના શિખરપર
બેઠેલી દીડી અને તેને જોતાંજ આ પ્રમ.ણે બોલ્યો. હે દેવી, તું શુંભ
નિશુંભન ત્યાં આવ. ૬

નચેત્પ્રીત્યાદ્યભવતીમદ્ગર્તારમુપૈષ્યતિ ॥

તતોબલાન્નયામ્યેષકેશાકર્ષણવિદ્વલામ્ ॥૭॥

ટીકા:-જો તમે હમણાંને હમણાં મારા રાજ પાસે નહિ આવો તો
ખળાત્કારે ચોટસો પ્રકટી વિબ્હવ કરીને લેઈ જઈશ. ૭

દેવ્યુવાચ ॥ દૈત્યેશ્વરેણપ્રહિતોબલવાન્બલસંવૃતઃ ॥

બલાન્નયસિમામેવંતતઃકિંતેકરોમ્યહમ્ ॥૮॥

ટીકા:-દેવી બોલ્યા કે, તને દૈત્યના રાજએ મોકલ્યો છે તું બલ્હ
(અસુર સૈન્ય)થી ઘેરાયેલો છે તું મને તારા રાજ પાસે લેઈ જઈશ તો
મારું શું ચાલવાનું છે ? ૮

॥ ઋષિરુવાચ ॥

इत्युक्तःसोभ्यधावत्तामसुरोधूम्नलोचनः ॥

हंकारेणैवतंभस्मसाचकारांबिकाततः ॥९॥

ટીકા:—રૂપિ બોલ્યા કે;—એ પ્રમાણેનાં દેવીનાં વચન સાંભળીને તે ધુમ્રજોત્ય નામનો અસુર દેવી તરફ ધાયો. એને આવતો દેખીને દેવીએ હુંકારો કર્યો એટલે તરત તે ખળીને ભસ્મ થઈ ગયો. ૯

અથકુદ્ધંમહાસૈન્યમસૂરાણાંતથામ્બિકા ॥

વવર્ષસાયકૈસ્તીક્ષ્ણૈસ્તથાશક્તિપરશ્વધૈઃ ॥૧૦॥

ટીકા:—પોતાના સરદારને મરેલો દેખી અસુર સૈન્ય મહા ક્રોધે ભરાયું. એ અસુર સૈન્યપર અંબિકા તિક્ષ્ણ તીર, શક્તિ અને પરશુ (કરસી) નો વરસાદ વરસાવવા લાગી ૧૦

તતોધુતસટઃકોપાત્કૃત્વાનાં સૂમૈરવમ્ ॥

પપાતાસુરસેનાયાંસિંહોદેવ્યાઃસ્વવાહનઃ ॥૧૧॥

ટીકા:—દેવાનું વાહન સિંહ પણ ભારે ક્રોધાગ્રમાન થયો અને પોતાની કેશચાળી ઉભી કરી અસુર સેનામાં પડી નાશ કરવા લાગ્યો. ૧૧

કાંશ્ચિત્કરપ્રહારેણદૈત્યાનાસ્પેનચાપરાન્ ॥

આક્રાંત્યાચાધરેણાન્યાન્સજઘાનમહાસૂરાન્ ॥૧૨॥

ટીકા:—એ સિંહે કેટલાકને કર પ્રહારે એટલે પોતાના પંખવડે પકડીને ભારી નાંખ્યા; કેટલાકને ઘાંત વડે ફાડી નાંખ્યા; અને કેટલાકને હોઠ (અધર) વડે કચરી ઘાલ્યા એમ તે મહા અસુરોનો સંહાર કરવા લાગ્યો. ૧૨

કેષાંચિત્પાટયામાસનસ્વઃકોષ્ઠાનિકેસરી ॥

તથાતલપ્રહારેણશિરાંસિકૃતવાન્પૃથક્ ॥૧૩॥

ટીકા:—એ કેશરીએ કેટલાકને પોતાના નખવડે ફાડી નાંખ્યા ને કેટલાકને પોતાના પંખના ટુટળીઆ વડે ઉડાવી દીધાં—પ્રથક્ કર્યા. ૧૩

વિચ્છિન્નવાહુશિરસઃકૃતાસ્તેનતથાપરે ॥

પપૌચરુધિરંકોષ્ઠાદન્યેષાંધુતકેસરઃ ॥૧૪॥

ટીકા:-કોઠના બાહુ કપાયલા ને કોઠનાં માથા કપાયલાં એવા તે દેવો. પડ્યા હતા ને રૂધિર વહેતું હતું દેવીનો સિંહ તે રૂધિર આનંદમાં ડાલતો થકો પીતો હતો. ૧૪

ક્ષણેનતદ્વલંસર્વેક્ષયંનીતંમહાત્મના ॥

તેનકેસરિણાદેવ્યાવાહનેનાતિકોપિના ॥૧૫॥

ટીકા:-દેવીના વાહન કેશરીએ, પોતે અતિ બળવાન હોવાને લીધે, એક ક્ષણમાં કોપ કરીને સકળ અસુર સેનાનો સંહાર કર્યો. ૧૫

શ્રુત્વાતમસૂરંદેવ્યાનિહતંધૂમ્રલોચનં ॥

બલંચક્ષયિતંકૃત્સ્નંદેવીકેસરિણાતતઃ ॥૧૬॥

ટીકા:-દેવીએ ધુમ્રદ્વાયનને બાળીને ભસ્મ કર્યો તથા તેના સિંહ અસુર સેનાનો ઘાણ કાઢ્યો તે વાત સાંભળીને;-૧૬

ચુકોપદૈસ્યાધિપતિશ્શંભઃપ્રસ્ફુરિતાધરઃ ॥

આજ્ઞાપયામાસચતૌચંડમુંડૌમહાસૂરૌ ॥૧૭॥

ટીકા:-અસુરનો રાજા શંભ.બહુજ ક્રોધે ભરાયો અને ચંડ મુંડ એ નામના બે અસુરો મહા બળવાન હતા તેમને આજ્ઞા આપવા લાગ્યો કે;-૧૭

હેચંડહેમુંડમલૈર્બહુભિઃપરિવારિતૌ ॥

તત્રગચ્છતગત્વાચસાસમાનીયતાંલઘુ ॥૧૮॥

ટીકા:-હે ચંડ, હે મુંડ, બહુ લશ્કર લેઈ તમે જવ, અને ત્યાં જઈ તે બાવડીને જોમ અને તેમ જલદીથી પકડી લાવો. ૧૮

કેશેષ્વાકૃષ્યબધ્વાવાયદિવઃસંશયોયુધી ॥

તદાશેષાયુધૈઃસર્વૈરસૂરૈર્વિનિહન્યતાં ॥૧૯॥

(૧૬)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૧

ટીકા:-તેનો ચોટલો ઝાલી ખાંધીને લાગ અને કદાચ લડવા તૈયાર થાય ને તમને સંશય પડે કે જતાશું કે નહિ તો તે રાંડને ત્યાંને ત્યાં ઠોર મારો. ૧૯

તસ્યાંહતાયાંદુષ્ટાયાંસહેચવિનિપાતિતે ॥

શીઘ્રમાગમ્યતાંબદ્ધવાગૃહીત્વાતામથાંબિકાં ॥૨૦॥

ટીકા:-તેને મારીને પછી તેના સિંહને પણ મારી નાંખો. જલદી કરો, જલદી જવ, અને ત્યાંસુધી અંગિકાને ખાંધીને પકડી લાવો. ૨૦

इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहा-

त्म्येधूम्रलोचनवधोनाમषष्ठोऽध्यायः ॥६॥

એ પ્રમાણે માર્કંડેય પુરાણનો સાવર્ણિક મન્વંતરનો દેવીના મહા-
ત્મ્ય વિષેનો જેમાં ધુમ્રલોચનનો વધ છે એવો આ છઠ્ઠો અધ્યાય પુરો
થયો. ૬

॥ श्रीगणपतिर्जयति ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥

आज्ञप्तास्तेततोदैत्याश्चंडमुंडपुरोगमाः ॥

चतुरंगबलोपेताययुरभ्युद्यतायुधाः ॥१॥

ટીકા:-શ્વિ બોલ્યા કે, એ પ્રમાણે આજ્ઞા પામેલા તે ચંડ મુંડ નામના
બે દેત્યો ચતુરંગી સેના લઈ યુદ્ધ કરવા આવ્યા તેમણે નાના પ્રકારનાં
આયુધો ધારણ કરેલાં હતાં. ૧

દદૃશુસ્તેતતોદેવીમીષદ્વાસાંવ્યવસ્થિતામ્ ॥

સિંહસ્યોપરિશૈલેંદ્રશૃંગેમહતિકાંચને ॥૨॥

ટીકા: શૈલેંદ્ર એટલે પર્વતોનો ઈંદ્ર હીમાલય પર્વત તેનું એક શિખર કાંચનગંગા કહેવાય છે કારણ કે ત્યાં સુવર્ણ (સોના) મળે ગંગા વહે છે એ કાંચનગંગાના શિખર પર દેવી આનંદમાં પોતાના સિંહ પર બેઠાં હતાં તેમને પેલા અસુરોએ દીકાં. ૨

તેદૃષ્ઠ્વાતાંસમાદાતુમુદ્યમંચક્રુરુદ્યતાઃ ॥

આકૃષ્ટચાપાસિધરાસ્તથાન્યેતત્સમીપગાઃ ॥૩॥

ટીકા:-દેવીને દેખતાંજ તેઓ તેમને પકડવાનો યત્ન કરવા લાગ્યા. તીર કામડાંવાળાઓ તીર કાઢીને કામડાં પર બેઠાવી તેમને પકડવા દોડ્યા. તરવાર ઝાલનારોઓ તરવાર લેઈ ધાયા એમ સૌએ તેમને પકડવા દોડ્યા. ૩

તતઃકોપંચકારોચૈરંબિકાતાનરીન્પ્રતિ ॥

કોપેનચાસ્યાવદનંમષીવર્ણમભૂત્તદા ॥૪॥

ટીકા:-પછી અંબિકાએ તે વૈરીઓ પ્રત્યે કોપ કર્યો. કોપ થકી તેનું મોઢું તે વળત કાળું થઈ ગયું. ૪

બ્રુકુટીકુટિલાત્તસ્યાલલાટફલકાદ્રુતં ॥

કાલીકરાલવદનાવિનિષ્ક્રાંતાસિપાશિની ॥૫॥

ટીકા:-હવે કાળીકા માતાનું વર્ણન કરેછે:-બ્રુકુટી વાંકો થઈ ગઈ હતી, લલાટ બદલાયું હતું. એ કાળીકા માતાનું વદન વિકરાળ-ભયંકર લાગતું હતું. અસિ એટલે તરવાર અને પાશ (શંસો) તેણે ધારણ કર્યા હતાં. ૫

વિચિત્રસ્વદ્વાંગધરાનરમાલાવિભૂષણા ॥

દ્વીપિચર્મપરીધાનાશુષ્કમાંસાતિભૈરવા ॥૬॥

ટીકા:-તે વિચિત્ર ખટ્વાંગ (ખંજર નામનું હથિયાર) ધારણ કર્યું હતું તેની કોટમાં સુંદર માણસનાં માથાંની માળા શોભી રહી હતી અને તેણે વાઘનું ચામડું પહેર્યું હતું તેના શરીરનું માંસ સૂકાઈ ગયું હતું તેથી તે બહુ બોહામણી (અતિ ભૈરવી) લાગતી હતી. ૬

અતિવિસ્તારવદનાજિહ્વાલલનભીષણા ॥

નિમગ્નારક્તનયનાનાદાપૂરિતદિઙ્મુખા ॥૭॥

ટીકા:-તેનું મોઢું બહુ જ શોભતું હતું—ઉઘાડું હતું. અને તેની જીભ બહાર હાલ્યા કરતી હતી. તેની આંખો લાલચોળ થઈ ગઈ હતી. અને તેના અવાજથી દશે દિશાઓ ભરાઈ ગઈ હતી. તે બહુ જ બિહામણી લાગતી હતી. ૭

સાવેગેનાભિપતિતાઘાતયંતીમહાસુરાન્ ॥

સૈન્યેતત્રસૂરાનીણામભક્ષયતતદ્વલં ॥૮॥

ટીકા:-એ મહાકાળી વેગથી અસુરોના મોટા દળમાં પડ્યાં અને તેઓને હણવા માંડ્યાં તે શત્રુઓના લસ્કરના દંત્યોના એકે એકે કોળીઆ કરવા માંડા. ૮

પાર્ણિગ્રાહાંકુશગ્રાહિયોધઘંટાસમન્વિતાન્ ॥

સમાદાયૈકહસ્તેનમુખેચિક્ષેપવારણાન્ ॥૯॥

ટીકા:-હાથી પાસે ચાલનાર સુરવીર દઈત્યો તથા તેનાપર બેઠેલો અંકુશ ચાલનાર દઈત્ય (માવત) તથા હાથીનો ઘંટ અને એ હાથી પોતે એ બધાને દેવી મહાકાળી પોતાના એક હાથમાં લેઈ મોમાં મુકી કોળીઓ કરી ગઈ. એ પ્રમાણે બધા હાથીને ખાઈ ગઈ. ૯

તથૈવયોધંતુરગૈરથંસારથિનાસહ ॥

નિક્ષિપ્યવક્રેદશનૈશ્વર્વયંત્યતિભૈરવં ॥૧૦॥

કવચ ૧૦

સપ્તશતી સટીક.

(૯૯)

ટીકા:-રથની અંદર બેઠેલો ચોક્ષો રથના ઘોડા, સારથી, અને એ રથ એ બધાનો કોળીએ કરા મોંમાં મુક્યા અને આવવા લાગી. એવી તે બહુ બિહામણી લાગતી હતી. ૧૦

एकंजग्राहकेशेषुग्रीवायामथचापरं ॥

पादेनाक्रम्यचैवान्यमुरसान्यमपोथयत् ॥११॥

ટીકા:-એકની ચોટલા ઝાલી તેને પછાડ્યો અને પૂરો કર્યો તો બીજાને ગળું કાપી મારી નાંખ્યો. વળી ત્રીજાને પગ ઝાલીને પછાડ્યો ને મારી નાંખ્યો તો ચોથાને છાતાપર પગ મૂકી ચગદો નાંખ્યો એ રીતે દધત્યોનું પાયદળ પણ મારી નાંખ્યું. ૧૧

तैर्मुक्तानिचशस्त्राणिमहास्त्राणितथासुरैः ॥

मुखनेजग्राहरुषादशनैर्मथितान्यपि ॥१२॥

ટીકા:-કેટલાક દધત્ય ઉગર્યો હતા તેઓએ શસ્ત્ર તથા મોટાં મોટાં અસ્ત્રો મુક્યાં પણ તે ભૈરવી મહાકાળીએ પોતાનું મોઢું પહોળું કરી તેમાં તે બધાં ઝીલી લીધાં અને પોતાને દાંતવડે આવી ગઈ. ૧૨

बलिनांतद्वलंसर्वमसुराणांदुरात्मनाम् ॥

ममर्दाभक्षयच्चानन्यांश्चाताडयत्तदा ॥१३॥

ટીકા:-એ રીતે એ દુરાત્મા બળવાન અસુરોનું મોઢું બળવાન લસ્કર તેનો ઘાણ કાડ્યો. કોઈનું મરદન કર્યું ને મારી નાંખ્યા; કોઈનું ભક્ષણ કર્યું; અને કોઈને માર મારી મારી નાંખ્યા. ૧૩

असिनानिहताःकेचित्केचित्खट्वांगताडिताः ॥

जग्मुर्विनाशमसुरादंताग्राभिहतास्तथा ॥१४॥

ટીકા:-કોઈને તરવાર વડે કાપી નાંખ્યા અને કોઈને ખંજર મારી મારી નાંખ્યા. કોઈને મોંમાં મુકી દાંતના અગ્ર ભાગથી મારી નાંખ્યા.

(૧૦૦)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૧૦

ક્ષणेનતદ્વલંસર્વમસુરાણાંનિપાતિતં ॥

દૃષ્ટ્વાચંડોભિદુદ્રાવતાંકાલીમતિભીષણામ્ ॥૧૫॥

ટીકા:-એક ક્ષણમાં તેણે શતરૂઓના મોઢા સૈન્યનો નાશ કર્યો તે દેખીને ભયંકર મહાકાળી તરફ ચંડ મુંડ દાડતા આવ્યા. ૧૫

શરવર્ષૈર્મહાભીમૈર્ભીમાક્ષીતાંમહાસુરઃ ॥

છાદયામાસચક્રૈશ્ચમુંડાક્ષિપ્તૈઃસહસ્રશઃ ॥૧૬॥

ટીકા:-મહા અસુર ચંડે ખાણોનો વરસાદ વરસાવ્યો અને મુંડે દેવીને હજારો ચક્ર મુઠીને છાઈ નાંખી. ૧૬

તાનિચક્રાણ્યનેકાનિવિશમાનાનિતન્મુખં ॥

વભુર્યથાર્કવિંબાનિસુવહૂનિઘનોદરં ॥૧૭॥

ટીકા:-એ અનેક ચક્રોને દેવી પોતાનું મોઢું પોતાણું કરી ગળી જવા લાગી. જેમ સુરજ વાદળાંમાં ઢંકાઈ જાય છે તેમ તે સુર્ય જેવાં ચક્રો દેવીના મોંમાં અદર્શ થવા લાગ્યાં. ૧૭

તતોજહાસાતિરુષાભીમંભૈરવનાદિની ॥

કાલીકરારલવક્રાતર્દુર્દશનોજ્જ્વલા ॥૧૮॥

ટીકા:-હવે દેવી ખુબ્બ કોપે ભરાયાં અને ભૈરવનાદ કર્યો. એ એ મહાકાળીનું વિકરાળ મોઢું ક્રોધથી હમતું હતું. તેના ઉજ્જ્વળ દાંત તરફ કોઈ જોવાને સમર્થ નહોતું. કેમકે તે ક્રોધે ભરાયલી હતી. ૧૮

ઉત્થાયચમહાસિંહંદેવીચંડમધાવત ॥

ગૃહીત્વાચાસ્યકેશેષુશિરસ્તેનાસિનાચ્છિનત ॥૧૯॥

ટીકા:-દેવી, પોતાના સિંહન ઉઠાડીને હાથમાં ખડ્ગ લેઈ ચંડ તરફ ધાયાં અને તેના માથાના વાળ પકડી, માથું કાપી નાંખ્યું. ૧૯

અથમુંડોમ્યધાવતાંદૃષ્ટ્વાચંડંનિપાતિતં ॥

તમપ્યપાતયદ્રૂમૌસાખડ્ઢાભિહતંરુષા ॥૨૦॥

ટીકા:-ચંડ દહત્યને મહાદેવીએ મારી નાંખ્યો તે દેખીને મુંડ દહત્ય દેવાને મારવા દોડ્યો પણ દેવીએ તેને પણ તરવાર વડે કાપી નાંખ્યો. ૨૦

હતશેષંતતઃસૈન્યંદૃષ્ટ્વાચંડંનિપાતિતં ॥

મુંડંચસુમહાવીર્યંદિશોભેજેભયાતુરં ॥૨૧॥

ટીકા:-એ મહા રિયવાન ચંડ અને મુંડ એ બે દહત્યોને દેવીએ મારી નાંખ્યા. તે જોઈને બાકીના બે કંઈ સસ્ત્ર બચ્યું હતું ભયભીત થઈ ચારે તરફ નાસવા લાગ્યું. ૨૧

શિરશ્ચંડસ્યકાલીચગૃહીત્વામુણ્ડમેવચ ॥

પ્રાહપ્રચંડાદૃઢાસશ્રિમખ્યેત્યચંડિકાં ॥૨૨॥

ટીકા:-મહાકાળી પોતાના હાથમાં ચંડ અને મુંડનાં માથાં બાલીને અદૃઢાસ્ય કરતાં (ખડખડાટ હસતાં) ચંડીકા માતા પ્રત્યે આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યાં. ૨૨

મયાતવાત્રોપહૃતૌચંડમુંડૌમહાપશૂ ॥

યુદ્ધયજ્ઞેસ્વયંશુંભંનિશુંભંચહનિષ્યસિ ॥૨૩॥

ટીકા:-મેં ચંડ અને મુંડ એ બે મોટા પશુઓને મારી નાંખ્યા છે તમે યુદ્ધરૂપિ યજ્ઞમાં હવે શુંભ અને નિશુંભને મારી નાંખી હોમશો. ૨૩

॥ ઋષિરુવાચ ॥

તાવાનીતૌતતોદૃષ્ટ્વાચંડમુંડૌમહાસુરૌ ॥

ઉવાચક્રાલીંકલ્યાણીલલિતંચંડિકાવચઃ ॥૨૪॥

ટીકા:-રૂપિ બોલ્યા કે; ચંડ મુંડ નામના મહા અસુરોનાં માથાં જો-

(૧૦૨)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૧૦

ધને ચડિકા માતા, કલ્યાણ કરવાવાળાં મહાકાળી પ્રત્યે આ પ્રમાણે
બોલ્યાં. ૨૪

યસ્માચ્ચંડચમુંડંચગૃહીત્વાત્વમુપાગતાઃ ॥

ચામુણ્ડેતિતતોલોકેસ્થિતાદેવીભવિષ્યસિ ॥૨૫॥

ટીકા:-તમે ચંડમુંડનાં માથાં લેધને મારી પાસે આવ્યાં, તે માટે
તમારું નામ લોકોમાં ચામુંડા માતા કહેવાશે અને એ નામથી તમે હે
દેવી પ્રખ્યાત થશો. ૨૫

इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमहा-
त्म्येचंडमुंडवधोनामसप्तमोध्याय ॥७॥

એ પ્રમાણે માર્કંડેય પુરાણનો સાવર્ણિક મન્વંતરમાં બનવાનો જોમાં
ચંડમુંડનો વધ છે એવી દેવીના મહાત્મ્યનો સાતમો અધ્યાય પુરો
થયો. ૭

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ ઋષિરુવાચ ॥

ચંડેચનિહતેદૈત્યેમુંડેચવિનિપાતિતે ॥

બહુલેષુચસૈન્યેષુક્ષયિતેષ્વરસુરેશ્વરઃ ॥૧॥

ટીકા: રૂષિ બ્રોહ્મા કે; ચંડ હણાતે મુંડ રણમાં પડતે અને સૈન્ય ક્ષય પામતે છતે પ્રતાપવાન શુંભ—જે અસુરોના રાજા હતો તે ક્રોધે ભ-
રાયો. ૧

તતઃકોપપરાધીનચેતાઃ શુંભઃપ્રતાપવાન્ ॥

ઉદ્યોગંસર્વસૈન્નાનાંદૈત્યાનામાદિદેશહ ॥૨॥

ટીકા: તેણે કોપને ક્રોધે પરધીન થઇને પોતાની સકળ દૃઢત્ય સે-
ના જલદીથી તૈયાર કરવા માટે હુકમ કર્યો. ૨

અદ્યસર્વબલૈર્દૈત્યાઃષડશીતિરુદાયુધાઃ ॥

કંબૂનાંચતુરાશીતિર્નિર્યાતુસ્વબલૈર્દૃતા ॥૩॥

ટીકા: તેના લસ્કરના સરદારો જેઓ ઉદાયુધ (ઉંચ સુરવારો) કહે-
વાતા હતા તેવા છતાંસી ઉદાયુધોને અને બીજા જેઓ કંબુ કહેવાતા
હતા તેવા ચોરાશી કંબુઓને પોતાના તાગના સૈન્ય સુદ્ધાં સજ થઇ
નિકળવાને હુકમ આપ્યો. ૩

કોટિવીર્યાણિપંચાસદસુરાણાંકુલાનિર્વૈ ॥

શતંકુલાનિધૂમ્રાણાંનિર્ગચ્છંતુમમાજ્ઞયા ॥૪॥

ટીકા: કોટી વીર્ય નામના અસુરોનાં પચાસ કુળ અને ધુમ્ર નામના
અસુરોના સો કુળને લડાઇને માટે તૈયાર થવાનો હુકમ આપ્યો. ૪

કાલકાદાર્હદામૌર્યાઃકાલકેયાસ્તથાસૂરાઃ ॥

યુદ્ધાયસજ્જાનિય્યાંતુઆજ્ઞયાત્વરિતામમ ॥૫॥

ટીકા:-કાલક, દોહૃદ, મૌર્ય, કાલકેય એ બધી જાતના અસુરો યુદ્ધને અર્થે સજ્જ થઈ નિકળવાના હુકમ આપ્યો ને કહ્યું કે ત્વરાથી નીકળો. ૫

इत्याज्ञाप्यासुरपतिःशुंभोभैरवशासनः ॥

निर्जगाममहासैन्यसहस्रैर्बहुभिर्वृतः ॥६॥

ટીકા:-એ પ્રમાણે આજ્ઞા આપી ન અસુરનો રાજા શુંભ—જે સજ્જ કરવામાં બહુ સખત છે તે હજારો ને લાખો દંધત્યોવાળુ મોટું દળ લઈ લડવા આવ્યો. ૬

आयांतंचंडिकादृष्ट्वातत्सैन्यमतिभीषणं ॥

ज्यास्वनैःपूरयामासधरणीगगनांतरं ॥७॥

ટીકા:-ચંડિકા માતાએ એવા બિહામણા સૈન્ય સાથે શુંભને આ-વતો દેખી પોતાના ધનુષ્યની જ્યા એટલે દોરીથકી આકાશ અને પૃથ્વી પુરી નાંખ્યાં. ૭

ततःसिंहोमहानादमतीवकृतवान्नृप ॥

घंटास्वनेनतंनादमंबिकाचोपबृंहयत् ॥८॥

ટીકા:-એ વખતે દેવીના વાહન સિંહે મહા સિંહનાદ કર્યો તથા અંબિકાએ પોતાની ઘંટાવડે ઘંટનાદ કર્યો. ૮

धनुर्ज्यासिंहघंटानानादापूरितदिङ्मुखा ॥

निनादैर्भीषणैःकालीजिग्येविस्तारितानना ॥९॥

ટીકા:-ધનુર્જ્યા (ધનુષની દોરી) તથા સિંહ, તથા ઘંટા, તથા દે-વી એ બધાંએ મળીને જે નાદ કર્યો તેથી દશે દિશાઓ ભરાઈ ગઈ. એ ચંડિકાનો નાદ તેમના કપાળમાંથી ઉત્પન્ન થયેલાં ભમેકર મહાકાળી-ના નાદથી પણ વધારે ભારે હતો. ૯

તંનિનાદમુપશ્રુત્યદેત્યસૈન્યૈશ્વતુર્દિશં ॥

દેવીસિંહસ્તથાકાલીસરોષૈઃપરિવારિતાઃ ॥૧૦॥

ટીકા: એ નાદ સાંભળીને દૈત્યો બહુજ ક્રોધે ભરાયા અને સિંહ સહ-
વર્તમાન ચંડિકા તથા મહાકાળીને ઘેરી લીધાં. ૧૦

एतस्मिन्नंतरेभूपविनाशायसुराद्विषां ॥

भवायामरसिंहानामतिवीर्यबलान्विताः ॥૧૧॥

ટીકા: એ વખતે, (૩મી બેઠ્યા કે) હે સુરથ રાજ, અસુર જેઓ
દેવતાના વૈરી હતા તેમના વિનાશ કરવા માટે અને દેવોના કલ્યાણને
અર્થે—૧૧

ब्रह्मेशगुहविष्णुनांतथैवेंद्रस्यशक्तयः ॥

शरीरेभ्योविनिष्क्रम्यतद्रूपैश्ચંડિકાયयुः ॥૧૨॥

ટીકા: બ્રહ્મા, ગુહ (કાતિ સ્વામિ), મહાદેવ, વિષ્ણુ અને ઇંદ્ર એ દે-
વોના શરીરમાંથી તેમના જેવા રૂપની શક્તિઓ નીકળીને ચંડિકા ભણી
આવી. ૧૨

यस्यदेवस्ययद्रूपंयथाभूषणवाहनं ॥

तद्वदेवहितच्छक्तिरसुरान्यોद्धुमाययौ ॥૧૩॥

ટીકા: એ શક્તિઓ એ પ્રમાણે ઉત્પન્ન થઈ કે જેવું દેવતાનું રૂપ, ભૂ-
ષણ અને વાહન તેજ પ્રમાણે તે દેવતાના શક્તિનું પણ હતું એ દેવ શ-
ક્તિઓ ઉત્પન્ન થઈ ને ચંડિકા પ્રત્યે અસુરો સાથે લડવા માટે ગઈ. ૧૩

हंसयुक्तविमानाग्रेसाक्षसूत्रकमंडलुः ॥

आयाताब्रह्मणःशक्तिर्ब्रह्माणीसाभिधीयते ॥૧૪॥

ટીકા: હંસ યુક્ત વિમાનમાં બેઠેલી, હાથમાં અક્ષમાળા અને કમં-
ડળ છે એવી બ્રહ્માના શક્તિ બ્રહ્માણી આવી. ૧૪

માહેશ્વરીવૃષારૂઢાત્રિશૂલવરધારિણી ॥

મહાહિવલયાપ્રાપ્તાચંદ્રેસ્વાવિભૂષણા ॥૧૫॥

ટીકા:-માહાદેવજીની શક્તિ માહેશ્વરી આવી તે નંદી (આખલા) પર બેઠેલી હતી તથા હાથમાં શ્રેષ્ઠ ત્રિશુળ ધારણ કરતું હતું ને મોટા મોટા નાગની માળા કોટમાં પેહેરી હતી અને કપાળ ચંદ્રેખાનું ઘરેણું (દામણી) હતું. ૧૫

કૌમારીશક્તિહસ્તાચમયૂરવરવાહના ॥

યોદ્ધુમભ્યાયયૌદૈત્યાનંબિકાગુહરૂપિણી ॥૧૬॥

ટીકા:-ગુહ એટલે કાર્તિક સ્વામીની શક્તિ કૌમારી અથવા ગુહ રૂપિણી મોરપર બેસાને આવી ને તેના હાથમાં શક્તિ હતી ને તે દૈત્યોને મારવાને આવી હતી. ૧૬

તથૈવવૈષ્ણવીશક્તિર્ગરુડોપરિસંસ્થિતા ॥

શંખચક્રગદાશાર્ફસ્વહસ્તાભ્યુપાયયૌ ॥૧૭॥

ટીકા:-વિષ્ણુની શક્તિ વૈષ્ણવી ગરુડપર બેસીને આવી તેને છ હાથ હતા અને છએ હાથમાં શંખ, ચક્ર અને ગદા તથા, શારંગ નામનું ધનુષ, તથા ખાણ અને તરવાર એ છએ હથિયાર ધારણ કર્યાં હતાં. ૧૭

યજ્ઞવારાહમતુલંરૂપંયાવિભ્રતોહરેઃ ॥

શક્તિઃસાપ્યાયયૌતત્રવારાહીંવિભ્રતીતનું ॥૧૮॥

ટીકા:-વિષ્ણુનો યજ્ઞ વારાહ અવતાર જેનું રૂપ અતુલ છે તેનો શક્તિ વારાહી પણ ત્યાં આવી. ૧૮

નારસિંહીનૃસિંહસ્યવિભ્રતીસદૃશંવપુઃ ॥

પ્રાપ્તાત્રસટાક્ષેપક્ષિપ્તનક્ષત્રસંહતિઃ ॥૧૯॥

ટીકા:-નૃસિંહની શક્તિ નારસિંહી પણ ત્યાં આવી તેણે સધળાં

આયુધ ધારણ કર્યા હતાં અને તેના કેશ, નક્ષત્ર ફેંકાતાં હોય એમ શોભતા હતા. ૧૯

વજ્રહસ્તાતથૈવૈંદ્રીગજરાજોપરિસ્થિતા ॥

પ્રાપ્તાસહસ્રનયનાયથાશક્રસ્તથૈવસા ॥૨૦॥

ટીકા:-ઈંદ્ર રાજની શક્તિ એંદ્રી પણ ત્યાં આવી. તે ગજરાજ એ-
રાવત હાથોપર બેહેલી હતા અને તેને ઈંદ્રની માફક હજાર આંખો
હતી. ૨૦

તતઃપરિવૃતસ્તાભિરીશાનોદેવશક્તિભિઃ ॥

હન્યંતામસુરાઃશીઘ્રંમમપ્રીત્યાહચંડિકાં ॥૨૧॥

ટીકા:-એ બધી શક્તિઓ ચંડિકા તરફ ચાલી પણ જઈ શકી નહિ
કારણ તેનું તેજ અતુલ હતું માટે તે સઘળી શક્તિઓ ઇશાન એટલે
મહાદેવજીને વીંટાઈ વળી. પછી મહાદેવજી ચંડિકા પ્રત્યે બોલ્યા કે હું
દેવી મારી પ્રીતિને અર્થે એ અસુરોને મારી નાંખ. ૨૧

તતોદેવીશરીરાત્તુવિનિષ્ક્રાંતાતિભીષણા ॥

ચંડિકાશક્તિરત્યુગ્રાશિવાશતનિનાદિની ॥૨૨॥

ટીકા:-એ દેવીના શરીરમાંની આતિ બાહ્યભણી ચંડીકાની શક્તિ
અત્યુગ્ર શિવા નીકળી તે એક છતાં સૌ શિવા જેટલો નાદ કરતી હ-
તી. ૨૨

સાચાહધૂમ્રજટિલમીશાનમપરાજિતા ॥

દૂતત્વંગચ્છમગવન્પાર્શ્વશુંભનિશુંભયોઃ ॥૨૩॥

ટીકા:-તે અપરાજિતા એટલે બીજાઓથી નહિ જીતાય એવી દેવી
ધુમ્ર જટીલ મહાદેવજીની પ્રત્યે આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યાં હે ભગવન
શિવ, તમે શુંભ નિશુંભની પાસે દૂતનું કામ કરવા માટે જવ. ૨૩

બ્રૂહિશુંભનિશુંભંચદાનવાવતિગર્વિતૌ ॥

યેચાન્યેદાનવાસ્તલયુદ્ધાયસમુપસ્થિતાઃ ॥૨૪॥

ટીકા:-દાનવના રાજ અતિ ગર્વવાળા શુભ નિશુભને તથા અન્ય અસુરોજ આ લડવાને તૈયાર થયેલા છે તેમને જઈને કહો કે;—૨૪

ત્રૈલોક્યમિંદ્રોલભતાંદેવાઃસંતુહવિર્ભુજઃ ॥

યૂયંપ્રયાતપાતાલંયદિજીવિતુમેચ્છથ ॥૨૫॥

ટીકા:-ત્રણે લોક ઈંદ્ર જીતી લશે ને યજ્ઞ ભાગ પણ હવે તેઓ લેશે જો તમારે જીવું હોય તો પાતાળમાં જઈને રહો. ૨૫

બલાવલેપાદથચેદ્ભવંતોયુદ્ધકાંક્ષિણઃ ॥

તદાગચ્છતતૃપ્યંતુમચ્છિવાઃપિશિતેનવઃ ॥૨૬॥

ટીકા:-જો તમને લડવાનું મન હોય ને બળનું અભિમાન હોય તો લડવાને તૈયાર થઈ જવ; મારી શિવાશક્તિ લડવાને તઈયાર છે તેને તમારું માંસ ખાવા મળશે. ૨૬

યતોનિયુક્તોદૌત્યેનતયાદેવ્યાશિવઃસ્વયમ્ ॥

શિવદૂતીતિલોકેસ્મિસ્તતઃસાખ્યાતિમાગતા ॥૨૭॥

ટીકા:-એ શિવા દેવીએ મહાદેવજીને દૂતનું કામ બતાવ્યું માટે જગતમાં તેનું શિવદૂતી એવું નામ પડ્યું. ૨૭

તેપિશ્રુત્વાવચોદેવ્યાઃશર્વાખ્યાતંમહાસુરાઃ ॥

અમર્ષાપૂરિતાજગમુર્યત્રકાત્યાયનીસ્થિતા ॥૨૮॥

ટીકા:-પછી મહાદેવજીએ દેવીનો બધો સંદેશો તે મહા અસુરોને કહી સંભળાવ્યો તેથી તેઓ બહુ ક્રોધે ભરાઈને જ્યાં કાત્યાયની દેવી હતાં ત્યાં તેઓ ગયા. ૨૮

તતઃપ્રથમમેવાગ્રેશરશક્ત્યૃષ્ટિવૃષ્ટિભિઃ ॥

વવર્ષુરુદ્ધતામર્ષસ્તાંદેવીમમરારયઃ ॥૨૯॥

ટીકા:-દેવતાના દુષ્મનો અસુરો તે દેવી પર આણુ, શક્તિ ઋષ્ટી, વગેરે આયુધોના વરસાદ વરસાવવા લાગ્યા. ૨૯

સાચતાન્પ્રહિતાન્વાણાઞ્છલશક્તિપરશ્વધાન્ ॥

ચિચ્છેદલીલયાધ્માતધનુર્મુક્તૈર્મહેષુભિઃ ॥૩૦॥

ટીકા:-એ દૈત્યોનાં મુકેલાં આણુ, શૂળ, અને શક્તિ, વગેરે હથિયારો દેવીએ પોતાનાં આણુ વડે જાણે લીલા કરતી હોય તેમ કાપી નાંખ્યાં. ૩૦

તસ્યાગ્રતસ્તથાકાલીશૂલપાતવિદ રિતાન્ ॥

સ્વટાંગપોથિ તાંશ્ચાન્યાન્કુર્વતીવ્યચરત્તદા ॥૩૧॥

ટીકા:-મહાકાળીએ ત્રિશુળવડે કેટલાક અસુરોને મારી નાંખ્યા તથા કેટલાકને ખટ્વાંગ [ખંજન] વડે મારી નાંખ્યા. ૩૧

કમંડલુજલાક્ષેપહતવીર્યાન્હતૌજસઃ ॥

બ્રહ્માણિચાકરોચ્છત્રૂન્યેનયેનમસ્મધાવતિ ॥૩૨॥

ટીકા:-બ્રહ્માણી માતાએ પોતાની પાસે કમંડળ હતું તેમાંથી પાણી લેઈને જે દૈત્યના પર છાટયું તે હતવિદ્ય થઈ જઈને મરી ગયો. એ પ્રમાણે એ બ્રહ્માણી માતા જ્યાં ત્યાં ફેડવા અને જળ છાંટવા લાગી અને અસુરનો સંહાર કરવા લાગી. ૩૨

માહૈશ્વરીત્રિશૂલેનતથાચક્રેણવૈષ્ણવી ॥

દૈત્યાન્જઘાનકૌમારીતથાશક્તયાતિકોપના ॥૩૩॥

ટીકા:-માહૈશ્વરીએ ત્રિશૂળ મારીને અને વૈષ્ણવીએ પોતાનું સુદર્શન ચક્ર મારીને દૈત્યોને મારી નાખવા માંડ્યા. એ વખતે કૌમારી માતાએ બહુ ક્રોધ કરીને પોતાની શક્તિ વડે દૈત્યનો ખોડો કાઢવા માંડ્યો.

ૐત્રિકુલિશપાતેનશતશૌદૈત્યદાનવાઃ ॥

પેતુર્વિદારિતાઃપૃથ્વ્યાંરુધિરૌઘપ્રવર્ષિણઃ ॥૩૪॥

ટીકા:-ઈંદ્રની શકિત ઐંદ્રીએ પોતાના કુત્રીશ એટલે વજ્રવડે હજારે દાનવોને મારી નાંખ્યા તેએ ભોંપ પડ્યા ને તેમના શરીરમાંથી લોહી વહેવા લાગ્યાં તેની નહીં ચાલી. ૩૪

તુંડપ્રહારવિધ્વસ્તાદંષ્ટ્રાગ્રક્ષતવક્ષસઃ ॥

વારાહમૂર્ત્યાન્યપતંશ્ચક્રેણચવિદારિતાઃ ॥૩૫॥

ટીકા:-વારાહી માતાએ પોતાના મોઢાવડે (તુંડ પ્રહારે) દૈત્યોને મારી નાંખવા માંડ્યા કોઈની છાતીમાં પોતાના દાંતની કાતીઓ મારી અને તેમની છાતીઓ ફાડી નાંખી અને કોઈને ચક્રવડે હણ્યા. ૩૫

નર્સૌર્વિદારિતાંશ્ચાન્યાન્મક્ષયંતીમહાસુરાન્ ॥

નારસિંહીચચારાજૌનાદાપૂર્ણદિગંબરા ॥૩૬॥

ટીકા:-નારસિંહી માતા નખવડે બીજ અસુરોને મારી નાંખીને તેમનું બક્ષણ કરવા માંડી અને પોતે સિંહન દ કરવા લાગી તેથી સઘળી દિશાઓ ભરાઈ ગઈ. ૩૬

ચંડાદૃહાસૈરસુરાઃશિવદૂત્યભિદૂષિતાઃ ॥

પેતુઃપૃથ્વ્યાંપતિતાંસ્તાંશ્ચસ્વાદાથસાતદા ॥૩૭॥

ટીકા:-શિવદુતી ગુસ્સામાં આવીને ખડખડાટ હસવા માંડ્યાં અને અસુરોને મારી નાંખીને તેમણે પૃથ્વી પર નાંખ્યા અને તેમના કોળીઆ કરવા માંડ્યા. ૩૭

इतिमातृगणंकुद्धंमर्दयंतंमहासुरान् ॥

दृष्ट्वाभ्युपायैर्विविधैर्नेशुर्देवारिसैनिकाः ॥૩૮॥

ટીકા:-એ બધાં માતાનાં ટોળાંએ (માતૃગણે) ક્રોધથી મોટા મોટા અસુરોને મારી નાંખવા માંડ્યા તે દેખીને દેવતાઓના અરી જે અસુરો

તેમની બાકી રહેલી સેનાઓએ પોતાના બચાવ અર્થે ઉપાય કરવા માંડ્યા. ૩૮

પલાયનપરાન્દૃષ્ટદૈત્યાન્માતૃગણાર્દિતાન્ ॥

યોદ્ધુમભ્યાયયૌકૃદ્ધેરક્તबीजोमहासुरः ॥૩૯॥

ટીકા: એ માતાઓનાં યોગાંથી દૈત્યો ખીણ પામી પામીને નાસવા લાગ્યા તે દેખીને મોટો અસુર રક્તબીજ ક્રોધ સહીત યુદ્ધ કરવા માટે આવ્યો. ૩૯

સ્તુત્ત્વિંદુર્યદાભૂમૌપતત્યસ્યશરીરતઃ ॥

સમુત્પતતિમેદિન્યાસ્તત્પ્રમાણોમહાસુરઃ ॥૪૦॥

ટીકા: એ રક્તબીજને વિષે એવું હતું કે જે તેને મારતી વખત રક્ત એટલે લોહીનું એક ટીપું ભોંય પડે તો તેના જેવો બીજો રક્તબીજ દૈત્ય ઉભો થતો હતો અને લડવા લાગતો હતો. ૪૦

યુયુધેસગદાપાણિરિંદ્રશક્ત્યામહાસુરઃ ॥

તતશ્ચૈંદ્રીસ્વવજ્રેણરક્તबीजमताडयत् ॥૪૧॥

ટીકા: એ રક્તબીજ પોતાના હાથમાં ગદા તથા ઈંદ્ર નામની મોટી શક્તિ લેઈ લડવા આવ્યો તેને દેખીને ઐંદ્રો માતાએ પોતાનું વજ્ર તેને માર્યું. ૪૧

કુલિશેનાહતસ્યાશુબહુસુસ્રાવશોણિતં ॥

સમુત્તસ્થુસ્તતોયોધાસ્તદ્રૂપાસ્તત્પરાક્રમાઃ ॥૪૨॥

ટીકા: તેને વજ્ર વાગતાંજ લોહી વહેવા માંડ્યું અને જેટલાં લોહીનાં ટીપાં ભોંય પડ્યાં તેટલા બધા રક્તબીજ ઉત્પન્ન થયા એ રીતે હજારો રક્તબીજ લડવા માટે ઉભા થયા. ૪૨

યાવંતઃપતિતાસ્તસ્યશરીરાદ્રક્ત્ત્વિંદવઃ ॥

તાવંતઃપુરુષાજાતાસ્તદ્વીર્યબલવિક્રમાઃ ॥૪૩॥

ટીકા:- એ ઉત્પન્ન થયેલા રક્તખીજે પણ પેલા અસલ રક્તખીજ જેવા બળ, વિર્ય અને પરાક્રમમાં સરખા હતા. ૪૩

તેચાપિયુધુસ્તત્રપુરુષારક્તસંભવાઃ ॥

સમંમાતૃભિરત્યુગ્રશસ્ત્રપાતાતિભીષણમ્ ॥૪૪॥

ટીકા:- એ લોહીનાં ટીપાંથી થયેલા રક્તખીજે પણ પેલી માતા-ઓની સામા લડવા લાગ્યા, અને ભંડાર તથા અત્યુગ્ર શસ્ત્ર ફેંકવા માંડ્યાં. ૪૪

પુનશ્ચવજ્રપાતેનક્ષતમસ્યશિરોયદા ॥

વવાહરક્તંપુરુષાસ્તતોજાતાઃસહસ્રશઃ ॥૪૫॥

ટીકા:- ફરી ઐદ્રીએ વજ્ર મારીને એ રક્તખીજનું માથું કાપી નાંખ્યું તેજ પુષ્કળ લોહી વહેવા માંડ્યું અને હજારો ખીજ રક્તખીજ ઉત્પન્ન થયા. ૪૫

વૈષ્ણવીસમરેચૈનંચક્રેણાભિજઘાનહ ॥

ગદયાતાડયામાસૈંદ્રીતમસુરેશ્વરં ॥૪૬॥

ટીકા:- પછી એ અસુરોને વૈષ્ણવી સુદર્શન ચક્રવડે અને ઐદ્રી માતા ગદા વડે મારવા લાગ્યાં. ૪૬

વૈષ્ણવીચક્રભિન્નસ્યરુધિરસ્રાવસંભવૈઃ ॥

સહસ્રશોજગદ્યાપ્તંતત્પ્રમાણૈર્મહાસુરૈઃ ॥૪૭॥

ટીકા:- વૈષ્ણવી માતાએ ચક્ર મારવાથી લોહીના હજારો ટીપાં ભોંય પડ્યા અને હજારો અસુરો ઉત્પન્ન થયા તેથી આખું જગત અસુરોથી ભરાઈ ગયું. ૪૭

શક્ત્યાજઘાનકૌમારીવારાહીચતથાસિના ॥

માહેશ્વરીત્રિશૂલંનરક્તવીજંમહાસુરં ॥૪૮॥

ટીકા:—કૌમારીએ શક્તિવરે, વારાહીએ તરવારે અને માહેશ્વરીએ ત્રિશુળવડે એ રક્તપીએ ને મરવ માંડ્યા. ૪૮

સચાપિગદયાદૈત્યઃસર્વાએવાહનત્પૃથક્ ॥

માતઃકોપસમાવિષ્ટોરક્તવીજોમહાસુરઃ ॥૪૯॥

ટીકા: એ વખત એ રક્તપાજ બહુ ક્રોધે ભરાઈને એ માતાઓને મારવા માંડ્યા. ૪૯

તસ્યાહતસ્યબહુધાશક્તિશૂલાદિભિર્ભુવિ ॥

પપાતયોઽૈરક્તૌઘસ્તેનાસચ્છતશોઽસુરાઃ ॥૫૦॥

ટીકા : તેથી દેવીએ પણ શક્તિ અને શુળ મારવા માંડ્યાં એકી પુષ્કળ લોહી વહેતા માંડ્યું અને સેંકડો અસુરો ઉત્પન્ન થયા. ૫૦

તૈશ્વાસુરાસૃક્સંભૂતૈરસુરૈઃસકલંજગત્ ॥

વ્યાપ્તમાસીત્તતોદેવામયમાજગમુરુત્તમં ॥૫૧॥

ટીકા: એ અસુરનું લોહી ભોંય પરથી તેથી એટલા બધા અસુર ઉત્પન્ન થયા કે આખું જગત ભર્યું ગયું. એ અસુરોને દેખીને દેવાને બહુ ભય ઉત્પન્ન થયો. ૫૧

તાન્વિષણાન્સુરાન્દૃષ્ટ્વાચંડિકાપ્રાહસત્વરા ॥

ઉવાચકાર્લીંચામુંડેવિસ્તીર્ણંવદનંકુરુ ॥૫૨॥

ટીકા: એ બચલીત થયેલા દેવાને દેખીને ચંડિકા પોતાના કપાળમાંથી ઉત્પન્ન થયેલાં મહાકાળી ચામુંડા પ્રત્યે બોલ્યાં કે હે ચામુંડા તારું મોઢું ફાડ—વિસ્તીર્ણ કર. ૫૨

મચ્છન્નપાતસંભૂતાન્રક્તવિંદૂન્મહાસુરાન્ ॥

રક્તવિંદોઃપ્રતીચ્છત્વંવક્રેણાનેનવેગિના ॥૫૩॥

ટીકા:-અને મારા શસ્ત્રથી હું રક્તપીજને મારું છું તે વખત એ

લોહીનાં ટીપાં પડે તે તારા મોઢામાં વેગથી ઝીલી લે લોચ પડવા દે-
ઈશ નહિ. ૫૩

મક્ષયંતીચરરણેતદુત્પન્નાન્મહાસુરાન્ ॥

એવમેષક્ષયંદૈત્યઃક્ષીણરક્તોગમિષ્યતિ ॥૫૪॥

ટીકા:-એ અસુરનું લોહી તમારા મોઢામાં પડતાં તમારા મોઢામાં
દૈત્ય ઉત્પન્ન થશે તેને તમે તરત ચાવી જળે એમ લોહીનાં ટીપાં ત-
મારા મોઢામાં પડવાથી એ અસુર લોહી વગરનો થશે. ૫૪

મક્ષ્યમાણાસ્ત્વયાચોગ્રાનચોત્પત્સ્યંતિચાપરે ॥

इत्युक्त्वाતાंततोदेवीशूलेनाभिजघानतं ॥૫૫॥

ટીકા:-એ રીતે તું એ દૈત્યનું લોહી મોંમાં લેઈશ તેથી અને ઉત્પન્ન
થયેલા દૃઢત્યને ખર્ચ જઈશ એટલે પૃથ્વીપર દઈત. ઉત્પન્ન થશે નહીં
એટલું કહીને ચંડિકા માતા તેને ત્રિશુળવડે મારી નાંખવા માંડ્યાં. ૫૫

मुखेनकालीजगृहेरक्तबीजस्यशोणितं ॥

ततोसावाजघानाथगदयातत्रचंडिकां ॥૫૬॥

ટીકા:-એ મહાકાળી માતા હવે એ અસુરનું લોહી પોતાના મોંમાં
ઝીલી લેવા લાગ્યાં એ વખતે એ અસુર ચંડિકા માતાને ગદાવડે મા-
રવા લાગ્યાં. ૫૬

नचास्यावेद नांचक्रेगदापातोल्लिकामपि ॥

तस्याहतस्यदेहात्तुबहुसुखावशोणितं ॥૫૭॥

ટીકા:-એ ગદાએનો પ્રહાર ચંડિકા માતાપર થતો હતો, પણ તેમ-
ને જરાએ વાગતું નહોતું. પણ એ અસુરના શરીરમાંથી ત્રિશુળના
પ્રહારે પુષ્કળ લોહી વહેવા માંડ્યું. ૫૭

यतस्ततस्तद्वक्त्रेणचामુંडासंप्रतीच्छति ॥

મુખેસમુદ્ગતાયેસ્યારક્તપાતાન્મહાસુરાઃ ॥૫૮॥

ટીકાઃ એ અસુરનું લોહી ચામુંડા પોતાના પ્રોટેક્ષા મોંમાં લેવા મંડ્યાં ને તે અસુરનું જેટલું લોહી પડ્યું તેટલું પોતાના મોંમાં બીક્ષી લીધું. ૫૮

તાંશ્ર્ચસ્વાદાથચામુંડાપપૌતસ્યચશોણિતં ॥

દેવીશૂલેનવજ્રેણવાણૈરસિમિર્ઝઘ્નિષ્ટિભિઃ ॥૫૯॥

ટીકાઃ એ અસુરનું લોહી પડવાથી મોંમાં રક્ષસ કિત્પન્ન થયા તે-
મને આવી ગયાં અને લોહી પાનું પીવા મંડ્યાં. દેવીએ શુળ, વજ્ર,
બાણ, રસિ, ઋષ્ટિ.—૫૯

જઘાનરક્તવીજંતંચામુંડાપીતશોણિતં ॥

સપપાતમહીપૃષ્ઠેશસ્ત્રસંઘસમાહતઃ ॥૬૦॥

ટીકાઃ એ હાથિઆરોવડે અંટીકા એ રક્તબીજને મારવા મંડ્યાં
અને ચામુંડા લોહી પીવા મંડ્યાં તેથી એ રક્તબીજ શસ્ત્રથી વીધા-
યલો મહી પૃષ્ઠે એટલે ભોંય પડ્યો. ૬૦

નીરક્તશ્ચમહીપાલરક્તવીજોમહાસુરઃ ॥

તતસ્તેહર્ષમતુલમવાપુસ્ત્રિદશાનૃપ ॥૬૧॥

ટીકાઃ હે મહિપાળ સુરથ રાજાએ નિરક્ત રક્તબીજ જે મોટો
અસુર હતો તે પૃથ્વીપર પડ્યો તેથી સઘળા દેવતાઓને અતિ આનં-
દ થયો. ૬૧

તેષાંમાતૃગણોજાતોનનર્તાસૃઙ્મદોદ્ધતઃ ॥૬૨॥

ટીકાઃ એ દૃઢત્યોનો નાશ થતાં માતાઓનાં ટાળાં નાચ કરવા લા-
ગ્યાં. ૬૨

॥ઇતિમાર્કણ્ડેયપુરાણેસાવર્ણિકેમન્વંતરેદેવીમા

હાત્મ્યેરક્તबीजवधोनामअष्टमोऽध्यायः ॥८॥

ટીકા:-એ પ્રમાણે માઉંડેય પુરાણના દેવીના મહાત્મ્યનો સાવર્ણિક મન્વંતરમાં બનવાના રક્તબીજના વધ વિષેનો આઠમો અધ્યાય પુરો થયો. ૮

॥ श्रीगणपतिर्जयति ॥

॥ राजोवाच ॥

विचित्रनिदमाख्यतंभगवन्भवतामम ॥

देव्याश्चरितमाहात्म्यंरक्तबीजवधाश्रितं ॥१॥

ટીકા:-સુરજ રાજ બોલ્યો કે;—દેવીએ રક્તબીજ અસુરને મારી નાંખ્યો એથી દેવીનું જે મહાત્મ્ય થયું એની કથા મેં આપની પાસેથી સાંભળી. ૧

भूयश्चेच्छाम्यहंश्रोतुंरक्तबीजेनिपातिते ॥

चकारशुंभोयत्कर्मनिशुंभश्चातिकोपनः ॥२॥

ટીકા:-એ વાત તો સાંભળી પણ હજી બાકીના કથા સાંભળવાને હું ઈચ્છું છું. રક્તબીજ રણમાં પડ્યા પછી શું બને અને નિશુંભે ક્રોધમાં આવીને શું કામ કર્યું તેની કથા સાંભળાવશે. ૨

॥ ऋषिरुवाच ॥

चकारकोपमतुलंरक्तबीजेनिपातिते ॥

શુંભાસુરોનિશુંભશ્ચહતેષ્વન્યેષુચાહવે ॥૩॥

ટીકા : રૂપ બે.દવા કે; શુંભ અને નિશુંભ એ બંને ભાઈઓ, ર-
કતબીજના રણમાં પડ્યાની તથા સૈન્યના નાશની ખબર સાંભળી બહુજ
ક્રોધે ભરાયા. ૩

હન્યમાનંમહાસૈન્યંવિલોકયામર્ષમુદ્વહન્ ॥

અભ્યધાવન્નિશુંભોથમુખ્યયાસુરસેનયા ॥૪॥

ટીકા : પોતાનું મોટું દળ તથા પામ્યું તે જોતાંજ નિશુંભ અસુર,
મોટા સૈન્ય સાથે દેવીના સામે લડવા આવ્યો. ૪

તસ્યાગ્રતસ્તથાપૃષ્ઠેપાર્શ્વયોશ્ચમહાસુરાઃ ॥

સંદષ્ટૌષ્ઠપુટાઃક્રુદ્ધાહંતુંદેવીમુપાયયુઃ ॥૫॥

ટીકા : તેના અગ્ર ભાગને વિષે તથા પૃષ્ઠ ભાગને વિષે તથા પાર્શ્વ
ભાગને વિષે (પાનુએ) મોટા મોટા અમુને લડવા માટે તેની સાથે આ-
વ્યા હતા. એ બધાને લેઈને નિશુંભ ક્રોધથી દેવીને હણવા સાર તેની
તરફ આવ્યો. ૫

આજગામમહાવીર્યઃશુંભોપિસ્વબલૈર્વૃતઃ ॥

નિહંતુંચંડિકાંકોપાત્કૃત્વાયુદ્ધંતુમાતૃભિઃ ॥૬॥

ટીકા : મહા વીર્યવાન શુંભ પણ લડવાને માટે પોતાના મોટા સૈન્ય
સાથે આવ્યો. તેનો વિચાર એવો હતો કે ક્રોધથી એ માતાઓનાં દોષાંતી
સાથે યુદ્ધ કરી ચંડિકામાતાને મારી નાંખવી. ૬

તતોયુદ્ધમતીવાસીદેવ્યાઃશુંભનિશુંભયોઃ ॥

શરવર્ષમતીવોગ્રંમેઘયોરિવવર્ષતોઃ ॥૭॥

ટીકા : એ શુંભ અને નિશુંભના સામે દેવીની ભારે લડાઈ ચાલી
અને જેમ ભારે વરસાદ વગસતો હોય તેમ બાણવૃષ્ટિ થવા લાગી. ૭

ચિચ્છેદાસ્તાઞ્છરાંસ્તાભ્યાંચંડિકાસ્વશરોત્કરૈઃ ॥

તાડયામાસચાંગેષુશસ્ત્રોઘૈરસુરેશ્વરૌ ॥૮॥

ટીકા:-ચાંડિકાએ પોતાનાં પાણી ફેંકાને એ અસુરોએ મુકેલાં પાણીને કાપી નાખ્યાં અને પોતાનાં ઉગ્ર શસ્ત્રો તે એ અસુરોના શરીરમાં મા-
યી. ૮

નિશુંભોનિશિતંસ્વઙ્ગચર્મચાદાયસુપ્રભં ॥

અતાડયન્મૂર્ધ્નિસિંહંદેવ્યાવાહનમુત્તમં ॥૯॥

ટીકા:-નિશુંભે પોતાનું નિશિત ખડ્ગ (તીક્ષ્ણ તરવાર) અને ચ-
ક્રચક્રિત હાલ લેધને દેવી પાસે આવતાંકને દેવીના ઉત્તમ વાહન કેસ-
રી—સિંહને માથામાં ધા કર્યો. ૯

તાડિતેવાહનેદેવીક્ષુરપ્રેણાસિમુત્તમં ॥

નિશુંભસ્યાશુચિચ્છેદચર્મચાપ્યષ્ટચંદ્રકં ॥૧૦॥

ટીકા:-દેવીએ જોયું કે એ અસુરે પોતાના સિંહના પર ધા કર્યો તેથી
તેમણે તેની અષ્ટચંદ્ર હાલ અને સુંદર ખડ્ગ કાપી નાંખ્યું. ૧૦

છિન્નેચર્મણિસ્વઙ્ગેચશક્તિચિક્ષેપસોસુરઃ ॥

તામપ્યસ્યદ્વિધાચક્રેચક્રેણાભિમુસ્વાગતાં ॥૧૧॥

ટીકા:-પોતાની હાલ અને તરવાર કપાતે છતે તે અસુરે શક્તિ ફે-
કી, તે પોતાના મોઢા પાસે આવતી દેખીને દેવીએ તેના કડકા કર્યો ૧૧

કોપાધ્માતોનિશુંભોથશૂલંજગ્રાહદાનવઃ ॥

આયાંતંમુષ્ટિપાતેનદેવીતચ્ચાપ્યચૂર્ણયત ॥૧૨॥

ટીકા:-નિશુંભ દૃષ્ટિએ કોપ કરીને ત્રિશુળ લેઈ દેવી ભાગી ફેંક્યું
પણ દેવીએ તેને મુઠ્ઠી મારી ચૂરેચૂરો કરી નાંખ્યો. ૧૨

આવિધ્યાથગદાંસોપિચિક્ષેપચંડિકાંપ્રતિ ॥

સાપિદેવ્યાત્રિશૂલેનભિન્નાભસ્મત્વમાગતા ॥૧૩॥

ટીકા:-પછી એ અમુરે દેવી ચંદિકાને મારવા વસ્તે ગદા નાંખી પણ દેવીએ પોતાના ત્રિશુળ વતે તેના કડકે કડકા કરી નાખ્યા ને તેની ખળીને ભસ્મ થઈ ગઈ. ૧૩

તતઃપરશુહસ્તંતમાયાંતંદૈત્યપુંગવં ॥

આહત્યદેવીબાળૌઘૈરપાતયતભૂતલે ॥૧૪॥

ટીકા:-પછી દહત્ય નિશુલ હાથમાં પરશુ (ફરશી) લેઈને દેવી ભણી આવ્યો પણ દેવીએ તેને ખાણે મારવાથી તે મૂંઠા ખાઈને ભોંય પડ્યો. ૧૪

તસ્મિન્નિપતિતેભૂમૌનિશુંભેર્ભીમવિક્રમે ॥

ભ્રાતર્યતીવસંક્રુદ્ધઃ પ્રયયૌહંતુમંબિકાં ॥૧૫॥

ટીકા:-પોતાના ભાને ભોંય પડેલા દેખાને ભીમ અને વિક્રમ એવો શુંભભાઈને ક્રોધે ભરઈને પોતાના ભાઈન ભોંય પાડનારી અંખીકા સામે લડવાને રણમાં આવ્યો. ૧૫

સરથસ્થસ્તથાત્યુચ્ચૈર્ગૃહીતપરમાયુધૈઃ ॥

ભુજૈરષ્ટાભિરતુલૈર્વ્યાપ્યાશૉષંવર્મૌનમઃ ॥૧૬॥

ટીકા:-એ શુંભ દહત્ય રથમાં બેઠો હતો એન આઠ હાથ હતા અને આઠે હાથમાં નાના પ્રકારનાં મોટાં આયુધ ઝાલ્યાં હતાં. એ બહુ તેજવાન પુરૂષ હતો, તેથી બધું તેજમય હીસવા ત્રાગ્યું. ૧૬

તમાયાંતંસમાલોક્યદેવીશંખમવાદયત્ ॥

જ્યાશબ્દંચાપિધનુષશ્ચકારાતીવદુસ્સહં ॥૧૭॥

ટીકા:-દેવીએ તેને આવતો જોઈને શંખનાદ કર્યો તથા દુસ્સહ જ્યાશબ્દ કર્યો—ધનુષની દોરી ચઢાવી તેથી દહત્યો ખીલે એવો અસહ્ય અવાજ થયો. ૧૭

પૂરયામાસકકુમ્ભોનિજઘંટાસ્વનેનચ ॥

સમસ્તદૈત્યસૈન્યાનાંતેજોવધવિધાયિના ॥૧૮॥

ટીકા:—દેવાએ પોતાની ઘાંટાનો એના અવાજ કર્યો કે તેથી દશે દિશાઓ ભરાઈ ગઈ અને સમસ્ત દૈત્ય સૈન્યના તેજનો વધ (નાશ) થયો. ૧૮

તતઃસિંહોમહાનાદૈસ્ત્યાજિતેભમહામદૈઃ ॥

પૂરયામાસગગનંગાંતથૈવદિશોદશ ॥૧૯॥

ટીકા: પછી દેવ ના સિંહે પણ ગર્જના કરી તેથી દૈત્ય સૈન્યમાંના હાથીઓનો મદ ઉતરી ગયો અને ગગન, પૃથ્વી તથા દશે દિશાઓ ભરાઈ ગઈ. ૧૯

તતઃકાલીસમુત્પત્યગગનંક્ષમામતાડયત્ ॥

કરાભ્યાંતન્નિનાદેનપ્રાક્રસ્વનાસ્તેતિરોહિતાઃ ॥૨૦॥

ટીકા: તે વખતે મહાકાળી આકાશમાં બહી ગઈ અને ત્યાંથી ભોંય ઉતરી પોતાના બનેલા પૃથ્વીત્વ છોડવા તેથી અતિ ભારે અવાજ થયો અને તે અવાજ પહેલેના સ્વર્ગના અભ્યર્ચી બહુ ભારે હતો. ૨૦

અટ્ટાટ્ટહાસમશિવંશિવદૂતીચકારહ ॥

તૈઃશબ્દૈરસુરાસ્ત્રેસુઃશુંભઃકોપંપરંયયૌ ॥૨૧॥

ટીકા: દેવીએ ખડખડાટ હાસ્ય કર્યું. એ દેવી શીવ દુતિના હાસ્યથી જે શબ્દ થયો તેથી સ્વર્ગના અસુરો અને શુંભ કે જે ભરાયો. ૨૧

દુરાત્મંસ્તિષ્ઠતિષ્ઠેતિવ્યાજહારાંવિકાયદા ॥

તદાજયેત્યભિહિતંદેવૈરાકાશસંસ્થિતૈઃ ॥૨૨॥

ટીકા: એ વખતે અંબિકા માતાએ એ અસુરને કહ્યું કે હે દુરાત્મા તું ઉભો રહે, ઉભો રહે; ત્યારે આકાશમાં વિમાનમાં બેઠેલા દેવતાઓ બોલ્યા કે દેવીનો જય થાય. ૨૨

શુંભેનાગત્યયાશક્તિર્મુક્તાજ્વાલાતિભીષણા #

અયાંતિવિક્તિક્રૂતાભાસાનિરસ્તામહોલ્કયા ॥૨૩॥

ટીકા:-શુંભે આવીને અતિ જવલામય બિહામણી શક્તિ મૂકી; તે આગના હગમ્મા જેવી દેવી તરફ આવતી હતી તેવીજ દેવીએ મહોલ્કા (મોટી આગ) એ નામની શક્તી કેંકી અસુર શક્તિનો નાશ કર્યો. ૨૩

સિંહનાદેનશુંભસ્યઘ્યાપ્તંલોકત્રયાંતરં ॥

નિર્ઘાતનિઃસ્વનોઘોરોજિતવાનવનીપતે ॥૨૪॥

ટીકા:-શુંભે સિંહનાદ કર્યો. તેથી હે અવનિપતિ સુરથરાજ ત્રણે લોકે ભરાઈ ગયાં પણ દેવીએ નાદ કરીને તેના નાદને નિર્ઘાત કરી નાંખ્યો. ૨૪

શુંભમુક્તાચ્છરાન્દેવીશુંભસ્તત્પ્રહિતાચ્છરાન્ ॥

ચિચ્છેદસ્વશરૈરુગ્રૈઃશતશોથસહસ્રશઃ ॥૨૫॥

ટીકા:-શુંભે જે બાણો મૂક્યાં તે દેવીએ કાપી નાખ્યાં અને દેવીનાં મૂકેલાં ઉગ્ર બાણોને એ અસુરે કાપી નાંખ્યાં એમ સેંકડો અને હજારો બાણો અરસ્પરસ મૂકાયાં. ૨૫

તતઃસાચંડિકાક્રુદ્ધાશ્ચલેનાભિજઘાનતં ॥

સતદાભિહતોભૂમૌમૂર્છિતોનિપપાતહ ॥૨૬॥

ટીકા:-પછી ચંડીકાને વીસ ચઢી તેથી તેણે ત્રિશુળ લેધને એ અસુરને માર્યું. એટલે તત્કાળ તે મૂર્છા ખાઈને ભોંય પડ્યો. ૨૬

તતોનિશુંભઃસંપ્રાપ્યચેતનામાત્તકાર્મુકઃ ॥

આજઘાનશરૈર્દેવીકાર્લીકેસરિણંતથા ॥૨૭॥

ટીકા:-એ વખતે નિશુભની મૂર્છા વળી અને તે સાવધાન થયો. હતો માટે તેણે મહાકાળી દેવીના સિંહને બાણો મારવા માંડ્યાં. ૨૭

પુનશ્ચકૃત્વાબાહુનામયુતંદનુજેશ્વરઃ ॥

ચક્રાયુધેનદિતિજચ્છાદયામાસચંડિકાં ॥૨૮॥

ટીકા:-તે દનુજેશ્વર નિશુભે પોતાના અયુત (દશહજાર) હાથ ધારણ કરીને તે બધા હાથમાં ચક્ર નામનું હથીયાર ધારણ કરીને તે બધાં ચક્રો દેવી ઉપર નાખી તેને ચક્રવડે ઢાંકી નાંખી. ૨૮

તતોભગવતીકુદ્ધાદુર્ગાદુર્ગાર્તિનાશિની ॥

ચિચ્છેદતાનિચક્રાણિસ્વશરૈઃસાયકાંશ્વતાન્ ॥૨૯॥

ટીકા:-ભગવતી દુર્ગાર્તિનાશિની (ભારે ભારે દુઃખનો નાશ કરે એવી) દુર્ગા માતાએ ક્રોધ કરીને ઘણાં બાણ મુકી તે અસુરનાં સઘળાં ચક્રને છેદી નાંખ્યાં. ૨૯

તતોનિશુંભોવેગેનગદામાદાયચંડિકાં ॥

અમ્યધાવતવૈહંતુંદૈત્યસેનાસમાવૃતઃ ॥૩૦॥

ટીકા:-પછી દૈત્ય સેનાથી ઘેરાયેલો નિશુંભ વેગથી પોતાના હાથ-માં ગદા લેઈ ચંડિકાને હણવાને દોડ્યો. ૩૦

તસ્યાપતતત્તવાશુગદાંચિચ્છેદચંડિકા ॥

સ્વદ્ગેનશિતધારેણસચશૂલંસમાદદે ॥૩૧॥

ટીકા:-તેને આવતો જોઈને ચંડિકાએ પોતાના તિક્ષણ ખડ્ગની ધાર વડે તેની ગદા કાપી નાંખી તેથી તે ત્રિશૂળ લેઈને ધાવ્યો. ૩૧

શૂલહસ્તંસમાયાંતંનિશૂંભમમરાર્દનં ॥

હૃદિવિવ્યાધશૂલેનવેગાવિદ્ધેનચંડિકા ॥૩૨॥

ટીકા:-અમરાર્દન એટલે દેવતાઓને દુઃખ દેનાર નિશુંભને પોતાના હાથમાં ત્રિશૂળ લેઈને આવતો જોઈને દેવીએ પોતાનું ત્રિશૂળ તેના હૃદયમાં માર્યું તેથી ૩૨

ભિન્નસ્યતસ્યશૂલેનહૃદયનિઃસૃતોપરઃ ॥

મહાબલોમહાવીર્યસ્તિષ્ઠેતિપુરુષોવદન્ ॥૩૩॥

ટીકા:-તેજ ક્ષણે જેવું તેનું હૃદય ત્રિશુળથી ચિરાયું કે તરતજ એક મોટા બળવાન અને મહા વિર્યવાન પુરુષ તેની છાતીમાંથી નીકળ્યો અને દેવીને કહેવા લાગ્યો કે ઉભી રહે, ઉભી રહે. ૩૩

તસ્યનિષ્ક્રામતોદેવીપ્રહસ્યસ્વનવત્તતઃ ॥

શિરશ્ચિચ્છેદસ્વઙ્ગેનતતોસાવપતદ્ધુવિ ॥૩૪॥

ટીકા:-એ છાતીમાંથી નિકળતા પુરુષને દેવીને દેવીને હસવું આવ્યું. પછી દેવીએ પોતાની તરવારવડે તેનું માથું કાપી નાંખ્યું તેથી તે ભોંય પડ્યું. ૩૪

તતઃસિંહશ્ચસ્વાદોગ્રદ્રંષ્ટ્રાક્ષુણ્ણશિરોધરાન્ ॥

અસુરાંસ્તાંસ્તથાકાલીશિવદૂતિતથાપરાન્ ॥૩૫॥

ટીકા:-પછી દેવીના સિંહે પોતાના ઉગ્ર દાંતોવડે અસુરોનાં માથાં કરડી ખાવા માંડ્યા અને મહાકાળી તથા માતા શિવદૂતી પણ દેવતાના દુશ્મનના કોળીઆ કરવા માંડ્યાં. ૩૫

કૌમારીશક્તિનિર્ભિન્નાઃકેચિન્નેશુર્મહાસુરાઃ ॥

બ્રહ્માણીમંત્રપૂતેનતોયેનાન્યેનિરાકૃતાઃ ॥૩૬॥

ટીકા:-કૌમારી માતાએ પોતાની શક્તિ મારીને ઘણા અસુરોને મારી નાંખ્યા તથા બ્રહ્માણી માતાએ પોતાના મંત્રપુત્ર એટલે મંત્રથી પવિત્ર કરેલા પાણીવડે ઘણાક દૈત્યને પરલોકમાં મોકલ્યા. ૩૬

માહેશ્વરીત્રિશૂલેનભિન્નાઃપેતુસ્તથાપરે ॥

વારાહીતુંડઘાતેનકેચિચ્છૂર્ણીકૃતામુવિ ॥૩૭॥

ટીકા:-માહેશ્વરી દેવીએ ત્રિશૂળવડે મારી નાંખ્યા અને વારાહી માતાએ તુંડઘાતે એટલે મોઢાવડે અસુરોનો ચૂરેચૂરો કરી નાંખ્યો. ૩૭

સ્વંડંસ્વંડંચચક્રેણવૈષ્ણવ્યાદાનવાઃકૃતાઃ ॥

વજ્રેણચૈંદ્રીહસ્તાગ્રવિમુક્તેનતથાપરે ॥૩૮॥

ટીકાઃ વૈષ્ણવી માતાએ પોતાનું સુધર્શણ ચક્ર મૂકીને દાનવોનો મૂર્ચ્છુરો કરી નાંખ્યો તથા ચૈંદ્રી માતાએ વજ્રવડે કકડે કકડા કરી નાંખ્યા. ૩૮

કેચિદ્દિનેશુરસુરાઃકેચિન્નષ્ટામહાહવાત્ ॥

મક્ષિતાશ્ચાપરેકાલીશિવદૂતીમૃગાધિપૈઃ ॥૩૯॥

ટીકાઃ એ રીતે એ યુદ્ધમાં ઘણા અસુરોને મહાકાળીએ પેટમાં નાંખ્યા. શીવદૂતી માતાએ પણ ઘણાના કોળીઆ કર્યા અને મૃગરાજ સિંહે પણ ઘણાકનું ભક્ષણ કર્યું અને કેટલાક નાશી પણ ગયા. ૩૯

॥ ઇતિમાર્કણ્ડેયપુરાણેસાવર્ણિકેમન્વંતરેદેવીમાહા

ત્મ્યેનિશુંભવધોનામનવમોઽધ્યાયઃ ॥૧॥

ટીકાઃ એ રીતે માર્કંડેય પુરાણનો સાવર્ણિક મન્વંતરમાં બનવાનો દેવીના મહાત્મ્યનો જેમાં નિશુંભનું મરણ વર્ણવેલું છે એવો આ નવમો અધ્યાય પૂરો થયો. ૯

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ ઋષિઉવાચ ॥

નિશુંભનિહતંદૃષ્ટ્વાભ્રાતરંપ્રાણસંમિતં ॥

હન્યમાનંબલંચૈવશૂંભઃકુદ્ધોબ્રવીદ્વચઃ ॥૧॥

ટીકા: રૂપી બોલ્યા કે;—પોતાનો પ્રાણ સમાન વહાણો સમજી નિ-
શુભ હણાતે છતે તથા સૈન્ય નાશ પામતે છતે શુભ કોયથી બોલ્યા કે; ૧

બલાવલેપાદુષ્ટેત્વંમાદુર્ગંગર્વમાવહ ॥

અન્યાસાંબલમાશ્રિત્યયુધ્યસેયાતિમાનિની ॥૨॥

ટીકા:-૬ બળથી ઘેરાયેલી દુર્ગ, જે દુષ્ટા તું ગર્વ માં કર. તું માત્ર
બીજાં આ તારાં આશ્રીતો છે તેઓના બળથી જીતે છે. ૨

॥ દેવ્યુવાચ ॥

एकैवाहंजगत्यत्रद्वितीयाकाममापरा ॥

पश्यैतादुष्टमय्येवविशंत्योमद्विभूतयः ॥૩॥

ટીકા: દેવી બોલ્યાં કે આખા જગતમાં માત્ર હું જ એકલી છું મારા
સિવાય બીજાં કોઈએ નથી. જો દુષ્ટ, જો, આ બધાં મારાં રૂપો મારા-
માં સમાઈ જાય છે. ૩

ततःसमस्तास्तादेव्योब्रह्माणीप्रमुखालयं ॥

तस्यादेव्यास्तनौजग्मुरेकैवासीत्तदांबिका ॥૪॥

ટીકા: દેવી એટલાં બોલ્યાં કે તરતજ બ્રહ્માણી વગેરે દેવીઓ અં-
બીકા માતાના શરીરમાં સમાઈ ગઈ અને માત્ર એકલાં અંબીકા રહ્યાં. ૪

॥ દેવ્યુવાચ ॥

अहंविभूत्याबहुभिरिहरूपैर्यदास्थिता ॥

तसंहृतंमयैकैवतिष्ठाम्याजौस्थિरोभव ॥૫॥

ટીકા: દેવી બોલ્યાં કે પહેલાં હું મારી ઘણી શક્તિઓથી ઘેરાયેલી
અત્રે ઉભી હતી એ બધાં રૂપોને મેં હરણ કરીને મારામાં સમાવી દીધાં
છે ને હું એકલીજ ઉભેલા છું માટે સહનને સ્થિર થા. ૫

॥ ઋષિઉવાચ ॥

તતઃપ્રવૃત્તેયુદ્ધંદેવ્યાઃશૂંભસ્યચોભયો ॥

પશ્યતાંસર્વદેવાનામસુરાણાંચદારુણં ॥૬॥

ટીકા: રૂષિ બોલ્યા કે, ત્યાર પછી તરત એ અંબિકા માતા અને અસુર શૂંભ એ બેનું દારૂણ યુદ્ધ થયું. તે યુદ્ધ દેવતાઓ અને દાનવો બેવા લાગ્યા. ૬

શરવર્ષૈઃશિતૈઃશસ્ત્રૈસ્તથાસ્ત્રૈશ્ચૈવદારુણૈઃ ॥

તયોર્યુદ્ધમભૂદ્ધ્યઃસર્વલોકમયંકરં ॥૭॥

ટીકા: એ લડાઈમાં બાણોનો વરસાદ વરસવા લાગ્યો. અને ધારવાળાં પુષ્કળ શસ્ત્ર અસ્ત્રો છૂટવા લાગ્યાં, અને જગત માત્રને ભીતિ ઉત્પન્ન થાય એવું ભયંકર યુદ્ધ વાલ્યું. ૭

દિવ્યાન્યસ્ત્રાણિશતશોમુમુચેયાન્યથાંબિકા ॥

બભંજતાનિદૈત્યેંદ્રસ્તત્પ્રતીઘાતકર્તૃભિઃ ॥૮॥

ટીકા: દેવી અંબિકાએ જેજે દિવ્ય અસ્ત્રો મુક્યાં તે બધાંએ દૈત્યેશ્વર શૂંભે પ્રતિઘાતથકી ભાગી નાંખ્યાં. ૮

મુક્તાનિતેનચાસ્ત્રાણિદિવ્યાનિપરમેશ્વરી ॥

બભંજલીલયૈવોગ્રહુંકારોચ્ચારણાદિભિઃ ॥૯॥

ટીકા:-અને શૂંભે જેજે દિવ્ય અસ્ત્રો મુક્યાં તે બધાંએ પરમેશ્વરીએ માત્ર હુંકારો કર્યો તેથી ભાગી ગયાં એવી દેવીનાં હીલા હતા. ૯

તતશશરશતેર્દેવીમાચ્છાદયતસોસુરઃ ॥

સાપિતત્કુપિતાદેવીધનુશ્ચિચ્છેદચેષુભિઃ ॥૧૦॥

ટીકા:-પછી એ અસુરે સેંકડો બાણો મુકીને દેવીને છાઈ નાંખી પણ દેવી ક્રોધાયમાન થઈ અને તેણીએ તે બધાં બાણો તથા અસુરનું બ-

નુષ કાપી નાંખ્યું. ૧૦

છિન્નેધનુષિદૈત્યેંદ્રસ્તથાશક્તિમથાદદે ॥

ચિચ્છેદદેવીચક્રેણતામપ્યસ્યકરેસ્થિતામ્ ॥૧૧॥

ટીકા:-ધનુષ છેદાતે છતે તે દૈત્યેંદ્રે પોતાના હાથમાં શક્તિ લીધી. દેવીએ તેને તેના હાથમાંજ પોતાના ચક્રવડે કાપી નાંખી. ૧૧

તતઃસ્વદ્ગમુપાદાયશતચંદ્રંચમાનુમત્ ॥

અમ્યધાવત્તદાદેવીંદૈત્યાનામધિપેશ્વરઃ ॥૧૨॥

ટીકા:-પછી તેણે શતચંદ્ર ખડ્ગ લીધું (એ ખડ્ગ (તરવાર) એવું હતું કે તેનો પ્રકાશ સૌ ચંદ્રમા પ્રતિબિંબિત હતો) અને તે લેઈ શુંલ દૈત્યેંદ્ર દેવીને મારવા દોડ્યો. ૧૨

તસ્યાપતતણ્વાશુસ્વદ્ગંચિચ્છેદચંડિકા ॥

ધનુર્મુક્તૈઃશિતૈર્વાણૈશ્ચર્મચાર્કકરામલં ॥૧૩॥

ટીકા: તેને આવતો દેવીને એ ચંડિકાએ પોતાનાં ધારવાળાં ખાણેા મુકીને એ શતચંદ્ર ખડ્ગના કડકા કર્યા એટલુંજ નહિ પણ એ અસુરની સૂર્ય સમાન ઢાલ હતી તેને પણ કાપી નાંખી. ૧૩

હતાશ્વઃસતદાદૈત્યશ્ચિન્નધન્વાવિસારથિઃ ॥

જગ્રાહમુદ્ગરંઘોરમંબિકાનિધનોદ્યતઃ ॥૧૪॥

ટીકા:-જેના રથના ઘોડા મારી નાંખ્યા છે તથા ધનુષ અને સારથી પણ દેવીના ખાણથી મરી ગયાં છે એવા એ દૈત્ય શુંલ પોતાના હાથમાં એક મોટો મુગટળ (મુદ્ગર) લેઈને અંબીકા દેવીને મારવા માટે ઉદ્યમ કરવા લાગ્યો. ૧૪

ચિચ્છેદાપતતસ્તસ્યમુદ્ગરંનિશિતૈઃશરૈઃ ॥

તથાપિસોમ્યધાવતાંમુષ્ટિમુદ્યમ્યવેગવાન્ ॥૧૫॥

(૭૨૮)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૩૩

ટીકા:-નોશીત એટલે ધારવાળાં બાણોવડે દેવીએ એ અસુરને
મુગદળ કાપી નાંખ્યો. તો પણ તે અસુર મુક્તી વાળીને મુદ્રી પ્રહાર
કરવા દોડ્યો. ૧૫

સમુષ્ટિપાતયામાસહૃદયેદૈત્યપુંગવઃ ॥

દેવ્યાસ્તંચાપિસાદેવીતલેનોરસ્યતાડયત્ ॥૧૬॥

ટીકા:-એ દહત્યે આવતાંકને દેવીની છાતીમાં જોરજોર મુક્તી મારી
પણ દેવીએ તેને તરતજ છાતીમાં લાત મારી. ૧૬

તલપ્રહારાંભિહતોનિપપાતમહીતલે ॥

સદૈત્યરાજઃસહસાપુનરેવતથોત્થિતઃ ॥૧૭॥

ટીકા:-લાત વાગવાથી તે દહત્ય રાજ પૃથ્વીપર પડ્યો પણ તરતજ
પાછો ઉઠીને બેઠો થયો. ૧૭

ઉત્પત્યચપ્રગૃહ્યોચ્ચૈર્દેવીંગગનમાસ્થિતઃ ॥

તત્રાપિસાનિરાધારાયુયુધેતેનચંડિકા ॥૧૮॥

ટીકા:-અને દેવાને બાયમાં પકડીને તેમને લેઈ આકાશમાં ડહોડ્યો.
દેવી ગગનમાં નિરાધાર ઉભાં રહાને તે અસુરની સાથે યુદ્ધ કરવા લા-
ગ્યાં. ૧૮

નિયુદ્ધંસ્વેતદાદૈત્યશ્ચંડિકાચપરસ્પરમ્ ॥

ચક્રતુઃપ્રથમંયુદ્ધંમુનિવિસ્મયકારકં ॥૧૯॥

ટીકા:-એ દહત્ય અને અંદિદાન્તા વચ્ચે પ્રથમ પરસ્પર ગગનમાં
યુદ્ધ આદ્યું. એ યુદ્ધ એવું હતું કે મુનીઓ પણ તે જોઈને વિસ્મય થઈ
ગયા. ૧૯

તતોનિયુદ્ધંસુચિરંકૃત્વાતેનાંબિકાસહ ॥

હૃતપાદ્યશ્રામયામાસચિક્ષેપધરણીતલે ॥૨૦॥

ટીકા:-ગગનમાં તેમનું યુદ્ધ થયું વરસ ચાલ્યું પછી ચંડિકામાતાએ
એ અસુરને ઝાલતાંકને ઉંચેથી ભેંચ ફેંક્યો અને પાછો નીચેથી ઉપાડી
માથે ફેરવી પૃથ્વીપર પછાડ્યો. ૨૦

સક્ષિપ્તોધરર્ણીપ્રાપ્યમુષ્ટિમુદ્યમ્યવેગતઃ ॥

અમ્યધાવતદુષ્ટાત્માચંડિકાનિધનેચ્છયા ॥૨૧॥

ટીકા:-તે ભેંચ પડ્યો પણ તરત ઉઠ્યો અને મુક્તી વાળીને તે દુષ્ટા-
ત્મા અસુર ચંડિકામાતાને મારો નાંખવાની ઇચ્છાથી વેગસહીત તેમની
બાણી દોડ્યો. ૨૧

તમાયાંતંતતોદેવીસર્વદૈત્યજનેશ્વરં ॥

જગત્યાંપાતયામાસભિત્વાશૂલેનવક્ષસિ ॥૨૨॥

ટીકા:-દેવીએ તે દૈત્યના ઇશ્વર શૂંભને આવતો દાઠો કે તરતજ
તેની છાતીમાં ત્રિશૂલ માર્યું અને તેને ભેંચ નાંખ્યો. ૨૨

સગતાસુઃપપાતોવ્યોદેવીશૂલાગ્રવિક્ષતઃ ॥

ચાલયન્સકલાંપૃથ્વીંસાન્ધિદ્વીપાંસપર્વતાં ॥૨૩॥

ટીકા:-દેવીના ત્રિશૂળના અગ્ર ભાગથી જેની છાતી વીંધાઈ ગઈ
છે એવા એ અસુર પ્રાણ ત્યાગ કરીને ભેંચ પડ્યો તે વખત સકળ પ-
થ્વી, સમુદ્રો અને દ્વીપો, તથા પર્વતો હાલતા માંડ્યા. ૨૩

તતઃપ્રસન્નમશ્વિલંહતેતસ્મિન્દુરાત્મનિ ॥

જગત્સ્વસ્થ્યમતીવાપનિર્મલંચપ્રસન્નમઃ ॥૨૪॥

ટીકા:-એ દુરાત્મા અસુર મુઝા તેથી આખી પૃથ્વીને આનંદ થ-
યો. જગતને સ્વસ્થ્ય પ્રાપ્ત થયું. નદીઓનાં પાણી નિર્મળ થયાં. નક્ષ-
ત્રો આકાશ પાળ થોળાં થયાં. ૨૪

ઉત્પાતમેઘાસ્સોલ્કાયેપ્રાગાસંસ્તેશ્વરયુઃ ॥

સરિતોમાર્ગવાહિન્યસ્તથાસંસ્તવ્રપાતિતે ॥૨૫॥

ટીકા: પહેલાં ઉલ્કાપાત (ખરતા તારાનો વરસાદ વત્સે તે) થતો હતો તે બંધ પડ્યો અને એ અસુરને મરતે કરીને નદીઓ પોતાના માર્ગમાં વહેવા લાગી. ૨૫

સતૌદેવગણાઃસર્વેહર્ષનિર્ભરમાનસાઃ ॥

વમ્ભૂવુર્નિહતેતસ્મિન્ગંધર્વાલ્લિતંજગુઃ ॥૨૬॥

ટીકા: સઘળા દેવતાના ગણો એટલે ટાળાં હર્ષ નિર્ભર થઈ રહ્યાં અને ગંધર્વો લલિત ગાયન કરવા લાગ્યા. ૨૬

અવાદયંસ્તથૈવાન્યેનનૃતુશ્ચાસ્પરોગણાઃ ॥

વવુઃપુण्याસ્તથાવાતાસ્સુપ્રભોમ્ભૂદિવાકરઃ ॥૨૭॥

ટીકા: બીજા ગંધર્વો વાગ્ગિત્ર વગાડવા લાગ્યા અને અપ્સરાઓ નાચવા લાગી. વાયુ પણ સુંદર વાવા લાગ્યો અને સુર્ય (દિવાકર) પણ પૂર્ણ પ્રકાશમાં ચળકવા લાગ્યો. ૨૭

જજ્વલુશ્ચાગ્નયશ્શાંતાશ્શાંતાદિગ્જનિતસ્વનાઃ ॥૨૮॥

ટીકા: બળતો અગ્નિ શાંત થયો અને દશે દિશાઓમાં શાંતિ શાંતિ થઈ રહી. ૨૮

॥ ઇતિમાર્કણ્ડેયપુરાણેસાવર્ણિકેમન્વંતરેદેવીમાહા

ત્મ્યેશુંભવધોનામદશમોઽધ્યાયઃ ॥૧૦॥

ટીકા: એ રીતે માર્કણ્ડેય પુરાણનો સાવર્ણિક મન્વંતરમાં બતવાનો દશમો અધ્યાય જેની અંદર શું નોંધવું છે તે પુરો થયો. ૧૦

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ ઋષિરુવાચ ॥

દેવ્યાહતેતત્રમહાસુરેંદ્રેસેંદ્રાઃસુરાવહ્નિપુરોગમાસ્તા
॥ કાત્યાયનીતુષ્ટુવુરિષ્ટલાભાદિકાસિવક્રાઞ્જિ-
કાસિતાશાઃ ॥૧॥

ટીકાઃ:દેવીએ એ મહા મોટા અસુરોના ઇંદ્ર શુંલને મારી નાંખ્યો.
તેથી વન્હી દેવ ઇંદ્ર સહિત સઘળા દેવતાઓને લેઇને કાત્યાયની દે-
વીની સ્તુતિ કરવા માટે ગયા. કારણ કે તેમણે અસુરને મારીને ઇષ્ટ
લાભ આપ્યો હતો. એ દેવીનું મોટું ઉદ્ધેસા કમળના જેવું આનંદમય
હતું. ૧

દેવિપ્રપન્નાર્તિહરેપ્રસીદપ્રસીદમાતર્જગતોસ્વિલસ્ય
॥ પ્રસીદવિશ્વેશ્વરેપાહિવિશ્વંત્વમીશ્વરીદેવિચરાચર
સ્ય ॥૨॥

ટીકાઃ:હે દેવી જે તારે શરણે દુઃખીઆરાઝા આવે છે તેઓનાં તું
દુઃખ નાશ કરેછે, હે દેવી તું કૃપા કર. હે અખીલ જગતની માતા કૃપા
કર. હે વિશ્વેશ્વરી કૃપા કર અને વિશ્વનું રક્ષણ કર. હે દેવી તારા અ-
ધિકાર ચર અને અચર પ્રાણીચક્રી વગામ એવો સર્વ વિશ્વપર છે. ૨

આધારભૂતાજગતસ્ત્વમેકામહીસ્વરુપેણયતઃસ્થિ-
તાસિ ॥ અપાંસ્વરુપસ્થિતયાત્વયૈતદાપ્યયતેકૃ-
ત્સ્મલંઘ્યવીર્ય ॥૩॥

ટીકા:-હે દેવી માત્ર તું એકલીજ જગતને આધારભુત છું કારણ કે તું મહી સ્વરૂપે સ્થિતિમાન થયેલી છું. પાણીને સ્વરૂપે પણ તુંજ વ્યાપેલી છે તેથી કરીને જગત માત્ર જીવી શકે છે. હે દેવી તું અલં-
ક્ય વિર્ય એટલે બહુજીવનવાન છું. ૩

**ત્વૈષ્ણવીશક્તિરનંતવીર્યાવિશ્વસ્યવીજંપરમાસિમા
યા ॥ સંમોહિતંદેવિસમસ્તમેતત્ત્વૈપ્રસન્નામુવિમુ-
ક્તિહેતુઃ ॥૪॥**

ટીકા:-હે દેવી તું વૈષ્ણવી છું તુંજ શક્તિ, તુંજ અનંતવિર્યા અને તુંજ વિશ્વતું બીજ એટલે મૂળ આદિ કારણ છું. તું પરમા એટલે મોટા-
માં મોટી અને માયા છું. આ સકળ વિશ્વને તેં મોહમાં નાંખ્યું છે અ-
ને હે પ્રસન્ના એટલે પ્રસન્ન મુખવાળી આ સંસારમાં માત્ર તુંજ મુક્તિ
હેતુ એટલે મુક્તિ આપનારી છું. ૪

**વિદ્યાઃસમસ્તાસ્તવદેવિભેદાઃસ્ત્રિયઃસમસ્તાઃસકલા
જગત્સુ ॥ ત્વૈકયાપૂરિતમંબયેતત્કાતેસ્તુતિઃસ્ત-
વ્યપરાપરોક્તિઃ ॥૫॥**

ટીકા:-હે દેવી ચાહ પ્રકારની વિદ્યા તે તુંજ છું અને સમસ્ત ભેદો
(૬૦ ભેદ કહેવાય છે) પણ તુંજ છું. આ જગતની સઘળી સ્ત્રીઓમાં
તારો અંશ છે. તેં એકલીએજ સઘળું જગત પુરી નાંખ્યું છે. હે અં-
બિકા માતા, તમારી સ્તુતિ અમે કઈ રીતે કરીએ ? પરાક્તિથી કરીએ
કે અપરાક્તિથી કરીએ ? ૫

સર્વભૂતાયદાદેવીસ્વર્ગમુક્તિપ્રદાયિની ॥

ત્વંસ્તુતાસ્તુતયેકાવાભવંતિપરમોક્તયઃ ॥૬॥

ટીકા:-હે દેવી તમે સર્વભુતા છો, તમેજ સ્વર્ગ અને મુક્તિનાં આ-
પનારાં છો, હે દેવી તું સ્તુત્ય છું. ૬

સર્વસ્યબુદ્ધિરૂપેણજનસ્યહૃદિસંસ્થિતે ॥

સ્વર્ગાપવર્ગદેદેવિનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૭॥

ટીકા:-સર્વ માણસ માત્રના હૃદયમાં જે બુદ્ધિરૂપે રહેલી છે એવા સ્વર્ગ અને અપવર્ગને આપનારી દેવી નારાયણીને અમે નમીએ છીએ. ૭

કલાકાષ્ટાદિરૂપેણપરિણામપ્રદાયિની ॥

વિશ્વસ્યોપરતૌશક્તેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૮॥

ટીકા:-કળા, કાષ્ટા વગેરે કાળનાં (વખતનાં) રૂપો તે તમારાંજ છે માટે તમે પરિણામ આપનારાં એટલે પરિણામ પ્રદાયિની માતા છો. હે સકળ વિશ્વની પિનાશક શક્તિ નારાયણી અમે તને નમીએ છીએ. ૮

સર્વમંગલંમાંગલ્યેશિવેસર્વાર્થસાધિકે ॥

શરણ્યેત્ર્યંબકેગૌરિનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૯॥

ટીકા:-તમે સર્વ મંગળકાર્યને માંગલ્ય રૂપી છો. હે શિવા, તમે સર્વ અર્થનાં સાધકરૂપી માતાજી છો. હે શરણે આવવા લાયક, હે ત્રણ આંખવાળાં, હે ગૌરી અને નારાયણી માતાજી અમે તને નમીએ છીએ. ૯

સૃષ્ટિસ્થિતિવિનાશનાંશક્તિભૂતેસનાતનિ ॥

ગુણાશ્રયેગુણમયેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૦॥

ટીકા:-હે સૃષ્ટિની સ્થિતિ અને પિનાશરૂપી શક્તિ તું સનાતની છું. ૭ સઘળા ગુણ (સત્ત્વ, રજઃ, તે તમ) નુ આશ્રય છું. તું ગુણમય છું. એવી હે નારાયણી અમે તને નમીએ છીએ. ૧૦

શરણાગતદીનાર્તપરિત્રાણપરાયણે ॥

સર્વસ્યાર્તિહરેદેવિનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૧॥

ટીકા:-તારે આશ્રયે આવેલા શરણાગત દીન જનો જેઓ દુઃખથી પીડાય છે તેઓનાં દુઃખથી તેમને બચાવનારી માતા તું સર્વનાં દુઃખ

નાશ કરનારી છું એવી હે નારાયણી અમે તને નમીએ છીએ. ૧૧

હંસયુક્તવિમાનસ્થેબ્રહ્માણીરૂપધારિણિ ॥

કૌશાંભઃક્ષુરિકેદેવિનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૨॥

ટીકા:-હે સયુક્ત વિમાનમાં બેસનારાં હે બ્રહ્માણી માતાજી તમારા હાથમાં કમંડળ છે એવાં હે નારાયણી અમે તમને નમીએ છીએ. ૧૨

ત્રિશૂલચંદ્રાહિધરેમહાવૃષભવાહનિ ॥

માહૈશ્વરીસ્વરૂપેણનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૩॥

ટીકા:-હે દેવી તેં ત્રિશૂળ ધારણ કર્યું છે તથા માથે ચંદ્રનું તારે ધરેલું છે અને સાપનો તારે સળગાર છે તથા આખલાપર બેઠેલાં છે એવાં હે માતાજી માહૈશ્વરી, હે નારાયણી અમે તમને નમીએ છીએ. ૧૩

મયૂરકુકુટવૃત્તેમહાશક્તિધરેऽનઘે ॥

કૌમારીરૂપસંસ્થાનેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૪॥

ટીકા:-હું અનઘ એટલે પવિત્ર દેવી. તમે મોર તથા કુકુડાઓથી ઘેરાયેલાં છો અને તમે મોટી મોટી શક્તિઓને ધારણ કરો છો એવાં કૌમારી રૂપે વ્યાપેલાં નારાયણીને અમે નમીએ છીએ. ૧૪

શંસ્રચક્રગદાશાર્ફગૃહીતપરમાયુધે ॥

પ્રસીદવૈષ્ણવીરૂપેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૫॥

ટીકા:-મોટાં મોટાં આયુધો જેવાં કે શંખ, ચક્ર, ગદા તથા સારંગ નામનું ધનુષ્ય; એ જેણે ધારણ કરેલાં છે એવાં વૈષ્ણવી માતા કૃપા કરો. હે નારાયણી અમે તમને નમીએ છીએ. ૧૫

ગૃહીતોગ્રમહાચક્રેદંટ્રોદૃતવમુંધરે ॥

વરાહરૂપિણિશિવેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૬॥

ટીકા:-તમે મહા ચક્ર હાથમાં ગ્રહણ કરવું અને દાઢાંડે વમુંધરી

૬૪૨વી. ને ઉચકા એવાં હે વારાહ અવતારી શીઘ્રા જે નારાયણી છે તેમને અમે નમીએ છીએ. ૧૬

નૃસિંહરૂપેણોદ્દેણહંતુંદૈત્યાન્કૃતોદયમે ॥

ત્રૈલોક્યત્રાણસહિતેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૭॥

ટીકા:-હે દેવી તેં નૃસિંહ અવતાર લીધો અને દધત્યોને મારવાને હવમ લીધો તથા ત્રણે લોકનું પરિત્રાણ લીધું એવાં હે માતાજી નારાયણી અમે તમને નમીએ છીએ. ૧૭

કિરીટાનેમહાવજ્રેસહસ્રનયનોજ્જ્વલે ॥

વૃત્રપ્રાણહરેચૌદ્રેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૮॥

ટીકા:-સુંદર મુગટવાળાં એ. હાથમાં વજ્ર લીધેલું છે એવાં તથા જેને ઉજવળ હજાર આંખો છે એવાં ઐંદ્રી માતાજીએ વૃત્રને મારી નાંખ્યો એ ઐંદ્રી રૂપનાં નારાયણાં માતાને અમે નમીએ છીએ. ૧૮

શિવદૂતીસ્વરૂપેણહતદૈત્યમહાબલે ॥

ઘોરરૂપેમહારાવેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૧૯॥

ટીકા:-તમે શીવદૂતીના સ્વરૂપે દધત્યોના મહા દળનો નાશ કર્યો. એવાં ઘોર રૂપવાળાં અને જાણે મોટા ગર્જના કરી છે તેવાં નારાયણાને અમે નમીએ છીએ. ૧૯

દંષ્ટ્રાકરારલવદનેશિરોમાલાવિભૂષણે ॥

ચામુંડેમુંડમથનેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૨૦॥

ટીકા:-જેની દાદો અને તદન લાંકર છે તથા ગળામાં માથાના માળા પહેરેલી છે એવાં હે ચાંડ અને મુંડ નામના દધત્યોને મારનારી ચામુંડા—નારાયણાને અમે નમીએ છીએ. ૨૦

લલિમલજેમહાવિદ્યેશ્રદ્ધેપુષ્ટિસ્વધેધ્રુવે ॥

મહારાત્રિમહામાત્રેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૨૧॥

ટીકા:-હે દેવી તું જ લક્ષ્મી, લજ્જા, મહાવિદ્યા, શ્રદ્ધા, પુષ્ટિ, સ્વ-
ધા, ધ્રુવા મહારાત્રી અને મહામાયા છું. હે નારાયણી અમે તમને નમી-
એ છીએ. ૨૧

મેધેસરસ્વતિવરેભૂતિવાશ્રવિતામસિ ॥

નિયતેત્વંપ્રસીદેશેનારાયણિનમોસ્તુતે ॥૨૨॥

ટીકા:-તું જ મેધા (બુદ્ધિ), સરસ્વતી, શ્રેષ્ઠ સુંદરી, ઐશ્વર્ય, અને
તામસી દેવી છું, તું જ આ જગતની નિયંત્રા છું, અમારા પર કૃપા કર અમે
હે નારાયણી તને નમીએ છીએ. ૨૨

સર્વસ્વરૂપેસર્વેશેસર્વશક્તિસમન્વિતે ॥

ભયેભ્યસ્ત્રાહિનોદેવિદુર્ગેદેવિનમોસ્તુતે ॥૨૩॥

ટીકા:-હે સર્વ સ્વરૂપા, સર્વ શક્તિમાન અને સર્વ ઐશ્વર્યવાન દેવી
તમે અમારૂં ભયથી રક્ષણ કરો. હે દુર્ગા દેવી અમે તમને નમીએ છી-
એ. ૨૩

एतत्तेवदनंसौम्यंलोचनत्रयभूषितं ॥

पातुनःसर्वभीतिभ्यःकात्यायनिनमोस्तुते ॥૨૪॥

ટીકા:-ત્રણ આંખોથી શોભાયમાન ત્રણેયો એવા જેનો સૌમ્ય ચ-
હેરો કે વદન શોભે છે એવા કાત્યાયની માતાજી અમારું સર્વ ભીતિથી
રક્ષણ કરો. અમે એમને નમીએ છીએ. ૨૪

ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषसुरसूदनं ॥

विश्वलंपातुनोभीतिभेद्रकालिनमोस्तुते ॥૨૫॥

ટીકા:-વિકરાળ જ્વાળા જેવાં અને અત્યુગ્ર, અશેષ તથા અસુરો-
નો ઘણુ કાઢનારાં એવાં ભદ્રકાળી માતા, તેમના ત્રિશુળથી અમારું
રક્ષણ કરો અને ભય મટાડો અમે તેમને નમીએ છીએ. ૨૫

હિનસ્તિદૈત્યતેજાંસિસ્વનેનાપુર્યયાજગત્ ॥

સાઘંટાપાતુનોદેવિપાપેભ્યોનઃસુતાનિવ ॥૨૬॥

ટીકા:-હે દેવી જ્યારે તેં ઘંટ વગાડ્યો ત્યારે તેના અવાજથી આ-
ખું જગત ભરાઈ ગયું અને દૈત્યોનું તેજ નાશ પામ્યું. એ તારો ઘંટ
હે દેવી અમે જે તારાં છોડરાં જેવાં છીએ તેમનું પાપથી રક્ષણ કરો.
૨૬

અસુરાસૃગ્વસાપંકચર્ચિતસ્તેકરોજ્જ્વલઃ ॥

શુભાયસ્વહ્નોભવતુચંડિકેત્વાંનતાવયં ॥૨૭॥

ટીકા:-તમારું શોભાયમાન ખડ્ગ (તરવાર) જે અસુરોના લોહીરૂપી
કાદવથી ખરડાયેલું છે અને આપના ઉજ્જ્વળ કરને શોભાવે છે તે, હે
ચંડિકામાતા, અમે જે તને નમેલા છીએ તેમનું રક્ષણ કરો. ૨૭

રોગાનશેષાનપહંસિતુષ્ટારુષ્ટાતુકામાન્સકલાનમી-
ષ્ટાન્ ॥ ત્વામાશ્રિતાનાંનવિપન્નરાણાંત્વામાશ્રિતાહ્યા-
શ્રયતાંપ્રયાન્તિ ॥૨૮॥

ટીકા:-હે તુષ્ટા—સંતોષ પામેલી દેવી તું સઘળા રોગનો નાશ કરે
છે પણ જે તું રૂષ્ટા એટલે રીસે ભરાયેલી છું તે તો અમારા સઘળા
મનોર્થોનો નાશ થાયછે. તારે આશ્રયે આવેલાની વિપત્તિઓ નાશ પા-
મે છે. તારો આશ્રય પામેલા આશ્રયતાને મેળવે છે. ૨૮

एतत्कृतंयत्कदनंत्वयाद्यधर्मद्विषादेविमहासुराणां
॥ रूपैरनेकैर्बहुधात्ममुर्तिकृत्वाबिकेतत्प्रकरोति-
कान्या ॥૨૯॥

ટીકા:-આદ્ય ધર્મના દુશ્મનો એવા જે મોટા મોટા અસુરો તેઓને
તેં મારીને ધર્મનું પાત્રન કર્યું છે, હે અનેક રૂપવાળી અને બહુ પ્રકાર-

(૧૨૮)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૧૪

ની મુર્તિઓવાળી અંધિકામાતા તારા જેવું કરવાને કદાચ અન્ય શ્રી સ
મર્થ છે ? ૨૯

વિદ્યાસુશાસ્ત્રેષુવિવેકદીપેષ્વાદેષુવાક્યેષુચકાત્વદ-
ન્યા ॥ મમત્વગર્તેઽતિમહાંધકારેવિભ્રામયત્યેતદ-
તીવવિશ્વમ્ ॥૩૦॥

ટીકા:-વિદ્યામાં, શાસ્ત્રમાં, વિવેક રૂપી તેજમાં, આદ્યમાં, અને વા-
ક્યમાં તારા વિના ખીજું કોણ છે ? મમત્વમાં ગરક થઈને મોટા અંધ-
કારમાં આ વિશ્વ ભરમાઈ રહ્યું છે એ બધી તારી લૌકિક છે. ૩૦

રક્ષાંસિયત્રોગ્રવિષાશ્વન ગાયત્રારયોદસ્યુબલાનિય-
ત્ર ॥ દાવાનલોયત્રતથાબ્ધિમન્યેતત્રસ્થિતાત્વંપરિ-
પાસિવિશ્વં ॥૩૧॥

ટીકા:-જ્યાં ઉગ્ર વિષવાળા નાગ રહે છે એવી જગામાં, જ્યાં દુ-
શ્મનો અને બળવા દસ્યુ રહે છે, જ્યાં દાવાનળ લાગેલો છે, ત્યાં અને
ભર દરિયાની મધ્યે પણ તમેજ રક્ષણ કરો છો. એ રીતે તમે વિશ્વનું
રક્ષણ કરનાર છો, ૩૧

વિશ્વેશ્વરીત્વંપરિપાસિવિશ્વંવિશ્વાત્મિકાધારયસી
તિવિશ્વમ્ ॥ વિશ્વેશવંદ્યાભવતીભવંતિવિશ્વાશ્રયાયે
ત્વયિમક્તિનમ્રાઃ ॥૩૨॥

ટીકા:-હે વિશ્વેશ્વરી, તું વિશ્વનું પરિત્રાણ કરે છે. હે વિશ્વાત્મિકા
તું વિશ્વને ધારણ કરે છે. તું વિશ્વેશ એટલે બ્રહ્મા, શિવ અને વિષ્ણુને
પણ નમન કરવા ચે.ગ્ય છે. નમ્ર થઈને જે કોઈ તારી ભક્તિ કરે છે
તેઓ હે દેવી વિશ્વનું આશ્રય થાય છે. ૩૨

દેવિપ્રસીદપરિપાલયનોરિમીતેર્નિત્યંયથાસુસ્વધા

દધુનૈવસદ્યઃ ॥ પાપાનિસર્વજગતાંપ્રશમનયાશુઉત્પા
તપાકજનિતાંશ્રમહોપસર્ગાન્ ॥૩૩॥

ટીકા:-હે દેવી અમારાપર કૃપા કર, અને હમણાં જેમ તે શુંલ અને નિશુંલ એ અસુરોને મારીને અમારું પાલન કર્યું છે તેમ દરરોજ અમારું દુશ્મનો થકી રક્ષણ કર. સર્વ જગતનાં બધાં પાપોનો હે દેવી ઉતાવળે નાશ કર. કેગળીયું, મરત્રી વગેરે ઉત્પાત પેદા કરનાર મોટા શેગોનો સમુળગો નાશ કર. ૩૩

પ્રણતાનાંપ્રસીદત્વંદેવિવિશ્વાર્તિહરિણિ ॥

ત્રૈલોક્યવાસિનામિડયેલોકાનાંવરદાભવ ॥૩૪॥

ટીકા:-વિશ્વનાં દુઃખો નાશ કરનારી દેવી અમે તારે ચરણે નમેલા છીએ તેઓનાપર કૃપા કર. આ ત્રણે લોકમાં વસનારાં માણસોને અને દેવોને તમે વરદાન આપનારાં થાવ. ૩૪

॥ દેવ્યુવાચ ॥

વરદાહંસુરગણાવરંયંમનસેચ્છથ ॥

તંવૃણુધ્વંપ્રયચ્છામિજગતામુપકારકં ॥૩૫॥

ટીકા:-દેવી બોલ્યા કે;—તમને જેની મનમાં ઇચ્છા હોય તેણું વરદાન તમે સધળાં દેવગણો પસંદ કરીને માગો, હું વરદાન આપવા તૈયાર છું. તમે જગતના ઉપકાર અર્થે જે માગશો તે આપીશ. ૩૫

॥ દેવાઊચુઃ ॥

સર્વાબાધાપ્રશમનંત્રૈલોક્યસ્યાખિલેશ્વરિ ॥

એવમેવત્વયાકાર્યમસ્મદૈરિવિનાશનં ॥૩૬॥

ટીકા:-દેવતાઓ બોલ્યા કે;—સર્વ પ્રકારની બાધાઓને શમત્ર કનારાં અને અખાલ ત્રૈલોક્યનાં ઇશ્વરી, હમણાંની માફક અમારા વૈરોઓના વિનાશને અર્થે તું કાર્ય કરનારી થા. ૩૬

॥ દેવ્યુવાચ ॥

વૈવસ્વતેતરેપ્રાપ્તેઅષ્ટાવિંશતિમેયુગે ॥

શુંભોનિશુંભશ્ચૈવાન્યાબુત્પત્સ્યેતેમહાસુરૌ ॥૩૭॥

ટીકા:-દેવી બોલ્યાં કે;—વૈવસ્વત મન્વંતરમાં અઠ્ઠાવાસમા યુગને વિશે કળીયુગના છેક આરંભમાંજ શુંભ નિશુંભ દઇત્યો ફરી ઉત્પન્ન થશે. ૩૭

નંદગોપગૃહેજાતાયશોદાગર્ભસંભવા ॥

તતસ્તૌનાશયિષ્યામિવિંધ્યાચલનિવાસિની ॥૩૮॥

ટીકા:-એ વખતે નંદ ગોવાળીઆને ત્યાં યસોદાને પેટે હું અવતાર લેઇશ. એ અસુરોને નાશ કરીને વિંધ્યાચળ પર્વતપર નિવાસ કરીશ. ૩૮

પુનરપ્યતિરૌદ્રેનરૂપેણપૃથિવીતલે ॥

અવતીર્યહનિષ્યામિવૈપ્રચિત્તાંસ્તુદાનવાન્ ॥૩૯॥

ટીકા:-ફરી વળી શૈદ્રરૂપે પૃથ્વીના પૃષ્ઠપર અવતાર લેઇશ અને વૈપ્રચિત્ત નામના મોટા દાનવોને મારીશ. ૩૯

મક્ષયંત્યાશ્ચતાનુગ્રાન્વૈપ્રચિત્તાન્મહાસુરાન્ ॥

રક્તાદંતાભવિષ્યંતિદાડિમીકુસુમોપમાઃ ॥૪૦॥

ટીકા:-અને તે સઘળા ઉગ્ર વૈપ્રચિત્ત નામના મહા અસુરોનું હું મક્ષણું કરીશ. દાડમના ઝૂલ સરખા મારા દાંત લાગે થશે ૪૦

તતોમાંદેવતાસ્સ્વર્ગેમર્ત્યલોકેચમાનવાઃ ॥

સ્તુવંતોવ્યાહરિષ્યંતિસતતંરક્તદંતિકાં ॥૪૧॥

ટીકા:-તેથી કરીને મને સ્વર્ગમાં દેવતાઓ તથા મૃત્યુ લોકમાં માનવો સ્વર્ગ દંતિકા કહેશે. અને મારી એ નામથી સ્તુતિ કરશે. ૪૧

ભૂયશ્ચશતવાર્ષિક્યામનાવૃષ્ટ્યામનંભસિ ॥

મુનિભિઃસંસ્તુતાભૂમૌસંભવિષ્યામ્યયોનિજા ॥૪૨॥

ટીકા:-પૃથ્વાપર સૌ વરસ સુધી ખિલકુલ વૃષ્ટિ થશે નહિ. મુની-ઓ મારી સ્તુતિ કરશે એટલે હું “અયોનિજ” એ નામથી અવતાર લ-
ધશ. ૪૨

તતઃશતેનનેત્રાણાંનિરીક્ષિષ્યામિયન્મુનીન્ ॥

કીર્તયિષ્યંતિમનુજાઃશતાક્ષીમિતિમાંતતઃ ॥૪૩॥

ટીકા:-હું સૌ આંખ્યાત્રડે મુનીઓ ભણી જોઈશ તેથી માણસો મને
શતાક્ષી કહેશે. ૪૩

તતોહમખિલંલોકનાત્મદેહસમુદ્ભવૈઃ ॥

મરિષ્યામિમુરાઃશાકૈરાવૃષ્ટેઃપ્રાણધારકૈઃ ॥૪૪॥

ટીકા:-જ્યાં સુધી વરસાદ નહિ આવે ત્યાં સુધી પ્રાણુ ધારણુને અ-
ર્થે અખિલ લોકને મારા પોતીકા દેહવડે ઉત્પન્ન થયેલી દેવતાઈ લીલો-
તરી આપી ભગ્ન પોષણ કરીશ. ૪૪

શાકંભરીતિવિખ્યાતિંતદાયાસ્યામ્યહંભુવિ ॥

તત્રૈવચવધિષ્યામિદુર્ગમાખ્યંમહાસુરં ॥૪૫॥

ટીકા:-તેથી કરીને “શાકંભરી” એ નામથી હું આ જગતમાં વિ-
ખ્યાત થઈશ. અને દુર્ગ નામના મોટા અસુરને મારીશ. ૪૫

દુર્ગાદેવીતિવિખ્યાતંતન્મેનામભવિષ્યતિ ॥

પુનશ્ચાહંયદામીમંરૂપંકૃત્વાહિમાચલે ॥૪૬॥

ટીકા:-તેથી કરીને દુર્ગા દેવી એ નામથી હું વિખ્યાત થઈશ. ફરી
હું હિમાલય પર્વતપર એક ભયંકર અવતાર ધારણુ કરીશ. ૪૬

રક્ષાંસિમક્ષયિષ્યામિમુનીનાંત્રાણકારણાત્ ॥

તદામાંસુનયઃસર્વેસ્તોષ્યંત્યાનમ્રમૂર્તયઃ ॥૪૭॥

ટીકા:-અને મુનીનું પરિત્રાણ કરવા માટે રાક્ષસાને મોંમાં મુકી કો-
ળીઆ કરી જઈરા. તેથી સવળા મુનાઓ નમ્ર થઈને મારી સ્તુતિ ક-
રશે. ૪૭

મીમાદેવીતિવિખ્યાતંતન્મેનામભવિષ્યતિ ॥

યદારૂણાશ્ચસ્રૈલોક્યેમહાબાધાંકરિષ્યતિ ॥૪૮॥

ટીકા:-તેથી કરાને માઈ નામ બીમા દેવી પડશે. વળી જ્યારે અરૂ-
ણ નામનો દધિવ્ય ઉત્પન્ન થઈને ત્રણે લોકને નુકસાન કરશે; ૪૮

તદાહંભ્રામરંરૂપંકૃત્વાસંખ્યેયષદ્વપદં ॥

ત્રૈલોક્યસ્યહિતાર્થાયવધિષ્યામિમહાસુરં ॥૪૯॥

ટીકા:-તે વખતે હું ભ્રમરાનું રૂપ લેઈશ અને બીજા અસંખ્ય
ભ્રમરાનું માઈ સૈન્ય બનાવીશ અને ત્રણે લોકના કલ્યાણ માટે તે મોટા
અસુરોને મારી નાંખીશ. ૪૯

ભ્રામરીતિચમાંલોકાસ્તદાસ્તોષ્યંતિસર્વતઃ ॥

इत्थंयदायदाबाधादानवोत्थाभविष्यति ॥૫૦॥

ટીકા:-એ વખતે લોકો મારી “ભ્રમરા” એ નામથી સ્તુતિ કરશે.
અ. રીતે જ્યારે જ્યારે જગતને દુઃખ દેનારા દાનવો ઉત્પન્ન થશે ૫૦

તદાતદાવતીર્યાહંકરિષ્યામ્યરિસંક્ષયં ॥૫૧॥

ટીકા:-ત્યારે ત્યારે હું અવતાર લેઈને હું દુશ્મનોનો નાશ કરીશ ૫૧

॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहा

त्म्येनारायणिस्तुतिर्नामएकादशोऽध्यायः ॥૧૧॥

ટીકા:-એ પ્રમાણે માર્કંડેય પુરાણનો દેવી મહાત્મ્ય વિષેનો નારા-
યણીની સ્તુતિ એ નામનો અગીઆરમો અધ્યાય પુરો થયો. ૧૧

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ દેવ્યુવાચ ॥

અભિસ્તવૈશ્વમાંનિસ્વંસ્તોષ્યતેયઃસમાહિતઃ ॥

તસ્યાહંસકલાંબાધાંનાશયિષ્યામ્યસંશયં ॥૧॥

ટીકા:-દેવી બોલ્યાં કે; જે માણસો હમેશાં મારું આ સ્તોત્ર વાંચે છે કે પાઠ કરે છે તેઓની સકળ બાધાઓનો હું નિશંસય નાશ કરું છું. ૧

મધુકૈટભનાશંચમહિષાસુરઘાતનં ॥

કીર્તયિષ્યંતિયેતદ્વદ્વધંશુંભનિશુંભયોઃ ॥૨॥

ટીકા:-મધુકૈટભનો નાશ અને મહિષાસુરનો ઘાત એ વિષેના મારા મહિમાનું જે કોઈ કીર્તન કરે છે તથા શુંલ નિશુંભનો કથાનો પાઠ કરે તેમનાં સઘળાં દુઃખ નાશ પામે છે. ૨

અષ્ટમ્યાચચતુર્દશ્યાંનવમ્યાંચૈકચેતસઃ ॥

શ્રોષ્યંતિચૈવયેભક્ત્યામમમાહાત્મ્યમુત્તમં ॥૩॥

ટીકા:-આઠમ, ચૌદશ ને નોમને દહાડે જેઓ આ મારું મહાત્મ ભકિતથી શ્રવણ કરે છે; ૩

નતેષાંદુષ્કૃતંકિંચિદ્દુષ્કૃતોત્થાનચાપદઃ ॥

ભવિષ્યતિનદારિદ્ર્યંનચૈવેષ્ટવિયોજનં ॥૪॥

ટીકા:-તેઓને કાંઈ દુષ્કૃત નહતું નથી તથા નકારાં કામથી કૃપા થતી નથી. પીડા પણ તેમને મારી પડતી નથી તે કોઈપણ દહાડો દર્શિદ્રી થતો નથી તથા તેના વહાલા સગાનું કદી મળું કે વિયોગ થતો નથી. ૪

શત્રુતોનમયંતત્યદસ્યુતોવાનરાજતઃ ॥

નશસ્ત્રાનલતોયૌઘાત્કદાચિત્સંભવિષ્યતિ ॥૬॥

ટીકા:-શત્રુથકી તેને ભય ઉત્પન્ન થતો નથી. દસ્યુ કે માણસથી પણ તેને ભય ઉત્પન્ન થતો નથી. શસ્ત્ર, અગ્ની તથા પાણીથી તેનો ઘાત કદી થતી નથી. ૫

તસ્માન્મમૈતન્માહાત્મ્યંપઠિતવ્યંસમાહિતૈઃ ॥

શ્રોતવ્યંચસદાભક્ત્યાપરંસ્વસ્ત્યયનંમહત્ ॥૬॥

ટીકા:-તેટલા માટે માઝં આ મહાત્મ્ય એક ચીત કરીને હમેશાં વાંચવું તથા પાઠ કરવો. અને પૂર્ણ ભક્તિથી સદા શ્રવણ કરવું. ૬

ઉપસર્ગાનશેષાંસ્તુમહામારીસમુદ્રવાન્ ॥

તથાત્રિવિધમુત્પાતંમાહાત્મ્યંશમયેન્મમ ॥૭॥

ટીકા:-અશેષ ઉપસર્ગો (અટલ રોગો) જેવા કે મહામારી વગેરે જ્યારે ઉત્પન્ન થાય ત્યારે અને અક્યાત્મિક, આધિભૌતિક અને આધિદૈવિક એમાંના કોઈ પણ તાપની (દુઃખની) વખતે આ માઝં મહાત્મ સાંભળવાથી દુઃખનો નાશ થાય છે. ૭

યત્રૈતત્પઠ્યતેસમ્યજ્ઞનિત્યમાયતનેમમ ॥

સદાનતદ્વિમોક્ષ્યામિસાનિધ્યંતત્રમેસ્થિતં ॥૮॥

ટીકા:-જે માણસ સમ્ય ચિત્તથી આ મારા સ્તવનનો પાઠ જે માણસ કરેછે તેને હું સદાજાં પાપથી મોક્ષ કરું છું અને તેની પાસે હમેશાં રહું છું. ૮

બલિપ્રદાનેપુજાયામગ્નિકાર્યેમહોત્સવે ॥

સર્વમમૈતચરિતમુચ્ચાર્યશ્રાવ્યમેવચ ॥૯॥

ટીકા:-ખળોદાન આપતી વખતે, સદાજી પૂજમાં, અગ્નિકાર્યમાં અને મહોત્સવમાં, એ સદાજી પ્રતિગોમાં દેવીનું આ ચરિત ઉચ્ચારણ અને શ્રવણ કરવા ચોગ્ય છે. ૯

જાનતાજાનતાવાપિવલિપૂજાંતથાકૃતા ॥

પ્રતીક્ષિષ્યામ્યહંપ્રીત્યાવહ્નિહોમંતથાકૃતં ॥૧૦॥

ટીકા:-જાણે કે અજાણે બળીદાન આપે છે તથા પૂજા કરે છે અને ત પ્રકારે તે કરે છે તોયણ છું તેનો અગ્નિદામ પ્રીતિથી માની લેઉ છું ને ક્ષમા કરું છું. ૧૦

શરત્કાલેમહાપૂજાક્રિયતેયાચવાર્ષિકી ॥

તસ્યાંમમૈતન્માહાત્મ્યંશ્રુત્વાભક્તિસમન્વિતઃ॥૧૧॥

ટીકા:-વરસા વરસા શરત્કાળમાં જે મારી મહાપૂજા કરે છે અને મારું મહાત્મ્ય પૂર્ણ ભક્તિથી સાંભળે છે; ૧૧

સર્વાબાધાવિનિર્મુક્તોધનધાન્યસુતાન્વિતઃ ॥

મનુષ્યોમત્પ્રસાદેનભવિષ્યતિનસંશયઃ ॥૧૨॥

ટીકા:-તેના સવળી આવ્યા આ નાશ પામે છે. તેને ધન અને ધાન્યના પ્રાપ્તિ થાય છે, છોકરાં પણ આવે છે. એવું એવું સુખ મારા મહેરબાનીથી મળે છેજ એમાં કાંઈ શક નથી એમ દેવી કહે છે. ૧૨

શ્રુત્વામમૈતન્માહાત્મ્યંતથાચોત્પત્તયઃશુભાઃ ॥

પરાક્રમંચયુદ્ધેષુજાયતેનિર્ભયઃપુમાન્ ॥૧૩॥

ટીકા:-મારું આ મહાત્મ્ય અને જેવું આ મારી શુભ ઉત્પત્તિ સાંભળે છે તેઓને યુદ્ધમાં પરાક્રમ મળે છે અને નિર્ભય થાય છે. ૧૩

રિપવઃસંક્ષયંયાંતિકલ્યાણંચોપપદ્યતે ॥

નંદતેચકુલંપુંસાંમાહાત્મ્યંમમશૃણ્વતાં ॥૧૪॥

ટીકા:-તેના સવળા શત્રુ આ નાશ પામે છે અને તેને કલ્યાણ મળે છે. મારું મહાત્મ્ય સાંભળનાર પુરૂષના આખા કુળમાં આનંદ આનંદ થઈ રહે છે. ૧૪

શાંતિકર્માણિસર્વત્રતથાદુસ્વપ્રદર્શને ॥

ગ્રહપીડાસુચોગ્રાસુમાહાત્મ્યંશ્રુણુયાન્મમ ॥૧૫॥

ટીકા:-સઘળે ઠેકાણે શાંતિકર્મો, તથા નહારાં સ્વપ્રદર્શન, ઉઘ્ર ગ્રહપીડા, એ સઘળાને માટે મહાત્મ્ય શ્રવણ કરવું. ૧૫

ઉપસર્ગાઃસમંયાંતિગ્રહપીડાશ્ચદારુણાઃ ॥

દુઃસ્વપ્રંચન્દ્રભિદૃષ્ટંસુસ્વપ્રમુપજાયતે ॥૧૬॥

ટીકા:-સઘળા રોગો, દારૂણ ગ્રહપીડા એનો નાશ થાય છે અને નહારા સ્વપ્રાં સારાં થાય છે. ૧૬

બાલગ્રહાભિભૂતાનાંબાલાનાંશાંતિકારકં ॥

સંઘાતભેદેચન્દ્રણાંમૈત્રીકરણમુત્તમં ॥૧૭॥

ટીકા:-લઘુ ગ્રહોથકી પીડા પામતાં હોય એવાં ગ્રહણી તથા બાળકોની શાંતિને અર્થે તથા દુઃસ્વી પ્રીતિ સાંધવાને અર્થે આ માટે સ્તોત્ર ઉત્તમ સાધન છે. ૧૭

દુર્વૃત્તાનામશેષાણાંબલહાનિકરંપરં ॥

રક્ષોભૂતપિશાચાનાંપઠનાદેવનાશનં ॥૧૮॥

ટીકા:-અશેષ દુર્વૃત્તોનો અને બળની હાની કરે એવા રાક્ષસો, ભુતો, પાશાઓ; એ વગેરેનો આ સ્તોત્રનો પાઠ કરવાથી વિનાશ થાય છે. ૧૮

સર્વમમૈતન્માહાત્મ્યંમમસન્નિધિકારકમ્ ॥

પશુપુષ્પાર્ધધૂપશ્ચગંધદીપૈસ્તથોત્તમૈઃ ॥૧૯॥

ટીકા:-આ માટે સઘળું ચરિત્ર સન્નિધિકારક છે. ઉત્તમ પશુ, પુષ્પ, અર્ધ ધૂપ, ગંધ અને દીપ વગેરે જેઓ અર્પણ કરશે. ૧૯

વિપ્રાણાંભોજનૈર્હોમૈઃપ્રોક્ષણીયૈરહર્નિશં ॥

અન્યૈશ્વવિવિધૈર્ભોગૈઃપ્રદાનૈર્વત્સરેણયા ॥૨૦॥

ટીકા:-તથા બ્રાહ્મણને ભોજન જમાડશે, તથા હોમ કરશે તથા નાના પ્રકારના ભોગ મને ધરાવશે અને બ્રાહ્મણને દાન આપશે. એ બધું એક વરસ સુધી રોજ રોજ કરશે તો;—૨૦

પ્રીતિર્મોક્રિયતેસાસ્મિન્સકૃત્સૂચરિતેશ્રુતે ॥

શ્રુતંહરતિપાપાનિતથારોગ્યંપ્રયચ્છતિ ॥૨૧॥

ટીકા:-તેના ઉપર મારી પ્રીતિ થાય છે. અવીજ પ્રીતિ આ ચરિત્ર એકવાર દરરોજ સાંભળવાથી થાય છે. એ સાંભળવાથી પાપ નાશ થાય છે અને આરોગ્ય મળે છે. ૨૧

રક્ષાંકરોતિભૂતેભ્યોજન્મનાંકીર્તનંમમ ॥

યુદ્ધેષુચરિતંયન્મેદુષ્ટદૈત્યનિર્વર્હણં ॥૨૨॥

ટીકા:-મારા જન્મની કથા સાંભળવાથી સઘળાં પ્રાણીઓની રક્ષા થાય છે. દુષ્ટ દૈત્યોના મેં યુદ્ધમાં સંહાર કર્યો. એ સાંભળનારનું યુદ્ધમાં રક્ષણ થાય છે. ૨૨

તસ્મિન્શ્રુતેવૈરિકૃતંભયંપુંસાંનજાયતે ॥

યુષ્માભિઃસ્તુતયોયાશ્ચયાશ્ચબ્રહ્મર્ષિભિઃકૃતાઃ॥૨૩॥

ટીકા:-તમે અને બ્રહ્મર્ષિઓએ જે સ્તુતિ કરો છે તે સાંભળવાથી માણસોને વૈરાકૃત ભય ઉત્પન્ન થશે નહિ. ૨૩

બ્રહ્મણાચકૃતાસ્તાસ્તુપ્રયચ્છંતિશુભાંમતિ ॥

અરણ્યેપ્રાંતરેવાપેદાવાગ્નિપરિવારિતઃ ॥૨૪॥

ટીકા:-બ્રહ્માએ કરેલી સ્તુતિ સાંભળવાથી સારી બુદ્ધિ મળે. કદાચ કોઈ અરણ્યની અંદર દાવાનળે ઘેરાયેલો હોય, ૨૪

(૧૪૮)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૧૬

દસ્યુભિર્વાઘૃતઃશૂન્યેઘૃહીતોવાપિશત્રુભિઃ ॥

સિંહવ્યાઘ્રાનુયાતોવાવનેવાવનહસ્તિભિઃ ॥૨૬॥

ટીકા:-દસ્યુ આંતરી વળ્યા હોય, શત્રુઓએ શૂન્ય ગૃહ થયો હોય, સિંહ, વાઘ, અથવા વનહસ્તી (હાથી) પુકાળ મારવા આવ્યો હોય;-૨૫

રાજાકુદ્ધેનચાજ્ઞપ્તોવધ્યોવંધગતોપિવા ॥

આઘૂર્ણિતોવાવાતેનસ્થિથઃપોતેમહાર્ણવે ॥૨૬॥

ટીકા:-રાજાએ ક્રોધાયમાન થઈને અંગીજાનામાં નાખવાનો હુકમ કર્યો હોય, મોટા સમુદ્રમાં ડૂબતો હોય, ૨૬

પતત્સુચાપિશસ્ત્રેષુસંગ્રામેભૃશદારુણે ॥

સર્વાબાધાસુઘોરાસુવેદનાભ્યર્દિતોપિવા ॥૨૭॥

ટીકા:-દાઝણુ સંગ્રામની અંદર શત્રુના થા પડતા હોય, અને અતિ મોટી ભારેમાં ભારે અડચણોથી ઘેરાયેલો દુખીઆરો હોય, ૨૭

સ્મરન્મમૈતચ્ચરિતંનરોમુચ્યેતસંકટાત્ ॥

મમપ્રભાવાસિંહાદ્યાદસ્યવૌવૈરિણસ્તથા ॥૨૮॥

ટીકા:-એવો માણસ જે મારા આ ચરિત્રનું સ્મરણ કરે તો સર્વ સંકટોથી તરત મુક્ત થાય. અને મારા પ્રભાથી સિંહાદી પ્રાણીઓ તથા દસ્યુ વગેરે દુશ્મનો. ૨૮

દૂરાદેવપલાયંતેસ્મરતશ્ચરિતંમમ ॥

॥ ઋષિરુવાચ ॥

હૃત્યુક્ત્વાસામગવતિચંડિકાચંડાવિક્રમા ॥૨૯॥

ટીકા:-તરત વેગળા નાશી જાય રૂપી બોલ્યા કે;-પરાક્રમી ભગવતી ચંડિકામાતા એ પ્રમાણે બોલી ને;-૨૯

પશ્યતામેવદેવાનાંતત્રૈવાંતરધીયત ॥

તેપિદેવાનિરાતંકાઃસ્વાધિકારાન્યથાપુરા ॥૩૦॥

ટીકા: દેવાના ભેતાંજ તે માતાજી અંતર્યામી થઈ ગયાં. અને દેવાને પહેલાં પ્રભાણે પોતાનો સ્વાધિકાર પ્રાપ્ત થયો. ૩૦

યજ્ઞભાગભૂજઃસર્વેચકુર્વિનિહતારયઃ ॥

દૈત્યાશ્ચદેવ્યાનિહતેશુંભેદેવરિપૌયુધિ ॥૩૧॥

ટીકા: દેવતાઓ, પોતાના દુશ્મન દૈત્યાના માતથી, યજ્ઞ ભાગ, વગર અડચણે ભેગવવા લાગ્યા. દેવીએ દેવતાના દુશ્મન શુંભને મારી નાંખ્યો. ૩૧

જગદ્વિધ્વંસકેતસ્મિન્મહોગ્રેતુલવિક્રમે ॥

નિશુંભેચમહાવીર્યેશેષાઃપાતાલમાયયુઃ ॥૩૨॥

ટીકા: જગતનો નાશ કરવાને માટે તૈયાર એવો મહા ઉગ્ર પરાક્રમી નિશુંભ જે મહા વિર્યવાન હતો તેને દેવીએ મારી નાંખ્યો અને બાકી જે થોડા અસુર જીવ્યા હતા તે પાતાળમાં ગયા. ૩૨

एवંभगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपुनः ॥

संभूयकुरुतेभूपजगतःपरिपालनं ॥૩૩॥

ટીકા: એવાં ભગવતી દેવી સર્વ પ્રાણ સદા હાજર છે અને જ્યારે જ્યારે પાપી દૈત્યો પીડા કરે છે ત્યારે ત્યારે જગતના પરિપાલન અર્થે અવતાર લે છે. ૩૩

तयैतन्मोह्यतेविश्वंसैवविश्वंपसूयते ॥

सायाचिताचविज्ञानंतुष्टाक्रुद्धिंप्रयच्छति ॥૩૪॥

ટીકા: એ દેવી જગતને મોહ પમાડે છે ને બધું વિશ્વ મોહરૂપી નિદ્રામાં પડેલું છે જે તેની ભડિત કરે તો વિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. ને જ્યારે તે સંતોષે છે ત્યારે સંપત્તિ આપે છે. ૩૪

વ્યાપ્તંતયૈતસકલંબ્રહ્માંડમનુજેશ્વર ॥

મહાકાલ્યામહાકાલેમહામારીસ્વરૂપયા ॥૩૫॥

ટીકા:- હે સુરથ રાજ; એ દેવીની સકળ બ્રહ્માંડ વ્યાપ્ત થઈ ગયું છે. મહાકાળી, મહાકાળ અને મહામારી એ તેનાંજ સ્વરૂપ છે. ૩૫

સૈવકાલેમહામારીસૈવસૃષ્ટીર્ભવત્યજા ॥

સ્થિતિકરોતિભૂતાનાંસૈવકાલેસનાતની ॥૩૬॥

ટીકા:- પ્રજ્ઞા કાળે તેનું સ્વયં મહામારી છે. ઉત્પત્તિ કાળે તેનું સ્વરૂપ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરનારું છે સ્થિતિ કાળે તેનું સ્વરૂપ સ્થિતિ કરનારું છે. એ રીતે તે સનાતની દેવી છે. ૩૬

ભવકાલેનૃણાંસૈવલક્ષ્મીર્વૃદ્ધિપ્રદાગૃહે ॥

સૈવાભાવેતથાલક્ષ્મીર્વિનાશાયોપજાયતે ॥૩૭॥

ટીકા:- માણસોની આપદાનોના વખતમાં તેજ લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરનારી છે. તેના અભાવમાં લક્ષ્મીને વિનાશ થાય છે. ૩૭

સ્તુતાસંપૂજિતાપુષ્પૈર્ધૂપગંધાદિભિસ્તથા ॥

દદાતિવિત્તંપુત્રાંશ્રમતિંધર્મેગતિંશુભાં ॥૩૮॥

ટીકા:- પુષ્પ, ગંધ, અને ધૂપ વગેરેથી જે કાંઈ તેનું પૂજન કરે છે તેને વિત્ત (પૈસા), પુત્ર, મનિ અને ધર્મ આપે છે તથા મુઆ પછી તેને શુભ મતિ આપે છે. ૩૮

॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहा-

त्म्येभगवतीवाक्यंनामद्वादशोऽध्यायः ॥૧૨॥

ટીકા:- એ પ્રમણે માર્કંડેય પુરાણના આરંભે અધ્યાય જે સાવર્ણિક મન્વંતરમાં બનવાનો છે તે, દેવીના મહાત્મ વિશેનાં ભગવતીનાં વાક્ય જેમાં છે એવા, પુરા થયો. ૧૨

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ ઋષિસ્વાચ ॥

एतत्तेकथितंभूपदेवीमहात्म्यमुत्तमं ॥

एवंप्रभावासादेवीययेदंधार्यतेजगत् ॥१॥

ટીકા:-૩૫િ બોલ્યા કે; હે સુર । રાજા, આ મેં તેને દેવીનું ઉત્તમ મહાત્મ્ય કહી સંભળાવ્યું છે. એ દેવી પોતાના પ્રભાવડે જગતને ધારણ કરે છે. ૧

विद्यातथैवक्रियतेभगवद्विष्णुमायया ॥

तयात्वमेषवैश्यश्चतथैवान्येविवेकिनः ॥२॥

ટીકા:-ભગવદ્ વિષ્ણુની માયાએ આ બની વિદ્યા રચી છે તેથી કરીને હે રાજા તું અને આ વૈશ્ય તથા અન્ય વિવેકી પુરૂષો;—૨

मोह्यंतेमोहिताश्चैवमोहमेष्ट्यंतिचापरे ॥

तामुपैहिमहाराजशरणंपरमेश्वरीं ॥३॥

ટીકા:-મોહ પામેલા છે અને બીજને મોહ પમાડે છે; અર્થાત્, આ જગતમાં મોહજ રાજ કરે છે. તેટલા માટે હે રાજા તું તે માતાજી પરમેશ્વરીને શરણે જા. ૩

आराधितासैवनृणांभोगस्वर्गापवर्गदा ॥

॥ मार्कण्डेयउवाच ॥

इतितस्यवचःश्रुत्वासुरथःसनराधिपः ॥४॥

ટીકા:-કારણે તે દેવીનું આરાધન કરવાથી આ લોકનાં સુખ તથા સ્વર્ગ અને અપવર્ગ પ્રાપ્ત થાય છે. માર્કંડેય કહે છે કે; એ પ્રભાણે તેનાં

(૧૫૨)

સપ્તશતી સટીક.

કવચ ૪૬

વચન સાંભળીને તે રાજ સુરથ—૪

પ્રણિપત્યમહાભાગંતમૃષિસંશિતવ્રતમ્ ॥

નિર્વિણ્ણોતિમમત્વેનરાજ્યાપહરણેનચ ॥૫॥

ટીકા:-મહા ભાગ્યશાળી રૂષિને પ્રણામ કરાને તપ કરવા જવા તૈયાર થયો કારણ કે પોતાનું રાજ્ય જતું રહ્યું તે મેળવવાને તે બહુ આતુર હતો. ૫

જગામસદ્યસ્તપસેસચવૈશ્યોમહામુને ॥

સંદર્શનાર્થમંબાયાનદીપુલિનસંસ્થિતઃ ॥૬॥

ટીકા:-તે રાજ અને સુરથ અંબિકાના દર્શનની ઇચ્છાએ નદી કાંઠે ગયા અને તપ કરવા બેઠા. ૬

સચવૈશ્યસ્તપસ્તેપેદેવીસૂક્તંપરંજપન્ ॥

તૌતસ્મિન્પુલિનેદેવ્યાઃકૃત્વામુર્તિમહીમયીમ્ ॥૭॥

ટીકા:-તેઓ દેવીનું સુક્ત જપતા હતા તેઓ દેવીની ત્યા મા દીની મૂર્તિ બનાવી ૭

અર્હણાંચક્રતુસ્તસ્યાઃપુષ્પધૂપાગ્નિતર્પણૈઃ ॥

નિરાહારૈયતાહારૈતન્મનસ્કૌસમાહિતૌ ॥૮॥

ટીકા:-તે તે મૂર્તિની તેઓ પુષ્પ, ધૂપ, અગ્નિ અને તર્પણ વગેરેથી દરરોજ પૂજા કરવા લાગ્યા. કેટલાક દિવસ સુધી તો થોડું થોડું ખાતા હતા પણ પછી છેકા છેક નિગહાર રહી પોતાનું બધું ચિત્ત દેવીમાં અર્પણ કર્યું. ૮

દદતુસ્તૌબલિંચૈવનિજગાત્રાસૃગુક્ષિતમ્ ॥

एकंसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैर्यતાत्मनोઃ ॥૯॥

ટીકા:-તેઓ દેવીને પશુઓનાં બળીદાન આપવા લાગ્યા એટલુંજ

નહિ પણ પોતાના શરીરનું લોહી કાઢી દેવીને અર્પણ કરવા મંડ્યા
અં પ્રભાણે તેઓએ દેવીની ત્રણ વર્ષ સુધી આરાધના કીધી. ૯

પરિતુષ્ટાજગદ્ધાત્રીપ્રત્યક્ષપ્રાહચંડિકા ॥

॥ શ્રીદેવ્યુવાચ ॥

યત્પ્રાર્થ્યતેત્વયાભૂપત્વયાચકુલનંદન ॥૧૦॥

ટીકા:-જગદ્ધાત્રી ચંડિકા એઓની સંવાથી સંતુષ્ટ થયાં અને દર્શન આપી બોલ્યાં કે, હે રાજા તું અને આ વૈસ્ય જે અર્થે મારી પ્રાર્થના કરે છે. ૧૦

મત્તસ્તત્પ્રાપ્યતાંસર્વપરિતુષ્ટાદદામિતત્ ॥

॥ માર્કંડેયુવાચ ॥

તતોવવ્રેનૃપોરાજ્યમવિભ્રંશ્યન્યજન્મનિ ॥૧૧॥

ટીકા:-તે, તમારો અર્થ, હું સંતોષ પામેલી, પૂર્ણ કરીશ. મારે તમે માગો. માર્કંડેય કહે છે કે, તે રાજાએ એવું માગ્યું કે મને બીજો જન્મ રાજ્ય મળે. ૧૧

અત્રૈવચનિજરાજ્યંહતશત્રુબલંબલાત ॥

સોપિવૈશ્યસ્તતોજ્ઞાનંવવ્રેનિર્વિણ્ણમાનસઃ ॥૧૨॥

ટીકા:-તથા આ જન્મમાં પણ મારું જે રાજ્ય મારા શત્રુઓએ લઈ લીધું છે તે મને પાછું મળે. પછી વૈસ્યે એવું માગ્યું કે, મને જ્ઞાન આપો કારણ કે એનું મન સંસારપરથી ઊઠી ગયું હતું. ૧૨

મમેત્યહમિતિપ્રાજ્ઞસ્સંગવિચ્યુતિકારકમ્ ॥

॥ શ્રીદેવ્યુવાચ ॥

સ્વલ્પૈરહોભિર્નૃપતેસ્વંરાજ્યંપ્રાપ્સ્યતેભવાન્ ॥૧૩॥

ટીકા:-વૈસ્યે મમત્વથી છુટવાનું જ્ઞાન માગ્યું અને રાજાએ રાજ

(૧૫૪)

સસશતી સટીક.

કવચ

માગ્યું તે સાંભળીને દેવી બોલ્યાં કે;—થોડા વખતમાં હે રાજ્ય તમે તારું રાજ્ય મળશે. ૧૩

હત્વારિપુનસ્સ્થલિતંતવતત્રભવિષ્યતિ ॥

મૃતશ્ચભૂયઃસંપ્રાપ્યજન્મદેવાદિવસ્વતઃ ॥૧૪॥

ટીકા:- તારા શત્રુઓ નાશ પામશે અને તું તારું રાજ્ય ધણા દ-
હાડા ભોગવાં પછી મરા જઇશ. અને ફરી વિવસ્વત નામના દેવતાને
પેટે ફરી જન્મ લેઇશ. ૧૪

સાવર્ણિકોનામમનુર્ભવાન્મુવિભવિષ્યતિ ॥

વૈશ્યવર્યત્વયાયશ્ચવરોસ્મત્તોભિવાંછિત ॥૧૫॥

ટીકા:-અને તું પૃથ્વીપર સાવર્ણિ નામનો મનુ થઇશ. હે શ્રેષ્ઠ વૈ-
શ્ય તું જ્ઞાન માર્ગે છે. ૧૫

તંપ્રયચ્છામિસંસિદ્ધૈતવજ્ઞાનંભવિષ્યતિ ॥

॥ માર્કંડેયુવાચ ॥

इतिदत्त्वातयोर्देवीयथाभिलषितंवरम् ॥૧૬॥

ટીકા:-તો તે જ્ઞાન પામ્યું તને મળશે. માર્કંડેય કહે છે કે; એ પ્રમા-
ણે દેવીએ બંનેને ઇચ્છેલાં વરદાન આપ્યાં. ૧૬

बभूवांतर्हितासद्योभक्त्याताभ्यामभिष्टुता ॥

एवंदेव्यावरंलब्ध्वासुरथःक्षत्रियर्षभः ॥

सूर्याज्जन्मसमासाद्यसावर्णिर्भवितामनुः ॥૧૭॥

ટીકા:-પછી તેઓએ દેવીની ભક્તિ સાથે સ્તુતિ કરી. એ પ્રમાણે
દેવીનું વરદાન પામીને સુરથ રાજ્ય મુખ્યા. પછી બીજે જન્મે વિવસ્વત
મુર્ધને પેટે સાવર્ણી મનુનો અવતાર પામશે ૧૭

॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेषावर्णिकेमन्वंतरेदेवीभ

ગવતીમાહાત્મ્યેસુરથવૈશ્યયોર્વરપ્રદાનંનામ

ત્રયોદશોઽધ્યાયઃ ॥૧૩॥

ટીકા:-એ પ્રમાણે માકેડેય પુરાણનો સાવર્ણિક મન્વંતરમાં બનવાનો સુરથ અને વૈશ્યને વરદાન મળવા બાબતનો તેરમો અધ્યાય પૂરો થયો. ૧૩

॥ શ્રીજગદંબાર્પણમસ્તુ ॥

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

અંતેસ્વદ્ભિનીત્યાદિભિઃષટ્કાંધવિધાયદેવીસૂક્તંપઠિત્વા
નવાર્ણવંપ્રજપ્યાંતેષટ્કાંધકૃત્વામાનસોપચારૈઃસંપૂજ્ય
કૃતજપદેવ્યૈર્નિવેદ્યાંતેરદસ્યમંત્રંપઠેત્ ॥

॥ રાજોવાચ ॥

મગવન્નવતારામેચંડિકાયાસ્ત્વયોદિતાઃ ॥

એતેષાંપ્રકૃતિંબ્રહ્મન્પ્રધાનંવક્તુમર્હસિ ॥૧॥

ટીકા:-રાજા કહે છે કે; હે રૂપિ તમે મને ચંડિકાના અવતાર કહી સંભળાવ્યા તેમાં પ્રધાન (મુખ્ય) કયો અને પ્રકૃતિ (જોણ) કયો તે સાંભળવા ઇચ્છું છું. ૧

આરાધયન્મયાદેવ્યાઃસ્વરૂપંયેનચદ્વિજ ॥

વિધિનાબ્રૂહિસકલંયથાવત્પ્રણતસ્યમે ॥૨॥

ટીકા:-વળી દ્વીજ, એ બધાં રૂપોમાં, આરાધના કરવા લાયક ક-
શું ૩૫, તે વિશે વિધિપૂર્વક હું પ્રણત જનને કહી સંભળાવો. ૨

॥ ઋષિરુવાચ ॥

ઈદંરહસ્યંપરમમનાખ્યેયંપ્રચક્ષતે ॥

ભક્તોસીતિનમેકિંચિત્તવાવાચ્યંનરાધિપ ॥૩॥

ટીકા:-રૂપિ બોલ્યા કે; આ રહસ્ય (ગુપ્ત વાર્તા) બહુજ છાનું છે ને
તે ન કહેવું જોઈએ પણ જ્યારે હું રાજા તું ભક્ત છે તો તને કહેવાને
હરકત નથી. ૩

સર્વસ્યાદ્યામહાલક્ષ્મીસ્ત્રિગુણાપરમેશ્વરી ॥

લક્ષ્યાલક્ષ્યસ્વરૂપાસાવ્યાપ્યકૃત્સંવ્યવસ્થિતા ॥૪॥

ટીકા:-સર્વમાં પહેલી આદ્ય તો મહાલક્ષ્મી છે એ ત્રિગુણાત્મક
પરમેશ્વરી છે. એ કોઈ ઠેકાણે લક્ષ્ય સ્વરૂપે અને કોઈ ઠેકાણે અલક્ષ્ય
સ્વરૂપે પણ આખા વિશ્વમાં વ્યાપેલી છે. ૪

માતુલિંગંગદાંસ્વેટંપાનપાત્રંચબિભ્રતી ॥

નાગંલિંગંચયાયોનિંચબિભ્રતીનૃપમૂર્ધનિ ॥૫॥

ટીકા:-એ દેવીને આર હાથ છે ને તેમાં ગદા, ખેટ, માતુલીંગ અને
પાનપાત્ર એવી આર ચીજો લીધેલી છે. અને માથાપર સાપનાં ધરેણાં
તથા લિંગ અને યોનિ ધારણ કરેલાં છે. ૫

તપ્તકાંચનવર્ણામાતપ્તકાંચનભૂષણા ॥

શૂન્યંતદાખિલંસ્વેનપૂરયામાસતેજસા ॥૬॥

ટીકા:-તેનું શરીર તપ્ત સુવર્ણ જેવું છે અને તેણે તપ્ત સુવર્ણનાં
ધરેણાં પહેરેલાં છે. આ અખીલ પ્રહાંડ પહેલાં શૂન્ય હતું તેમ તેણે

પોતાના પ્રકાશે તેજમય કીધું. ૬

શૂન્યંતદાશિલંલોકંવિલોક્યપરમેશ્વરી ॥

વમારૂપમપરંતમસાકેવલેનહિ ॥૭॥

ટીકા:-સકળ વિશ્વને, આરંભમાં, પરમેશ્વરીએ શૂન્ય દેખીને પોતે તામસી સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. ૭

સાભિન્નાંજનસંકાશાદંષ્ટ્રાંકિતવરાનના ॥

વિશાલ્લોચનાનારીવભૂવતનુમધ્યમા ॥૮॥

ટીકા:-તે ૩૫ કાળું હતું તેના મોઢામાં મોટી મોટી દાઢો હતી પણ તેનું મોઢું શોભાયમાન હતું ને તેની આંખો મોટી હતી. તે ખાયડી હતી ને તેની કેડ પાતળી હતા. ૮

સ્વઙ્ગપાત્રશિરઃસ્વેદૈરલંકૃતચતુર્ભુજા ॥

કબંધહારમુરસાવિભ્રાણાહિશિરઃસ્રજમ્ ॥૯॥

ટીકા:-ખડ્ગ, પાત્ર (દારૂ પીવ.ને), માથાં, ખેટ, એ આર આયુધ આર હાથમાં લીધેલાં હતાં અને ગળામાં એક ધડનો અને બીજો માથાંનો એવા બે હાર છેક છાતી સુધી પહોંચેલા હતા. ૯

સાપ્રોવાચમહાલક્ષ્મીતામસીપ્રમદોત્તમા ॥

નામકર્મચમેમાતર્દેહિતુભ્યંનમોનમઃ ॥૧૦॥

ટીકા:-એ તામસી રૂપવાળી દેવીએ મહાલક્ષ્મીને કહ્યું કે મારું નામ શું ? અને મારું કર્મ કયું ? તે મને જણાવો હું તમને નમું છું ૧૦

તાંપ્રોવાચમહાલક્ષ્મીસ્તામસીપ્રમદોત્તમામ્ ॥

દદામિતવનામાનિયાનિકર્માણિતાનિતે ॥૧૧॥

ટીકા:-મહાલક્ષ્મી મારાં નામ અને કર્મ જે છે તેજ હું તને આપું છું. ૧૧

મહામાયામહાકાલીમહામારીશ્લુધાતૃષા ॥

નિદ્રાતૃષ્ણાચૈકવીરાકાલરાત્રીર્દુરત્યયા ॥૧૨॥

ટીકા:-તારાં નામ આ છે; મહામાયા, મહાકાળી, મહામારી, શ્લુધા, તૃષ્ણા, નિદ્રા, તૃષ્ણા, એકવીરા, કાળરાત્રી અને દુરત્યયા. ૧૨

इमानितवनामानिप्रतिपाद्यानिकर्मभिः ॥

एभिःकर्माणितेज्ञात्वायोऽधीतेसोऽनुतेसुखम्॥१३॥

ટીકા:-આ તારાં નામ તારાં કર્મથકીજ તને પ્રતિપાદ્ય થયાં છે. જે માણસ તારા કર્મોવડે તારાં નામ જાણશે તે સુખ ભોગવશે. ૧૩

तामित्युक्त्वामहालक्ष्मीःस्वरूपमपरंनृप ॥

सत्वाख्येनातिशुद्धेनगुणेनैन्दुप्रभंदधौ ॥१४॥

ટીકા:-મહાલક્ષ્મીએ એ પ્રમાણે બોલ્યા પછી વળી એક બીજું ૩૫ ઉત્પન્ન કર્યું તે સત્વ ગુણથી જરપુર હતું. અને તેનું તેજ ધંદુ— અંદુ સમાન હતું. ૧૪

अक्षमालांकुशधरावीणापुस्तकधारिणी ॥

साबभ्रूववरानारीनामान्यस्यैवसाददौ ॥१५॥

ટીકા:-તેણે અક્ષમાળા, અંકુશ, વીણા, અને પુસ્તક એ પ્રમાણે ચાર વાનાં ચાર હાથમાં લીધાં હતાં. એ ખડુ સુંદર નારી હતી મહાલક્ષ્મી-એ તેને આ નામ આપ્યાં. ૧૫

महाविद्यामहावाणीभारतीवाक्सरस्वती ॥

आर्याब्राह्मीकामधेनुर्वेदगर्भाचधीश्वरी ॥१६॥

ટીકા:-મહા વિદ્યા, મહા વાણી, ભારતી, વાક્ સરસ્વતી, આર્યા, બ્રાહ્મી, કામધેનુ, વેદગર્ભા, અને અધીશ્વરી. ૧૬

अथोवाचमहालक्ष्मीर्महाकालींसरस्वतीम् ॥

યુવાંજનયતાંદેવ્યૌમિથુનેસ્વાનુરૂપતઃ ॥૧૭॥

ટીકા:-પછી મહાલક્ષ્મી, પછી ઉત્પન્ન કરેલી મહાકાળી તથા પછી ઉત્પન્ન કરેલી સરસ્વતી એ બંનેને કહેવા લાગ્યાં કે, તમે તમારા સ્વરૂપ સમાન સ્ત્રી પુરૂષનાં જોડાંને જન્મ આપો ૧૭

इत्युक्त्वा ते महालक्ष्मीः ससर्ज मिथुनं स्वयम् ॥

हिरण्यगर्भौ रुचिरौ स्त्रीपुंसौ कमलासनौ ॥૧૮॥

ટીકા:-અ પ્રમાણે બોલીને મહાલક્ષ્મીએ પોતેજ એક સોના સમાન શોભાતું સ્ત્રી પુરૂષનું જોડું ઉત્પન્ન કર્યું તે જોડું કમળપર બેઠું. ૧૮

ब्रह्मन् विधे विरिंचेति धातरित्याह तं नरम् ॥

श्रीः पद्मे कमले लक्ष्मीत्याह माता स्त्रियं च ताम् ॥૧૯॥

ટીકા:-અ પુરૂષને દેવીએ હે બ્રહ્મન્, હે વિધે હે વિ-એ એ પ્રમાણે નામ દેધન બોલાવ્યો અને સ્ત્રીને હે પદ્મા, કમળા, લક્ષ્મી એ પ્રમાણે નામ દેધને બોલાવી. ૧૯

महाकाली भारती च मिथुने सृजतः सह ॥

एतयोरपि रूपाणि नामानि च वदामि ते ॥૨૦॥

ટીકા:-પછી મહાકાળી તથા ભારતીએ પણ અકેકી જોડ ઉત્પન્ન કરી. તેનાં રૂપ અને નામ હું કહું છું. ૨૦

नीलकंथं रक्तबाहुं श्वेतांगं चंद्रशेखरम् ॥

जनयामास पुरुषं महाकाली सितास्त्रियम् ॥૨૧॥

ટીકા:-નીલકંઠ, રક્તબાહુ, શ્વેતાંગ, ચંદ્રશેખર, એ નામો મહાકાળીએ ઉત્પન્ન કરેલા પુરૂષનાં તથા સ્ત્રીનાં હતાં, ૨૧

सरद्रः शंकरः स्थाणुः कपर्दी च त्रिलोचनः ॥

त्रयीविद्याकामधेनुः सास्त्री भाषास्वराक्षरा ॥૨૨॥

ટીકા:-૩૬, શંકર, સ્થાણું, કપરદી, ત્રિલોચન એ પુરુષનાં ખાસ નામ હતાં અને, ત્રયીવિદ્યા, કામધેનુ, ભાષા, સ્વરા, અને અક્ષરા એ સ્ત્રીનાં ખાસ નામ હતાં. ૨૨

સરસ્વતીસ્ત્રિયંગૌરીંકૃષ્ણંચપુરુષંનૃપ ॥

જનયામાસનામાનિતયોરપિવદામિતે ॥૨૩॥

ટીકા: પછી સરસ્વતીએ ગૌરી ખાયલી અને કાળો પુરુષ ઉત્પન્ન કર્યો. તેમનાં નામ હું હવે કહું છું ૨૩

વિષ્ણુઃકૃષ્ણોહૃષીકેશોવાસુદેવોજનાર્દનઃ ॥

ઉમાગૌરીસતીચંડિસુંદરીસુભગાશિવા ॥૨૪॥

ટીકા: વિષ્ણુ, કૃષ્ણ, ઋષિકેશ, વાસુદેવ, જનાર્દન, એ પુરુષનાં નામ અને હમા ગૌરી, સતી, ચંડિ, સુંદરી, સુભગા શિવા; એ સ્ત્રીનાં નામ છે. ૨૪

एवंगुवतयःसद्यःपुरुषत्वंप्रपेदिरे ॥

चक्षुष्मंतोनुपश्यंतिनेतरेऽतद्विदોजनाः ॥૨૫॥

ટીકા:-એ રીતે સ્ત્રીઓ હાલી તે પુરુષત્વ પામી એ વાત ચર્ચ અશ્રુથી સમજતી નથી. પણ જ્ઞાન અશ્રુથી સમજાય છે. ૨૫

ब्रह्मणेप्रददौपत्नींमहालक्ष्मीर्नृप-याम् ॥

रुद्रायगौरींवरदांवासुदेवायचश्रियम् ॥૨૬॥

ટીકા:-પછી હે રાજા, મહાલક્ષ્મીએ બ્રહ્માને વેદત્રયી, ૩૬તે વરદાન આપે એવી ગૌરી, અને વિષ્ણુ કે વાસુદેવને ત્રી (લક્ષ્મી) એ પ્રભાષે ત્રણ દેવને ત્રણ બાઈડીઓ આપી. ૨૬

स्वरयासहसंभूयविरिंचौडमजीजनत् ॥

विभेदभगवान्‌रुद्रस्तद्गौर्यासहवीर्यवान् ॥૨૭॥

ટીકા:-પછી બ્રહ્માએ પોતાની ખાચડીની સહાયતા લેધને બ્રહ્માંડ સરજ્યું. એ ઇંડાને રૂંદે પોતાનો ખાચડી ગૌરોની સહાયતાથી બાંધ્યું.

૨૭

અંડમધ્યેપ્રધાનાદિકાર્યજાતમભૂન્નૃપ ॥

મહાભૂતાત્મકંસર્વજગત્સ્થાવરજંગમમ્ ॥૨૮॥

ટીકા:- એ ઇંડાની માંહે પ્રધાનાદિ કાર્ય ઉત્પન્ન થયું. મહાભૂત તથા સર્વ જગત-સ્થાવર અને જંગમ સહીત-ઉત્પન્ન થયું. ૨૮

પુષ્પોષપાલયામાસતલ્લક્ષ્મ્યાસહકેશવઃ ॥

સજહારજગત્સર્વેસહગૌર્યામહેશ્વરઃ ॥૨૯॥

ટીકા:- કેશવ એટલે વિષ્ણુએ પોતાની ખાંધડી લક્ષ્મીની સાથે એ જગતનું પાલણુપોષણ કર્યું. અને શીવે પોતાની ખાંધડો પાર્વતીની સાથે તેનો સંહાર કરવાનું કામ ચલાવ્યું. ૨૯

મહાલક્ષ્મીમહારાજસર્વસત્ત્વમયીશ્વરી ॥

નિરાકારાચસાકારાસૈવનાનભિધાનમૃત્ ॥૩૦॥

નામાંતરૈર્નિરૂપ્યૈષાનામ્નાનાન્યેનકેનચિત્ ॥૩૧॥

ટીકા:- હે મહારાજ; એ સર્વ સત્ત્વમયી, ઇશ્વરી, મહાલક્ષ્મી, જે પહેલાં નિરાકાર હતી તે સાકાર થઈ અને ઘણાં નામ ધારણ કર્યાં. એમાંનાં કેટલાંક નામનું વર્ણન મેં તને કહી સંભળાવ્યું એ પરથી તારે સમજવું કે દેવીના નામ સિવાય બીજું કંઈજ નથી. ૩૦—૩૧

॥ ઇતિશ્રીપ્રાધાનિકરહસ્યંનામચતુર્દશોઽધ્યાયઃ ૧૪

ટીકા:- પ્રાધાનિક રહસ્ય સંપૂર્ણ. ૧૪

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ ઋષિઉવાચ ॥

ત્રિગુણાત્મસીદેવીસાલ્વિકીયાત્રિધોદિતા ॥

સાશર્વાચંડિકાદુર્ગાભદ્રાભગવતીર્યતે ॥ ૧ ॥

ટીકા:-૩૫૧ બોલ્યા કે;-એ પ્રમાણે તામસી, તથા સાત્વિકી દેવીતા ત્રિગુણાત્મક રૂપનું વર્ણન મેં તને કહી સંભળાવ્યું. તેનાંજ તામ શર્વા, ચંડિકા, દુર્ગા, ભદ્રા અને ભગવતી છે. ૧

યોગનિદ્રાહરેરુક્તમહાકાલીતમોગુણા ॥

મધુકૈટભનાશાર્થયાતુષ્ટાવાંબુજાસનઃ ॥૨॥

ટીકા:-એમાં વિષ્ણુની યોગ નિદ્રા તે તમોગુણવાળી મહાકાળી છે અને મધુકૈટભને મારવા માટે બ્રહ્માએ પ્રાર્થના કરી હતી. ૨

દશવક્રત્રાદશમુજાદશપાદાંજતપ્રભા ॥

વિશાલયારાજમાનાત્રિશલ્લોચતમાલયા ॥૩॥

ટીકા:- તેને દશ સોપાં છે, દશ હાથ છે, દશ પગ છે. દરેક મોઢાને ત્રણ ત્રણ આંખો છે માટે બધી મળીને તેને ત્રીસ આંખો છે તેથી તે બધું સારી દેખાય છે. ૩

સ્ફુરદ્દશનદંધ્રાસામીમરૂપાપિભૂમિપ ॥

રૂપસૌભાગ્યકાંતીનાંસપ્રતિષ્ઠામહાશ્રિયાસ ॥૪॥

ટીકા:- તેના દાંત અને દાઢો જરા બહાર તીકળેલી છે તેથી બચ-કર લાગેછે તોપણ તે રૂપ અને કાન્તિમાં શોભેલી સૌભાગ્યવંતી છે. ને તે મહાશ્રિયા એવે નામે પ્રખ્યાત છે. ૪

સદ્ગુણગદાશ્ચલચક્રપાશમુશુંડિભૂત ॥

પરિધંકાર્મુકેર્શિર્ણિશ્ચોતદુધિરંદધી ॥૫૫॥

ટીકા:- ખડમ, બામ, ગદા, ત્રિશૂળ, ચક્ર, પાસ, હુશુંડી, પરિધ, ધનુષ્ય તથા લોહી ટપકતું માથું એટલાં દશ વાનાં તેજ દશ હાથમાં બીધાં છે. ૫

एवासावैष्णवीमायामहाकालीदुरत्यया ॥

आराधितावशीकुर्यात्पूजाकर्तुश्चराचरम् ॥६॥

ટીકા:- એ વૈષ્ણવી માયા મહાકાળી દુઃખથી દુર થાય એવાં છે પણ જો તેની આરાધના કરીએ ને પૂજા કરીએ તો આપણે પણ અસાચર વિશ્વ થઈ જાય. ૬

सर्वदेवशरीरेभ्योयाविर्भूतामितप्रभा ॥

त्रिगुणाशामहालक्ष्मीःसाक्षान्महिषमर्दिनी ॥७॥

ટીકા:- સર્વ દેવતાઓના શરીરમાંથી નીકળેલા તેજથી બનેલાં ત્રીગુણાત્મક મહાલક્ષ્મી તે સાક્ષાત મહિષાસુર મર્દિની છે. ૭

श्वेताननानीलभुजासुश्वेतस्तनमंडला ॥

रक्तमध्यारक्तपादानीलजंघोरुरुन्मदा ॥८॥

ટીકા:- તેનું મોઢું ઘોળું છે, તેના હાથ નીલવર્ણના છે, સ્તનમંડળ ઘોળું છે, છાતીનો વચ્ચેનો ભાગ લાલ છે, તેના પગ લાલ છે. જાંઘો ને પેટ નીલવર્ણનાં છે ને તેથી ઉન્મદ છે. ૮

सुचित्रजवनाचित्रमाल्यांबरविभूषणा ॥

चित्तानुलेपनाकांतिरूपसौभाग्यशालिनी ॥९॥

ટીકા:- તેણે કેડમાં માળા, તથા આભુષણ ધારણ કરેલાં છે અને સરીરે ચિત્રાનું અનુલેપન કરેલું છે એ દેવી કાન્તીરૂપ-સૌભાગ્યશાલિની છે. ૯

અષ્ટાદશભુજાપૂજ્યાસાસહસ્રભુજાસતી ॥

આયુધાન્યત્રવક્ષ્યંતેદક્ષિણાધઃકરક્રમાત્ ॥૧૦॥

ટીકા:—તેને અઢાર હાથ છે (જોકે મૂળે તે હજાર હાથવાળી છે પણ સેવકોને સેવા કરવી ફાવે માટે તેણે એટલા થોડા હાથ રાખ્યા છે) તે દેવીના હાથમાં કેવાં કેવાં આયુધો છે તે હું જમણા હાથથી માંડીને વર્ણવું છું. ૧૦

અક્ષમાલાચકમલંબાણોસિઃકુલિશંગદા ॥

ચક્રાંત્રિશૂલંપરશુઃશંખોઘંટાચપાશકઃ ॥૧૧॥

ટીકા:—અક્ષમાળા, કમળ, ખાણ, તરવાર (અસી), કુલીશ (વજ્ર), મહા, ચક્ર, ત્રિશૂળ, પરશુ, શંખ, ઘંટ, ફાંસો. ૧૧

શક્તિર્દંડશ્ચર્મચાપંપાનપાત્રંકમંડલુઃ ॥

અલંકૃતભુજામેભિરાયયુધૈઃકમલાસનામ્ ॥૧૨॥

ટીકા:—શક્તિ, દંડ, ઢાલ, ધનુષ, પાનપાત્ર, કમંડળ, એ અઢાર હથિઆર અઢાર હાથમાં ઝાલીને કમળપર બેઠેલાં છે. ૧૨

સર્વદેવમયીમીશાંમહાલક્ષ્મીમિમાન્ટપ ॥

પૂજયેત્સર્વલોકાનાંસદેવાનાંપ્રભુર્ભવત્ ॥૧૩॥

ટીકા:—હ રાજ, એ મહાલક્ષ્મી સર્વ દેવમયી હોવાને લીધે સમગ્રા ઉપર રાજ કરે છે. જે માણસ તેની પૂજા કરે છે તે સર્વ લોક અને દેવ-લોકોના પથ પ્રભુ થાય છે. ૧૩

ગૌરીદેહાસમુદ્ધુતાયાસત્ત્વૈકગુણાશ્રયા ॥

સાક્ષાત્સરસ્વતીપ્રોક્તાશુંભાસુરનિબર્હિણી ॥૧૪॥

ટીકા:—જે માતા, ગૌરીના દેહથી ઉત્પન્ન થયાં, અને જે સત્ત્વ ગુણવાળાં કહેવાય છે તેને તું સાક્ષાત્ સરસ્વતી જાણ; તેણેજ શુંભ અસુરને મારી નાંખ્યો. ૧૪

દધૌચાષ્ટમુજાવાણમુમલેશ્વલચક્રમૃત ॥

શંખંઘંટાંલાંગલંચકાર્મુકંવમુધાધિપ ॥૧૫॥

ટીકા:-તેને આઠ હાથ છે અને તેમાં બાણ, મુશળ, ત્રિશૂળ, ચક્ર, શંખ, ઘંટા, હળ, અને કાર્મુક (ધનુષ) એ આઠ શસ્ત્રો ધારણ કર્યા છે. ૧૫

एषासंपूजिताभक्त्यासर्वज्ञत्वंप्रयच्छति ॥

निशुंभमथिनीदेवीशुंभासुरनिबर्हिणी ॥૧૬॥

ટીકા:-આ દેવીની ભક્તિથી પૂજા કરે તો સર્વજ્ઞપણું પ્રાપ્ત થાય, એણે શુંભ અને નિશુંભ દૈત્યોને માર્યા છે. ૧૬

इत्युक्तानिस्वरूपाणिमूर्तीनांतवपार्थिव ॥

उपासनंजगन्मातुःपृथगासांनिशामय ॥૧૭॥

ટીકા:-હે રાજા, એ મેં તને દેવીનાં સ્વરૂપો કહ્યાં હવે તેમની પૃથક્ પૃથક્ ઉપાસના કહું છું તે સાંભળ. ૧૭

महालक्ष्मीर्यदापूज्यामहाकालीसरस्वती ॥

दक्षिणोत्तरयोःपूज्येष्टष्टटोमિथुनत्रयम् ॥૧૮॥

ટીકા:-જ્યારે મહાલક્ષ્મીની પુજા કરવી હોય ત્યારે તેની જમણી બાજુએ મહાકાળી અને ડાબી બાજુએ સરસ્વતીનું સ્થાપન તથા તેની પાછલી બાજુએ (પુઠે) ત્રણ જોડાનું સ્થાપન કરવું. પછી એ બધાંની પુજા કરવી. ૧૮

विरिंचिःस्वरयामध्येरुद्रोगौर्याचदक्षिणे ॥

वामेलक्ष्म्याहृषीकेशःपुरतोदेवतात्रयम् ॥૧૯॥

ટીકા:-ત્રણે જોડાનું સ્થાપન આ પ્રમાણે કરવું. મહાલક્ષ્મીની પાછળ સરસ્વતી અને હ્રદ્વાનું જોડું, ને તેની જમણી બાજુએ ગૌરી અને

૩૬ તથા ડાબી બાજુએ લક્ષ્મી અને વિષ્ણુ. ૧૮

અષ્ટાદશભુજામધ્યેવામેચાસ્યાદશાનના ॥

દક્ષિણેઽષ્ટભુજાલક્ષ્મીર્મહતીતિસમર્ચयेत् ॥૨૦॥

ટીકા:-પણ જો મહાકાળીનીજ પુખ કરવાની હોય તે (૧૮) હાથ-વાળાં મહાકાળી વચમાં ને તેમની જમણી બાજુએ મહાલક્ષ્મી તથા ડાબી બાજુએ સરસ્વતીનું સ્થાપન કરવું. ૨૦

કાલમૃત્યુચસંપૂજયૌસર્વારિષ્ટપ્રશાંતયે ॥

યદાચાષ્ટભુજાપૂજ્યાશુંભાસુરનિબર્હિણી ॥૨૧॥

ટીકા:-સર્વ દુઃખોની શાંતિને અર્થે કાળ તથા મૃત્યુની પણ પુજા કરવી. જ્યારે શું જા અસુરને મારનાર આઠ હાથવાળાં સરસ્વતીની પુજા કરવાની હોય ત્યારે—૨૧

નવાસ્યાઃશક્તયઃપૂજ્યાસ્તથારુદ્રવિનાયકૌ ॥

નમોદેવ્યાઙિતિસ્તોત્રૈર્મહાલક્ષ્મીંસમર્ચयेत् ॥૨૨॥

ટીકા:-નવ શક્તિઓ તથા ૩૬, અને વિનાયકની પુજા કરવી. મહાલક્ષ્મીની પુજા નમો દેવ્યા એ સ્તોત્રથી કરવી ૨૨

અવતારત્રયાર્ચ્યાંસ્તોત્રમંત્રાસ્તદાશ્રયાઃ ॥

અષ્ટાદશભુજાચૈષાપૂજ્યામહિષમર્દિની ॥૨૩॥

ટીકા: એ પ્રમાણે દેવીના ત્રણે અવતાર—મહાલક્ષ્મી, મહાકાળી અને સરસ્વતીની પુજા સ્તોત્ર તથા મંત્રથી કરવી. અઠાર હાથવાળી મહાકાળી તે મુખ્ય છે. ૨૩

મહાલક્ષ્મીર્મહાકાલીસૈવપ્રોક્તાસરસ્વતી ॥

ઈશ્વરીપુણ્યપાપાનાંસર્વલોકમહેશ્વરી ॥૨૪॥

ટીકા:-મહાલક્ષ્મી, મહાકાળી અને સરસ્વતી એ બધાં એક જ છે.

તે પુણ્ય પાપત્તી ઇશ્વરી છે અને સર્વ લોકની મહેશ્વરી છે. ૨૪

મહિષાંતકરીયેનપૂજિતાસજગત્પ્રભુઃ ॥

પૂજયેજગતાંધાર્ત્રીચંડિકાંમક્તવત્સલામ્ ॥૨૫॥

ટીકા:-મહીષાસુરનો અંત લાવનારી પુજ કરવાથી જગતનો રાજ થાય. ભક્તવત્સળ, જગતપાત્રી ચંડિકાની પુજ કરવી. ૨૫

અર્ધ્યાદિભિરલંકારૈર્ગંધપુષ્પૈસ્તથાક્ષતૈઃ ॥

ધૂપૈર્દીપૈશ્ચનૈવેદ્યૈનાનામધ્યસમન્વિતૈઃ ॥૨૬॥

ટીકા:-ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય અને અર્ધ્ય વગેરેથી દેવીનું પુજન કરવું. ૨૬

રુધિરાક્તેનવધિનામાંસેનસુરયાનૃપ ॥

પ્રણામાશ્વમનીયેનચંદનેનસુગંધિના ॥૨૭॥

ટીકા:-હે રાજ રુધિરયુક્ત બળીદાન, માંસ, દારૂ (મધ), પ્રજ્વાલ, આશ્વમન, ચંદન, સુગંધ, ૨૭

સકર્પૂરૈશ્ચતાંબૂલૈર્મક્તિભાવસમન્વિતૈઃ ॥

વામભાગેગ્રતોદેવ્યાશ્ચિછન્નશીર્ષમહાસુરં ॥૨૮॥

ટીકા:-કર્પુરયુક્ત તાંબુલ (પાન), એટલાં વાલાંથી ભાવસહિત દેવીને પુજવી. કાળે પડળે મહિષાસુરનું કપાયલું માથું મુકવું; ૨૮

પૂજયેન્મહિષંયેનપ્રાપ્તંસાયુજ્યમીશયા ॥

દક્ષિણેપુરતઃસિંહંસમગ્રંધર્મમીશ્વરં ॥૨૯॥

ટીકા:-અને એ માથાતી પણ પુજ કરવી કારણ કે દેવીએ એને સાયુજ્ય મુક્તિ આપી છે. જમણે પડળે ધર્મેશ્વર સિંહનું સ્થાપન કરવું. ૨૯

વાહનંપૂજયેદેવ્યાધૃતંયેનચરાચરં ॥

તતઃકૃતાંજલિપુટસ્તુવીતચરીતૈરિમૈઃ ॥૩૦॥

ટીકા:-એ સિંહની પણ પુજા કરવી કારણ કે એણે ચરાચર વિશ્વ ધારણ કર્યું છે. પછી અંજલી પુટ કરીને નીચે પ્રમાણે ચરિત્રોથી દેવીની સ્તુતિ કરવી. ૩૦

એકેનવામધ્યમેનનૈકેનેતરયોરિહ ॥

ચરિતાર્દ્ધતુનજપેજ્જપન્છિદ્રમવાપ્નુયાત્ ॥૩૧॥

ટીકા:-કોઈ પણ એક ચરિત્રથી અથવા મધ્યમના એક ચરિત્રથી પુજા કરવી પણ કોઈ પણ વખતે અર્ધ ચરિત્રનો જપ કરવો નહિ. કેમકે એમ કરીએ તો છિદ્ર પ્રાપ્ત થાય. ૩૧

સ્તોત્રમંત્રૈસ્તુવીતેમાંયદિવાજગદંબિકાં ॥

પ્રદક્ષિણાનમસ્કારાન્કૃત્વામૂર્ધ્નિકૃતાંજલિઃ ॥૩૨॥

ટીકા:-તેજ સ્તોત્રમાંના મંત્રવડેજ જગદંબિકાની સ્તુતિ કરવી. પ્રદક્ષિણા તથા નમસ્કાર કરવા અને હાથ જોડીને માથે અડકાડવા અને પગે લાગવું. ૩૨

ક્ષમાપયેજ્જગદ્ધાત્રીંમુહુર્મુહુરતંદ્રિતઃ ॥

પ્રતિશ્લોકંતુજુહુયાતપાયસંતિલસર્પિષા ॥૩૩॥

ટીકા:-વારે વારે એવું કહેવું કે હે જગદ્ધાત્રી મારા અપરાધ ક્ષમા કર. પછી પાયસ (ખીર, દૂધપાક વગેરે), તેજ તથા ધી વડે દરેક શ્લોકે હોમ કરવો. ૩૩

જુહુયાતસ્તોત્રમંત્રૈર્વાંચંડિકાયૈશુભંહવિઃ ॥

નમોનમઃપદૈર્દેવીંપૂજયેસુસમાહિતઃ ॥૩૪॥

ટીકા:-સારી હોમ કરવાની ચિન્તેથી સ્તોત્ર—મંત્રવડે ચંડીકાને માટે હોમ કરવો. એક ચિત્ત કરીને દરેક પદને નમો નમઃ એવા શબ્દ લગાડી પુજા કરવી. ૩૪

પ્રયતઃપ્રાજલિઃપ્રવ્હઃપ્રણમ્યારોષ્યચાત્મનિ ॥

સુચિરંભાવયેદ્દેવીંચંડિકાંતન્મયોભવેત્ ॥૩૫॥

ટીકા:-હાથ જોડીને દેવીને પગે લાગવું અને તેનું હૈયામાં ધ્યાન ધરી ચંડિકાને હૈયામાં સ્થાપન કરી તેની સાથે તન્મય થઈ જવું. ૩૫

एवम्यःपूजयेद्भक्त्याप्रत्यहंपरमेश्वरीं ॥

મુત્કાભોગાન્યથાકામંદેવીસાયુજ્યમાપ્નુયાત્ ૩૬

ટીકા:-અં પ્રભાણે જે દેવીની ભક્તિથકી હરરોજ પુજા કરશે તે ઇચ્છા પ્રભાણે આ દુનિયામાં ભોગ ભોગવાને અતે દેવીની સાયુજ્ય મુક્તિ પામશે. ૩૬

योनपूजयतेनित्यंचंडिकांभक्तवत्सलां ॥

ભસ્મીકૃત્યાસ્યપુણ્યાનિનિર્દહેન્પરમેશ્વરી ॥૩૭॥

ટીકા:-ભક્તવત્સળ ચંડિકાને જે હમેશાં પુજતો નથી તેનાં સઘળાં પુણ્યો દેવી બાળીને ભસ્મ કરે છે. ૩૭

तस्मात्पूजयभूपालसर्वलोकमहेश्वरीं ॥

યથોક્તેનવિધાનેનચંડિકાંસુખમાપ્સ્યસિ ॥૩૮॥

ટીકા:-તેટલા માટે હે રાજા; તું સર્વ લોકની મહેશ્વરી ચંડિકાનું પુજન, જેવી પહેલાં વિધિ બતાવેલી છે તે પ્રમાણે બરોબર કર એટલે તને સુખ મળશે. ૩૮

इतिश्रीमार्क०पु०सा०म०देवीभगवतीमा०वैकृति-

करहस्यंनामपंचदशोऽध्यायः ॥૧૫॥

ટીકા:-વૈકૃતિક રહસ્ય અથવા પંદરમો અધ્યાય પુરો થયો. ૧૫

॥ શ્રીગણપતિર્જયતિ ॥

॥ ઋષિરુવાચ ॥

નંદાભગવતીનામયામવિષ્યતિનંદજા ॥

સારક્તાપૂજિતામક્તયાવશીકુર્યાંજગન્નર્ય ॥૧॥

ટીકા:-ભગવતી નંદામાતા જે નંદ નામના ગોવાળને ઘેર જન્મશે તેની જે લકિત ભાવથી પુજા કરશે તેને વશ ત્રણે જગત થશે. ૧

કનકોત્તમકાંતિ:સાસુકાંતિકનકાંબરા ॥

દેવીકનકદામાદયાકનકોત્તમભૂષણા ॥૨॥

ટીકા:-એ દેવીની કાંતિ સોનાના જેવી છે. તેનાં લુગડાં પણ સોનાનાં છે. સોનાનો કદોરો અને એ પ્રમાણે બધાં ઘરેણાં સોનાનાં છે. ૨

કમલાંકુશપાશાબ્જૈરલંકૃતચતુર્ભુજા ॥

ઈંદિરાકમલાલક્ષ્મી:સાશ્રીરુક્માંબુજાસના ॥૩॥

ટીકા:-કમળ, અંકુશ, પાશ, શંખ, એ ચાર વાનાં ચાર હાથમાં રહેલી છે. તે—ઈંદિરા-કમળા-લક્ષ્મી-શ્રી કે રૂક્મા દેવી કમળના આસનપર બેસશે. ૩

ચારક્તદંતિકાનામદેવીપ્રોક્તામયાનઘ ॥

તસ્યા:સ્વરૂપંવક્ષ્યામિશ્રુણુસર્વભયાપહૈ ॥૪॥

ટીકા:-હે અનઘ (પાપ રહિત) રાજા, મેં પહેલાં રક્તદંતિકા એવું દેવીનું નામ કહેલું છે તેનું સ્વરૂપ કહું છું તે સાંભળ. એ સાંભળવાથી ભયનો નાશ થાય છે. ૪

રક્તાંબરારક્તવર્ણારક્તસર્વાંગમુષળા ॥

રક્તતીક્ષ્ણનસારક્તદશનારક્તદંષ્ટિકા ॥૫૫॥

ટીકા:-લાલ લુંગડાં તેણે પહેર્યાં છે તેનું શરીર પણ રક્ત વર્ણનું છે. તેનાં વરણાં પણ લાલ છે. તેના તીક્ષ્ણ નખ પણ લાલ છે. તેના દંડાં અને દાઢો પણ લાલ છે. ૫

પતિનારીવાનુરક્તાદેવીભક્તંભજેજ્ઞનં ॥

વસુધેવવિશાલાસાસુમેરુયુગલસ્તની ॥૬॥

ટીકા:-જેમ પતિવૃતા ખાયડી પોતાના ઘણીપર ખડુ વહાલ રાખે છે તેમ દેવી પોતાના ભક્તપર રાખે છે. દેવી પૃથ્વીના જેટલી જેટલી વિશાળ છે અને તેનાં બે સ્તન સુમેરુ પર્વતના જેવડાં છે. ૬

દીર્ઘોલંબાવતિસ્થુલોનાવતાવમનોહરો ॥

કર્કશાવતિકાંતૌતૌસર્વાનંદપયોનિધી ॥૭॥

ટીકા:-એ સ્તન લાંબાં, દીર્ઘ અને સ્થુળ તથા કઠણ છે પણ મનોહર છે. તે ખડુ કાંતિવાળાં અને આનંદરૂપી દૂધથી ભરેલાં છે. ૭

મક્તાન્સંપાયયેદ્દેવીસર્વકામદુઘૌસ્તની ॥

સ્વર્દ્વાપાત્રંચમુસલંભાંગલંચત્રિભર્તિસા ॥૮॥

ટીકા:-દેવી પોતાનાં આ કામ દુધાં જેવાં સ્તનોથી ભક્તને પાન કરે છે. ખડ્મ, પાત્ર, મુસળ, હળ, એ ચાર વાનાં દેવીએ આરે કાષ્ઠમાં ધારણ કર્યાં છે. ૮

આશ્વયાતારક્તર્ચામુંડાદેવીયોગેશ્વરીતિચ ॥

અનયાવ્યાપ્તમશિલંજગત્સ્થાવરજંગમં ॥૯॥

ટીકા:-એ રક્ત આમુંડા દેવી જો કે યોગેશ્વરી છે તો, પણ તેણે આ-ખું જંગમ, સ્થાવર ને જંગમ, પોતાયઠ્ઠી વ્યાપ્ત કર્યું છે. ૯

इमांयःपूजयेद्भक्त्यासव्याप्नोतिचराचरं ॥

अधीतेयइमंनित्यंरक्तदंत्यावपुस्तवं ॥१०॥

ટીકા:-એની જે ભકિતથી પુજા કરશે તે પણ ચરાચર વિશ્વમાં ફેલાશે. અને જે કોઈ એ રક્તદંતિકાનું હંમેશાં ધ્યાન કરશે; ૧૦

तंसापरिचरेद्देवीपतिंप्रियमिवांगना ॥

शाकंभरीनीलवर्णानीलोत्पलविलोचना ॥११॥

ટીકા:-તો તેના સેવા તે દેવી, જેમ સારા ખાયડી પોતાના પ્રિય પતિની સેવા કરે છે તેમ કરશે. શાકંભરી, નીલવર્ણા, અને નીલાં કમળના જેવી આંખોવાળી, ૧૧

गंभीरनाभिस्त्रिवलीविभूषिततनूदरी ॥

सुकर्कशसमोचुंगवृत्तपीनघनस्तनी ॥१२॥

ટીકા:-ગંભીર નાભિ, જેના પેટનાં ત્રણ વળીઆં વળે છે એવી, જેનાં સ્તન કઠણ, સરખાં, ઉપરથી બરોબર ગોળ, મોટાં અને ઘટ્ટ છે એવી, એ દેવી છે. ૧૨

मुष्टिशिलिमुखापूर्णकमलंकमलालया ॥

पुष्पपल्लवमुलादिफलाढयंशाकसंचयं ॥१३॥

ટીકા:-તે કમળપર બેઠેલી છે, તેણે એક મુઠીમાં ખાણ પકડ્યાં છે. બીજામાં કમળ અને ત્રીજામાં પુષ્પ, પલ્લવ, મુળા વગેરે બધાં શાક તથા ફળનો સંચય કરેલો છે. ૧૩

काम्यानंतरसैर्युक्तंक्षुत्रृणमृत्युभयापहं ॥

कार्मुकंचस्फुरत्कांतिविभ्रतीपरमेश्वरी ॥१४॥

ટીકા:-તે કામ્યા દેવીએ ચોથા હાથમાં ક્ષુદ્રા, તૃણા અને મૃત્યુના ભયને નાશ કરે એવું અને જેની કાંતિ સ્ફુરતી થયેલી છે એવું સુંદર ધનુષ (પરમેશ્વરીએ) ધારણ કર્યું છે. ૧૪

શાકંભરીશતાક્ષીસાસૈવદુર્ગાપ્રકીર્તિતા ॥

ઉમાગૌરીસતીચંડિકાલિકાસાચપાર્વતી ॥૧૫॥

ટીકા:-શાકંભરી, શતાક્ષી, દુર્ગા, ઉમા, ગૌરી, સતી, ચંડિકા, પાર્વતી, એ બધાં એજ દેવીનાં નામ છે. ૧૫

શાકંભરીંસ્તુવન્ધ્યાયન્જપન્સંપૂજયન્નમન્ ॥

અક્ષય્યમશ્નુતેશીઘ્રમન્નપાનાદિકંફલં ॥૧૬॥

ટીકા:-એ શાકંભરી માતાનું જે કોઈ ધ્યાન, જપ, પુજા કે સ્તુતિ કરશે તેને અક્ષયપદ પ્રાપ્ત થશે અને અન્ન પાનાદિક ફળનું સુખ ભોગવશે. ૧૬

મીમાપીનીલવર્ણૈવદંષ્ટાદશનભાસુરા ॥

વિશાલલોચનાવૃત્તતુંગપીનપયોધરા ॥૧૭॥

ટીકા:-ભીમા દેવીનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે; તે નીલા રંગનાં છે તેમની દાઢો અને દાંત શોભિતા છે. તેનાં લોચન વિશાળ છે તેને ગોળ, ઉંચાં અને મોટાં સ્તન છે. ૧૭

ચંદ્રહાસંચંડમરુંશિરઃપાત્રંચવિભ્રતી ॥

એકવીરાકાલરાત્રિઃસૈવોક્તાકામદાસ્તુતા ॥૧૮॥

ટીકા:-તેણે પોતાના ચાર હાથમાં ખડ્ગ, ડમરૂ, માથુ અને પાત્ર એ ચાર વાનાં લીધેલાં છે. તેને એકવીરા, કાળરાત્રી, અને કામદા એવાં નામથી લોકો વખાણે છે. ૧૮

તેજોમંડલદુર્ધર્ષાભ્રામરીચિત્રકાંતિમૃત્ ॥

ચિત્રભ્રમરપાણિઃસામહામારીતિગીયતે ॥૧૯॥

ટીકા:-તે જે મંડળ, દુર્ધર્ષા, ભ્રામરી, ચિત્રકાંતિ, ચિત્ર ભ્રમર પાણિ (જેના હાથમાં વિચિત્ર ભમરો છે એવી), એ પાંચ નામ મહામારી નામનાં માતાનાં છે. ૧૯

इत्येतामूर्तयोदेव्याव्याख्यातावसुधाधिप ॥

जगन्मातुश्चंडिकायाःकीर्तिताःकामधेनवः ॥२०॥

ટીકા:-હે વસુધાધિપ (રાજા), જગતની માતા ચંડિકા જે કામધેનુ જેવી છે તેની મુર્તિઓનું વ્યાખ્યાન એ પ્રમાણે મેં તને કહી સંભળાવ્યું. ૨૦

इदंरहस्यंपरमंनवाच्यंकस्यचित्तव्या ॥

व्याख्यानंदिव्यमूर्तिनामधीष्वावहितःस्वयं॥२१॥

ટીકા:-આ પરમ રહસ્ય તારે કોઈને કહેવા લાયક નથી તું તારી મેળેજ દેવીની મુર્તિના વ્યાખ્યાનનું ધ્યાન કર. ૨૧

देव्याध्यानंतवाख्यातंगुत्थाद्गत्यपरंमहत् ॥२२॥

ટીકા:-દેવોનું આ ધ્યાન જે મેં તને કહ્યું તે સૌથી બહુજ શુભ છે. કોઈ પણ બણતું નથી. ૨૨

इतीश्रीमार्कण्डेयपुराणेषावर्णिकेमन्वंतरेदेवीभग

वतीमहात्म्येमूर्तिरहस्यंनामषोड-

शोऽध्यायः ॥१६॥

ટીકા:-એ પ્રમાણે મુર્તિ રહસ્ય અથવા સોળમો અધ્યાય પુરા થયો. ૧૬

॥ श्रीगणपतिर्जयति ॥

॥ अथरात्रिसूक्तम् ॥

विश्वेश्वरीजगद्धात्रीस्थितिसंहारकारिणी ॥ निद्रा
भगवतीविष्णोरतुलांतेजसःप्रभुः ॥१॥ ब्रह्मोवाच ॥
त्वंस्वाहात्वंस्वधात्वंहिवषट्कारःस्वरात्मिका ॥ सु
धात्वमक्षरेनित्येत्रिधामात्रात्मिकास्थिता ॥२॥ अ
र्धमात्रास्थितानित्यायानुच्चार्याविशेषतः ॥ त्वमैव
संध्यासावित्रीत्वंदेविजननीपरा ॥३॥ त्वयैतद्वार्यते
विश्वंत्वयैतत्सृज्यतेजगत् ॥ त्वयैतत्पाल्यतेदेवि
त्वमतस्यंतेचसर्वदा ॥ ४ ॥ विसृष्टौसृष्टिरूपात्वंस्थि
तिरूपाचपालने ॥ तथासंहतिरूपांतेजगतोस्यजग
न्मये ॥५॥ महाविद्यामहामायामहामेधामास्मृतिः
॥ महामोहाचभवतीमहादेवीमहासुरी ॥ प्रकृति
स्त्वंचसर्वस्यगुणत्रयविभाविनी ॥ कालरात्रिर्महा
रात्रिर्मोहरात्रिश्चदारुणा ॥७॥ त्वंश्रीस्त्वमीश्वरीत्वं
ह्रीस्त्वंबुद्धिर्बोधलक्षणा ॥ लज्जापुष्टिस्तथातुष्टिस्त्वं
शांतिःक्षान्तिरेवच ॥८॥ खड्गिनिशुलिनीघोरागदि-
नीचक्रिणीतथा ॥ शंखिनीचापिनीबाणभूशुण्डीप
रिषाणुधा ॥९॥ सौम्यासौम्यतराशेषसौम्येभ्यस्त्व

(१७६)

अथोत्तरन्यासः

तिसुंदरी ॥ परापराणांपरमात्वमेवपरमेश्वरी १० य
च्चकिंचित्क्वचिद्वस्तुसदसद्वाखिलात्मिके ॥ तस्यसर्व
स्ययाशक्तिस्सात्त्वांकिंस्तूयसेतदा ११ ययात्वयाज
गत्स्रष्टाजगत्पात्यत्तियोजगत् ॥ सोपिनिद्रावशं
नीतःकस्त्वांस्तोतुमिहेश्वरः ॥१२॥ विष्णुश्शरीर
ग्रहणमहमीशानएवच ॥ कारितास्तेयतोतस्त्वांक
स्त्वोतुंशक्तिमान्भवेत् ॥ १३ ॥ सात्वमित्थंप्रभावै
स्स्वैरुदारैर्देविसंस्तुता ॥ मोहयैतौदुराधर्षावसुरौ
मधुकैटभौ ॥१४॥ प्रबोधंचजगत्स्वामीनीयताम
च्युतोलघु ॥ बोधश्चक्रियतामस्यहंतुमेतौमहासुरौ
॥१५॥ इतिरात्रिसूक्तम् ॥

॥ श्रीगणपतिर्जयति ॥

अथोत्तरन्यासः

खड्गिनीशूलिनीघोरा० हृदयायनमः ॥ शूलेनपाहि
नोदेवि० शिरसेस्वाहा ॥ प्राच्यांरक्षप्रतीच्यांच०
शिखायैवषट् ॥ सौम्यानियानिरूपाणि० कवचाय
हुं ॥ खड्गशूलगदादीनि० नेत्रत्रयायवौषट् ॥ सर्वस्व
रूपेसर्वेशे० अस्त्रायफट् ॥ अथध्यानं ॥ विद्युद्दाम-
समप्रभांमृगपतिस्कंधस्थितांभीषणांकन्याभिःकर

बालखेटविलसदस्त्रभिरासेवितां ॥ हस्तैश्चक्रध
 रालिखेटविंशित्वांश्चापंगुणन्तर्जनीं विभ्रामणामन
 लात्मिकां शशिधरादुर्गात्रिनेत्रांमजे ॥ १ ॥ अथ
 देवीसूक्तं ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः ॥
 नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणताःस्मतां ॥ १ ॥ रौद्रा
 येनमोनित्यायैगौर्यैधात्र्यैनमोनमः ॥ ज्योत्स्ना
 यैचेदुरूपिण्यैसुखायैसततंनमः ॥ २ ॥ कल्याण्यैप्र-
 णतांवृद्ध्यैसिध्यैकुम्भोनमोनमः ॥ नैऋत्यैभूभृतां
 लक्ष्म्यैशर्वाण्यैतेनमोनमः ॥ ३ ॥ दुर्गायैदुर्गपारायै
 सारायैसर्वकारिण्यै ॥ ख्यात्यैतथैवकृष्णायैधू-
 म्रायैसततंनमः ॥ ४ ॥ अतिसौम्यातिरौद्रायैनतास्त
 स्यैनमोनमः ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमो
 नमः ॥ ५ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता
 ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ६ ॥
 यादेवीसर्वभूतेषुचेतनेत्यभिधीयते ॥ नमस्तस्यैन
 मस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ७ ॥ यादेवीसर्वभू-
 तेषुबुद्धिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनम
 स्तस्यैनमोनमः ॥ ८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुनिद्रारूपे
 णसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो

(१७८)

अथोत्तरन्यासः

नमः ॥ ९ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षुधारूपेणसंस्थिता
॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥१०॥
यादेवीसर्वभूतेषुच्छायारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यै
नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥११॥ यादेवीसर्वभू
तेषुशक्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैन
मस्तस्यैनमोनमः ॥१२॥ यादेवीसर्वभूतेषुतृष्णारू
पेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो
नमः ॥ १३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षांतिरूपेणसंस्थिता
॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १४ ॥
यादेवीसर्वभूतेषुजातिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यै
नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १५ ॥ यादेवीसर्व
भूतेषुलज्जारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यै
नमस्तस्यैनमोनमः ॥ १६ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुशां
तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यै
नमोनमः ॥ १७ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुश्रद्धारूपेणसं
स्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः
॥१८॥ यादेवीसर्वभूतेषुकांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नम
स्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १९ ॥ यादे
वीसर्वभूतेषुलक्ष्मीरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यै

मस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥२०॥ यादेवीसर्वभूते
 षुवृत्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनम
 स्तस्यैनमोनमः ॥२१॥ यादेवीसर्वभूतेषुस्मृतिरू
 पेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैन
 मोनमः ॥२२॥ यादेवीसर्वभूतेषुदयारूपेणसंस्थिता
 ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥२३॥
 यादेवीसर्वभूतेषुतुष्टिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यै
 नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २४ ॥ यादेवीसर्व
 भूतेषुमातृरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यै
 नमस्तस्यैनमोनमः ॥ २५ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुभ्रां
 तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यै
 नमोनमः ॥२६॥ इंद्रियाणामधिष्ठात्रीभुतानांचा
 खिलेषुया ॥ भूतेषुसततंतस्यैव्याप्त्यैदेव्यैनमोन
 मः ॥२७॥ चितिरूपेणयाकृत्स्नमेतद्याप्यस्थिताज
 गत् ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥
 ॥ २८ ॥ स्तुतासुरैःपुर्वमभीष्टसंश्रयात्तथासुरेन्द्रेणदि
 नेषुसेविता ॥ करोतुसानःशुभहेतुरीश्वरीशुभानिभ
 द्राण्यभिहंतुचापदः ॥ २९ ॥ यासांप्रतंचोद्धतदै
 त्यतापितैरस्माभिरीशाचसुरैर्नमस्यते ॥ याचस्मृ

(१८०)

महालक्ष्म्यष्टक.

तातत्क्षणमेवहंतिनः सर्वापदोभक्तिविनम्रमूर्तिभिः
॥३०॥ इतिदेवीसूक्तंपठित्वाष्टोत्तरशतंनर्वाणजपंकृ
त्वातदुत्तरन्यासान्विधाय ॥ गुह्यातिगुह्यगोप्त्रीत्वं
गृहाणाश्मत्कृतंजपम् ॥ सिद्धिर्भवतुमेदेवित्वत्प्र
सादान्महेश्वरि ॥ इतिदेव्यावामहस्तेजपंनिवेदयेत्
॥ श्रीमहालक्ष्मीर्जयति ॥ अस्यश्रीसप्तशतीरहस्य
त्रयस्य ॥ नारायणऋषिः ॥ अनुष्टुप्छन्दः ॥ महा
कालीमहालक्ष्मीमहासरस्वत्योदेवताः ॥ यथोक्त
फलावाप्त्यर्थंजपेविनियोगः ॥

॥ श्रीगणपतिर्जयति ॥

॥ अथ महालक्ष्म्यष्टक प्रारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ इंद्रउवाच ॥ नमस्तेऽस्तुमहा-
मायेश्रीपीठेसुरपूजिते ॥ शंखचक्रगदाहस्तेमहाल
क्ष्मिनमोऽस्तुते ॥ १ ॥ नमस्तेगरुडारूढेकोलासुर
भयंकरि ॥ सर्वपापहरेदेविमहालक्ष्मि ॥ २ ॥ सर्व
ज्ञेसर्ववरदेसर्वदुष्टभयंकरि ॥ सर्वदुःखहरेदेवामहा-
लक्ष्मि ॥ ३ ॥ सिद्धिबुद्धिप्रदेदेविभुक्तिमुक्तिप्रदायि

नि ॥ मंत्रमूर्तेसदादेविमहालक्ष्मि ॥ ४ ॥ आद्यंतर
हितेदेविआद्यशक्तिमहेश्वरि ॥ योगजेयोगसंभूते
महालक्ष्मि ॥ ५ ॥ स्थूलसूक्ष्ममहारौद्रेमहाशक्तिम
होदरे ॥ महापापहरेदेविमहालक्ष्मि ॥ ६ ॥ पद्मास
नस्थितेदेविपरब्रह्मस्वरूपिणि ॥ परमेशिजगन्मात
र्महालक्ष्मि ॥ ७ ॥ श्वेतांबरधरेदेविनानऽलंकारभू-
षिते ॥ जगत्स्थितेजगन्मातर्महालक्ष्मि ॥ ८ ॥ म-
हालक्ष्म्यष्टकस्तोत्रंयःपठेद्भक्तिमान्नरः ॥ सर्वसिद्धि
मवाप्नोतिराज्यंप्राप्नोतिसर्वदा ॥ ९ ॥ एककालंप-
ठेन्नित्यंमहापापविनाशनम् ॥ द्विकालंयःपठेन्नि-
त्यंधनधान्यसमन्वितः ॥ १० ॥ त्रिकालंयःपठेन्नि-
त्यंमहाशत्रुविनाशनम् ॥ महालक्ष्मीर्भवेन्नित्यंप्रस
न्नावरदाशुभा ॥ ११ ॥ इतींद्रकृतःश्रीमहालक्ष्म्यष्टक
स्तवःसंपूर्णः ॥ ॥

॥ श्रीगणपतिजयति ॥

॥ अथत्रिपुरसुंदरीस्तोत्रप्रारंभ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ कदंबवनचारिणींमुनिकदंबका
दंबिनीनितंबजितभूधरांसुरनितंबिनीसेविताम् ॥

(१८२)

त्रिपुरसुंदरीस्तोत्र.

नवांबुरुहलोचनामभिनवांबुदश्यामलां त्रिलोचन-
कुटुंबिनीं त्रिपुरसुंदरीमाश्रये ॥१॥ कदंबवनवासि-
नीं कनकवल्लकीधारिणीं महार्हमणिहारिणीं मुखसमु-
ल्लसद्धारुणीम् ॥ दयाविभवकारिणीं विशदलोचनीं-
चारिणीं त्रिलोचनकुटुंबिनीं त्रिपुरसुंदरीमाश्रये ॥२॥
कदंबवनशालयाकुचभरोल्लसन्मालयाकुचोपमित
शैलयागुरुकृपालसद्देलयामदारुणकपोलया मधुर-
गीतवाचालयाकयापिघननीलयाकवचितावयंलि-
लया ॥३॥ कदंबवनमध्यगांकनकमंडलोपस्थितां-
षडंबुरुहवासिनीं सततसिद्धसौदामिनीम् ॥ विडंबि-
तजपारुचिं विकचचंद्रचूडामणिं त्रिलोचनकुटुंबिनीं
त्रिपुरसुंदरीमाश्रये ॥४॥ कुचांचितविपंचिकांकुटि-
लकुतलालंकृतांकुशेशयनिवासिनीं कुटिलचित्तवि-
द्वेषिणीम् ॥ मदारुणविलोचनां मनसिजारिसंमा-
हिनीं मतंगमुनिकन्यकां मधुरभाषिणीमाश्रये ॥५॥
स्मरेत्प्रथमपुष्पिणीं रुधिरबिंदुनीलांबरंगृहीतमधु-
पात्रिकां मधुविघूर्णनेत्रांचलाम् ॥ घनस्तनभरोन्न-
तांगलितचूलिकां श्यामलां त्रिलोचनकुटुंबिनीं त्रिपु-
रसुंदरीमाश्रये ॥६॥ सकुकुमविलेपनामलकचुंबिक

स्तूरिकांसमंदहसितेक्षणांसशरचापपाशांकुशाम् ॥
 अशेषजनमोहिनीमरुणमाल्यभुषांबरंजपाकुसुम
 भासूराजपविधौस्मराम्यंबिकाम् ॥ ७ ॥ पुरंदरपुरं
 धिकांचिकुरबंधसैरंध्रिकांपितामहपतिव्रतांपटुपटी
 रचर्चारताम् ॥ मुकुंदरमणीमणीलसदलंक्रियाका-
 रिणींभजामिभुवनांबिकांसूरवधूटिकाचेटिकाम् ८
 इतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य श्रीमच्छंकरा-
 चार्य विरचितंत्रिपुरसुंदरीस्तोत्रंसंपूर्णम् ॥ ॥

